

1 (12) / 2023

ISSN 1694 – 8572

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИАЛЫК
СОТУНУН
ЖАРЧЫСЫ**

I - БӨЛҮК

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

ЧАСТЬ I

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
СОТУНУН
ЖАРЧЫСЫ**

I - БӨЛҮК

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОГО
СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

ЧАСТЬ I

ISSN 1694 – 8572
№ 1 (12)/2023

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысы
№ 1 (12) / 2023 (мамлекеттик жана расмий тилдерде).

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун
Жарчысынын тематикасы:

2023-жылдагы Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдери жана токтомдору.

Негиздөөчү: Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Редакциялык кеңеш:

Төрагасы: **Бобукеева Меергул Рыскулбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Мүчөлөрү: **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;
Шаршеналиев Жамил Асанбекович – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;
Масалбеков Каныбек Толубаевич – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын жетекчиси;
Джураев Эмилбек Таирович – көз карандысыз саясат таануучу;
Маралбаева Алия Шамсудиновна – Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын доценти, ю.и.к.;
Мырзалимов Руслан Муратбекович – Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин юридикалык факультетинин конституциялык жана административдик укук кафедрасынын профессору, ю.и.д.;
Аширматова Жайнагуль Кубанычбековна – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын укуктук жана аналитикалык камсыздоо башкармалыгынын начальниги;
Толобалдиев Максат Эсенбекович – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын укуктук жана аналитикалык камсыздоо башкармалыгынын улук консультанты.

Редакциянын дареги: Кыргыз Республикасы
Бишкек ш., Эркиндик проспекти, 39
почталык индекси 720040
тел.: +996 312 621 517, +996 312 662 152
факс: +996 312 622040
e-mail: mail@constsosot.kg
расмий сайты: www.constsosot.kg

МАЗМУНУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Назила Адылевна Алиеванын жана Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 216-беренесинин 7-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 18-январындагы № 01-Р чечими

11

Аида Маратовна Курманбаеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 25-январындагы № 02-Р чечими

24

Клара Омуркуловна Табалдиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Кадырбек Мусаевич Матсаковдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 1-мартындагы № 03-Р чечими

37

Ж. Шараповдун, С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 95-беренесинин жана «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 29-мартындагы № 04-Р чечими

52

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүн расмий чечмелөө жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 19-апрелиндеги № 05-Р чечими

73

Данияр Эдилбекович Исраиловдун жана Ашыркул уулу Кенжебектин кайрылууларына байланыштуу «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 26-апрелиндеги № 06-Р чечими

85

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Жаныбек кызы Венеранын суроо-талабы боюнча «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө, «Канцлер» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Иван Викторович Плахутиндин кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө, Тилек Алмазбекович Алмазбековдун кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 3-майындагы № 07-Р чечими

97

Самаков Төлөндү Калыгуловичтин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 23-майындагы № 08-Р чечими

116

«Бир Дүйнө – Кыргызстан» укук коргоо кыймылы» КБнын кайрылуусуна байланыштуу «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 7-июнундагы № 09-Р чечими

131

Дооталиева Алла Аликовнанын кызыкчылыгын көздөгөн Султаналиев Марат Бакаевичтин, Усенбаев Саматбек Айтбаевичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 14-июнундагы № 10-Р чечими

143

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасына Дооталиева Алла Аликовнанын кызыкчылыгын көздөгөн Султана-лиев Марат Бакаевичтин, Усенбаев Саматбек Айтбаевичтин даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 11-январындагы №01-П токтому

293

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасына Ашыркул уулу Кенжебектин даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-П токтому

299

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасына Жаныбек Муратбекович Исаковдун даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 10-февралындагы № 03-П токтому

303

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктамасына Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 15-мартындагы № 04-П токтому

308

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасына Айгерим Сулкайнарова Мамагканованын, Элдияр Байбаракович Акмаговдун жана Авазхан Абдуллаевна Тангагарованын кызыкчылыгын көздөгөн Кубанычбек Матишович Абдыкеримовдун даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 22-мартындагы № 05-П токтому

313

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 30-мартындагы № 06-П токтому

317

«2022-жылы Кыргыз Республикасында конституциялык мыйзамдуулуктун абалы жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун маалыматын» бекитүү тууралуу Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 13-апрелиндеги №07-П токтому

323

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасына Каныкей Азимджановна Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Айнура Мусаевна Осмоналиеванын даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 24-майындагы № 08-П токтому

348

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы № 04 аныктамасына Сейитгазы Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн жаран Марат Бакаевич Султана-лиевдин даттануусун кароо боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 24-майындагы № 09-П токтому

353

Вестник Конституционного суда Кыргызской Республики
№ 1 (12)-2023 (на государственном и официальном языках).

Тематика Вестника Конституционного суда Кыргызской Республики:
решения и постановления Конституционного суда Кыргызской Республики
за 2023 год.

- Учредитель:** Конституционный суд Кыргызской Республики
- Председатель:** **Редакционный совет:**
Бобукеева Меергул Рыскулбековна – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
- Члены:** **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Шаршеналиев Жамил Асанбекович – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Масалбеков Каныбек Толубаевич
– руководитель аппарата Конституционного
суда Кыргызской Республики;
Джураев Эмилбек Таирович – независимый
политолог;
Маралбаева Алия Шамсудиновна – доцент
кафедры теории и истории государства и права
Кыргызско-Российского Славянского
университета им. Б.Н. Ельцина, к.ю.н.;
Мырзалимов Руслан Муратбекович – д.ю.н.,
профессор кафедры конституционного
и административного права юридического
факультета Кыргызского Национального
университета имени Ж. Баласагына;
Аширматова Жайнагуль Кубанычбековна
– начальник Управления правового
и аналитического обеспечения аппарата
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Толобалдиев Максат Эсенбекович
– старший консультант Управления правового
и аналитического обеспечения аппарата
Конституционного суда Кыргызской Республики.

Адрес редакции: Кыргызская Республика
г. Бишкек, проспект Эркиндик, 39
почтовый индекс 720040
тел.: +996 312 621 517, +996 312 662 152
факс: +996 312 622040
e-mail: mail@conststot.kg
официальный сайт: www.conststot.kg

СОДЕРЖАНИЕ

РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 января 2023 года № 01-Р по делу о проверке конституционности пункта 7 статьи 216 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алиевой Назили Адылевы и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны.

156

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 января 2023 года № 02-Р по делу о проверке конституционности части 2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Курманбаевой Аиды Маратовны.

168

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 1 марта 2023 года № 03-Р по делу о проверке конституционности части 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Матсакова Кадырбека Мусаевича, представляющего интересы Табалдиевой Клары Омуркуловны.

180

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 марта 2023 года № 04-Р по делу о проверке конституционности части 5 статьи 80, статьи 95 Уголовного кодекса Кыргызской Республики и пункта 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126 в связи с обращениями Шарапова Ж., Матцакова С.А., Рамазановой Э.А., Байышова Н.Б.

194

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 19 апреля 2023 года № 05-Р об официальном толковании части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики в связи с обращением Кабинета Министров Кыргызской Республики.

214

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 апреля 2023 года № 06-Р по делу о проверке конституционности пункта 3 части 2 статьи 9, пункта 3 части 3 статьи 46 и пункта 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» в связи с обращением Исраилова Данияра Эдилбековича и Ашыркул уулу Кенжебека.

225

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 мая 2023 года № 07-Р по делу о проверке конституционности абзаца второго части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц» в связи с запросом судьи Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы Венеры, о проверке конституционности пункта 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Плахутин Иван Викторович, представляющего интересы общества с ограниченной ответственностью «Канцлер», о проверке конституционности пункта 2 части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алмазбекова Тилека Алмазбековича.

237

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 мая 2023 года № 08-Р по делу о проверке конституционности части 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Самакова Толонду Калыгуловича.

255

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года № 09-Р по делу о проверке конституционности частей 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях» в связи с обращением ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно – Кыргызстан».

269

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 июня 2023 года № 10-Р по делу о проверке конституционности пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны.

280

ПОСТАНОВЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 января 2023 года №01-П о рассмотрении жалобы Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года

359

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П о рассмотрении жалобы Ашыркул уулу Кенжебека на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 года

365

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 10 февраля 2023 года №03-П о рассмотрении жалобы Исакова Жаныбека Муратбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2022 года

369

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 марта 2023 года № 04-П о рассмотрении жалобы Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 февраля 2023 года

373

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 22 марта 2023 года № 05-П о рассмотрении жалобы Абдыкеримова Кубанычбека Матишовича, представляющего интересы Маматкановой Айгерим Сулхайнаровны, Акматова Элдияра Байбараковича и Тангатаровой Авазхан Абдуллаевны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2023 года

378

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 марта 2023 года № 06-П о рассмотрении жалобы постоянного представителя Президента Кыргызской Республики и Кабинета министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 февраля 2023 года

382

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 13 апреля 2023 года №07-П Об утверждении «Информации Конституционного суда Кыргызской Республики о состоянии конституционной законности в Кыргызской Республике за 2022 год»

388

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 24 мая 2023 года № 08-П о рассмотрении жалобы Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Канькей Азимджановны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2023 года

411

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 24 мая 2023 года № 09-П по жалобе гражданина Султаналиева Марата Бакаевича, представляющего интересы Асанбаева Сейитгазы, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 января 2023 года №04

415

2023-жылдын
18-январы
Бишкек шаары

№ 01-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Назиля Адылевна Алиеванын жана Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 216-беренесинин 7-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, К.Ж. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун, кайрылуучу тарап – Назиля Адылевна Алиеванын, Айнура Мусаевна Осмоналиеванын;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирлан Абылбекович Букашевдин, Орозобек уулу Максаттын;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунда Президенттин жана Министрлер Кабинетинин кызыкчылыктарын ишеним каттын негизинде көздөгөн Президенттин Администрациясынын укуктук камсыздоо бөлүмүнүн башчысынын орун басары Гулзаада Назаркуловна Ишекееванын, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Айнура Кимсанбаевна Турганбаеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 216-беренесинин 7-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Н.А. Алиеванын жана А.М. Осмоналиеванын кайрылуусу себеп болду.

Бул ишти кароо үчүн негиз болуп Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 216-беренесинин 7-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келеби деген маселеде табылган аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 22-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Н.А. Алиеванын жана А.М. Осмоналиеванын Кыргыз

2023-жылдын
18-январы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 216-беренесинин 7-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө, 102-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуу келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын колдоп, төмөнкүлөрдү белгиледи.

Кайрылуу субъектилеринин пикири боюнча ЖПКнын 216-беренесинин 7-пункту соттун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынан билдирүү алган учурда ишке катышуучу жактардын арызы боюнча же өз демилгеси менен иш боюнча өндүрүштү токтото туруусун караштыруу менен сотко иш боюнча өндүрүштү өз кароосу боюнча токтото туруу жөнүндө чечим кабыл алуу дискрециясын негизсиз жүктөйт.

Арыз ээлери, конституциялык контролдоо органы талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайыктуулугу маселесинде аныксыздыкты белгилеген жана судьянын (судьялардын) тигил же бул суроо-талабын өз өндүрүшүнө кабыл алган учурда, эгерде бул кийин ишти сотто кароодо жана ал боюнча чечим кабыл алууда маңыздуу мааниге ээ болушу мүмкүн болсо, сот Конституциялык соттун чечими чыкканга чейин иш боюнча өндүрүштү токтото турууга тийиш деп эсептешет.

Кайрылуу субъектилери Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат жана анын негизинде конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар кабыл алына турганын белгилешет (6-берененин 1, 2-бөлүктөрү). Мындан тышкары, Конституция менен ар бир адамга Конституция, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, ошондой эле эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилген (61-берененин 1-бөлүгү).

Аны менен бирге Конституциянын 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, ар бир адам Конституцияда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу. Өз кезегинде, судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийишет (95-берененин 1-бөлүгү).

Арыз ээлеринин пикири боюнча, соттук коргоону ишке ашыруунун негиз түзүүчү принциби болуп мыйзамдуулук принциби саналат, ал соттук чечимдерди Конституциянын жана мыйзамдардын негизинде чыгарууну болжойт, ал эми ишти чечүүдө колдонулган же колдонулууга

жаткан мыйзамдын ченеминин конституциялуулугунда кандайдыр бир күмөн болгон учурда сот Конституциялык сот чечим кабыл алганга чейин ишти токтото турууга милдеттүү.

Бирок кайрылуунун авторлору эсептегендей, талашылып жаткан ченем Конституциялык сот тарабынан өндүрүшкө кабыл алынган суроо-талапка карабастан, иш боюнча өндүрүштү токтото туруу маселесин сот өз кароосу боюнча чече турган кырдаалды жаратууда.

Н.А. Алиева жана А.М. Осмоналиева конституциялык сот өндүрүшү сот өндүрүшүнүн башка түрлөрү менен байланыштуу экендигин белгилешет. Конституциялык жана жарандык сот өндүрүшүнүн «чектешкен түйүндөрүнүн» бири болуп анын катышуучуларынын Конституциялык сотко кайрылуусуна байланыштуу өндүрүштү токтото туруу институту саналат. Мындай өз ара байланыш адамдын конституциялык жана жарандык сот өндүрүшүнүн процессинде да өз укуктарын жана эркиндиктерин коргоо укугу менен шартталган, алар бир эле маселе боюнча соттор тарабынан ар кандай чечимдерди чыгарууга алып келиши мүмкүн.

Арыз ээлери жарандык ишти токтото туруу жөнүндө чечим судьянын (судьялардын) конституциялык контролдоо органына суроо-талабы жөнөтүлгөн учурда да, конституциялык сот өндүрүшүнө кайрылуу кабыл алынган учурда да милдеттүү болушу керек деп белгилешет.

Ишти кароо процессинде А.М. Осмоналиева талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 102-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүүнү Конституциялык соттон суранган.

Баяндалганды эске алуу менен кайрылуу субъекттери талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранышат.

Жоопкер-тараптын өкүлдөрү М.А. Букашев, М. Орозобек уулу арыз ээлеринин жүйөлөрүн негизсиз жана төмөндөгү негиздер боюнча алардын талаптары канааттандырылууга жатпайт деп эсептешет.

М.А. Букашев белгилегендей, ЖПКнын 215-беренеси сот иш боюнча өндүрүштү токтото турууга милдеттүү болгон негиздерди аныктап, иштин жүрүшүнө тоскоол болгон жагдайлар жоюлмайынча же чечилмейинче ишти улантууга мүмкүн болбогон учурларды болжойт. Өз кезегинде, ЖПКнын 216-беренеси менен сот ишке катышуучу жактардын арызы боюнча же өз демилгеси боюнча кайсыл бир даражада иш боюнча өндүрүштү кыйындаткан учурларда өндүрүштү токтото алат деп белгиленген, бирок аны улантуу мүмкүнчүлүгүн алып салбайт, башкача айтканда, сотко өз ыктыяры боюнча өндүрүштү токтото туруу жөнүндө чечим кабыл алууга укук берет. Мында ЖПКнын 219-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык иш боюнча өндүрүш аны токтотуп турууга алып келген жагдайлар четтетилгенден кийин ишке катышуучу жактардын арызы боюнча же соттун демилгеси менен кайра жаңырытылат.

Ошентип, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 31-беренесинде белгиленген конституциялык

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

сот өндүрүшүнүн мөөнөттөрүн, ошондой эле мыйзамдын, башка ченемдик укуктук актынын Негизги Мыйзамга ылайык келүүсү жөнүндө маселени ар тараптуу, деталдуу изилдөөнү камтыган анын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, ишти чечүүдө колдонулган же колдонула турган мыйзамдын конституциялуулугун текшерүү процессинин башталышына байланыштуу өндүрүштү милдеттүү түрдө токтото туруу, акырында ишти кароонун создуктурулушуна алып келиши мүмкүн.

Бирок жарандык сот өндүрүшүндө кароонун мөөнөттөрү өзгөчө өндүрүш тартибинде каралып жаткан иштерде маанилүү ролду ойнойт, анда айрым жагдайлар актуалдуулугун жоготушу мүмкүн же тескерисинче, тараптардын, ошондой эле үчүнчү жактардын абалын начарлатышы мүмкүн.

Ошентип, кайрылуу конституциялык өндүрүшкө кабыл алынган учурда иш боюнча өндүрүштү милдеттүү түрдө токтото туруу менен тараптардын биринин жана ишке катышуучу үчүнчү жактардын соттук коргоо укугу чектелет. Эл аралык акттардын жоболоруна ылайык ар бир адам Конституция же мыйзам тарабынан ага берилген укуктары бузулган учурларда компетенттүү улуттук соттор тарабынан өз укуктарын натыйжалуу калыбына келтирүүгө укуктуу; мамлекет мындай коргоону талап кылган ар бир адамдын укуктук корголууга укугу компетенттүү сот, административдик же мыйзам чыгаруу бийликтери же мамлекеттин укуктук тутумунда каралган башка компетенттүү орган тарабынан орнотулуусун камсыз кылууга жана соттук коргоонун мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрүүгө милдеттенет (Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренеси, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2-беренесинин 3-пунктунун b пунктчасы).

Аны менен бирге, М.А. Букашев Негизги Мыйзамдын 95-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 3-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийе тургандыгын, сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ишке ар кандай кийлигишүүгө тыюу салына турганынын белгилейт. Ошентип, сот бул жоболорго негизденип, иш боюнча өндүрүшүн токтото туруу жөнүндө маселени өз ыктыяры боюнча чечиши керек.

Ошол эле учурда Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгү, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 1-бөлүгү менен белгиленген Конституциялык соттун ыйгарым укуктары толук болуп саналат жана конституциялык контролдоо органы өзүнүн актысы менен жарандык иш боюнча өндүрүштү токтото албайт.

Жоопкер-тараптын өкүлү мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жаңыдан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча кайра кароону караштырган ЖПКнын 41-главасынын жоболоруна ылайык Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту мыйзамды же башка ченемдик укуктук актыны Конституцияга карама-каршы келет деп таануусу жаңы жагдай жана ишти кайра кароо үчүн негиз катары таанылышы мүмкүн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

Жогорку Кеңештин экинчи өкүлү – М. Орозобек уулу М.А. Букашевдин жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясынын өкүлү Г.Н. Ишекеева талашылып жаткан ченем туурасында төмөнкүдөй пикирин билдирди.

ЖПКнын 215, 216-беренелери жарандык сот өндүрүшүндө өзгөчө мааниге ээ болгон жарандык иш боюнча өндүрүштү токтото туруу институтун аныктайт, анын максаты иштерди туура жана адилет кароо жана чечүү болуп саналат.

Г.Н. Ишекеева ЖПКнын көрсөтүлгөн беренелери жыйынды жана ажырагыс биримдикте каралышы керек деп божомолдойт, анткени ЖПКнын 215-беренесинин 4-бөлүгү ишти конституциялык, жарандык, административдик, жазык сот өндүрүшүнүн тартибинде же административдик тартипте каралуучу башка иш чечилгенге чейин кароо мүмкүн болбогон учурда, соттун иш боюнча өндүрүштү токтото туруу милдетин караштырат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясынын өкүлүнүн пикиринде, судьянын суроо-талабын Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алуу жана тиешелүү билдирүүнү жөнөтүүнүн өзү сот үчүн иш боюнча өндүрүштү токтото туруу жөнүндө маселеде буйрук мүнөзүнө ээ.

Ошону менен бирге, конституциялык жобону эске алуу менен, ага ылайык сот Конституцияга карама-каршы келген ченемдик укуктук актыны колдонууга укуксуз жана ар кандай сот инстанциясында ишти кароодо иштин чечилиши көз каранды болгон мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу жөнүндө маселе келип чыкса, анда сот Конституциялык сотко суроо-талапты жиберет.

Ошентип, ишти кайсы гана сот инстанциясы болбосун кароодо Конституциялык сотко мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды конституциялык эмес деп таануу жөнүндө суроо-талабы менен кайрылууга судьялар гана укуктуу. Ушуга байланыштуу, жогоруда көрсөтүлгөн ченемди сөзмө-сөз түшүнүүдөн сот тиешелүү суроо-талап жөнөткөн учурда гана каралып жаткан негиз боюнча иш боюнча өндүрүштү токтото алат.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинде көрсөтүлгөн башка кайрылуу субъекттеринен сунуштама же өтүнүч түрүндө Конституциялык соттун өндүрүшүнө кайрылуу кабыл алынса, сот өндүрүштү ЖПКнын 216-беренесинин 7-пунктунун негизинде конституциялык сот өндүрүш тартибинде каралып жаткан иш чечилмейинче кароого мүмкүн эмес болбогондуктан, сот бул ишти токтото турушу керек.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен Г.Н. Ишекеева талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова талашылып жаткан ченем

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Ал талашылып жаткан ченемдин колдонулушу соттун Конституциялык соттун каралып жаткан ишке карата чечимине преюдициялык маанисине тийиштүү укуктук баа берилүүгө тийиштүүлүгү менен шартталган, аны менен ченемдик укуктук акты же анын түзүмдүк элементи конституциялуу эмес деп таанылышы мүмкүн деп белгилеген. Башкача айтканда, сот Конституциялык сотто текшерилип жаткан ченемдик укуктук акт же анын түзүмдүк элементи иш боюнча соттун чечими үчүн негиз боло турганын белгилеши керек.

Мындан тышкары, анын пикири боюнча бул ченем ишке катышуучу жактардын процесстик укуктарын кыянаттык менен пайдаланууну болтурбоо максатында да каралган, бул кийинчерээк ишти көп учурда жасалма создуктурууга алып келет.

Юстиция министрлигинин өкүлү А.К. Турганбаеванын көз карашына ылайык укуктун эң маанилүү принциби мыйзамдуулук болуп саналат, ал мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын сотто так жана туруктуу аткарылышын, сакталышын жана колдонулушун билдирет. Мыйзамдуулук түшүнүгү соттун жарандык сот өндүрүшүндө юридикалык ченемдерин туура колдонуусу менен ажырагыс байланышта. Мыйзам же башка ченемдик укуктук акт Конституцияга карама-каршы келген учурда, иш боюнча өндүрүштү токтото туруу соттун милдети болууга тийиш. Мындан тышкары, сот өндүрүшүн токтото туруу үчүн негиз болгон жагдайлардын ар бири келечекте чыгарылуучу чечимдин мыйзамдуулугуна таасирин тийгизиши мүмкүн.

Ошентип, Юстиция министрлигинин өкүлү талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп болжолдойт, бирок ошону менен бирге соттор тарабынан эки башка мааниде түшүнүүгө жана колдонууга алып келиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп ЖПКнын 216-беренесинин 7-пунктунун төмөнкүдөй редакциядагы ченемдик жобосу саналат:

«216-берене. Соттун өндүрүштү токтотуп туруу укугу

Сот ишке катышуучу жактардын арызы боюнча же өз демилгеси менен иш боюнча өндүрүштү төмөнкүдөй учурларда токтотуп тура алат:

7) ишти чечүүдө колдонулган же колдонууга жаткан мыйзамдын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө суроо-талапты өз кароосуна кабыл алгандыгы тууралуу Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кабарламасы алынганда; ».

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

Жарандык процесстик кодекс Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2017-жылдын 2-февралындагы № 12-13 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасында Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана түздөн-түз колдонулат, конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат (6-берене).

Бул Конституциянын үстөмдүүлүгүнүн жана түздөн-түз колдонулуу принциби артыкчылыктуу мааниге жана баш ийүүчүлүк-багытталган мүнөзгө ээ экендигин билдирет, анын маңызы ченемдик укуктук мүнөзгө ээ болгон бардык актылардын Конституцияга иерархиялык баш ийүүсүн камсыз кылууда турат.

Укуктук мамлекеттин ажырагыс касиети жана конституционализмдин негизги идеясы болуу менен Конституциянын үстөмдүүлүк жана түздөн-түз колдонуу принциби Конституциянын, баарыдан мурда, ченем жаратуучу ыйгарым укуктарга ээ мамлекеттик органдар тарабынан милдеттүү түрдө сакталышын камсыз кыла турган конституциялык тартипти орнотууну талап кылат. Башкача айтканда, бүтүндөй укук тутуму өз алдынча келип чыгышы мүмкүн эмес жана Конституциянын негизги эрежелеринен, идеяларынан, принциптеринен жана баалуулуктарынан ажыратылган абалда жашай албайт. Мыйзам Конституцияга имманенттүү негизделип, конституциялык жоболорду ишке ашыруу актысы катары чыгат жана Негизги Мыйзамда камтылган идеяларды конкреттештирүүгө багытталган. Коомдук турмуштун бардык чөйрөлөрүнүн, мамлекеттин жана анын органдарынын иштешинин мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн негизги параметрлерин жана жакшы ойлонулган үлгүсүн бекиткен глобалдуу актыга коомдун муктаждыгы менен алдын ала аныкталган Конституциянын мааниси мына ушунда көрүнөт. Мына ошондуктан Конституциянын жоболорун турмушка ашыруучу мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар мамлекет тарабынан аткарылат жана корголот.

Ар бир укуктук мамлекеттин жашоо-турмушунун негизинде конституциялык мыйзамдуулук режимин катуу сактоого болгон туруктуу жолун жолдоочулук жатат, ал ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын натыйжалуу иши менен камсыз кылынган жана Конституциянын тамгасы жана руху, башкалардын арасында, конституциялык контролдун жогорку органынын укуктук көз караштарында жүзөгө ашырууга багытталган өз ара байланышкан конституциялык-укуктук ченемдердин жана принциптердин жыйындысын билдирет.

Каралып жаткан аспектиде, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы бардык укуктук актылар, бийлик органынын же анын кызмат адамынын бардык аракеттери Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдерине ылайык келиши керек жана

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

анын көрсөтмөлөрүнө каршы келбеши керек деп бир нече жолу белгилеген. Укуктун бардык тутумунун биримдиги, бүтүндүгү жана карама-каршы эместиги Кыргыз Республикасынын Конституциясынын үстөмдүгүн камсыз кылат. Кыргыз Республикасында кабыл алынган мыйзамдар жана башка укуктук актылар Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбеши керек (2014-жылдын 11-июлундагы, 2014-жылдын 24-сентябрындагы чечимдери).

Баяндалгандар мыйзамда белгиленген тартипте Конституцияга карама-каршы келет деп таанылган же конституциялуулугунда негиздүү күмөндөр бар мыйзам же башка ченемдик укуктук акт кандайдыр бир укуктук кырдаалды чечүү үчүн колдонулушу мүмкүн эместигин билдирет.

3. Конституциялык сот адилеттиги сот бийлигинин тутумунда өзгөчө ролду ойнойт, анын милдети Кыргыз Республикасынын Конституциясынын үстөмдүүлүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылууда турат. Ал мыйзам жоболорун текшерүүдө, тиешелүү ченемдик жоболордун конституциялык-укуктук маанисин аныктоо аркылуу алардын колдонулушун түзөтүүнү жүргүзүү менен укуктук тутумга таасирин тийгизет.

Жогоруда айтылгандарды актуалдаштыруу менен Конституциялык сот өзүнүн 2022-жылдын 30-ноябрындагы Чечиминде ченемдик укуктук актылар тутумунда Конституциянын юридикалык үстөмдүгүн камсыз кылууга арналган, аны менен Баш Мыйзамда бекитилген коомдук жана мамлекеттик түзүлүштүн кол тийбестигине жетишүүнү, инсандын укуктук статусунун туруктуулугун, укуктун бардык субъектилери тарабынан конституциялык талаптардын кыйшаюусуз аткарылышын көздөгөн соттук ведомстволук караштуулук тутумунда үстөмдүк башкы орунду конституциялык контролдоо ээлей тургандыгын белгилеген. Бир жагынан, Баш Мыйзамды коргоо жарандар үчүн өтө маанилүү, анткени ал мамлекеттик институттар тарабынан жарыяланган укуктар менен эркиндиктер деңгээлинин сакталышына кепилдик берүүчү маанилүү шарт катары турмуштук зарылдык болуп саналат, экинчи жагынан, Конституцияны коргоо, кандай гана демократиялык өлкө болбосун, саясий туруктуулукту сактоо жана бүтүндөй коомдун позитивдүү андан ары өнүгүүсү үчүн маңызы боюнча имманенттик касиет болуп саналат.

Материалдык же процесстик укуктун ченемдеринин конституциялык маанисин ачып көрсөтүү менен, ошондой эле ченем чыгаруу жана укук колдонуу процессинде Конституциянын жоболорун түшүнүүдөгү аныксыздык маселелерин чечүү менен конституциялык контролдоо органы укуктук мейкиндиктин биримдигин калыптандырат жана өлкөдө конституциялык мыйзамдуулукту камсыздайт.

Өз кезегинде, өлкөдөгү конституциялык мыйзамдуулуктун кырдаалын, баарынан мурда, соттук укук колдонуунун сапаты аныктайт. Конституциялык эмес ченемдик укуктук актыларды колдонуу конституциялык укук тартипти гана бузбастан, конституциялык укуктардын жана

эркиндиктердин бардык жыйындысынын жашоого жөндөмдүүлүгүн камтыган ар бир адамдын адилеттүү сотко болгон укугун да ажыратат.

Ошондуктан конституциялык мыйзамдуулуктун режимин кармап туруу үчүн соттук укук колдонуунун жүрүшүндө конституциялык талаптарды толук сактоо, анын ичинде Конституциялык соттун укуктук позицияларын так колдонуу, ошондой эле укук колдонуучуга карата Конституциялык соттун чечимдеринде камтылган башка жоболорду аткаруу олуттуу мааниге ээ.

Конституцияда камтылган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери тууралуу жоболор, ошондой эле негиздөөчү, жөнгө салуучу, коргоочу жана башка конституциялык жоболор Конституциялык соттун актыларында Негизги Мыйзамда түптөлгөн баштапкы көз караштан алганда ачыктыкка жана деталдуу конкреттешүүгө ээ болот. Ушундан улам, конституциялык контролдоо органы мыйзам чыгаруучуну конституциялык баалуулуктарга жана принциптерге негизделген максаттарга жетүү үчүн багыттайт.

Ошентип, мамлекеттик институттардын функцияларынын арасында конституциялык сот адилеттигин ишке ашыруу өзгөчө орунду ээлейт жана анын аркасында мамлекеттик бийликтин мүнөзү конституциялык жактан текшерилген, укуктук, тутумдук жана болжолдуу мүнөзгө ээ болот.

4. Конституция сот бийлигин өз алдынча бутак катары гана тааныбастан, ошондой эле мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү тутумундагы негизги функциялардын бирин жүктөйт.

Бийликтин сот бутагынын коомго тийгизген таасири өтө көп кырдуу жана аны укук колдонуу аспектилерине гана топтоого болбойт. Укуктук мамлекетте аныкталуучу соттун ролу, баарынан мурун, укуктун үстөмдүүлүгүн бекемдөөдө турат жана бөлөк мыйзамсыз аракеттерден жана чечимдерден кепилдик болуп кызмат кылат.

Сот адилеттигинин органдарына конституциялык-укуктук тартиптин туруктуулугун кармап туруу үчүн олуттуу жоопкерчилик жүктөлгөн, анткени алар өзүнүн милдети боюнча конституциялык жоболорду жана баалуулуктарды ишке ашырууга кызмат кылышат.

Ошентип, сот адилеттиги институттары түздөн-түз, Конституциянын үстөмдүк абалынан улам, анын түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу процессине таасир этүүчү аныктоочу функцияга ээ. Мында коомдук мамилелерди тикелей жөнгө салуучу катары Негизги Мыйзамдын юридикалык баалуулугу конституциялык жактан шартталган сот чечимдери аркылуу гана ишке ашат.

Негизги Мыйзамдын 95-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийишет. Сот Конституцияга карама-каршы келген ченемдик укуктук актыны колдонууга укуктуу эмес экендигин белгилеген 102-берененин 1-бөлүгү менен ченемдик биримдикте судьянын, оболу, Конституцияга баш ийүү жана конкреттүү ишти чечүүдө конституциялуулугунан күмөн санаган

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

ченемдик укуктук актыны эч убакта колдонбоо милдети келип чыгат.

Бардык сотторго багытталган Конституцияны түздөн-түз колдонуу жөнүндө талабын эске алуу менен ишти чечүүдө колдонулган же колдонула турган мыйзамдын конституциялуулугуна күмөн жаралган учурда соттун конституциялык контролдоо органына кайрылуусу жөнүндө маселе өзгөчө мааниге ээ.

Конституцияга ылайык судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийишет (95-берененин 1-бөлүгү). Бул конституциялык ченем мамлекеттин коомдук мамилелердин бардык чөйрөлөрүндө, баарынан мурда, сот адилеттигин ишке ашырууда Конституциянын жана мыйзамдардын үстөмдүүлүгүн толук көлөмдө жүзөгө ашырууга болгон умтулуусун көрсөтөт.

Судья сот адилеттиги сыяктуу өтө маанилүү мамлекеттик функцияны аткаруу менен, абдан тез өнүгүп жаткан коомдук мамилелердин фонунда өз ишмердүүлүгүн мыйзамдардын массивинин динамикалуу өзгөрүп турган шарттарында жүзөгө ашырат. Мыйзамдардын мындай өнүгүшү объективдүү ар кандай түрдөгү коллизияларды жана укук колдонуу процессинде олуттуу кыйынчылыктарды жаратат.

Өз кезегинде сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун конституциялык укуктук негиздери судьянын ишти чечүүдө конституциялуулугу күмөн жараткан мыйзам ченемдерин колдонууга жол бербешин болжолдойт.

Алсак, Негизги Мыйзамдын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү менен өз ара байланышта, 102-беренеси сот Конституцияга карама-каршы келген ченемдик укуктук актыны колдонууга укуктуу эмес жана кайсы бир соттук инстанцияда ишти кароодо анын чечилиши көз каранды болгон мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу жөнүндө маселе келип чыкса, сот Конституциялык сотко суроо-талап жөнөтөт деп атайын белгилейт.

Бул конституциялык ченемдин маанисинен судьянын мыйзамдын конституциялуулугуна карата ар кандай күмөн саноосу Конституциялык сотко кайрылуу үчүн негиз болоору келип чыгат. Мында конституциялык контролдоо органы тарабынан Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктуна ылайык бул маселе боюнча чечим кабыл алынганга чейин судья бул мыйзамды конкреттүү иште колдонууга укуксуз. Демек, бул учурда иш боюнча өндүрүш милдеттүү түрдө токтото турууга жатат.

Мындай механизм сот актыларынын мыйзамдуулугун, негиздүүлүгүн жана преюдициалдуулугун камсыздайт, муну менен ар бир иштин туура жана адилеттүү чечилишине, мыйзамдуулук режиминин жана укук тутумунун туруктуулугуна өбөлгө түзөт, ошондой эле конституциялык жоболордун, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин мүмкүн болуучу бузулушун алдын алууга жол берет.

Ар кандай түрдөгү юрисдикциядагы соттордун өз ара аракеттенүүсү жана алардын конституциялык эмес мыйзамдарды аныктоо жана аларды колдонуудагы ченемдик укуктук актылардын катарынан чыгаруу боюнча компетенцияларын ажыратылышы аспектисинде бул укуктук көрүнүш,

бир жагынан, Конституциялык соттун алдына мыйзамдын конституциялуулугу жөнүндө маселени коюу менен жалпы юрисдикциядагы соттордун кайрылуусу боюнча конституциялык милдетин ишке ашыруунун жыйынды натыйжасы, ал эми, экинчи жагынан, бул маселени биротоло чечүү Конституциялык соттун милдети болуп саналат.

Бирок соттор тарабынан мыйзамдын конституциялуулугуна өз алдынча баа берүү жана аны конкреттүү иште Конституциялык сотко кайрылбастан колдонуу мүмкүндүгүнө жол берилбейт, анткени бул конституциялык ченемдерди ар кыл чечмелөөгө жана соттук карама-каршылыктуу тажрыйбанын калыптанышына алып келиши мүмкүн, бул, албетте, Конституция менен кайтарылуучу баалуулуктарга жана жоболорго, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерине терс таасирин тийгизет.

Ошентип, өндүрүш боюнча ишти милдеттүү түрдө токтото туруу Негизги Мыйзамдын 102-беренесинин түздөн-түз контекстинен гана келип чыкпастан, бардык деңгээлдеги мыйзамдардан үстүнөн Конституциянын үстөмдүүлүгү, анын түздөн-түз колдонулушун, судьянын, оболу, Конституцияга баш ийүү принцибине да негизделет (6-берененин 1, 2-бөлүктөрү, 95-берененин 1-бөлүгү).

5. Эгерде сот тарабынан колдонула турган мыйзамдын конституциялуулугунда күмөндүүлүк соттон (судьяда) эмес, тараптарда же бул иштин катышуучулары болбогон башка адамдарда жаралса, бирок алардын Конституциялык сотко кайрылуусу бул иш боюнча да укук колдонуу чөйрөсүнө таасирин тийгизсе, иш боюнча андан аркы өндүрүшкө жол берилиши жөнүндө маселе да абдан мааниге ээ.

Бул Чечимде белгиленгендей, конституциялуулугу күмөн жараткан мыйзамды ар кандай ишти чечүүдө соттор (судья) тарабынан колдонууга жол берилбестиги өзгөчө конституциялык-укуктук мааниге ээ. Демек, иш боюнча өндүрүштү токтото туруунун милдеттүүлүгү эч кандай күмөн жаратпашы керек жана Конституциялык сотко кайрылуунун демилгечисинин укуктук статусунан да көз каранды болбошу керек. Бул, мисалы, судьяларда артыкчылыктардын пайда болушуна алып келмек, буга Конституциянын көз карашынан да жол берилгис.

Ошону менен бирге жеке жана юридикалык жактар Конституциялык сотко кайрылган учурда жалпы юрисдикциядагы соттордо иш боюнча өндүрүштү токтото туруу үчүн негиз болуп Конституциялык сотко кайрылуу фактысынын өзү эмес, конституциялык сот өндүрүшүнө өтүнүчтү кабыл алуу жөнүндө соттук акт гана болушу мүмкүн. Ошентип, Конституциялык сот мыйзамдын конституциялуулугуна карата айтылган күмөндө олуттуу негиздер бар экендигин алдын ала ырастайт.

Конституциялык сот жеке жана юридикалык жактардын кайрылууларын конституциялык сот өндүрүшүнө жол берилгендиги жөнүндө маселени чечүүдө мыйзамдын Конституциянын талаптарына ылайык келүүсү маселесинде аныксыздыкты белгилөөдө турган мыйзамдык критерийди жетекчиликке алат.

Мындай учурда иш боюнча өндүрүштү токтото туруу түрүндөгү

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 01-Р

процесстик иштин тыныгуусу сот адилеттигин жүзөгө ашырууда Конституциялык соттун мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугунан күмөн санаган жана Конституциянын ченемдерине анын шайкештигин текшерүүнү белгиленген жол-жобо боюнча жүргүзүү зарылдыгын тааныган мыйзамды же башка ченемдик укуктук актыны колдонууга жол берилбестик сыяктуу принципалдуу конституциялык жактан шартталган юридикалык фактыга негизделет.

6. Жарандык процесстик мыйзамдар каралып жаткан башка иш, анын ичинде конституциялык сот өндүрүшү тартибинде чечилгенге чейин кароо мүмкүн болбогон учурда, иш боюнча өндүрүштү токтото туруу соттун милдетин караштырат (ЖПКнын 215-беренесинин 4-пункту). Бул укуктук жөнгө салуу толук болуп саналат жана жалпы юрисдикциядагы соттор тарабынан иштерди кароодо мыйзамдын конституциялуулугунда күмөн жараткан бардык мүмкүн болгон учурларды камтыйт жана сот (судья) Конституциялык сотко суроо-талап жөнөткөндө, же болбосо жеке жана юридикалык жактардын кайрылуусу конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алынганда, сот иш боюнча өндүрүштү сөзсүз токтото турууга милдеттүү экендигин ачыктан ачык божомолдойт. Мындай процессуалдык тартиптин адекваттуулугу ушул Чечимдин мындан мурунку пункттарында баяндалган конституциялык маанилүү жүйөлөрү менен ырасталат.

Конституциялык сот бул маселе боюнча Конституциялык сот чечим чыгарганга чейин мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу жөнүндө маселени жалпы юрисдикциядагы сот тарабынан алдын ала чечүү мүмкүнчүлүгүн мыйзамдык берилишине жол берилбестигин өзгөчө белгилейт.

Ушуга байланыштуу, соттун иш боюнча өндүрүштү токтото туруу жөнүндө маселени, анын ичинде ишти чечүүдө колдонулган же колдонула турган мыйзамдын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылууну конституциялык контролдоо органынын өзүнүн кароосуна кабыл алганы жөнүндө кабарламасын алган учурда өз ыктыяры боюнча чечүү укугун белгилеген талашылып жаткан ченем (ЖПКнын 216-беренесинин 7-пункту) укуктук жөнгө салууда ашыкча звено болуп саналат жана укуктук тутумдан Конституциянын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө, 102-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жолу менен алынып салынууга жатат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин

2023-жылдын
18-январы
Бишкек шаары

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

№ 01-Р

216-беренесинин 7-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө, 102-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
25-январы
Бишкек шаары

№ 02-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Аида Маратовна Курманбаеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К. Маамыталы кызынын, кайрылуучу тарап – ишеним кат боюнча өкүл Тилек Алмазбекович Алмазбековдун;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Тынарбек Сабырович Кадыралиевдин, Баглан Орманбековна Бабаеванын;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Эрнест Эркинбекович Асакеевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Шеримкул Замирбекович Мамыткановдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

А.М. Курманбаеванын өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 22-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.М. Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин (мындан ары – КЖК) 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2,

2023-жылдын
25-январы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

4-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 62-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 12-сентябрындагы аныктамасы менен бул өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тараптын өкүлү Т.А. Алмазбеков өзүнүн талаптарын колдоду жана төмөнкүлөрдү белгиледи.

Моралдык зыянды компенсациялоонун өлчөмүн аныктоодо сотту чектөөчү алкактарды белгилөө ар бир жеке учурда акылга сыярлыкка жана адилеттүүлүккө жетишүүгө мүмкүндүк бербейт, анткени бул чектөө кылмыштын кесепеттеринин натыйжасында адам тарткан адеп-ахлактык жана дене боюнун жапа чегүүсүнө салыштырмалуу өлчөмдөш эмес.

Арыз ээси өз жүйөлөрүндө Негизги Мыйзамдын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө көңүл бурат, ага ылайык ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет.

Кайрылуунун автору ошондой эле Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренесин көрсөткөн, анда ар бир адам Конституция же мыйзам тарабынан ага берилген негизги укуктары бузулган учурда, компетенттүү улуттук соттор тарабынан укуктарын натыйжалуу калыбына келтирүү укугуна ээ деп белгиленген.

Арыз ээсинин пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Граждандык кодексинин (мындан ары – ГК) 16-статьясына ылайык моралдык зыян деп жаранга таандык анын жеке мүлктүк эмес укуктарын же материалдык эмес бакубаттыгын укукка жат бузуу, зыян келтирүү же болбосо андан ажыратуу менен денесине зыян келтирүү жана/же көңүлүн оорутуу түшүнүлөт.

Кайрылуу субъектиси белгилегендей, кылмыш менен келтирилген моралдык зыяндын ордун компенсациялоону аныктоонун колдонуудагы системасы объективдүү эмес жана акылга сыярлык актоого ээ эмес. Келтирилген зыяндын оордугуна жараша эсептик көрсөткүчтүн 50 эседен 1000 эсе эсептик көрсөткүчкө чейинки сот тарабынан дайындалган акчалай компенсациянын өлчөмү бирдейлик конституциялык принцибине жана ага жетүү үчүн жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөгө жол берилген максаттар менен шайкеш келбейт.

Өзүнүн жүйөлөрүн негиздөө катары арыз ээси 100 000 сом өлчөмүндөгү сунуш кылынган максималдуу көрсөткүчтөр келтирилген залалдын эң коркунучтуу сценарийлерин камтый албастыгын, сот болсо аларды конкреттүү иштин жагдайларын эске алуу менен баалоого тийиш экендигин, ошону менен ал Конституцияда белгиленген акылга сыярлык жана адилеттүүлүк принциптерине ылайык келбейт деп белгилейт.

Баяндалгандын негизинде кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

Жоопкер-тараптын өкүлү Т.С. Кадыралиев кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан ченем төмөнкүдөй негиздер боюнча Конституциянын ченемдерине каршы келбейт деп эсептейт.

Жазык мыйзамдарында (2017 жана 2021-жылдардагы редакциясында) кылмыш менен келтирилген материалдык зыяндын ордун толтуруу жана моралдык залалды компенсациялоо адамдын жазык жоопкерчилигинен же жазадан бошотулганына карабастан сот тарабынан колдонулуучу кылмыш-жаза-укуктук таасир этүүнүн мажбурлоочу чарасы болоору аныкталган.

Мында мыйзам чыгаруучу моралдык залалды компенсациялоо жөнүндө чечимин кабыл алды, бул Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт, тескерисинче, жарандардын укуктарын кылмыштуу кол салуудан конституциялык жактан корголуусу камсыздалат жана материалдык зыяндын ордун толтуруудан тышкары моралдык залалдын компенсациясы белгиленет.

Моралдык зыянды компенсациялоонун өлчөмүн аныктоодо сот бузуучунун күнөөсүнүн даражасын, жасалган кылмыштын оордугун, коомдук резонансты, күнөөлүү адамдын инсандыгын жана башка көңүл бурчу жагдайларды эске алат.

Жазык сот өндүрүшүнүн алкагында келтирилген материалдык зыяндын суммасы анын кылмыш жасалган учурда келтирилген зыяндын иш жүзүндөгү наркынан аныкталат. Сот тарабынан моралдык зыянды акчалай компенсациялоонун өлчөмү келтирилген зыяндын оордугуна жараша эсептик көрсөткүчтүн 50 эседен 1000 эсеге чейинки өлчөмүндө белгиленет.

Каралып жаткан аспектиде Т.С. Кадыралиев коркунучтуулугу аз же анча оор эмес кылмыштар боюнча көп миллиондогон суммадагы моралдык зыяндын ордун компенсациялоо жөнүндө өтүнүч менен жабырлануучу кайрылган учурлар жок эмес деп болжойт. Жабырлануучу шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолуучунун моралдык зыяндын ордун компенсациялоого мүмкүнчүлүгү жок учурда анын ордун толтуруу адистештирилген фонддун каражаттарынын эсебинен ишке ашырыла тургандыгын билип туруп (Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 40-беренесинин 10-бөлүгү), бул жагдайды пайда көрүү максатында колдонуп кетиши мүмкүн. Демек, мыйзам чыгаруучу моралдык зыяндын ордун толтуруунун минималдуу жана максималдуу өлчөмүн белгилеген. Бул жобо кылмыштуу жосундардын оордугуна жараша кылмыш-жаза-укуктук ченемдердин санкцияларын (салыштырмалуу-аныкталган санкциялар) түзүү механизминде жооп берет.

КЖКнын 71-беренесинин 2-бөлүгү менен белгиленген моралдык зыяндын ордун компенсациялоонун өлчөмү адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектебейт, тескерисинче, алардын кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылат.

БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1985-жылдын 29-ноябрындагы 40/34 резолюциясы менен кабыл алынган Кылмыштын жана кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалануунун натыйжасында жабыркагандарга карата сот адилеттигинин негизги принциптеринин декларациясынын 4-беренесине ылайык кылмыштан жапа чеккен адамдар сот адилеттиги механизмдерине жетүү жана улуттук мыйзамдарга ылайык аларга келтирилген зыяндын ордун тез арада компенсациялоо укугуна ээ.

Мыйзам чыгаруучу (КЖПКнын 2017-ж. жана 2021-ж. редакцияларында) материалдык залалдын жана моралдык зыяндын ордун толтуруу камсыз кылууну жазык сот өндүрүшүнүн милдеттеринин бири катары аныктаган (КЖПКнын 6-беренесинин 7-пункту).

Ошол эле учурда аталган Кодексте жарандык доо деген түшүнүк жок, демек жарандык доогер, жарандык жоопкер жана алардын өкүлдөрү деген аталыштагы процесстин катышуучулары да жок. Бирок бул кылмыш менен келтирилген материалдык залалдын жана моралдык зыяндын ордун толтуруу механизми жалпы жазык процессинде жок дегенди билдирбейт.

КЖПКнын 40-беренесине ылайык кылмыштан дене-боюна, моралдык зыян жана (же) материалдык залал келтирилген жеке же юридикалык жак жабырлануучу деп таанылат. Кылмыш менен жогоруда көрсөтүлгөн зыяндын жок дегенде биринин келтирилиши адамды жабырлануучу деп таанууну жана айыпталуучу тарабынан материалдык залалдын жана моралдык зыяндын ордун толтуруусун шарттайт. Мындан тышкары, жабырлануучу кылмыш менен келтирилген моралдык зыяндын ордун мамлекеттин эсебинен компенсация алууга укуктуу.

Жогоруда айтылгандардын негизинде Т.С. Кадыралиев кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Жоопкер-тараптын башка өкүлү Б.О. Бабаева Т.С. Кадыралиевдин жүйөлөрүн колдоду.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев КЖПКнын 135-беренесине ылайык келтирилген моралдык зыянды акчалай түрдө компенсациялоо жөнүндө доо арыздар жарандык сот өндүрүш тартибинде билдирилет.

А.Т. Молдобаев сот жазык иши боюнча моралдык зыяндын ордун толтуруу жөнүндө билдирилген доо талаптарды канааттандыруу жөнүндө чечим кабыл алууда жана өндүрүп алуунун тартибин аныктоодо, өкүмдө өзү жетекчиликке алган жарандык мыйзамдардын ченемдерин көрсөтүүгө, ар бир жабырлануучуга карата моралдык зыянды компенсациялоонун өлчөмүнө таасир эткен жана сот тарабынан бааланган жагдайларды келтирүүгө, айыпталуучунун күнөөсүнүн даражасын аныктоого милдеттүү деп эсептейт.

Мунун негизинде моралдык зыяндын ордун толтурууда төмөнкү жана жогорку чегин мыйзамдык аныктоо адамдын укуктарын жана эркиндиктерин чектөө болуп саналбайт, болгону ал акчалай компенсациялоонун

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

өлчөмүнө белгилүү бир чектерди гана карайт, бул жалпысынан акылга сыярлыкты эске алуу менен бирдейлик конституциялык принциби менен шайкеш келет.

Баяндалгандарды эске алып, ал талашылып жаткан ченем Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт деп болжолдойт.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү Э.Э. Асакаев жоопкер-тараптын өкүлдөрү тарабынан билдирилген позицияны карманат.

Мында Э.Э. Асакаев ГКнын 1028-статьясына ылайык моралдык зыяндын орду акчалай түрдө толтурулат, анын өлчөмү жабырлануучуга келтирилген дене боюнун жана адеп-ахлактык запкынын мүнөзүнө, ошондой эле күнөөсү зыяндын ордун толтуруунун негизи болуп саналган учурларда зыян келтирүүчүнүн күнөөсүнүн даражасына жараша сот тарабынан аныкталат деп эсептейт. Зыяндын ордун компенсациялоонун өлчөмүн аныктоодо акылга сыярлык жана калыстык талаптары эске алынат. Дене боюнун жана адеп-ахлактык запкынын мүнөзү сот тарабынан андай моралдык зыян келтирилген жагдайды жана жабырлануучунун жекече өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен аныкталат.

Ошентип, КЖКнын 71-беренесинин 2-бөлүгү айыпталуучуга кылмыш-жаза-укуктук таасир этүүнүн милдеттүү чарасы эмес, жабырлануучунун арызынын негизинде акчалай компенсациялоону белгилөө менен моралдык залалдын ордун толтуруу боюнча соттун укугу гана болуп саналат.

Баяндалганды эске алуу менен, Башкы прокуратура талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова талашып жаткан ченем төмөнкү негиздер боюнча Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

КЖКнын 71-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык моралдык залалды компенсациялоо кылмыш-жаза-укуктук таасир этүүнүн мажбурлоо чараларына кирет жана сот тарабынан КЖКда каралган негиздер боюнча адам жазык жоопкерчилигинен же жазадан бошотулганына карабастан, колдонулат.

Демек, кылмыш-жаза-укуктук таасир этүүнүн башка чаралары деп коомдук коркунучтуу жосундарды жасаган адамдарга карата колдонулуучу кылмыш-жаза-укуктук ченемдердин жазалоо жана санкцияларынын тутумуна кирбеген, жана алардын жаңы жосундарды жасоосун алдын алуу же кылмыш менен келтирилген зыяндын ордун толтуруу максатында алардын укуктарын, кызыкчылыктарын жана эркиндиктерин чектеген мамлекеттик мажбурлоо чаралары түшүнүлөт.

Кылмыш-жаза мыйзамы жазалануучу жосунду (аракетти же аракетсиздикти) так жана айкын аныктоого тийиш жана кеңири чечмеленүүгө жатпайт.

Ушуга байланыштуу моралдык залалдын компенсациясын эсептөө үчүн сапаттуу соттук тажрыйбаны калыптандыруу максатында соттор, ошондой эле жазык сот өндүрүшүнүн башка катышуучулары колдоно

ала турган багыттама- цифралар зарыл.

КЖПКнын 393-беренесинин 3-пунктуна ылайык айыптоочу өкүмдүн баяндоочу-жүйөлөштүрүүчү бөлүгү кылмыштуу жосунду баяндоо, жасалган жосунду квалификациялоо, белгиленген жазанын жүйөлөрүнөн тышкары соттун кылмыш менен келтирилген материалдык зыяндын жана моралдык залалдын ордун толтуруу жөнүндө чечиминин негиздемесин камтууга тийиш.

Моралдык залалдын өлчөмүн аныктоонун жана анын компенсациялоонун жалпы методунун жоктугу судьяларды кыйын абалга коюуда.

Демек, моралдык залалдын ордун толтуруунун өлчөмүн аныктоодо бирдиктүү базалык ставканы белгилөөчү ченемди КЖКдан алып салуу каралып жаткан маселелердеги милдетти андан да кыйла татаалдаштырат.

Моралдык залалдын акчалай компенсациялоонун өлчөмүнүн адилеттүүлүгүн, анын кылмыштын кесепеттери менен өлчөмдөштүгүн алсак, анда азап чегүүнүн акчалай компенсациянын өлчөмүнө эквиваленттүүлүгүн аныктоо мүмкүн эмес. Ооруну, дене боюнун жана моралдык азапты акчалай өлчөөгө мүмкүндүк берүүчү стандарт жок болгондуктан, компенсациянын өлчөмү баштан өткөн азапка жараша болушу керек.

Белгилей кетсек, “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык соттор мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларынын аткарылышын контролдойт.

Ушуну эске алуу менен моралдык залалды акчалай компенсациялоонун өлчөмүн аныктоодо сот айыпталуучунун жана жабырлануучунун өзүнүн мүлктүк абалын эске алат, компенсациянын өлчөмүн калктын жашоо деңгээлине өлчөмдөш аныктайт.

Юстиция министрлигинин өкүлү Ш.З. Мамытканов моралдык залалдын ордун толтуруу үчүн 1000 эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүндөгү жогорку босогонун мыйзамдык жактан аныктоо жарандын Конституцияда белгиленген укуктарын толук кепилдей албайт деп эсептейт.

Анын пикиринде, Граждандык кодекстин 16-статьясында моралдык залалдын ордун толтуруунун суммасы боюнча эч кандай чектөөлөр каралган эмес жана моралдык залалдын компенсациясынын өлчөмүн аныктоодо сот укук бузуучунун күнөөсүнүн даражасын жана башка көңүлгө алынуучу жагдайларды эске алат.

Баяндалгандарды эске алуу менен Юстиция министрлиги КЖКнын 71-беренесинен моралдык залал үчүн акчалай компенсацияны эсептөө үчүн колдонулган эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүнө белгиленген жогорку чекти алып салуунун же көрсөтүлгөн босогону көбөйтүү жагына кайра кароонун максатка ылайыктуулугун кароону мүмкүн деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө”

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп КЖКнын 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн төмөнкүдөй редакциядагы ченемдик жобосу саналат:

“71-берене. Материалдык зыяндын ордун толтуруу жана моралдык залалды компенсациялоо

2. Моралдык залалды компенсациялоо учурунда сот акчалай компенсацияны белгилейт. Бул компенсация келтирилген залалдын оордугуна жараша 50 эседен 1000 эсе эсептик көрсөткүчкө чейинки өлчөмдө дайындалат.”.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси мыйзамда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы №122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык адамдын укуктары жана эркиндиктери ажыратылгыс жана ар бир адамга төрөлгөндөн баштап таандык, алар Кыргыз Республикасынын жогорку баалуулуктарына кирет. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт (23-берененин 1-бөлүгү).

Жогоруда көрсөтүлгөндөр адамдын ажырагыс баалуулугун жана анын субъективдүү укуктарын Негизги Мыйзам тарабынан таанууну билдирет, аны камсыз кылуу мамлекеттин биринчи кезектеги ажырагыс милдети болуп саналат. Өз кезегинде, бул чөйрөдөгү мамлекеттик механизмдин ишинин натыйжалуулугу укуктук жөнгө салуунун сапатына жана кандайдыр бир алып салууларсыз ар бир адамга Негизги Мыйзамда жарыяланган укуктар менен эркиндиктердин мүмкүндүгүн камсыздоого милдеттүү болгон мамлекеттик институттардын туура иштешинен көз каранды.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу жүрүм-турумдун жалпы эрежелерин орнотуудан мурда, укуктук жөнгө салуунун тигил же бул вариантын киргизүүдөн улам коомдо чыңалууну болтурбоо үчүн өзү кабыл алган ченемдик укуктук актылардын жөнгө салуучу таасирин баалоону жүргүзүүгө, ал өзү тандап алган жолдун “көмүскө” коромжуларын жана тобокелдиктерин алдын ала аныктоого, тартипке келтирилүүгө тийиш болгон көйгөйлөрдүн бардык аспектилерин эске алууга милдеттүү. Өзгөчө бул адамдын жашоосунун сезимтал чөйрөлөрүнө тиешелүү. Албетте, адамдын жана жарандын жеке мүлктүк эмес укуктарына жана материалдык эмес байгерликтерине (моралдык залал) келтирилген залалдын ордун толтуруу институту алардын катарына кирет.

3. Ар бир адамга Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

укуктун жалпы таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган анын укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоо кепилденет (61-берененин 1-бөлүгү).

Кыргыз Республикасынын конституциялык контролдоо органы ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугу боюнча ар кандай ракурстан өзүнүн укуктук позициясын жана бул конституциялык жобого карата мамилесин бир нече жолу билдирген (Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2015-жылдын 9-декабрындагы, 2018-жылдын 1-ноябрындагы, 2018-жылдын 24-январындагы, 2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы чечимдери). Атап айтканда, Конституциялык сот 2022-жылдын 30-ноябрындагы Чечиминде “Конституцияда соттук коргонуу укугун бекитүү мамлекеттик бийликти (коомдук бийликтин бүткүл тутумун) ар бир белгиленген укукту тоскоолдуксуз пайдаланууга кепилдик берүүчү механизмдерди түзүү милдетине конституциялык түрдө байланыштырат. Мында бул укуктун негизги мазмуну сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү болуп саналат, ал жарандардын сот адилеттигине жетүүсүн тоскон ченемдерди кабыл алууга жол берилбестигин билдирет. Кандайдыр бир маселе боюнча сот адилеттигине реалдуу жеткиликтүүлүгү жок жак (адам) соттук коргонууга болгон өзүнүн конституциялык укугун толук пайдалана албайт. Мындан тышкары, соттук коргоого муктаж адамдар, эгерде алар өздөрү бул укуктан баш тартпаса, каалаган маселе боюнча сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек» деп белгилеген.

Каралып жаткан көйгөйгө карата бул соттук коргоого муктаж адамга ал бул укукту пайдалануусу керекпи же керек эмеспи деген маселени чечүү мүмкүнчүлүгүн гана эмес, ошондой эле өзүнүн талаптарынын адекваттуулугун өзү аныктай ала турган мүмкүнчүлүктү берүү керек дегенди билдирет, ал эми сот мыйзамдуулук, өлчөмдөштүк жана адилеттүүлүк принциптеринин негизинде чечим кабыл алууга милдеттүү.

4. БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1985-жылдын 29-ноябрындагы 40/34 резолюциясы менен кабыл алынган Кылмыштын жана кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалануунун натыйжасында жабыркагандарга карата сот адилеттигинин негизги принциптеринин декларациясынын 4-статьясына ылайык кылмыштын курмандыктары сот адилеттигинин механизмдерине жеткиликтүүлүккө жана улуттук мыйзамдарга ылайык аларга келтирилген зыяндын ордун тез арада компенсациялоо укугуна ээ.

“Жабыркагандар” термини деп мүчө мамлекеттердин колдонуудагы улуттук кылмыш-жаза мыйзамдарын, анын ичинде бийликти кыянаттык менен пайдаланууга тыюу салуучу мыйзамдарды бузуучу аракеттин же аракетсиздиктин натыйжасында дене боюна жаракатты же моралдык зыянды, эмоционалдык запкыны, материалдык зыянды же негизги укуктарынын олуттуу түрдө бузулушуна жеке же жамааттык түрдө кабылган адамдар түшүнүлөт (Декларациянын 1-пункту). Ошентип, кылмыштан жабыркагандар күнөөлүү адамдардын жазалануусунун шексиздиги

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

түрүндө соттук коргоого, ошондой эле алар келтирген материалдык залалдын жана моралдык зыяндын ордун толтурушуна да муктаж.

Көрсөтүлгөн Декларациянын жоболору менен КЖКнын ченемдери да өз ара байланышта, алар КЖКда көрсөтүлгөн негиздер боюнча, адам кылмыш-жаза жоопкерчилигинен же болбосо жазадан бошотулгандыгына карабастан, материалдык зыяндын ордун толтурууну жана моралдык залалды компенсациялоону карайт (71-берененин 1-бөлүгү).

Жасалган кылмыштын кесепетинен адамга келтирилген залал, ошондой эле аны келтирүү коркунучун жаратуу, анын курамынын түзүмүнө (материалдык же формалдуу) жараша, эреже катары, кылмыш белгилерин квалификациялоочу тизмеде камтылат.

Бирок кылмыштын курамынын милдеттүү белгиси катары мыйзамда каралган залалдын айрым түрлөрүнүн болушу материалдык зыян жана моралдык залал келтирүү сыяктуу башка коомдук коркунучтуу кесепеттердин келип чыгуу мүмкүнчүлүгүн алып салган жагдай катары түшүнүлбөшү керек.

5. Моралдык залал – бул адамдын жеке мүлктүк эмес же башка материалдык эмес бакубаттыгын бузууда анын тарткан дене боюнун же адеп-ахлактык азап чегүүсү.

Моралдык залалдын мазмуну залал келтирген адамдын аракеттери сөзсүз түрдө жабырлануучунун аң-сезиминде орун алышында жана терс психикалык реакцияны пайда кылуусунда турат.

Моралдык залалды компенсациялоо боюнча милдеттенме бир убакта төмөнкү шарттар болгондо келип чыгат: дене боюнун же адеп-ахлактык азапка дуушар болушу; залал келтирген адамдын укукка жат аракети; укукка жат аракеттер менен моралдык залалдын ортосундагы себептүү байланыш; күнөө.

КЖПКга ылайык келтирилген моралдык залалды акчалай түрдө компенсациялоо жөнүндө доо жарандык сот өндүрүшүнүн тартибинде билдирилет (136-берененин 2-бөлүгү).

Жазык процессинде жарандык доо институту кылмыш-жаза мыйзамы, жарандык укук жана процесс менен тыгыз байланышта. Жазык процессинде укуктарды коргоонун доо коюу формасы жарандыктагыдан айырмаланып, бир катар өзгөчөлүктөргө ээ.

Жазык процессиндеги жарандык доо – бул кылмыштардан жабырлануучулардын укуктарын конституциялык кепилдөө, алардын сот адилеттигине жетүүсү жана аларга келтирилген зыянды компенсациялоо менен шартталган жеңилдетилген мүнөздөгү бузулган укукту коргоо механизмин билдирет. Ошондуктан, жазык процессинде жарандык доо коюу жабырлануучуларга өздөрүнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо үчүн кошумча мүмкүнчүлүк болуп саналат. Жазык сот өндүрүшүндө коюлган жарандык доо боюнча күнөөлүү адамдын жоопкерчиликти тартуу милдеттеринин юридикалык табияты жарандык-укуктук болуп саналса да дагы, жазык ишинен келип чыгуучу жарандык доонун сотко караштуулугу жана ведомствого караштуулугу жазык ишинин сотко

караштуулугу менен аныкталат. Ал эми жарандык сот өндүрүшүнүн тартибинде зыяндын ордун толтуруу боюнча доолор үчүн альтернативдик аймактык сотко караштуулук мүнөздүү.

Конституциянын, ошондой эле натыйжалуу сот адилеттигин камсыз кылуу боюнча эл аралык пактылардын талаптарынан алганда жазык процессинде материалдык зыяндын ордун толтуруу жөнүндө жарандык доону колдоо үчүн келтирилген жүйөлөр, андагы моралдык залалды компенсациялоо жөнүндө доо арызды дагы кароонун жогорку процесстик максатка ылайыктуулугун тастыктайт.

Жазык ишиндеги жарандык доо жазык процессин татаалдаштырбайт. Жазык процессинде жарандык доону чечүүнүн артыкчылыктары процесстик үнөмдүүлүк жана далилдерди изилдөөнүн толуктугу көз карашынан ачык эле көрүнүп турат, алар, эреже катары, жазык ишинде толук камтылган.

Мындай кароонун артыкчылыктарынын арасында төмөнкүлөрдү бөлүп көрсөтсө болот: жазык иши боюнча жарандык доо деп таанылган адам соттук териштирүүгө эки жолу катышуу зарылчылыгынан бошотулат; кылмыш менен жабырлануучуга келтирилген залалдын ордун тез арада толтуруу; доо боюнча далилдерди жетишээрлик ар тараптуу изилдөө үчүн жагымдуу шарттардын болушу, ал боюнча чечимди жасалган кылмыштын бардык жагдайлары жөнүндө толук маалыматы бар судья кабыл алган учурда; соттордун ишинде параллелизмди болтурбоо; бир соттук териштирүүнүн алкагында жабырлануучулардын өз укуктарын мүмкүн болушунча толук ишке ашыруу мүмкүнчүлүгү, убакыттын жана каражаттардын эки эсе коротулушун, психологиялык кыжырдануунун факторлорун, кээде кылмыштын жагдайларын кайталап изилдөөнүн натыйжасында келип чыккан жабырлануучу тараптын азап тартуусун болтурбоо. Акыр аягында моралдык залалды компенсациялоо сыяктуу кылмыш-жаза-укуктук таасир этүү чарасы жасалган кылмыштын кесепеттерин жеңип чыгуу ыкмаларынын бири болуп саналат.

б. Талашылып жаткан ченемге ылайык моралдык залалды компенсациялоодо сот акчалай компенсацияны белгилейт. Бул компенсация келтирилген залалдын оордугуна жараша 50 эседен 1000 эсе эсептик көрсөткүчкө чейинки өлчөмдө дайындалат (КЖКнын 71-беренесинин 2-бөлүгү).

Бул ченемди КЖПКнын 40-беренесинин 10-бөлүгүнүн жоболору менен системалык байланышта кароо, мыйзам чыгаруучу тарабынан кылмыш менен келтирилген моралдык залалды компенсациялоонун минималдуу жана максималдуу чегин орнотууга таасир эткен негизги фактор – бул жабырлануучуга шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолгондун эсебинен келтирилген материалдык зыяндын жана (же) моралдык залалдын ордун толтуруу мүмкүн болбогон учурларда, Министрлер Кабинети тарабынан аныкталган тартипте адистештирилген фонддун эсебинен алардын ордун толтуруу боюнча мамлекеттин милдеттенмеси болуп саналарын көрсөттү. Мында мыйзам чыгаруучунун ою боюнча

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

жабырлануучу жазык ишинин алкагында моралдык залалдын компенсациясынын өлчөмү менен макул болбогон учурда, ал бул маселе менен сотко өзүнчө жарандык укук тартибинде кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Оболу, кылмыш менен келтирилген моралдык залалдын ордун толтуруу боюнча жоопкерчилик тутумунда мамлекеттин орду жөнүндө айта кетүү керек.

Конституциянын жоболору өзүнүн жыйындысында мамлекеттен ар бир адамдын татыктуу жашоосу жана эркин өнүгүүсү үчүн жагымдуу шарттарды түзүүсүн талап кылат, бул коомдун ар бир мүчөсү жол берилген жүрүм-турум эрежелерин гана сактабастан, ошондой эле өзүнүн коопсуздугуна ишенген туруктуу укуктук тартиптин шарттарында гана мүмкүн. Башкача айтканда, ар бир адамдын кол тийбестиги жана анын жашоосу үчүн коопсуз чөйрөнү түзүү үчүн жоопкерчиликти үлүшү мамлекетте жатат.

Мамлекет кылмыштуулукту болтурбоо боюнча чараларды көрүүгө тийиш, бирок адамдын табиятынан келип чыккандай, алардын бири да ар бир адамдын абсолюттук коопсуздугун кепилдөөгө жөндөмдүү эмес. Ушуга байланыштуу мамлекет ар бир кылмыш жөнүндө иштин сотто адилеттүү каралышын, күнөөлүүлөр үчүн жазанын сөзсүз болушун, ошондой эле жабырлануучулардын бузулган укуктарын калыбына келтирүүнү, анын ичинде ага келтирилген материалдык зыянды жана моралдык залалды өз убагында компенсациялоону камсыздоо үчүн жооптуу.

Демек, кылмыш менен жабырлануучуга келтирилген моралдык залалды шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолгондун эсебинен толтуруу мүмкүн болбогон учурда, өлкөдө мыйзамдуулук режимин камсыз кылуу боюнча мамлекеттин функциясынан моралдык залалды компенсациялоо боюнча анын милдети келип чыгат. Бирок бул маселени бюджеттик каржылоо менен гана чечүү мүмкүн эмес жана ал мамлекеттин өнүгүүсүнүн тигил же бул этабындагы каржылык мүмкүнчүлүктөрүнө түздөн-түз көз каранды.

Ошентип, моралдык залалды Министрлер Кабинети тарабынан аныкталган тартипте адистештирилген фонддун эсебинен компенсациялоо жөнүндө гана сөз болгондо талашылып жаткан ченемде белгиленген моралдык залалдын ордун толтуруунун чектери жол берилүүчү жана өлчөмдөш болуп саналат, мында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин, ошондой эле конституциялык жоболорду бузууга алып келүүчү катары каралышы мүмкүн эмес.

Ошол эле учурда жазык ишинин алкагында моралдык залалды өндүрүүнүн бардык учурларында, белгиленген чектерди колдонуу жол берилгис.

7. Жазык мыйзамдарынын жазык жоопкерчилигинин сөзсүз болушу жөнүндөгү принцибине ылайык кылмыштуу жосун жасаган адамга жаза гана эмес, ошондой эле кылмыш-жаза-укуктук таасир этүүнүн башка чаралары да колдонулат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

Ушуга байланыштуу, моралдык залалды компенсациялоо жазык мыйзамдары менен белгиленүүчү жазанын негизги түрүн алып салбаган жарандык-укуктук жоопкерчиликтиң кошумча түрүн орнотуу болуп санала тургандыгын эске алуу керек. Мында моралдык залалдын ордун жабырлануучуга адекваттуу толтуруп берүү – бул социалдык адилеттүүлүктү да калыбына келтирүү маселесин чечет.

Коомдун жана мамлекеттин өнүгүүсүнүн азыркы этабында моралдык залалдын ордун толтуруу институту укуктук системанын зарыл жана талап кылынган элементи болуп саналат. Ошол эле учурда бул институтту өркүндөтүү зарылчылыгы талашылып жаткан ченемдин колдонулушу менен ырасталат.

Моралдык залалдын компенсациясынын чегин киргизүү менен талашылып жаткан ченемдин редакциясы иштин бардык жагдайларын жана келтирилген залалдын оордугун эсепке албастан, кылмыштан жапа чеккен адамдардын дене боюнун жана адеп-ахлактык азап чегүүлөрүнө баа берүүнүн так параметрлерин белгилейт.

Мындан тышкары, судьялардын көз карандысыздык принциби иштин жагдайларын баалоодо алардын өз ынанымына болгон ажырагыс укугун болжойт жана моралдык залалдын акчалай компенсациясынын өлчөмдөштүгү жөнүндө маселе, албетте, соттун дискрециясына таандык болушу керек.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу тарабынан моралдык залалдын ордун толтуруунун чегин талашылып жаткан ченемге киргизүү Конституциянын 23-беренесинин 2, 4-бөлүктөрү менен белгиленген конституциялык маанилүү максаттарга киргизилип жаткан чектөөлөрдүн өлчөмдөштүгүнүн конституциялык талаптарына жооп бербейт, жана жасалган кылмыш менен келтирилген моралдык залалды адекваттуу компенсациялоо аркылуу ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун толук ишке ашырууга мүмкүндүк бербейт (63-берененин 1-бөлүгү).

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин “50 эседен 1000 эсе эсептик көрсөткүчкө чейинки өлчөмдө” деген сөздөр менен баяндалган 71-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2 жана 4-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 62-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 40-беренесинин 10-бөлүгүнүн талаптарына ылайык Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан аныкталган тартипте

2023-жылдын
25-январы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 02-Р

адистештирилген фонддун каражаттарынын эсебинен толтуруу каралган учурлар үчүн гана моралдык залалды компенсациялоонун чектерин мыйзам менен белгилөөгө жол берилет деп эсептелсин.

3. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыгуучу өзгөртүүлөрдү киргизүүнү демилгелесин.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

6. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
1-марты
Бишкек шаары

№ 03-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Клара Омуркуловна Табалдиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Кадырбек Мусаевич Матсаковдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Клара Омуркуловна Табалдиеванын ишеним кат боюнча өкүлү Кадырбек Мусаевич Матсаковдун;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирлан Абылбекович Букашев, Ханманас Арстанбекович Арстанбеков жана Мирбек Исамаатович Арзиевдин,

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаев, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянова, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Аблабеков Омурбек Келдибекович, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Айнура Кимсанбаевна Турганбаеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

К.О. Табалдиеванын ишеним кат боюнча өкүлү К.М. Матсаковдун кайрылуусу бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы К.Дж. Кыдырбаевдин маалыматын угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы:

2022-жылдын 18-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна К.О. Табалдиеванын кызыкчылыгын көздөгөн К.М. Матсаковдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 403-беренесинин 4-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 5-бөлүктөрүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 8-сентябрындагы аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап өз талаптарын колдоп, төмөнкүлөрдү белгиледи.

Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун (мындан ары – Сузак райондук соту) 2021-жылдын 1-июнундагы өкүмү менен К.О. Табалдиева Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 204-беренесинин 1-бөлүгү боюнча күнөөлүү деп табылган. Кылмыштык куугунтуктоонун эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу, кылмыш иши КЖПК-нын жоболоруна ылайык кыскартылып, ал эми К.О. Табалдиева кылмыш жазасынан бошотулган.

Аталган өкүм менен макул болбостон, кайрылуу субъектиси Сузак райондук сотуна апелляциялык даттануу жана анын өткөрүлүп жиберилген мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчү менен кайрылган. Өтүнүчтү кароонун жыйынтыгында, Сузак райондук сотунун 2021-жылдын 12-ноябрындагы токтому менен ошол эле соттун 2021-жылдын 1-июнундагы өкүмүнө карата даттануу мөөнөтү калыбына келтирилген.

Ал эми 2022-жылдын 29-мартында Жалал-Абад облустук сотунун жазык иштери жана жоруктар жөнүндөгү иштер боюнча соттук коллегиясынын аныктамасы менен Сузак райондук сотунун 2021-жылдын 12-ноябрындагы токтому жокко чыгарылган. К.О. Табалдиеванын аталган соттун чечимине карата апелляциялык даттануусу кароосуз калтырылган, ал боюнча өндүрүш кыскартылган.

Арыз берүүчү апелляциялык инстанциянын жогоруда белгиленген аныктамасына карата кассациялык даттануу келтирүү менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кайрылган, анын натыйжасында ал сот 2022-жылдын 13-июнундагы токтому менен талашылып жаткан ченемге шилтеме жасап, кассациялык даттанууну кароосуз калтырган.

Кайрылуу субъектисинин пикиринде, талашылып жаткан ченем Конституцияда белгиленген ар бир соттолгон адамдын өз ишин мыйзамга ылайык жогору турган сотто каратуу укугун бузат. Мындан тышкары, арыз берүүчү мамлекеттин Негизги мыйзамында белгиленген адамдын укуктары жана эркиндиктери эч кандай чектелүүгө жатпагандыгын белгилейт.

Жогоруда баяндалган жүйөлөрдүн негизинде, кайрылуучу тарап

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууну суранат.

Жоопкер-тараптын өкүлү М.А. Букашев арыздануучунун жүйөлөрү менен макул эместигин билдирип, талашылып жаткан ченем кийинкидей негиздер боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Процессуалдык мөөнөттөр институту процессуалдык аракеттерди негизсиз создуктурууга жол бербөө жана ишке катышкан тараптардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылуу максатында тийиштүү аракеттерди тартипке келтирүүгө багытталган. Себеби, процессуалдык мөөнөттөрү белгиленбесе, кылмыш иштерин тергөөдө жана соттордо кароо мөөнөтсүз жүргүзүлүшү мүмкүн, бул жеке адамдардын укуктарына жана бүтүндөй кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө да терс таасирин тийгизиши ыктымал.

Ошондуктан, ишке катышуучу жактардын укуктарын камсыз кылуу, ошондой эле кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн көйгөйлөрүн натыйжалуу чечүү үчүн процессуалдык мөөнөттөрдү белгилөө жана сактоо зарыл.

КЖПКнын 138-беренесинин жоболоруна ылайык, процессуалдык мөөнөттөр аталган Кодексте каралган учурларда жана тартипте гана узартылышы мүмкүн.

Ал эми аталган Кодекстин 403-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү арызын канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын токтому апелляциялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн, бирок бул сот актысын кассациялык инстанцияда андан ары даттануу мүмкүнчүлүгү каралган эмес.

Ошол эле учурда, М.А. Букашев Жарандык процесстик жана Административдик-процесстик кодекстеринин жоболоруна ылайык, жарандык жана административдик сот өндүрүшүндө даттанууну (сунуштаманы) берүүнүн өтүп кеткен мөөнөтүн калыбына келтирүү же калыбына келтирүүдөн баш тартуу жөнүндө чечимге апелляциялык жана кассациялык инстанцияларда да даттанууга жол берилерин белгилейт.

Өз кезегинде, КЖПКнын 441-беренесинин жоболоруна ылайык, кассациялык инстанциядагы сот процессуалдык укуктардын ченемдерин олуттуу бузуулар бөлүгүндө иш боюнча өндүрүштү текшерүүгө укуктуу.

Апелляциялык даттанууну же сунуштаманы берүүнүн өтүп кеткен мөөнөтүн калыбына келтирүү же калыбына келтирүүдөн баш тартуу, өкүм чыгарган сот тарабынан жүргүзүлгөн процессуалдык аракеттерге да тиешелүү. Бирок, бул аракеттер ишке катышуучу адамдардын мыйзамда кепилденген укуктарын эч кандай түрдө ажыратпайт жана чектебейт, сот тартибин сактоону бузбайт, иштин жагдайларын ар тараптуу жана объективдүү изилдөөгө тоскоолдук жаратпайт, мыйзамдуу жана негиздүү өкүм чыгарууга таасирин тийгизбейт.

Жоопкер-тараптын өкүлүнүн пикиринде, кассациялык инстанциядагы сотко даттанууну же сунуштаманы берүүнүн өтүп кеткен мөөнөтүн калыбына келтирүү же калыбына келтирүүдөн баш тартуу жөнүндө соттун аныктамасына даттануу келтирүүнүн зарылдыгы жок.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

Жогоруда баяндалгандын негизинде, М.А. Букашев талашылып жаткан ченем кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышкан тараптардын укуктарын бузбайт деп эсептеп, кайрылуучунун өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Жоопкер-тараптын башка өкүлдөрү М.И. Арзиев, Х.А. Арстанбеков М.А. Букашевдин жүйөлөрүн колдоп, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченем Конституциянын көрсөтүлгөн беренелерине кийинки негиздер боюнча карама-каршы келбейт деген пикирин билдирди.

А.Т. Молдобаев арыз ээсинин талашылып жаткан ченемди Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө шайкеш келбестиги боюнча келтирген жүйөсүн негизсиз деп эсептейт, себеби ал “Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 12-беренесине ылайык мыйзам алдындагы ченемдик укуктук акт болуп саналбайт.

Мындан тышкары, ал айыпталуучунун, соттолгондун (акталгандын) укуктары жана милдеттери КЖПКте аныкталып, ал эми ушул Кодекстин 46-беренесинде 7-бөлүгүнүн 2-пунктунда соттолгон адам соттун чечимдеринин көчүрмөлөрүн алууга жана аларга даттанууга укуктуу экендигин белгилейт.

А.Т. Молдобаев КЖПКнын 439-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 440-беренесинин 1-бөлүгүнө шилтеме жасап, апелляциялык инстанциядагы соттун мыйзамдуу күчүнө кирген чечими кассациялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн деп эсептейт.

Талашылып жаткан ченемде апелляциялык инстанциядагы соттун чечимине кассациялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгү каралбагандыгы тууралуу кайрылуучу тараптын жүйөлөрү ишти жогору турган сотто каратуу укугун чектөө катары кабыл алынбайт, себеби талашылып жаткан ченемди ошол эле Кодекстин башка беренелери, атап айтканда 46, 439, 440-беренелери менен бирдикте кароо керек.

Аталган беренелерде ар бир соттолгон же жабырлануучу өз ишин мыйзамга ылайык жогору турган сотто каратууга укуктуу экендиги жана кандайдыр бир шайкеш келбестиктердин байкалбагандыгы айкын көрсөтүлгөн.

Ошол эле учурда, А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченемдин укук колдонуу чөйрөсүндө, тактап айтканда кайрылуучу тараптын жазык ишине байланышкан маселелери Жогорку соттун өндүрүшүнө кабыл алынып, бирок акыры кароосуз калтырылгандыгы боюнча күмөн жаралгандыгын белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н. Сапиянова Конституциянын 23-беренесине, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө шилтеме жасап, талашылып жаткан ченем адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам катары эсептелинүүгө жатпай

тургандыгын белгиледи. Анткени соттун актысы менен макул болбогон жактарга апелляциялык инстанцияга даттануу мүмкүнчүлүгү каралган, демек жарандардын соттук коргоо жана жогору турган сотко даттануу келтирүү боюнча конституциялык укуктары чектелбейт.

КЖПКнын 439-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, акыркы соттук чечимден мурунку аныктамалар аталган Кодексте каралган учурда гана кассациялык соттун кароосунун предмети болушу мүмкүн. Мындай аныктамалар кассациялык даттанууну же ушул иш боюнча кабыл алынган акыркы соттук чечимге сунушту кароо менен бир мезгилде, кассациялык тартипте кайра каралууга тийиш.

М.Н. Сапиянова Кодекстеги мындай чектөөлөр ишке катышкан тараптар ар бир соттук актыларга кассациялык инстанциядагы сотко чейин даттанууларды келтирип, натыйжасында ишти негизсиз создуктурууларга, анын кароо мөөнөттөрүнүн узарышына алып келген соттук тажрыйбаны эске алуу менен, ыксыз создуктурууларды жоюу, соттордун ишин жакшыртуу, ишке катышкан тараптардын даттануу келтирүү боюнча аракеттерин тартипке салуу максатында каралган, ошондуктан талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деген пикирин билдирди.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү О.К. Аблабеков кайрылуучунун жүйөлөрү менен макул эместигин билдирип, талашылып жаткан ченем боюнча төмөндөгүдөй пикирин билдирди.

О.К. Аблабеков кайрылуучу тараптын талашылып жаткан ченем соттолгондун сот чечимдерине даттануу келтирүү укугун бузат деген жүйөсү негизсиз, себеби КЖПКнын 46-беренесинин 7-бөлүмүнүн 2-пунктунда соттолгон соттун чечимдерине даттанууга укуктуу деп белгилендигин билдирди.

Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоо кепилдиги жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугу менен өз ара байланышта болуп, эч кандай чектелүүгө жатпайт, мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принциптин негизинде жүзөгө ашырылат.

О.К. Аблабеков өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү арызын канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын токтому апелляциялык инстанциядагы сотко гана даттанылышы мүмкүн деген жобо сот процессинин катышуучуларынын тең укуктуулук принцибин сактоо менен өз убагында кабыл алынган соттук чечимди, аны менен макул болбогон учурда гана даттанууга чакырат деп белгиледи. Бул кылмыш иштери боюнча чыгарылган чечимдерди өз убагында даттануунун эсебинен негизсиз создуктуруудан жана убарачылыктан оолак болууга мүмкүнчүлүк берет. Ал эми апелляциялык тартипте даттануу келтирүүнү жүйөлүү себептерден улам өткөрүлүп жиберген учурларда, даттанууга укугу бар адамдар өкүм чыгарган сотко өткөрүлүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч менен кайрыла алышат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

Апелляциялык даттануу мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүчтү кароо учурунда сот тарабынан күнөөлүүлүк жана жоопкерчилик чарасы тууралуу маселелер чечилбейт, ал КЖПКда белгиленген талаптардын сакталгандыгын же сакталбагандыгын текшерүү үчүн эчак кабыл алынган чечимдердин мыйзамдуулугуна жана негиздүүлүгүнө баа берет.

Ошондуктан, О.К. Аблабековдун пикиринде, Конституциянын 23-беренесинин 3, 5-бөлүктөрүнө ылайык чектелүүгө жатпаган укуктардын катарына кирген соттук коргонууга болгон укук мыйзам чыгаруучу тарабынан бир деңгээлдик соттук контролдоону орнотуу аркылуу камсыз кылынган.

Даттануу мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч боюнча чечимге даттанууну апелляциялык соттун токтото туруусу анча маанилүү эмес иштер боюнча сот тутумуна жүктөлгөн жүктүн олуттуу өсүшүнө алып келиши мүмкүн. Ошондой эле жоопкерчиликтен качууну көздөгөн жактардын укукту кыянаттык менен пайдалануусунун учурлары кескин түрдө көбөйөт. Бул өз кезегинде кылмыш жоопкерчилигинин шексиздиги принцибин камсыз кылууну кескин түрдө татаалдаштырат жана өлкөдөгү мыйзамдуулуктун жана укук тартибинин жалпы абалына сөзсүз таасирин тийгизбей койбойт.

Жогорудагыларды эске алуу менен, О.К. Аблабеков талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деген көз карашын билдирди.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.К. Турганбаева талашылып жаткан ченем Конституцияга кийинкидей негиздер боюнча карама-каршы келбейт деп эсептейт.

КЖПКнын 7-беренесинде укуктун жана мыйзамдуулуктун үстөмдүүлүк принциптерине ылайык Кыргыз Республикасында кылмыш-жаза сот өндүрүшү укуктун үстөмдүүлүк принцибин сактоо менен жүзөгө ашырылат, ага ылайык адам, анын укуктары жана эркиндиктери эң жогорку баалуулуктар катары таанылат.

Ушуга байланыштуу, КЖПКнын 46-главасында апелляциялык тартипте соттун чечимдерине даттануу мүмкүнчүлүгү каралып, ал эми ошол эле Кодекстин 51-главасында кассациялык тартипте сот чечимдерине даттануу каралган.

Жогоруда көрсөтүлгөн Кодекстин 439-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө ылайык, Жогорку сот кассациялык инстанциядагы сот болуп эсептелет жана аталган Кодексте белгиленген негиздерде жана тартипте соттук чечимдерди кайра карайт. Кассациялык инстанциядагы сот апелляциялык инстанциядагы соттун өкүмүнүн, аныктамасынын мыйзамдуулугун кассациялык даттануу, сунуш боюнча текшерет.

Аны менен бирге, мыйзамдуу күчүнө кирген апелляциялык инстанциянын соттук чечими соттолуучунун, акталган адамдын, адвокаттын жана мыйзамдуу өкүлдөрүнүн, жабырлануучунун же (жана) анын өкүлүнүн, ошондой эле башка адамдар тарабынан даттанылуучу соттук чечимдер

алардын укуктарына жана мыйзамдуу кызыкчылыктарына тиешеси бар болгон бөлүгүндө кассациялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн.

Юстиция министрлигинин өкүлү А.К. Турганбаева Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде жана өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылат деп белгилейт. Ошондуктан, талашылып жаткан ченемде өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү арызын канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын чечимин кассациялык инстанциядагы сотко даттануу мүмкүнчүлүгү чектелген эмес деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгүнүн төмөнкүдөй редакциядагы ченемдик жобосу саналат:

«403-берене. Даттануу же сунуш берүүнүн мөөнөтүн калыбына келтирүү тартиби

4. Өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү арызын канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын токтому апелляциялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн, ал токтомду жокко чыгарууга жана берилген даттанууну жана сунушту маани-маңызы боюнча кароого же ушул Кодекстин 417-беренесинде каралган талаптарды аткаруу үчүн даттанылган соттук актыны чыгарган сотко кайтарууга укуктуу.»

КЖПК Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы № 122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы эң жогорку баалуулуктар иерархиясында адам, анын укуктары жана эркиндиктери башкы орунду ээлей тургандыгын белгилейт. Демократиялык мамлекеттин жашоосунун мааниси ушул баалуулукту камсыз кылууда турат.

Соттук коргоо универсалдуу укуктук каражат катары инсандын укуктарын жана эркиндиктерин мамлекеттик коргоонун эң жогорку формасы болуп саналат. Бул талаштарды жана жасалган укук бузууларды кароонун соттук тартиби ар кандай чыр-чатактарды эң эле цивилизациялуу жана кынтыксыз чечүүнүн формасы катары чыккандыгы менен

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

шартталган. Соттук жол-жобо аркылуу гана укуктун бардык постулаттарынын жана принциптеринин бирдей сакталышы толугу менен камсыздалат, чындык орнотулат жана адилеттүүлүк калыбына келтирилет, жарандардын адилеттүүлүктү өзү билип калыбына келтирүүгө багытталган мыйзамсыз аракеттерин болдуртпайт. Акыркысы негизсиз айыптоолор, көзөмөлсүз ырайымсыздыктын көрүнүшү жана башка шайкешсиз таасир этүү чаралары (өзү эле сотто) менен коштолот. Бул коомдун өнүгүшү үчүн кыйратуучу кесепеттерге алып келет, мындай коомдогу жашоону күтүлбөстүк кылып, адамды коргоонуу жана коопсуздук сезиминен ажыратат. Ошондуктан сот адилеттигин ишке ашыруу өзгөчө мамлекеттик бийликтин компетенттүү органдарына гана, болгондо да сотко гана жүктөлөт (Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгү).

3. Мында сот адилеттигин сапаттуу ишке ашыруу гана конституциялык түзүлүштүн негиздеринин туруктуулугун, өлкөдөгү мыйзамдуулук режимин жана укук тартибин, коомдук бакубаттуулукту жана мамлекеттин мындан аркы өнүгүүсүнүн туруктуулугун камсыз кылууга жөндөмдүү.

Сот адилеттигин ишке ашыруунун сапаты укуктук мамлекеттин иштешинин маанилүү компоненти жана ар бир өлкөдө сот адилеттүүлүк тутумунун натыйжалуулугунун өзөктүү көрсөткүчү болуп саналат. Көз карандысыз жана компетенттүү сот тутуму, анын ар бир адам үчүн жеткиликтүүлүгү, акылга сыярлык жана түшүнүктүү соттук жол-жоболор, материалдык жактан камсыздалгандык, заманбап технологиялар жана инструменттердин болушу, судьялардын тийиштүү жоопкерчилиги, иштерди кароонун ыкчамдуулугу жана натыйжалуулугу, жол-жоболук тактык, сот актыларынын толуктугу жана адилеттүүлүгү сот адилеттигин ишке ашыруу сапатынын негизинде жатат. Мында, соттук чечимдердин так мазмуну сот кайсы гана тараптын ордун ээлебесин, болуп өткөн сот адилеттиги менен тараптардын канааттануусунда чечүүчү ролду ойнойт.

Ар тараптуу, толук жана шайкеш негиздеме менен, ишти изилдөөгө, анын бардык жагдайларына баа берүүгө жана укук ченемдерин колдонууга байланышкан маселелерди чечкен сапаттуу соттук чечим анын андан ары даттануу ыктымалдуулугун гана азайтпастан, сот адилеттиги тутумунда *res judicata* принцибинин ишке ашырылышына да өбөлгө түзөт, ага ылайык тараптардын эч кимиси кайталап угууну өткөрүү жана башка сот актысын алуу үчүн гана мурда бир чечилген ишти кайра каратууну талап кыла албайт. Башкача айтканда, ар бир иш сотто бир жолу каралууга жана чечилүүгө тийиш, анткени соттук чечимдерди үзгүлтүксүз кайра кароо сот актыларынын туруктуулугунун жана акыркылык принциптерин бузат, бул сөзсүз түрдө сот адилеттигинин натыйжалуулугун, демек, сот тутумуна жалпысынан коомдун ишениминин деңгээлин түшүрүүгө алып келет.

Советтик үлгүнүн калдыгы болгон сот тутумунун көп инстанциялуулугу соттук чечимдерди эч кандайдыр бир өзгөчө себептерсиз эле

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

жогору турган инстанцияларда кайра каратуу мүмкүндүгүн караштырган, бул сот адилеттигинин жыйынтыгына жетүү үчүн бардык соттук инстанцияларды өтүү аргасыз деген жарандардын түшүнүгүн чындаган. Бул феномен Кыргыз Республикасынын сот тутумунун ишинде бүгүнкү күнгө чейин инерциялык түрдө сакталып келүүдө, жана жогоруда айтылгандай, сот адилеттигинин натыйжасыздыгынын, ушуга байланыштуу элдин сот тутумуна болгон ишениминин төмөндүгүнүн негизинде жатат. Иштин мындай абалы мыйзам чыгаруучунун сот чечимдерин кайра кароонун колдонуудагы укуктук механизмдерине көңүл буруунун жетишсиздиги менен да шартталууда. Ошол эле учурда катасы бар сот актысын кабыл алуу учурларын алып салууга болбойт.

4. Соттук каталар өтө терс көрүнүш болуп саналат, анткени алар сот тутумунун жана жалпы эле мамлекеттик бийликтин беделин түшүрөт.

Ишти туура эмес кароо жана чечүү – мыйзамда бекитилген сот өндүрүшүнүн жалпы милдеттерин аткарбай коюуну гана билдирбестен, сот адилеттигинин түпкү максаттарына жетүүгө да тоскоолдук кылат, мамлекеттин мыйзамдуулуктун режимин жана укук тартибин камсыз кылуу боюнча кудуретсиздиги менен ассоциацияланат.

Соттук каталардын келип чыгуусунун табияты ар кандай жана ар кандай укуктук кесепеттерге алып келет.

Судьянын ак ниет жаңылышуусунун натыйжасында, башкача айтканда анын көз карашынан алганда объективдүү негиздери бар позициясына ишеничте кетирген, талаш-тартыштуу ой-жүгүртүүлөрдү жараткан соттук катаны судьянын кесиптик милдеттенмелерине ак ниетсиз мамиленин көрүнүшү же судьянын дискредитация кылуучу факт катары баалоого болбойт, тиешелүү түрдө, бул өндүү аракет/аракетсиздик эч кандай юридикалык, анын ичинде тартиптик жоопкерчиликке жатпайт.

Ал эми одоно шалаакылыктын же кесипкөй компетенттүү эместиктин натыйжасында жасалган соттук каталар акыйкаттын бурмаланышына алып келет, сот адилеттигинин максаттарына карама-каршы келет жана сот бийлигинин аброюна оңдолушу кыйын залака келтирет. (Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 21-октябрындагы Чечими).

Ушуга байланыштуу, сот адилеттиги тутумун курууда соттордун укук колдонуу практикасында соттук катанын болбой койбостугу эске алынууга тийиш.

Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунда мыйзам чыгаруучу тарабынан сот иштерин кайталап каратууга да, аларды жогору турган сот инстанцияларында кайра каратууга да мүмкүнчүлүк берген укуктук механизмдер каралган.

Алсак, Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүн ишке ашырууда соттолгондун өз ишин жогору турган сотто каратууга укугу жөнүндө мыйзам чыгаруучу КЖПКда жогору турган апелляциялык жана кассациялык инстанцияларда жазык иштери боюнча биринчи соттук актыларды кайра кароонун тартибинин регламентациясын караштырган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

Жазык процессине карата апелляциялык инстанциянын соту катары биринчи инстанциядагы сот тарабынан чыгарылган, мыйзамдуу күчүнө кире элек өкүмдөргө жана токтомдорго, ошондой эле соттук контролдоо тартибинде тергөө судьясы тарабынан чыгарылган токтомдорго даттануулар жана сунуштар боюнча кылмыш иштерин кароочу Бишкек шаардык сотунун жана областтык соттордун соттук коллегиясы болуп саналат. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясы тарабынан көрсөтүлгөн кассациялык инстанция апелляциялык инстанциядагы соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмдөрүнө жана аныктамаларына карата берилген кассациялык даттануулар, сунуштамалар боюнча иштерди карайт.

Апелляциялык жана кассациялык өндүрүш институттары соттук каталарды оңдоонун натыйжалуу укуктук механизми катары иш алып барат, ошону менен адамдын укуктарын, эркиндиктерин жана кызыкчылыктарын коргоонун эң маанилүү кепилдиги болуп саналат.

Ошентип, сот адилеттигиндеги каталарды оңдоо сот тутумунун адилеттүүлүгүн жана натыйжалуулугун камсыздоонун, сот адилеттигине болгон ишенимди, демек, мыйзамды урматтоону бекемдөөнүн жана эң башкысы каталардын кайталануусун болтурбай коюунун маанилүү аспектиси болуп саналат.

5. Соттолгондун өз ишин жогору турган сотто каратуу конституциялык укугу соттук коргоо укугунун ажырагыс компоненти болуп саналат, себеби ал соттолгонго өз ишин даттанууга жана төмөн турган соттордун мүмкүн болгон каталарын жогору турган сотто оңдоого мүмкүндүк берет.

Бул укук Конституциянын 98-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү менен өз ара байланышта сот процессинин катышуучуларынын кайрылуулары боюнча мыйзамда аныкталган тартипте, анын ичинде жазык иштери боюнча сот чечимдерин кайра кароону жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы катары Кыргыз Республикасынын Жогорку соту тарабынан камсыздалышы керек.

КЖПК соттун мыйзамдуу күчүнө кире элек өкүмү, ошондой эле биринчи инстанциядагы соттун башка соттук актылары тараптар тарабынан апелляциялык тартипте даттанылышы мүмкүн экендигин белгилейт (397-берененин 1-бөлүгү).

Мында даттануу же сунуш берүүнүн мөөнөтү жүйөлүү себептен улам өткөрүлүп жиберилген учурда даттануу же сунуш берүүгө укуктуу адамдар өкүм, ошондой эле башка сот чечимин, тергөө судьясынын токтомун чыгарган сотко өткөрүлүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч билдире алышат. Мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч соттук отурумда өкүмдү, башка соттук чечимди чыгарган судья, токтомду чыгарган тергөө судьясы тарабынан каралат, ал түшүндүрмөлөрдү берүү үчүн өтүнүч менен кайрылган адамды чакырууга укуктуу. Өкүмгө апелляциялык даттануу же сунуш берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч сот тарабынан чечим чыгарылган

күндөн тартып 3 айдан кеч эмес мөөнөттө берилиши керек, башка соттук чечимдерге, тергөө судьясынын токтомуна чечим чыгарылган күндөн баштап 1 айдан кеч эмес мөөнөттө берилиши керек (КЖПКнын 403-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү).

Башкача айтканда, өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү институту кабыл алынган сот актыларынын туруктуулугун жана мурдатан калыптанып калган укуктук мамилелердин укуктук аныктыгын сактоого багытталган мөөнөттөр менен чектелген.

Талашылып жаткан ченемге ылайык, өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын токтому апелляциялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн, ал токтомду жокко чыгарууга жана берилген даттанууну жана сунушту маани-маңызы боюнча кароого же КЖПКнын 417-беренесинде каралган талаптарды аткаруу үчүн даттанылган соттук актыны чыгарган сотко кайтарууга укуктуу.

Көрсөтүлгөн ченем өтүп кеткен мөөнөттөрдү калыбына келтирүү маселелери боюнча чыгарылган сот актыларына кассациялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүн караштырбайт. Бул процессуалдык жобо кандайдыр бир деңгээлде КЖПКнын 403-беренесинин структуралык элементи болуп саналуу менен талашылып жаткан берене соттун чечимдерин апелляциялык тартипте даттануу маселелерин жөнгө салуучу КЖПКнын 46-главасында жайгашкандыгы менен түшүндүрүлөт, ал эми соттун чечимдерине кассациялык тартипте даттануу аталган Кодекстин 51-главасында каралган. Өз кезегинде КЖПКнын бул главасы да мындай тартипти камтыбайт.

Ошентип, даттануунун өткөрүлүп жиберилген мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө судьянын токтомун кароонун жыйынтыгы боюнча чыгарылган апелляциялык инстанциядагы соттун аныктамасы өзүнүн табияты боюнча бөгөт коюучу мүнөзгө ээ жана мүмкүн болуучу соттук катаны андан ары оңдоо ыктымалдыгын тосот.

Бул аспектке конституциялык контролдоо органы 2021-жылдын 17-мартындагы өзүнүн Чечиминде бир катар учурларда аралык сот актылары аныгында айкын жардамчы мүнөзгө ээ деп белгилеген. Бирок башка учурларда алар өзүнүн жардамчы маанисинин чегинен чыгып кетип, өз алдынча баалуулукка ээ болуп, инсандын да, коомдун да, мамлекеттин да маанилүү кызыкчылыктарына тийиштүүлүгү менен иштин тыянагына олуттуу таасир тийгизе алат. Өзүнүн функционалдык багыты боюнча мындай аралык сот актылар жыйынтыктоочу актылардын бардык белгилерине ээ жана сот процессинин өнүгүшүнө да (мисалы, өткөрүлгөн доо мөөнөтүн калыбына келтирүү), ага бөгөт коюучу таасир (өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу, эскирүү мөөнөтүн колдонуу, иш боюнча өндүрүштү кыскартуу) көрсөтүүгө жөндөмдүү. Башкача айтканда, кээде алар ишти жыйынтыктоодо олуттуу, ал тургай чечүүчү ролду ойнойт жана процесстик укуктук мамилелердин алкагынан тышкары чыккан укуктук кесепеттерди жаратат, андыктан «катардагы» актылар

болуп саналышы мүмкүн эмес.

Жыйынтыгында мындай соттук актылар иш боюнча андан аркы өндүрүшкө бөгөт болуп, мүмкүн болгон соттук каталарды аныктоо максатында соттук актыларды кайра карап чыгуу үчүн жогору турган соттордун жеткиликтүүлүк деңгээлине түздөн-түз таасирин тийгизет.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү маселелерине токтолуп, өзүнүн 2022-жылдын 30-ноябрындагы Чечиминде Конституцияда соттук коргонуу укугун бекитүү мамлекеттик бийликти (коомдук бийликтин бүткүл тутумун) ар бир адамдын белгиленген укукту тоскоолдуксуз пайдаланууга кепилдик берүүчү механизмдерди түзүү милдетине конституциялык жактан туташкан деп белгилеген. Мында бул укуктун негизги мазмуну сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү болуп саналат, ал жарандардын сот адилеттигине жетүүсүнө бөгөт болгон ченемдерди кабыл алууга жол берилбестигин билдирет. Кандайдыр бир маселе боюнча сот адилеттигине реалдуу жетишпеген жак (адам) соттук коргонууга өзүнүн конституциялык укугун толук пайдалана албайт. Мындан тышкары, соттук коргоого муктаж жактар, эгерде алар өздөрү бул укуктан баш тартпаса, каалаган маселе боюнча сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек.

Сот өндүрүшүнүн жалпы принциптеринин негизинде ар бир адам жазык процессинин кайсы гана стадиясында болбосун, өзгөчө иштин маңызы жөнүндө эмес, аны кайра каратуу мүмкүндүгү жөнүндө сөз болгон учурда сот тутумунун бардык мүмкүнчүлүктөрүн тоскоолдуксуз пайдаланууга укуктуу.

6. Соттук коргоо укугу, ошондой эле төмөн турган соттордун соттук актыларында материалдык жана процессуалдык укуктун ченемдеринин сакталышы көз карашынан алганда аларды жогору сот органына даттануу укугун болжойт.

Жогорку сот «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 16-беренесинин күчүнөн улам өз ыйгарым укуктарынын чегинде кассациялык инстанциядагы сот катары иштерди карайт. Анын чечимдери акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт (Конституциянын 98-беренесинин 4-бөлүгү).

Конституциялык контролдоо органы 2021-жылдын 17-февралындагы Чечиминде кассациялык өндүрүш институту соттук каталарды оңдоонун таасирлүү механизмдеринин бири болуу менен адамдын укуктары менен эркиндиктерин коргоонун маанилүү кепилдиги, ал эми алар төмөн турган соттор тарабынан бузулган учурда аларды калыбына келтирүүнүн негизги ыкмасы деп белгилеген. Мында кассациялык соттук инстанциянын башкы милдети материалдык жана процесстик укуктун ченемдеринин колдонулушунун тууралыгын текшерүү жана ал аркылуу адилеттүүлүктүн жана мыйзамдуулуктун конституциялык принциптерине жооп берүүчү бирдиктүү укук колдонуучулук тажрыйбаны белгилөө болуп саналат.

Өткөрүлүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө соттун токтомун кайра кароонун жыйынтыгы боюнча чыгарылган апелляциялык инстанциянын аныктамасы да материалдык жана процессуалдык укуктун ченемдерине негизделет, демек, аларды туура колдонуу менен байланышкан көйгөйлөрдүн болушу толук мүмкүн. Ал эми бул сот актысынын бөгөт коюучу мүнөзүн эске алуу менен, адам өз ишин каратуу мүмкүнчүлүгүнөн биротоло ажырап калышы мүмкүн болгон учурда, каралып жаткан аныктама Жогорку соттун соттук контролдоо чөйрөсүнөн алынып салынышы мүмкүн эмес. Өткөрүлүп жиберилген процессуалдык мөөнөттөрдү калыбына келтирүү маселеси адилеттүүлүктү жана мыйзамдуулукту орнотуу, адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо боюнча сот адилеттигинин бардык мүмкүнчүлүктөрүнүн жүзөгө ашырылуусун камсыз кылган укуктук инструмент экендигин унутпоо керек.

Ушуга байланыштуу, Конституциялык сот өткөрүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же баш тартуу жөнүндө судьянын токтомун кассациялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгү жөнүндө маселе кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда каралышы керек деп эсептейт.

Жарандык жана административдик иштер боюнча окшош соттук актыларын кассациялык инстанцияда каратууга болгон ар бир адамдын укугу тиешелүү процесстик кодекстерде бекитилгенине өзгөчө көңүл буруу керек.

Алсак, өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүдөн баш тартуу жөнүндө апелляциялык инстанциядагы соттун аныктамасы кассациялык тартипте даттаналышы мүмкүн (Жарандык процесстик кодекстин 324-беренесинин 3-бөлүгү); кассациялык даттанууну (сунуштаманы) берүүнүн өткөрүлүп жиберилген мөөнөтү кассациялык инстанциядагы сот тарабынан калыбына келтирилиши мүмкүн (Административдик-процесстик кодекстин 248-беренесинин 3-бөлүгү).

Демек, КЖПКнын 51-главасында өткөрүлүп жиберилген мөөнөттөрдү калыбына келтирүү маселелери боюнча чыгарылган сот актыларына кассациялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу адилеттүүлүктүн критерийлерине жооп берген сот адилеттиги аркылуу укуктарды натыйжалуу калыбына келтирүүнүн универсалдуу талабына ылайык келбейт, соттолгон адамдын өз ишин мыйзамда белгиленген тартипте жогору турган сотто каратуу укугун кемитет жана чектейт.

7. Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдин адамдын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга тыюу салууну караган Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнүнө карама-каршы келгендиги жөнүндө арыз ээсинин жүйөлөрүн негизсиз деп эсептейт. Жазык сот өндүрүшү чөйрөсүндөгү бир түрдүү коомдук мамилелерди системалуу жөнгө салууну камсыз кылуучу ченемдик укуктук актылардын өз алдынча түрү болуу менен КЖПК мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларга кирбейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 03-Р

8. Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдик укуктук актынын конституциялуулугун текшерүү менен, аны кабыл алуу, кол коюу, жарыялоо жана колдонууга киргизүү тартиби боюнча Конституцияга ылайыктуулугун белгилейт («Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пункту).

Конституциялык сот талашылып жаткан ченемге ылайык апелляциялык инстанциядагы сот токтому жокко чыгарууга жана келип түшкөн даттанууларды жана сунуштарды маңызы боюнча кароого же аларды КЖПКнын 417-беренесинде каралган талаптарды аткаруу үчүн даттанылып жаткан соттук актыны чыгарган сотко кайтарууга укуктуу экендигине көңүл бурат.

Талашылып жаткан ченемде ушул беренеге шилтеменин болушу укуктук башаламандыкты жаратат, анткени бул беренеден кылмыш-жаза ишин кароонун жыйынтыгы боюнча апелляциялык инстанциядагы сот тарабынан кабыл алынган чечимдердин түрлөрүнүн тизмеси келтирилген, б.а. апелляциялык даттанууларга жана сунуштарга карата Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 403-беренесинде көрсөтүлгөндөй эч кандай талаптарды камтыбайт.

Мыйзам чыгаруучу тарабынан ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун даярдоо эрежелеринин системасын, тактап айтканда ченем жаратуу техникасын сактабагандыгынан улам КЖПКнын 417-беренесине шилтеме кылуу туура эмес. Башкача айтканда, бул берене өзүнүн мааниси жана мазмуну боюнча талашылып жаткан ченем менен өз ара байланышы жок, анткени апелляциялык даттанууга жана сунушка карата коюлуучу талаптар КЖПКнын 406-беренесинде камтылган, тиешелүү түрдө, талашылып жаткан ченем ушул берене менен гана системалык байланышта колдонулууга тийиш.

Кыргыз тили мамлекеттик тил болуп саналат. Мамлекеттик тилдеги текст менен расмий тилдеги тексттин ортосунда айырмачылыктар келип чыккан учурда, мамлекеттик тилдеги текст түпнуска болуп эсептелет.

Талашылып жаткан ченем анын мамлекеттик жана расмий тилдердеги тексттеринин ортосундагы аутенттүүлүк менен ички шайкештик талаптарына жооп бербейт. Алсак, эгер талашылып жаткан ченемдин мамлекеттик тилдеги мазмунуна таянсак, анда өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же андан баш тартуу жөнүндө судьянын токтому апелляциялык инстанциядагы соттун кароо предмети болушу мүмкүн болсо, ал эми расмий тилдеги текст судьянын, соттун тиешелүү токтому апелляциялык инстанциядагы сотко даттанылышы мүмкүн экендигин белгилейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 4-бөлүгү өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же андан баш тартуу жөнүндө судьянын токтомун карап чыгуунун жыйынтыгында чыгарылган апелляциялык инстанциядагы соттун аныктамасын кассациялык тартипте кайра кароого тоскоолдук жараткан даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыгуучу өзгөртүүлөрдү Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине киргизүүнү демилгелесин.

3. Мыйзамдарга тиешелүү өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүүнү канааттандыруу же андан баш тартуу жөнүндө судьянын токтомун карап чыгуунун жыйынтыгында чыгарылган апелляциялык инстанциядагы соттун аныктамасын кассациялык тартипте кайра кароо Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин XII бөлүмүнө ылайык өз алдынча жүргүзүлүшү керек.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

6. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларына, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтына жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
29-марты
Бишкек шаары

№ 04-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Ж. Шараповдун, С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 95-беренесинин жана “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Ужук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Жаныбек Шараповдун, Самат Аскарлович Матцаковдун, Эсения Арстанбековна Рамазанованын, Нурбек Байышович Байышовдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насыркановна Сапиянованын, Башкы прокуратуранын ишеним кат боюнча өкүлү Эрнест Эркинбекович Асакеевдин, Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Байтик Мусаевич Мусаевдин, Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Руслан Арстанович Кулназаровдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, жарандар Ж. Шараповдун, С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 95-беренесинин жана “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

№ 04-Р

процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Жаныбек Шараповдун, Самат Аскарлович Матцаковдун, Эсения Арстанбековна Рамазанованын, Нурбек Байышович Байышовдун өтүнүчтөрү себеп болду.

Бул ишти кароого Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 95-беренесинин жана “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп жана келтирилген иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 29-августунда Ж. Шараповдун Кылмыш-жаза кодексинин 95-беренесинин Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келишин текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-сентябрындагы аныктамасы менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Отурумда Ж. Шарапов өзүнүн талаптарын колдоп, төмөндөгүлөрдү белгиледи.

Конституциянын жогоруда аталган беренесинде Кыргыз Республикасында адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарган же кемсинткен мыйзамдар кабыл алынбашы керек деп белгиленген.

Арыз ээси Кыргыз Республикасынын 1997-жылдын 1-октябрындагы № 68 (мындан ары - 1997-жылкы Кылмыш-жаза кодекси) Кылмыш-жаза кодексинин 76-беренесинин 5-бөлүгүнө (соттоо) көңүл бурат, ага ылайык эгерде соттолгон адам жазаны өтөгөндөн кийин өзүн кынтыксыз алып жүрсө, анда соттун талабы боюнча анын соттуулугу өтөө мөөнөтү аяктаганга чейин алып салынышы мүмкүн. Көрсөтүлгөн Кодекс “Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик

2023-жылдын
29-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, “Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 24-январындагы № 10 Мыйзамы менен жокко чыгарылган.

Бирок, колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинин соттолгондугун жана анын мөөнөтүн жөнгө салуучу 95-беренесинде соттолгондор кынтыксыз жүрүм-туруму менен мөөнөтү бүтө электе соттолгондугун алып салууга укук берген ченем жок. Ушуга байланыштуу, арыз ээси мындай жөнгө салуу анын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарат жана азайтат деп эсептейт.

Конституциялык сотко 2022-жылдын 13-октябрында С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-ноябрындагы аныктамасы менен көрсөтүлгөн өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынды.

Отурумда арыз ээлери өздөрүнүн талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну суранышты.

Арыз ээлери талашылып жаткан ченем менен “Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, “Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу” 2017-жылдын 24-январындагы № 10 Мыйзамына өзгөртүүлөр киргизилгендигин белгилешет, ага ылайык ушул Мыйзамдын 7 жана 8-беренелери күчүн жоготту деп таанылды.

Алсак, аталган Мыйзамдын 7-беренесинин 17-пунктунда 1997-жылдын Кылмыш-жаза кодексинде белгиленген эрежелерди чектөөгө, жазаны өтөөдөн шарттуу түрдө мөөнөтүнөн мурда бошотууга, мыйзамда каралгандан жеңилерээк жаза белгилөөгө, кайтарып берүүгө жана соттуулугун алып салуу, бул адамдардын жазык аракетинин жазык-укуктук кесепеттерин жеңилдетүүчү учурларды кошпогондо, жаңы Кылмыш-жаза кодекси күчүнө киргенге чейин кылмыш жасаган адамдарга карата колдонулат.

Даттануунун субъектилери бул ченемдин маанисине таянып, мыйзам чыгаруучу өткөөл сот адилеттигинин мезгилинде Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 373-беренесине (1997-жылкы редакциясына ылайык) ылайык сот соттуулукту жоюу укугун караганы айдан ачык деп

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

эсептешет, башкача айтканда, сот 1997-жылдын Кылмыш-жаза кодексинин 76-беренесине ылайык соттуулугун алып салуу жөнүндө маселени кароого жана соттуулугун мөөнөтүнөн мурда алып салуу же андан баш тартуу жөнүндө чечим кабыл алууга укуктуу болуучу.

Ошол эле учурда мыйзам чыгаруучу талашылып жаткан мыйзамда 1997-жылдагы Кылмыш-жаза кодексине ылайык сотко өткөөл сот адилеттигине карата чечим чыгарууга укук берген ченемдерди караган эмес, тескерисинче, аларды күчүн жоготту деп тапкан.

Мында арыз ээлери мыйзам чыгаруучу адамды соттуулугун жоюу маселеси менен сотко кайрылуу укугунан ажыраткан ченемдик укуктук акт кабыл алынганын белгилешет.

Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарган же азайткан мыйзамдар кабыл алынбашы керек.

Кайрылуунун субъектилери өз жүйөлөрүн колдоо менен жактоочу Э.А. Рамазанова 1997-жылдагы Кылмыш-жаза кодексинин 76-беренесине жана колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинин 12-беренесинин 1-бөлүгүнө таянып, кылмыштуулуктун жосунун жокко чыгаруучу же кылмыштуулук жосунун жазык-укуктук кесепеттерин жеңилдетүүчү мыйзамга таянуу менен соттуулугун алып салуу жөнүндө өтүнүч келтирген, анткени тиешелүү жосун мындай мыйзам күчүнө киргенге чейин тиешелүү жосун жасаган адамдарга, анын ичинде жазаны өтөп жаткан же аны өтөгөн адамдарга карата ушул жагдайга карата мезгил аралыгында артка карай колдонулат. Колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинде соттуулугун алып салууну караган ченем жок, ал эми ушул Кодекстин 12-беренесинде жазык мыйзамынын артка колдонулуучу күчү бар. Ошентип, Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясынын 2022-жылдын 14-мартындагы токтомуна байланыштуу жактоочу Э.А. Рамазанованын өтүнүчү канааттандырылган жана мөөнөт аяктаганга чейин соттуулук алынган болуучу.

Кийинчерээк Бишкек шаардык сотунун соттук коллегиясы прокурордун апелляциялык сунуштамасынын негизинде Биринчи май райондук сотунун аталган токтомун жокко чыгарган. Соттук коллегия чечимди жокко чыгарууну Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин жана Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары - КЖПК) колдонуудагы редакциясында соттуулугун алып салуу укуктук институту каралбаганы менен негиздеди, ал эми соттуулугу бар болсо, белгилүү бир мөөнөт өткөндөн кийин гана соттуулугу автоматтык түрдө жокко чыгаруу гана каралган деп негиздеп берген. Демек, соттун ыйгарым укуктарына соттуулугун алып салуу жөнүндө маселени чечүү жана кароо кирбейт.

Ушуга байланыштуу, арыз ээлеринин пикири боюнча мыйзам чыгаруучу талашылып жаткан ченемди жараксыз деп таап, жарандарды соттуулугун мөөнөтүнөн мурда алып салуу боюнча сотко кайрылуу укугунан ажыратты, анткени учурда 1997-жылдагы Кылмыш-жаза кодексинин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

менен соттолгондор дагы эле бар.

Конституциялык сотко 2023-жылдын 8-февралында С.А. Матцаков-дун Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Соттук отурумда арыз ээси өзүнүн талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну өтүндү.

Кайрылуунун субъекти 1997-жылы киргизилген өзгөртүүлөр менен Кылмыш-жаза кодексинин 61-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык сот алдын ала камакта кармоону жаза мөөнөтүнө кошуп эсептегенин белгилейт. Мында тергөө абагынын бир күнү жалпы же күчөтүлгөн режимдеги тарбиялоо колониясында, жалпы, күчөтүлгөн же катаал режимдеги түзөтүү колониясында, дисциплинардык аскер бөлүгүндө кармоонун эки күнүнө туура келген.

Колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексине ылайык өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоо мөөнөтү эркиндигинен ажыратуунун бир күнү үчүн камакта отурган бир күндүк эсеп менен эсептелет.

С.А. Матцаков эркиндиктен ажыратуу көз карашынан алганда, ар бир саат маанилүү экенин жана 48 сааттык камоону да этибарга албоо үчүн эч кандай мыйзамдуу негиз жок экенин белгилейт. Кайрылуу субъекти Юстиция министрлигине караштуу Жаза аткаруу кызматынын СИЗО-сунда жана колонияларында алдын ала тергөө стадиясында жаткан адамдын аспектилерин кароону маанилүү деп эсептейт. Анткени СИЗОлордо жана колонияларда кармоонун шарттары жана тартиби бири-биринен такыр башкача болгондуктан, камакта кармоонун шарттарында көрсөтүлгөн режимди айырмасын ажырата билүү маанилүү.

Арыз ээси эркиндиктен ажыратылган адамдарга гумандуулук менен мамиле кылуу жана кадыр-баркын урматтоо укугуна карата эл аралык актынын ченемдерине жана пенитенциардык тутумдун камактагылар үчүн режимди камсыз кылуу милдетине шилтеме жасап өттү, анткени анын маңыздуу максаты аларды оңдоо жана социалдык жактан кайра тарбиялоо болуп саналат.

Ал айыпталуучуну өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин шарты жана режими боюнча колониялардан айырмаланган СИЗОдо кармоо өзүнүн укуктук табияты боюнча адамдын ар-намысын басмырлоо болуп саналат жана кыйноого, ырайымсыз же кадыр-баркты басмырлаган мамиле же жазага теңештирилиши мүмкүн деп эсептейт.

Конституциянын 56-беренесинин 4-пунктуна ылайык эч ким кыйноого же башка адамгерчиликсиз, ырайымсыз же кадырын басмырлаган мамилеге же жазага дуушар болушу мүмкүн эмес.

Ушундан улам, С.А. Матцаков өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта отурган адамдардын абалын начарлаткан Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү Конституциянын 55-беренесине, 56-беренесинин 2, 4-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп эсептейт.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын

16-февралындагы аныктамасы менен С.А. Матцаковдун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Ж. Шараповдун, С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык келтирилген талаптарынын бир тектүүлүгүн эске алып, жогоруда көрсөтүлгөн үч иш бир конституциялык сот өндүрүшүнө бириктирилген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыз ээлеринин жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан ченемдик жоболор Конституцияга карама-каршы келбейт деп, алар боюнча төмөнкүдөй позициясын билдирди.

2021-жылдын 28-октябрында кабыл алынган Кылмыш-жаза кодексинин 95-беренесинин диспозициясы 2017-жылдын 2-февралындагы өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен Кылмыш-жаза кодексиндеги (мындан ары - 2017-жылдын Кылмыш-жаза кодекси) камтылган ченемге окшош. Башкача айтканда, бул кодекстерде соттолгон жазаны өтөгөндөн кийин өзүн кынтыксыз алып жүрсө, анда соттун талабы боюнча андан соттуулугу мөөнөтү аяктаганга чейин алынып салынышы мүмкүн болгон ченем каралган эмес.

Ал белгилегендей, Ж. Шарапов 1997-жылкы Кылмыш-жаза кодексине шилтеме жасоодо, ал 2017-жылдагы Кылмыш-жаза кодекси кабыл алынгандан кийин күчүн жоготкон, себеби ал Кылмыш-жаза кодексинин жаңы редакциясы кабыл алынганына байланыштуу күчүн жоготту деп табылган.

Ошентип, С.К. Ысыранов эсептегендей, Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасында адамдын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгарган же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алына башы керек деген талабы бузулган эмес.

Соттуулук институту жасалган кылмыштын натыйжасында пайда болот, ошондой эле коом үчүн укукка каршы аракеттердин алдын алуу куралы катары кызмат кылууга тийиш. Кылмыш жасаган адам жазасын өтөөдөн тышкары өзүнүн мыйзамсыз аракетинин кесепеттерин да билиши керек. Коомдук акталуу жазаны өтөп жаткан мезгилде жана андан кийин адам оңолуш керек, тактап айтканда, анда мыйзамга баш ийген жүрүм калыптандырылууга тийиш экендиги менен түшүндүрүлөт. Соттолгон адам адеп ченемдерин бузууну уланта бербестен, коом алдында оңолуш керек.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, С.К. Ысыранов Ж. Шараповдун өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Ошол эле учурда С.А. Матцаковдун, Э.А. Рамазанованын, Н.Б. Байышовдун өтүнүчтөрү боюнча С.К. Ысыранов белгилегендей, «Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, «Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу» 2017-жылдын 24-январындагы Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренеси менен 2017-жылдын Кылмыш-жаза кодекси 2019-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирет. Ошентип, 1997-жылдын Кылмыш-жаза кодексинде белгиленген соттуулугун жокко чыгаруу жана алып салуу боюнча эрежелер 2017-жылдын Кылмыш-жаза кодекси күчүнө киргенге чейин, башкача айтканда, 2019-жылдын 1-январына чейин кылмыш жасаган адамдарга карата колдонулат.

С.К. Ысыранов Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында укуктар жана эркиндиктер Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн деп эсептейт. Ушуга байланыштуу Кылмыш-жаза кодексинин күчүн жоготкон беренесинин жоболоруна кайрылууга жол берилбейт, анткени бул этикалык ченемдерди бузат жана башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылбайт.

Жогорудагыларды эске алуу менен, жоопкер тарап талашылып жаткан ченем Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө каршы келбейт деп эсептейт.

Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү боюнча жоопкер тараптын өкүлү С.А. Матцаковдун жүйөлөрү менен макул болгон жок жана ал Конституциянын ченемдерине каршы келбейт деп эсептейт.

С.К. Ысыранов Кылмыш-жаза кодексинин 11-беренесине ылайык жосундун кылмыштуулугу жана жазалуулугу ошол жосун жасалган учурда колдонулуп жаткан мыйзам менен аныктала тургандыгын белгилейт. Кылмыш жасаган учур деп адам мыйзамда каралган аракетти же аракетсиздикти жасаган учур эсептелет.

Эгерде кылмыштуулук жана жазалануу ал жасалган учурда колдонулуп жаткан мыйзам тарабынан аныкталса, анда айыпкердин укуктук абалын начарлатуучу ченемдерди колдонуу жөнүндө кеп болушу мүмкүн эмес экендигин эске алуу керек.

Колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинин 12-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык жосундун кылмыштуулугун аныктоочу же кылмыштуу жосундун жазык-укуктук кесепеттерин катаалдаштыруучу мыйзам артка карай колдонулбайт.

Ошол эле учурда, 1997-жылдын Кылмыш-жаза кодексинде жазаларды кошуу жана чегерүү эрежелери каралган (61-берене), башкача айтканда, алдын ала камакта кармоо жазанын мөөнөтүнө сот тарабынан чегерилет деп көрсөтүлгөн. Мында тергөө абагынын бир күнү жалпы же күчөтүлгөн режимдеги тарбиялоо колониясында, жалпы, күчөтүлгөн же катаал режимдеги түзөтүү колониясында, дисциплинардык аскер бөлүгүндө кармоонун эки күнүнө туура келген.

С.К. Ысырановдун пикири боюнча, бул ченемдин болушу кылмыш иштерин кароону создуктурууга шарт түзүп келген.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

Практикалык тажрыйбаны эске алуу менен, ошондой эле жазык иштерин кароону атайылап создуктуруу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгаруу зарылчылыгына байланыштуу 2017-жылдын Кылмыш-жаза кодексинде жазаларды толуктоо жана эсепке алуу боюнча көрсөтүлгөн ченем өзгөртүлгөн, тактап айтканда, камакта кармоонун мөөнөтүн мыйзамдуу күчүнө кирген өкүм бир күндүк мөөнөткө камоодо бир күндүк эсеп менен эсептеле баштады (КЖКнын 81-беренесинин 5-бөлүгү).

Андан ары жоопкер тараптын өкүлү жазык мыйзамдарына ылайык кылмыш жасагандыгы үчүн айыпталган адамдарга карата кыйла жеңил бөгөт коюу чарасы колдонулушу мүмкүн болбогондо жана жазык мыйзамында бул жасалган кылмыштар үчүн эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жаза каралганда, камакка алуу соттун чечими боюнча колдонулат деп белгилейт.

С.К. Ысыранов өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоону камтыган жазаны «эрктен ажыратуунун бир күнү үчүн камакта бир күн» катышын колдонуу менен эсептөө укуктарды коргоого, адилеттүүлүктү калыбына келтирүүгө жана ишти объективдүү кароого багытталган деп ырастайт.

Мындан тышкары, жоопкер тараптын өкүлү белгилегендей, азыркы Кылмыш-жаза кодекси боюнча анча оор эмес кылмыштардын катарына кирген бир катар кылмыштар мурда оор кылмыштардын катарында болуучу. Бул өзгөртүүлөргө байланыштуу жаза мөөнөтү да ошого жараша кыскартылды. Буга чейин соттук практикада иштерди создуктурган фактылар болгон, ал эми камакта отурган бир күндү эркинен ажыратуунун бир күнүнө кошкондо, жаза өтөө мөөнөтү минимумга чейин кыскарып, жабырлануучу тараптын терс реакциясын жараткан.

С.К. Ысыранов колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта отурган адамдардын абалын начарлатпайт деп эсептейт, анткени адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери зарыл болгон өлчөмдө конституциялык түзүлүштүн негиздерин, башка адамдардын адеп-ахлагын, ден соолугун, укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоо, өлкөнүн коргонуусун жана мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылуу зарыл болгон даражада чектелиши мүмкүн деп эсептейт.

Мындан тышкары, жоопкер тараптын өкүлү арыз ээсинин даттануусунда айыпталуучуларды тергөө изоляторлорунда өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоо адамдык кадырды басмырлоо болуп саналат жана кыйноого, ырайымсыз же кадыр-баркты басмырлаган мамиленин же жазанын түрлөрүнө теңештирилиши мүмкүн деген анын корутундусун тастыктаган жагдайлардын жана фактылардын жоктугуна көңүл бурат, албетте мурда тергөө изоляторлорунда кармоонун шарттары талапка жооп бербегендигин, бирок бүгүнкү күндө алар оң жагына өзгөргөнүн белгилейт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин өкүлү А.Т. Молдобаев Кылмыш-жаза кодексинин 95-беренесинин талашылып жаткан жобосу

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

боюнча төмөнкүдөй пикирин билдирди.

Ал адамдын жасаган кылмышы үчүн соттолгондугу жана соттун өкүмү менен дайындалган фактысы, ошондой эле бул адамда алынбаган соттуулугу болгондугу анын жазык-укуктук жөнгө салуунун негизинде анын мамлекет менен коомдук-укуктук мамилелерин жаратат, ал эми алар жаңы кылмыштарды жасоодо анын инсандыгын баалоо үчүн негиз болуп саналат деп белгилейт.

Ушуга таянып, соттуулуктун негизги максаты так кылмыш жасаган жана жазасын өтөгөн адамдарды эсепке алуу, ошондой эле айрым учурларда мындай адамдарга көзөмөл жүргүзүү болуп саналат.

Соттуулугу кылмыш жасагандыгы үчүн күнөөлүү деп табылган жана жазык жазасын алган адамдын өзгөчө укуктук абалы экенин эске алып, анын функциясы соттолгон адамдын жазанын мазмунуна кирбеген укуктарынын белгилүү бир чектөөлөрүндө турат.

А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченемде соттолгондугунун мөөнөтүн мөөнөтүнөн мурда жоюу укугунун жоктугу башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин, мыйзамдуу таламдарын коргоого багытталган, алар Конституцияда түптөлгөн адилеттүүлүктүн, негиздүүлүктүн жана өлчөмдөштүктүн талаптарына жооп берет деп эсептейт.

Мында кылмыш жасагандыгы үчүн соттолгон адамдардын мамлекеттик кызмат орундарынын же адистиктеринин айрым түрлөрүнө жол бербеш үчүн соттуулугу мөөнөтүнөн мурда (кынтыксыз жүрүм-туруму үчүн) жазаны өтөгөндөн кийин жоюлгандыгынын негизинде гана ички саясат эске алынууга тийиш.

Жазык-укуктук кесепеттерден тышкары, соттуулук мыйзамдарда түздөн-түз көрсөтүлгөн башка кесепеттерге да алып келет. Тактап айтканда, мурда соттолгондор белгилүү кызматтарды ээлей алышпайт, аларга аскердик кызматка, курал-жаракка ээ болууга ж.б. чектөө коюлат.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу өз убагында Кылмыш-жаза кодексин соттуулугун мөөнөтүнөн мурда алып салуу институтусуз кабыл алып, соттуулугун жоюунун конкреттүү мөөнөттөрүн белгилеген, андан кийин кылмыштын жазык-укуктук кесепеттери жоюлат, ошону менен адамдардын чексиз чөйрөсүнүн укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын бирдей коргоону камсыз кылат.

“Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пунктуна карата А.Т. Молдобаев 7 жана 8-беренелер күчүн жоготту деп табылганына карабастан, соттор жактоочунун өтүнүчүн канааттандырышы керек болчу деп белгиледи.

Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү боюнча А.Т. Молдобаев жоопкер тараптын каршы пикирине окшош пикирин билдирди.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова Кылмыш-жаза кодексинин 95-беренеси Конституцияга каршы келбейт деп эсептейт.

Ал белгилегендей, мыйзам чыгаруучу тарабынан киргизилген укуктарды жана эркиндиктерди чектөө адилеттүүлүктүн талаптарына жооп бериши керек, конституциялык маанилүү максаттарга зарыл жана өлчөмдөш болушу керек. Конституция менен корголгон баалуулуктардын жана кызыкчылыктардын тең салмактуулугун камсыз кылуу менен, ал ошол эле учурда укуктун түпкү маңызына кол салбашы жана анын негизги мазмунунун жоголушуна алып келбеш керек. Бул талаптар укуктарга жана эркиндиктерге чектөөлөрдү киргизүүдө мыйзам чыгаруучунун эркин чектеп коёт.

Ушундан улам, Жогорку соттун өкүлү соттуулугун алып салуу же жокко чыгаруу укугу негизги укуктардын бири болуп саналбайт, соттук коргоого конституциялык укуктун негизги мазмунуна кирбейт деп эсептейт жана анын бири катары иш алып барат, ал мыйзам чыгаруучунун дискрециялык ыйгарым укуктарынын негизинде берилүүчү мүмкүн болгон процесстик кепилдиктер, алар өзгөртүлүшү гана эмес, толугу менен жокко да чыгарылышы мүмкүн.

Ошону менен бирге, «Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, «Мунапыс берүүнүн негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу» 2017-жылдын 24-январындагы № 10 Мыйзамдын жокко чыгарылган жана талашылып жаткан 7-беренесинин 17-бөлүгүнүн ченеми боюнча Жогорку сот анын Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайыктуулугу жөнүндө күмөндүүлүк бар дейт, анткени соттуулугун мөөнөтүнөн мурда алып салуу жөнүндө арыз менен сотко кайрылуу укугу жокко чыгарылган.

Колдонуудагы Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү туурасында Жогорку соттун өкүлү да ал Конституцияга каршы келбейт деп эсептейт.

Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин аталган бөлүгүндө каралган талаптарды жазык мыйзамында бекитүү адамдын укугунун түпкү маңызына доо кетирбейт, Конституцияда белгиленген адамдын укуктарын жана эркиндиктерин чектебейт же кемсинтпейт, бирок мындай ченемдерди киргизүүдө мыйзам чыгаруучунун эркин билдирет.

Ошол эле учурда, М.Н. Сапиянова белгилегендей, талашылып жаткан ченемди Конституцияга каршы келет деп таануу менен адамдарды тергөө изоляторлорунда жана колонияларда кармоо үчүн адилет жана бирдей шарттарды түзүү маселеси чечилбейт. Аны чечүүдө мамлекет тарабынан ишке ашырылып жаткан экономикалык, саясий жана уюштуруучулук-башкаруу чаралары маанилүү роль ойной турганы талашсыз, башкача айтканда, сот адилеттигин ишке ашырылганга чейин камактагыларга алардын укуктук статусу күнөөсүздүк презумпциясына негизделиши үчүн тийиштүү шарттар жана чектөөлөр түзүлүүгө тийиш.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

Башкы прокуратуранын өкүлү Э.Э. Асакеев, соттолгондугун мөөнөтү аяктаганга чейин алып салуу соттолгон адамдын өзүнө дайындалган жазаны өтөгөндөн же аткаргандан кийин сотко кайрылуусун билдирет деп белгиледи. Бирок “кынтыксыз жүрүм” түшүнүгү жана андан кийин соттуулугун алып салуу боюнча сотко кайрылууга мүмкүн боло турган мөөнөт жалпыланган жана так эмес. Бул Кылмыш-жаза кодексинин 3-беренесинин 2-бөлүгүнө каршы келет, ага ылайык жазык мыйзамы жазалануучу жосунду айкын жана так аныктоого тийиш жана ал кеңири чечмелөөгө жатпайт.

Ошол эле учурда ал соттуулукту мөөнөтү бүтө электе алып салуу коррупциялык тобокелчиликтерге алып келет деп эсептейт.

“Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2021-жылдын 28-октябрындагы Мыйзамдын 5-беренесине карата, ошондой эле Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгүнө карата Э.Э. Асакеев жоопкер тараптын өкүлүнүн позициясына окшош пикирлерин билдирген.

Юстиция министрлигинин жана Ички иштер министрлигинин талашып жаткан ченемдерге карата позициялары мазмуну боюнча жоопкер тараптын каршы пикирлерине окшош. Бирок Ички иштер министрлиги жаза өтөөнүн акыркы мөөнөтүн кыскартуу үчүн колдонулган коррупциялык схемаларды да белгиледи.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароосунун предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү, 95-беренеси, “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы №126 Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пункту саналат:

1. «95-берене. Соттуулук жана аны жоюу

1. Анча оор эмес, оор жана өзгөчө оор кылмыш жасагандыгы үчүн соттолгон адам соттун айыптоо өкүмү мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн тартып жоюлган учурга чейин соттолгон болуп эсептелет.

2. Коркунучтуулугу аз кылмыштарды жасагандыгы үчүн соттолгон

адам өкүм аткарылган учурдан баштап соттуулугу жок деп таанылат.

3. Пробациялык көзөмөлдү колдонуу менен жаза дайындалган учурда пробациялык көзөмөл бүткөн күнү соттуулугу жоюлат.

4. Кылмыш кылган адам жаза мөөнөтүн өтөп бүткөндөн кийин же жазаны аткаргандан кийин төмөнкү мөөнөттөр өтсө соттуулугу жок деп, ал эми соттуулугу жоюлган деп эсептелет:

- 1) үч жыл - анча оор эмес кылмыш үчүн соттолгон учурда;
- 2) жети жыл - оор кылмыш үчүн соттолгон учурда;
- 3) он жыл - өзгөчө оор кылмыш үчүн соттолгон учурда.

5. Соттолгондордун жана соттуулугу жоюлган адамдардын реестри мыйзамдарда белгиленген тартипте жүргүзүлөт.

6. Соттуулугун жоюу кылмыш жасоонун кылмыш-жаза-укуктук кесепеттерин жоёт.»;

2. «5-берене.

«Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесттик кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, «Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына (Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысы, 2021-жылдын 28-октябры, № 1 (2), 10-ст.) төмөнкүдөй өзгөртүүлөр киргизилсин: 2) 7 жана 8-беренелер жокко чыгарылды деп таанылсын;

3. «80-берене. Жазаларды бириктирүү жана камакта кармоо убактысын кошуу эрежелери

5. Өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоонун мөөнөтү камакта кармоонун бир күнү эркиндигинен ажыратуунун бир күнүнө барабар деп эсептелет.».

2. Баш Мыйзамдын 56-беренесинин 2-бөлүгүндө Кыргыз Республикасында адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарган же азайткан мыйзамдар кабыл алынбашы керек деген принцип бекитилген. Бул биринчи кезекте мыйзам чыгаруучуга багытталган буйрук алардын тизмеси боюнча да укуктардын жана эркиндиктердин толуктугунун, ошондой эле кабыл алынган мыйзамдардын конституциялык жактан белгиленген же эл аралык таанылган адамдын жана жарандык укуктары менен эркиндиктери чектерине шайкештигинин кепилдигинин бири болуп саналат.

Ошол эле учурда укуктарды жана эркиндиктерди жоюу адамдын конституциялык-укуктук статусунан конституциялык жактан бекемделген же жалпы таанылган укукту же эркиндикти алып салуу дегенди билдирет, ал эми аларды четтетүү укуктардын жана эркиндиктердин материалдык мазмунун төмөндөтүү контекстинде каралат. Конституцияда жана эл аралык пактыларда белгиленгендей алардын чектерин кыскартуу, ошондой эле укуктардын жана эркиндиктердин кепилдиктерин минималдаштыруу, анын ичинде укуктардын бир тобуна мамлекеттик артыкчылык

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

берүү натыйжасында башкасына (башка укуктарга) зыян келтирилет.

Бул жерде айырмачылык деген жокко чыгаруу укуктун өзүнүн мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарууну, укуктан расмий баш тартууну, ал эми четтетүү укук жокко чыгарылбай, бирок анын кепилденген көлөмү ченемдик укуктук жөнгө салуунун натыйжасында менен нөлгө чейин азаюуну болжойт.

Бул аспектиде айрым конституциялык жоболорду конкреттештирүү жана укуктук жөнгө салуунун ар кандай үлгүлөрүн, анын ичинде жаңы социалдык реалдуулуктарга ылайык киргизүү мыйзам чыгаруучунун эрки болуп саналат. Укуктарды жана эркиндиктерди ишке ашыруунун мүмкүн болуучу укуктук түзүмдөрү жагынан мыйзамдардагы өзгөртүүлөр бул маселенин укуктук аспектилерин да, коомдун материалдык шарттарын да чагылдырган объективдүү процесс болуп саналат.

Укуктарды жана эркиндиктерди коргоонун көлөмүн, тартибин, укуктук негиздерин, механизм жана шарттарын, ошондой эле бул коргоо колдонулуучу адамдарды аныктоодо мыйзам чыгаруучу өз эркинде чечмелейт. Бирок, мыйзам чыгаруучу өзүнүн жөнгө салуучу ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда кабыл алынган ченемдик көрсөтмөлөрдүн өлчөмдөш, адилеттүү болушун камсыздап, жарандардын мыйзамга жана мамлекеттин аракеттерине болгон ишенимин сактоого тийиш.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу мыйзамдуулуктун жана Конституциянын үстөмдүгүнүн принциптерине таянып, жарыяланган конституциялык баалуулуктарды, анын ичинде жарандардын укуктарын коргоо жаатындагы жазык жоопкерчилигин жана жазаны колдонууда да, алардан бошотууда да мамлекеттин милдеттерин жазык-укуктук жактан аныктоо боюнча дискрециялык ыйгарым укуктарга ээ.

3. Соттун өкүмү боюнча айыпкерлерге дайындалган жазык жазасы алардын укуктарын чектейт жана Кылмыш-жаза кодексине ылайык аларды оңдоого жана кайра коомдоштурууга, кылмыштардын алдын алууга жана социалдык адилеттүүлүктү калыбына келтирүүгө багытталган милдеттерди жүктөйт (КЖКнын 59-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү).

Жазаны колдонуу практикасы, биринчи кезекте, адамды, анын өмүрүн, ден соолугун, укуктарын, кызыкчылыктарын жана эркиндиктерин коргоонун артыкчылыктуу милдеттерин жарыялаган Конституция тарабынан алдын ала аныкталган жазык саясатынан көз каранды экендигин баса белгилей кетүү маанилүү.

Ошентип, масштабдуу соттук-укуктук реформанын алкагында жазык мыйзамдары толугу менен кайра каралып чыкты, анда адам укуктарынын стандарттары олуттуу көтөрүлдү, аларды комплекстүү жана гармониялуу өнүктүрүү, анын ичинде бул укуктарды сактоо жана ишке ашыруу, аларды гумандуу кылуу.

Ошентип, жазык мыйзамдарын гумандаштыруу процессинин негизги максаттары жазык сот адилеттигинин тутумунда инсандын укуктук статусун жогорулатуу, кылмыштардын айрым түрлөрүн декриминалдаштыруу, жазык жазаларын депенализациялоо жолу менен кылмыштуулукка

каршы күрөштө эркиндигинен ажыратуу жазасын колдонууну кыскартуу болгон.

Мыйзам чыгаруучу жазык репрессиясын күчөтүү, эркиндигинен ажыратуу мөөнөттөрүн көбөйтүү, аны өтөө шарттарынын негизсиз катаалдыгы ыкмаларынан баш тартып, калыбына келтирүү сот адилеттигине басым жасоо менен пробация институтун киргизүүнү сунуштады.

Социалдык-укуктук институт катары бул чөйрөнүн жазык-укуктук өзгөчөлүктөрү кылмыштарды болтурбас үчүн гана эмес, ошондой эле калыбына келтирүү (жабырлануучунун абалын калыбына келтирүү) жана мыйзамдарда күнөөлүүлөрдү кайра социалдаштыруу (адам менен коомдун ортосундагы позитивдүү байланыштарды калыбына келтирүү) сыяктуу жазалоо функцияларын киргизүүгө түрткү берет.

Ушуну эске алуу менен мыйзам чыгаруучу пробациянын милдеттери болуп соттолгондорду коомдон обочолонтуу менен байланышпаган жазык-укуктук жазаларды аткаруу, ошондой эле жазык-аткаруу мыйзамдарына ылайык жазык-аткаруу мыйзамдарынын мажбурлоо жана кызыктыруучу чаралары, шарттуу түрдө мөөнөтүнөн мурда бошотулгандарды көзөмөлдөө, шарттуу жаза өтөө жүрүм-турумун изилдөө жана оңдоо, укук бузуулардын алдын алуу, жабырлануучулар менен жарашууга көмөк көрсөтүү болуп санала тургандыгын белгиледи.

Пробациянын зарыл шарттарын аткаруу эки укуктук натыйжага алып келет: биринчиден, укук бузуучу жасаган кылмышы үчүн кандайдыр бир жазадан толук бошотулат, экинчиден, соттуулугу сакталбайт, анын ичинде соттолгондугуна байланыштуу кандайдыр бир мыйзамдык чектөөлөр сакталбайт.

Кабыл алынган ченемди эске алуу менен мыйзам чыгаруучу кылмыштын кайталанышын да жокко чыгарган. Бул сотторго ар бир кылмышка баа берип, мурунку кылмыштарды эске албай, ошого жараша жазалоого мүмкүндүк берет. Демократиялык мамлекеттерде жалпы кабыл алынган принциптин негизинде сот белгилеген жазаны ак ниеттүү өтөгөн адам өзүнүн мыйзамсыз аракетин үчүн коом алдындагы карызын төлөгөн деп эсептелет. Бул ыкма реабилитация жана алдын алуу максаттарына жооп берген эң адилет жана тең салмактуу болуп эсептелет.

Ошентип, жазык мыйзамдарында кылмыштын кайталанышын эсепке албастан, кылмышкерлерди реабилитациялоо принцибине тийиштүү көңүл бурулуп, соттолгондор мыйзамды сыйлаган жашоо образына өтүүгө көбүрөөк мүмкүнчүлүк ала алышат.

Кылмыштын кайталанышы – турмуштун социалдык жана экономикалык шарттары, билим деңгээли, ошондой эле маданий жана адеп-балуулуктар сыяктуу көптөгөн факторлордон көз каранды болгон татаал көйгөй, тиешелүүлүгүнө жараша кылмыштын кайталанышын каттоодон чыгарууну өлкөдө кылмыштын кайталануу абалына таасир этүүчү негизги фактор катары кароого болбойт.

Муну менен катар жазык мыйзамдарынын ченемдерине соттуулугунун

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

мөөнөтү бүткөнгө чейин сот тарабынан мөөнөтүнөн мурда алып салууну алып салуу бөлүгүндө өзгөртүүлөр киргизилди.

Соттуулукту мөөнөтүнөн мурда алып салуу мүмкүнчүлүгүнүн маанилүү шарты жазаны өтөгөндөн кийин адамдын кынтыксыз жүрүмү болгон. Бул маселе ар дайым иштин чыныгы жагдайларына жараша жекече чечилип келген. Бирок, соттолгон адам кынтыксыз жүрүмүн өзү аныктап, аны оңдоо маселесин өзү чечкен, ал эми сот бул адамдын соттуулугун алып салуу жөнүндө маселени чечүү үчүн сотко берилген документтер боюнча адамдын оңдолгондугу фактысын гана ырастап келгенин белгилеп кетүү зарыл. Мындай кырдаалда сот үчүн адамдын түзөтүүдөн кийинки мезгилдеги жүрүмүнүн кынтыксыздыгы жөнүндө маселени объективдүү түшүнүү, анын жүрүмүнө соттуулугун мөөнөтүнөн мурда алып салууга мүмкүндүк берүүчү адилеттүү баа берүү иш жүзүндө мүмкүн эмес болчу, демек, мындай соттуулукту алуу формасы ар кандай укук колдонуучулук тажрыйбаны өнүктүрүп, объективдүү сот адилеттигин ишке ашыруу жана сот алдында бардык соттолгондордун теңдигин камсыз кылуу принцибине каршы келген.

Конституциялык сот соттуулукту алып салуу укугу, ошондой эле аны жокко чыгаруу соттук коргоого укуктун процесстик кепилдиги болуп эсептелет, бирок анын негизги же пайдубал мазмунуна кирбей турганын белгилейт. Бул соттуулукту мөөнөтү бүтө электе жоюу мүмкүнчүлүгү укуктук система тарабынан берилген жеңилдик болгон, бирок кепилденген негизги укук эмес дегенди билдирет.

Жазык укугу чөйрөсүндөгү ушул саясатты, ошондой эле сот адилеттигинин жана соттолгон адамдын мыйзамсыз кызыкчылыгын колдоону жокко чыгаруу принцибин жетекчиликке алып, мыйзам чыгаруучу соттуулукту мөөнөтү аяктаганга чейин мөөнөтүнөн мурда алып салуу мүмкүнчүлүгүн жойгон. Бул Конституцияда кепилденген адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин бузуу катары кароого болбойт.

4. Ошол эле учурда жазык-укуктук саясатка жаңы ыкмаларды киргизүүдө жоопкерчиликтүү жана комплекстүү мамилени колдонуу өтө маанилүү экенин эске алуу керек, ал окуя болгон көрүнүштөрдүн бүткүл спектрин, ошондой эле коом үчүн да, мамлекет үчүн да мүмкүн болуучу кесепеттерди эске алат. Так чараларды көрүү тартыштарды алдын алууга жана практикалык маселелерди чечүүгө жардам берет.

Ушуга байланыштуу эски укуктук мамилелерден жаңысына ийкем, эффективдүү өтүү үчүн убактылуу аралыкта иштей турган мыйзамды колдонуу талап кылынат, ал мыйзамды колдонууда жана чечмелөөдө так айкындуулук жана аныктык камсыз кылынууга тийиш.

Мамлекет 2017 жана 2021-жылдардагы жаңы редакцияларда жазык кодекстерин кабыл алууда ушул багытты карманууну чечкен.

Алсак, убактылуу аралыкта иштей турган мыйзамдар башка нерселер менен бирге жаңы кодекстер күчүнө киргенге чейин жасалган кылмыштарга карата жазык мыйзамдарынын чөйрөсүн аныктаган артка карай колдонулуучу жоболор каралган. Соттук териштирүүдө бул жоболор

эске алынып келген.

Мыйзамдын артка колдонулуучу күчүн берүү үчүн негиз болуп биринчи кезекте Конституциянын 6, 60-беренелери жана 1948-жылдагы Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 11-беренесинин 2-пунктунда, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 15-беренесинин 1-пунктунда бекитилген жоболор саналат деп белгиленүүгө тийиш. Бул актыларга ылайык эч ким жасалган учурда колдонулуп жаткан улуттук же эл аралык мыйзамдарга ылайык кылмыш болуп саналбаган аракеттин же аракетсиздиктин негизинде эч кандай кылмыш жасагандыгы үчүн соттолушу мүмкүн эмес, ошондой эле кылмыш жасалган учурда колдонулууга тийиштүү андан оор жаза колдонулушу мүмкүн эмес.

Жогорудагы ченемдерди ишке ашыруу менен мыйзам чыгаруучу Кылмыш-жаза кодексинин 2-главасында жазык мыйзамынын так чегин аныктаган, бул аны туура колдонуунун жана анда жазылган принциптерди сактоонун маанилүү шарты болуп саналат.

Ошентип, жазык мыйзамынын мезгил аралыгында иштөө принцибинин мааниси үч негизги аспекти менен аныкталат: жосундун кылмыштуулугу жана жазалуулугу кылмыш жасалган учурда колдонулуп жаткан мыйзамга ылайык аныкталат; жосундун жазалануучулугун белгилөөчү жана жазаны күчөтүүчү, же болбосо адамдын абалын башка жол менен начарлатуучу мыйзамдын артка карай күчү жок; жосундун кылмыштуулугун жокко чыгарган, жазаны жеңилдетүүчү же адамдын абалын башка жол менен жакшыртуучу мыйзам артка карай күчкө ээ.

Жогорудагы конституциялык ченемдерге жана эл аралык актыларга ылайык Кылмыш-жаза кодексинин 12-беренесинин 1-бөлүгүндө жосундун кылмыштуулугун жокко чыгарган же кылмыш-жаза-укуктук кесепеттерин жеңилдетүүчү мыйзам артка карай күчкө ээ деп аныктаган ченем каралган. Башкача айтканда, мындай мыйзам күчүнө киргенге чейин тиешелүү аракетти жасаган адамдарга, анын ичинде жазаны өтөп жаткан же аны өтөгөн адамдарга карата колдонулат.

Ошентип, Кылмыш-жаза кодексинин бул ченемин аткаруу үчүн соттор, анын ичинде укук коргоо органдары конкреттүү адамдарды жазык жоопкерчилигинен жана жазадан бошотуу жөнүндө же болбосо жоопкерчиликти жана жазаны жеңилдетүү жөнүндө юрисдикциялык чечимдерди чыгарууга компетенттүү, бул адамдардын статусу анын арызынан четтеп кете албайт.

Жазасын өтөп бүткөн, бирок жараксыз деп табылган Кылмыш-жаза кодекси боюнча соттуулугу бар адамга карата сот органдары Кылмыш-жаза кодексинин бардык ченемдерин жасалган кылмыш үчүн жазык-укуктук кесепеттер, жаңы жазык мыйзамына караганда, жеңилдетүүчү жагдайлар болгондо ал өкүм чыгарылган учурда кандай формада болсо, ошол түрдө колдонууга тийиш. Бул жазык сот өндүрүшүндө адилеттүүлүк принциптеринин сакталышын жана алардын корголушу керек болгон конституциялык принциптерге шайкеш келишин камсыздайт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

Буга Конституцияда жазылган ар бир адамдын жазаны жеңилдетүүнү сурануу укугу (58-берененин 2-бөлүгү) күбөлөндүрөт.

Бирок, убактылуу аралыкта иштей турган мыйзамдар үчүн мыйзам чыгаруучу тарабынан тандалган бирдиктүү укуктук жөнгө салуу ыкмасын эске алуу менен, аны эски жана жаңы кодекстердин ортосундагы мүмкүн болуучу кагылыштарды эске алуу менен кылдаттык менен иштеп чыгуу зарыл. Убактылуу аралыкта иштей турган мыйзамдар укук коргоо, кылмыштарды иликтөө жана куугунтуктоо менен байланышкан жол-жоболор жана процесстер боюнча конкреттүү көрсөтмөлөрдү берип, укуктук системанын ырааттуулугун, алдын ала айтууну жана натыйжалуулугун жогорулатууга, калктын мыйзамдын сакталышына ишенимин жогорулатууга көмөктөшүүгө тийиш.

Алсак, 2017-жылдын редакциясындагы кылмыш-жаза кодекстерин кабыл алуу мезгилинде 2017-жылдын 24-январындагы № 10 аралык мыйзамында 1997-жылдын Кылмыш-жаза кодексинде жазылган соттуулукту жоюу жана алып салуу боюнча жоболор ушул адамдар тарабынан жасалган кылмыштуу жосундун укуктук кесепеттерин жеңилдеткен учурларды кошпогондо, 2017-жылдагы КЖК күчүнө киргенге чейин кылмыш жасаган адамдарга колдонулат деп белгиленген.

Бирок 2021-жылдагы кылмыш-жаза кодекстери күчүнө киргенден кийин жогоруда аталган ченемдер 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 аралык мыйзам менен жокко чыгарылган.

Ошентип, күчүн артка карай колдонуу жөнүндө ченемди өз убагында алып салуу укук колдонуу практикасында белгисиздикти жана шектенүүлөрдү пайда кылды, бул сот процессинде калыстыктын алсыздашына, сот адилеттигинин негизги принциптеринин сакталбаганына, ошондой эле укук ченемдерин туюндурмаларынын айкындуулук жана тактык талаптарынан четтөөгө алып келди.

Ушуга байланыштуу талашылып жаткан ченем арыз берүүчүнүн конституциялык укуктарын бузуу катары каралат, анткени Конституциянын жоболоруна негизделген укуктук теңдик принциби мыйзамды бирдиктүү чечмелөөнү камсыз кылуу үчүн укуктук ченемдердин белгилүү, так, айкын, бир түшүнүктүү жана ырааттуу болушун талап кылат.

Көрсөтүлгөн критерийлерди аткарбай келүү укук колдонуудагы иретсиздикти, түшүнүксүздүктү, мыйзам ченемдерин өзүм билемдик менен колдонууга же айрым адамдардын укугун таануудан баш тартууга алып келет, адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарууга тыюу салуу боюнча мамлекеттик коргоонун конституциялык кепилдиктерин жана аны соттук коргоону бузат.

5. Ошол эле учурда, эгерде мамлекет жазык мыйзамдарын аракеттердин стандарты катары гумандаштыруу жолуна түшкөн болсо, анда ал бул саясатты укук бузуулардын бардык түрлөрүнө, алардын кесепеттерине жана социалдык абалына карабастан адамдарга карата ырааттуу түрдө колдонууга тийиш. Ар бир инсанды урматтоо, алардын укуктарын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

жана кызыкчылыктарын коргоо, жазык сот адилеттиги системасы катаал жазалоону гана эмес, реабилитациялоону жана жеңилерээк чараларды көрүүнү камсыздоо башкы максат болуш керек.

Ар бир адамдын эркиндикке жана жеке кол тийбестикке укугун кепилдеген Конституция жеке өз алдынчалык чөйрөсүнө өзүм билемдик менен кийлигишүүгө жол берилбестигин алдын ала аныктайт. Бул эч ким соттун чечими болмоюн жана мыйзамда белгиленген негиздер жана тартипте гана кармалышы, камакка алынышы, эркиндигинен ажыратылышы мүмкүн эмес экенин билдирет (Конституциянын 29-беренесинин 1-бөлүгү, 59-беренесинин 1, 3-бөлүктөрү). Ошол эле учурда Конституция бул укукту чектөөгө анда ачык көрсөтүлгөн максаттарда жана адилеттүүлүк жана пропорционалдык принциптерди эске алуу менен гана жол берет (23-берененин 2-бөлүгү).

Учурдагы укуктук жөнгө салуу системасында камакта кармоо шектүүнү, айыпкерди коомдон обочолонтуу менен чектелген мейкиндикте мажбурлап кармоо, кызматтык же башка эмгек милдеттерин аткарууну токтотуу, эркин жүрүү мүмкүн эместиги менен, адамдардын чексиз чөйрөсү баарлашуу менен байланышкан. Бул түздөн-түз адамдын дене боюнун эркиндигине жана жеке кол тийбестикке болгон негизги укуктарын, анын ичинде бул укуктар ишке ашырылган шарттарды да бузат. Демек, бул алдын алуу чарасын колдонууда чектөө укуктун негизги табиятын өзгөртпөшү керек жана инсандын укуктары менен башка адамдардын, мамлекеттин жана коомдун мыйзамдуу таламдарынын тең салмактуулугун камсыз кылууда акылга сыяр негизге ээ болууга тийиш.

Конституциялык сот 2015-жылдын 4-мартындагы Чечиминде ушундай позицияны чагылдырган. Алсак, камакта кармоонун негизги максаты айыпталуучунун (соттолуучунун) алкачки тергөөдөн, тергөөдөн жана соттон качып кетүүсүн кесе токтотуу, иш боюнча чындыкты аныктоону кыйындатуу, сот өкүмүнүн аткарылышын камсыз кылуу экендиги белгиленген.

Ошентип, баса белгилей кетүүчү нерсе, шектүүлөргө жана айыпкерге карата колдонулуучу бөгөт коюу чараларынын ортосундагы айырма шектин жана айыптын оордугуна, шектүүнүн, айыпкердин инсандыгына жараша болушу керек жана жогоруда айтылган максаттарга жетүү үчүн гана багытталган, адилеттиктин, гуманизмдин жана адамдын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөнүн пропорционалдык принциптерине жооп берет. Конституциянын 57-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген күнөөсүздүк презумпциясына ылайык айыптоо өкүмү мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин кылмыш жасагандыгы үчүн күнөөсүз деп эсептелген шектүүлөргө жана соттолуучуларга чектөөлөр коюлбашы керек, аларды жалпысынан, оордугу боюнча жазык жазасы менен салыштырууга болот, андан да ашып кетиши мүмкүн.

Конституция жеке адамды мамлекеттин, анын органдарынын жана кызмат адамдарынын өзүм билемдигинен коргоону биринчи планга койгонун унутпашыбыз керек. Бул адамды кыйноодон, адамгерчиликсиз,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

ырайымсыз же кадырын басмырлаган мамиледен же жазадан коргоону камтыйт (Конституциянын 56-беренесинин 4-бөлүгү). Мындан тышкары, эгерде кызмат адамдары адамдарды мыйзамсыз жана негизсиз кармоого же эркиндигинен ажыратууга атайылап катышса, алар сөзсүз түрдө жазык жоопкерчилигине тартылат (59-берененин 6-бөлүгү).

Бул конституциялык жоболор Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 5-беренесине, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 7-беренесине, 1975-жылдагы бардык адамдарды кыйноодон жана башка катаал, адамгерчиликсиз же кадыр-баркты басмырлаган мамиле же жазалоодон коргоо жөнүндө Декларацияга; 1984-жылдагы Кыйноолорго жана башка катаал, адамгерчиликсиз же кадыр-баркты басмырлаган мамилеге же жазага каршы конвенцияга; 1988-жылдагы Ар кандай формадагы кармалууга же камакка алынууга дуушар болгон бардык адамдарды коргоо принциптеринин жыйындысына шайкеш келет, анда мамлекет мамлекеттик кызмат адамдары же расмий түрдө сүйлөгөн башка адамдар же алардын демилгеси боюнча, же алардын көрсөтмөсү же тымызын макулдугу менен жасалган ырайымсыз, адамгерчиликсиз же кадыр-баркты басмырлаган мамиленин же жазалоонун актыларын болтурбаска милдеттүү экени көрсөтүлөт.

Мунун негизинде жазык-процесстик мыйзамдардын ченемдери конституциялык-укуктук жана эл аралык укуктук жөнгө салуунун жалпы системасында болгондуктан, мыйзам чыгаруучу жазык сот өндүрүшүндө адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо принцибин жазык сот өндүрүшүндө бекемдеген (КЖПКнын 12-беренеси).

Демек, мыйзамсыз куугунтукка алуунун, бөгөт коюу чарасын колдонуунун, күнөөсүз адамды соттоонун натыйжасында зыян келтирилсе, анда мындай зыян акталган же реабилитациялоочу негиздер боюнча иш токтотулган учурда тергөө органдарынын, тергөөчүнүн, прокурордун жана соттун күнөөсүнө карабастан толук толтурулат. Мындан тышкары, реабилитацияланган адам пенсиялык, эмгектик, турак жай жана башка мамилелер менен байланышкан мүлктүк жана башка зыяндын ордун толтурууга гана эмес, ошондой эле кадырлуу атын, ар-намысты, кадыр-баркты, наркын калыбына келтирүү сыяктуу моралдык зыяндын ордун толтуруу укугун сактап калат. Соттун жана жазык ишин жүргүзгөн органдардын мыйзамсыз аракеттеринен улам келтирилген зыяндын ордун толтуруу боюнча өндүрүштүн негиздери, шарттары жана тартиби Жазык-процесстик кодексинин 17-главасы менен жөнгө салынат.

Бирок, кызмат адамдарынын жоопкерчилигин жөнгө салууга карабастан, мамлекеттик таасирдин мындай чарасы мамлекеттик бийликти олуттуу пайдаланууну билдирет, адамды сыздатып, коркутуп, социалдык маскаралоо жана башка ашыкча таасир этиши мүмкүн экендигин белгилей кетүү керек, сот бул адамды күнөөлүү деп тапканга чейин аны жазалоонун адилетсиз жана мөөнөтүнөн эрте түрү катары кабыл алынышы мүмкүн. Демек, бул кабылдоо жазанын ордун чегериштирүү институтунун маанилүүлүгүн баса белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

Алсак, жаңы Кылмыш-жаза кодексинин күчүнө кириши менен өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоо убактысы туура-луу жобо өзгөртүлдү. 1997-жылдагы Кылмыш-жаза кодекси камакта кармоонун бир күнүн эркиндигинен ажыратуунун эки күнү катары эсептөөгө жол берген жобосуна каршы, азыркы редакцияда камакта кармоонун бир күнү Кылмыш-жаза кодексинин 80-берененин 5-пунктунда көрсөтүлгөндөй, эркиндигинен ажыратуунун бир күнүнө барабар болот.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары кылмыш жасаган деп шектелгендерди жана айыпталуучуларды эркиндигинен ажыратуу жайларынын эң катаал режимдерине изоляциянын даражасы боюнча салыштырууга боло турган шарттарда кармоого жол берет, ал жерге соттолгондор соттун күчүнө кирген өкүмү боюнча жаза өтөө жайларына жөнөтүлөт, бул бөгөт чарасынын максаттарына пропорционалдуу эмес.

Жеке мейкиндиктин, ачык абада өткөрүлүүчү убакыттын жетишсиздиги, жылытуусу тынгылыктуу эмес, табигый жарыктын жана желдетүүнүн жетишсиздиги камак жайларында камакта кармоонун адамдын кадырын басмырлоочу шарттарды түзөт, кыйноолорго окшош ырайымсыз, адамгерчиликсиз жана кадыр-баркты басмырлаган мамилеге алып келүүчү, психологиялык жана физикалык абалын бузуучу шарттарды түзөт.

Ушуга байланыштуу, жазык жазасы мөөнөтүндө камакта кармоо түрүндөгү бөгөт коюу чарасын компенсациялоонун учурдагы жазык-укуктук үлгүсү соттолгонго сотко чейинки өндүрүш жана сот өндүрүшүнө кеткен чыгымдардын ордун толтурууга мамлекет тарабынан мурда берилген укуктан ажыратат. аны жазаны өтөп жаткан адамдар менен тең эмес абалга коет, анын ордун толтуруу Конституцияга каршы келген тартыштуу жобо күчүнө киргенге чейин эрежелер боюнча жүргүзүлөт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 97-беренесинин 4-бөлүгүнүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 38, 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 95-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Мыйзамынын 5-беренесинин 2-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 56-беренесинин 2-бөлүгүнө,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 04-Р

61-беренесинин 1-бөлүгүнө «Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодексин, «Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 24-январындагы № 10 Мыйзамынын 7-беренесинин 17-бөлүгү күчүн жоготту деп таануу бөлүгүндө карама-каршы келет деп таанылсын.

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренесинин 5-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 56-беренесинин 2, 4-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 80-беренеси ушул Чечимге ылайык келтирилгенге чейин өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин камакта кармоонун бир күндүк мөөнөтү эркиндиктен ажыратуунун эки күнүнө чегерилүүгө жатат.

4. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимден келип чыккан тиешелүү мыйзам долбоорун иштеп чыксын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

5. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

6. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

7. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
19-апрели
Бишкек шаары

№ 05-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүн расмий чечмелөө жөнүндө

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 38, 45, 48-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүн расмий чечмелөө жөнүндө ишти жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча карап чыкты.

Бул ишти кароого Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин сунуштамасы себеп болду.

Конкреттүү иш жүзүндөгү жана укуктук кырдаалдарга байланыштуу укук чыгаруу жана укук колдонуу процессинде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүнүн жоболорун түшүнүүдөгү пайда болгон күмөндүүлүк ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту.

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 3-февралында Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин (мындан ары – Министрлер Кабинети) пенсия, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес жашоо деңгээлин камсыз кылат деп караштырган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүн расмий чечмелөө жөнүндө сунуштамасы келип түшкөн.

Министрлер Кабинети өзүнүн кайрылуусунда социалдык камсыздоо азыркы замандагы мамлекеттин өзгөчө институту катары социалдык ишенимдүүлүктүн көрсөткүчү, ар бир жарандын татыктуу жашоосунун жана социалдык тобокелдиктер болгон учурда жашоо каражаттарынын булагынын сакталышынын кепилдиги болуп саналат деп белгилейт. Социалдык камсыздоо камсыздандыруунун негизинде түзүлүүчү атайын фонддордун эсебинен же мыйзамда белгиленген учурларда жана шарттарда мамлекеттин ассигнациялоолорунун эсебинен улгайган жарандардын, ден соолугунун

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

мүмкүнчүлүктөрү чектелген адамдардын, багуусунан ажыраган адамдардын жана башкалардын жеке турмуштук зарыл муктаждыктарын (физикалык, социалдык, интеллектуалдык) канааттандыруу максатында материалдык бакубаттуулуктарды бөлүштүрүүнүн формасы катары аныкталып келет. Социалдык камсыздоо жогоруда аталган категориядагы жарандардын тиричилигин камсыз кылуунун формасы болуп, алардын социалдык жактан корголушунун кепилдиги кызматын аткарат жана алар ар кыл турмуштук жагдайлардан улам колдоого муктаж болгон учурларда мамлекет тарабынан көрүлө турган ар кандай чаралардын комплексин камтыйт.

Кайрылуу субъектиси өзүнүн сунуштамасында Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдердин ченемдери не шилтеме жасап, ар бир адам, ал сарпталган эмгектин ордуна киреше булагын ала албаган турмуштук оор кырдаалга туш болгондо, аны камсыз кылууга мүмкүндүк берген социалдык камсыздоого укуктуу (Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 22-беренеси); мамлекет индивидуалдык тартипте жана эл аралык жардам жана кызматташтык аркылуу да, атап айтканда, экономикалык жана техникалык тармактарда, таанылган укуктарды акырындык менен толук кандуу жүзөгө ашырууну камсыз кылуу үчүн бардык тиешелүү жолдор менен өзүнүн колдо болгон ресурстарынын алкагында максималдуу деңгээлде чараларды көрүүгө милдеттенет (Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 2-беренеси); мамлекет социалдык коргоонун жалпы жана баарын камтыган системаларын акырындык менен түзүүгө жана мындай коргоонун орундуу деңгээлдерин камсыз кылууга багыт алган (Социалдык камсыздандыруунун минималдуу ченемдери жөнүндө Эл аралык эмгек уюмунун №102 конвенциясынын 67-беренеси) деп көрсөтүүдө.

Кайрылууда ошондой эле жарандардын социалдык укуктарын ишке ашыруу боюнча Министрлер Кабинети тарабынан көрүлүп жаткан чаралар да келтирилген. Тактап айтканда, «Мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесине ылайык пенсиялар жаш курагы, майыптыгы жана баккан адамынан айрылгандыгы боюнча дайындалып турганы белгиленет. Аялдарга жана эркектерге жаш курагы боюнча пенсиялар мыйзамда көрсөтүлгөн жаш куракка жеткенде жана алардын камсыздандыруу стажы болгон учурда өмүрү өткөнчө белгиленет. Майыптыгы боюнча пенсия майып болуунун себептерине карабастан адам эмгекке жарактуулугун толук жоготкон учурда белгиленет жана эмгекке жарактуулугу калыбына келгенге чейин же өмүрү өткөнчө белгиленет. Эгерде баккан адамдын өлгөн күнгө карата ага майыптыгы боюнча пенсия дайындоо үчүн зарыл болгон стажы болсо, өлгөн адамдын багуусунда болгон эмгекке жараксыз үй-бүлө мүчөлөрүнө баккан адамынан айрылгандыгына байланыштуу пенсия дайындалат.

Пенсионерлердин кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылуу максатында

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

пенсиянын базалык жана камсыздандыруу бөлүктөрүн индексациялоо жүргүзүлүп турат. Эгерде пенсиянын жалпы өлчөмү пенсионердин жашоо минимумунан (өткөн календардык жылы иш жүзүндө калыптанган) төмөн болсо, пенсиянын базалык бөлүгү индексацияланат. Орточо эмгек акынын чоңдугунун жана индексациянын алдындагы календарлык жылы калыптанган керектөө бааларынын индексинин өсүшү пенсиянын камсыздандыруу бөлүктөрүн индексациялоо шарты болуп саналат. Пенсиянын камсыздандыруу бөлүктөрүн индексациялоонун коэффициенти керектөө бааларынын индексинин суммасынын жана мурдагы календардык жылы калыптанган орточо айлык эмгек акынын өсүшүнүн орточо маанисинен кем эмес чоңдугун түзөт. Мында индексациянын өлчөмү өткөн календардык жыл үчүн пенсионердин жашоо минимумунун чоңдугунун өсүшүнүн кем эмесин түзөт. 2022-жылдын 1-октябрынан тартып пенсиянын камсыздандыруу бөлүктөрүн индексациялоонун коэффициенти 1,15 өлчөмүндө бекитилген. Пенсияларды индексациялоо Кыргыз Республикасынын Социалдык фондунун (мындан ары – Социалдык фонд) бюджетинде каралган каражаттардын чегинде жыл сайын жүргүзүлөт.

2021-жылдын 1-октябрына чейин дайындалган пенсиялардын базалык бөлүгүн индексациялоо 2021-жылдын 1-октябрынан тартып жүргүзүлдү, алардын жалпы өлчөмү 2019-жылдагы орточо эмгек акыга карата 2020-жыл үчүн орточо эмгек акынын эсепке алуу менен, өткөн жыл үчүн пенсионердин жашоо минимуму көрсөткүчүнөн 110 пайызга төмөн чыкты. 2022-жылдын 1-октябрынан тартып индексациялоодон кийин пенсиянын базалык бөлүгү 3170,0 (үч миң бир жүз жетимиш) сом өлчөмүндө белгиленген. Ошондой эле, 2021-жылдын 1-октябрынан тартып ата-энесинин биринен же экөөнөн тең ажыраган учурда балдарга ай сайын берилүүчү социалдык жөлөк пулдун өлчөмү багуучусунан ажыраган баланын пенсиясынын базалык бөлүгүнүн өлчөмүнөн төмөн болууга тийиш эмес.

Ошону менен бирге, кайрылуу субъектиси пенсиялык системаны реформалоо боюнча жасалган кадамдар объективдүү себептерден улам тез натыйжа бере албайт, анткени пенсиялык системанын узак мөөнөттүү милдеттенмелери бар деп белгилейт.

Сунуштамада жарандарды социалдык жөлөк пулдар менен камсыз кылуу боюнча Министрлер Кабинетинин аракеттери да көрсөтүлгөн. «Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик жөлөк пулдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесине ылайык жарандарга мыйзам менен белгиленген тартипте мамлекеттик жөлөк пулдардын төмөнкүдөй түрлөрү төлөнөт: 1) “балага сүйүнчү” – ар бир бала төрөлгөндө бир жолку төлөө; 2) “үй-бүлөгө көмөк” – 16 жашка чейинки балдары бар муктаж жарандарга (үй-бүлөлөргө) ар айлык жөлөк пул; 3) “социалдык жөлөк пул” – пенсиялык камсыз кылууга укугу жок адамдарга ар айлык жөлөк пул; 4) ата-энесинин экөө тең белгисиз балдарга төлөнүүчү ар айлык жөлөк пул. Көрсөтүлгөн жөлөк пулдардын

2023-жылдын
19-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

өлчөмдөрү бюджеттин мүмкүнчүлүктөрүнө жана жашоо минимумун эске алуу менен экономиканын абалына жараша Министрлер Кабинети тарабынан жыл сайын белгиленет.

Конституциянын 86-беренесинин 3-бөлүгүнөн келип чыгуучу мамлекеттик бюджеттин эсебинен каржылануучу чыгымдарды көбөйтүүнү караган мыйзам долбоорлорун Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алууда мыйзам чыгаруу ишинин жүрүшүнө таасир этүүчү конституциялык ыйгарым укукка шилтеме жасоо менен, Министрлер Кабинети социалдык төлөмдөрдү берүү өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүн жана мамлекеттин реалдуу экономикалык мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен жүргүзүлүшү керек деп эсептейт.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча жашоо минимуму социалдык саясаттын багыттарын аныктоого жана калкты социалдык жактан колдоо боюнча иш-чараларды жүзөгө ашырууга; калктын жашоо деңгээлине талдоо жүргүзүүгө жана божомолдоого; минималдык мамлекеттик эмгек кепилдиктерин негиздөөгө арналат. Максаттуу арналышына жараша жашоо минимуму төмөнкүдөй түрлөргө бөлүнөт: (1) калктын жан башына; (2) калктын негизги социалдык-демографиялык топтору (жумушка жарамдуу калк, пенсионерлер, курагы боюнча белгилүү топтордогу балдар) боюнча (“Кепилденген мамлекеттик минималдык социалдык стандарттар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренеси). Жашоо минимуму жалпысынан республика жана региондор боюнча калктын негизги социалдык-демографиялык топтору үчүн жашоо минимумун өлчөмүн эсептөөнүн методикасына ылайык Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан квартал сайын эсептелет жана 2022-жылдын 1-январына карата ал 7040 (жети миң кырк) сомду түзөт. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин корутундусуна ылайык 16 жашка чейинки балдары бар, аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө жөлөк пул дайындоодо жана төлөөдө балдар үчүн жашоо минимумунун өлчөмүндө (6150 сом) “үй-бүлөгө көмөк” бир үй-бүлөгө жөлөк пулду алынуучу суммасы айына 19680 сомду түзөт, бул республика боюнча орточо эмгек акынын деңгээлине – 75,2 пайызга жетет, ошондой эле социалдык чөйрөнүн (билим берүү – 18226 сом, маданият – 17560 сом) кызматкерлеринин орточо эмгек акысынан ашат. Мамлекеттин мындай социалдык иши жарандын өзү жана үй-бүлөсү үчүн экономикалык бакубаттыкка жетишүү мүмкүндүгүн, экономикалык эркиндигин, активдүүлүгүн чектөөчү мамлекеттик камкордук формасына Конституциянын талаптарына ылайык өтпөөсү керек (44-беренесинин 5-бөлүгү).

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин алдын ала эсептөөлөрү боюнча мамлекеттик жөлөк пулдарды жана башка социалдык жардамдарды жашоо минимумунун деңгээлинде төлөөгө кошумча 30,2 млрд. сом талап кылынат, ал эми пенсиянын базалык бөлүгүнүн өлчөмүн 2023-жылдын 1-январынан тартып пенсионер үчүн жашоо минимумунун 100 пайыз деңгээлинде (6395,22 сом)

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

белгилөө үчүн республикалык бюджеттин эсебинен кошумча 30,0 млрд. сомго жакын каражат талап кылынат. Министрлер Кабинетине Конституциянын 44-беренесинин 2-бөлүгүн ишке ашыруу үчүн 2023-жылдын 1-январынан тартып бардыгы 60,2 млрд. сом талап кылынат.

Жогоруда белгиленген жүйөлөргө негизденип Министрлер Кабинети Конституциянын 44-беренесинин 2-бөлүгүн расмий чечмелеп берүүнү суранат, анткени Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын жоболоруна ылайык мамлекеттин экономикалык мүмкүнчүлүктөрүнө жараша пенсия, социалдык жөлөк пул жана башка социалдык жардам жашоо минимумунан төмөн эмес жашоо деңгээлин камсыз кылууга тийиш деп түшүнүү керекпи деген суроого бул ченем түз жоопту камтыбайт.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 10-февралындагы аныктамасы менен сунуштама өндүрүшкө кабыл алынган.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык Конституцияны расмий чечмелөө жөнүндө сунуштама боюнча ишти кароо жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча жүзөгө ашырылат.

Каралып жаткан иш боюнча Министрлер Кабинетинин позициясын ишеним кат боюнча финансы министри А.К. Бакетаев, эмгек, социалдык өнүктүрүү жана миграция министри К.Б. Базарбаев, ошондой эле Министрлер Кабинетине караштуу Социалдык фонддун төрагасы Б.Дж. Алиев келтиришти.

Үчүнчү жактар катары Жогорку Кеңеш, Юстиция министрлиги жана Улуттук статистика комитети тартылган.

Жогорку Кеңештин атынан анын Конституциялык соттогу туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов Конституциялык соттун конституциялык түзүлүштүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктары менен эркиндиктерин коргоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу боюнча жазмышын белгилеп, бул маселени чечүүнү Конституциялык соттун ыктыярына калтырды.

Юстиция министрлиги мамлекеттик пенсиялар, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам бюджеттин мүмкүнчүлүктөрүнөн улам жана жашоо минимумун эске алуу менен төлөнүш керек деп эсептейт. Юстиция министрлиги өзүнүн позициясын негиздөөдө Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2-беренесинин жоболорун келтирет, анда Пактыга катышкан ар бир мамлекет индивидуалдык тартипте жана эл аралык жардам жана кызматташтык тартибинде, атап айтканда, экономикалык жана техникалык жааттарда бардык тиешелүү ыкмалар менен таанылган укуктарды акырындык менен толук ишке ашырууну камсыздоо үчүн бар болгон ресурстардын максималдуу чегинде чараларды көрүүгө милдеттенет деп белгиленген. Ошондой эле, “Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик жөлөк пулдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык мамлекеттик жөлөк пулдардын өлчөмдөрү бюджеттин мүмкүнчүлүктөрүнө жана жашоо минимумун эске алуу менен экономиканын абалына жараша Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан жыл сайын белгиленет.

Улуттук статистика комитети өзүнүн позициясында “Кепилденген мамлекеттик минималдык социалдык стандарттар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына жана “Кыргыз Республикасынын калкынын негизги социалдык-демографиялык топтору үчүн жашоо минимумунун түзүмүн бекитүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 6-ноябрындагы №694 токтомуна ылайык Улуттук статистика комитети Кыргыз Республикасынын калкынын негизги социалдык-демографиялык топтору үчүн жашоо минимумун эсептөөнүн бекитилген методикасына ылайык керектөө корзинасына кирген керектөө товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө болгон баалардын индексинин өзгөрүшүн эске алуу менен жашоо минимумунун нарктык чоңдугун квартал сайын аныктайт деп түшүндүрмө берди.

Конституциялык сот жазуу жүзүндө келтирилген Министрлер Кабинетинин сунуштамасын, үчүнчү жактардын жүйөлөрүн жана пикирлерин карап чыгып жана талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот Конституциянын жоболорун расмий чечмелөө жөнүндө маселени карап жатып, арыз ээсинин негиздерине жана жүйөлөрүнө байланбастан, кайрылууда көрсөтүлгөн предмет боюнча гана чечимди кабыл алат.

Ушул иште конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болуп Конституциянын 44-беренесинин 2-бөлүгүнүн төмөнкүдөй мазмундагы расмий чечмелөөсү саналат:

«44-берене.

2. Пенсия, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес жашоо деңгээлин камсыз кылат.».

Кыргыз Республикасынын Конституциясы 2021-жылдын 11-апрелинде референдум (жалпы элдик добуш берүү) аркылуу кабыл алынган, “Кыргыз Республикасынын Конституциясы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 5-майындагы №59 Мыйзамы менен күчүнө киргизилген, «Эркин Тоо» гезитинин 2021-жылдын 5-майындагы №41 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Конституциялык соттун Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 26-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Конституцияга расмий чечмелөө берүүсү укук чыгаруу жана укук колдонуу процессинде Конституциянын жоболорун түшүнүүдө

аныкталган күмөндүүлүктү (түшүнүксүздүктү, кош маанилүүлүктү) четтетүү максатын көздөйт. Конституциялык контролдоо органы расмий чечмелөө берүүдө Конституциянын рухуна, герменевтикага, укук принциптерине, укуктук логика жана семантикага негизденет.

Конституциялык ченемдер жогорку даражадагы жалпылоонун баштапкы жоболору болуп саналат, коомдун саясий, социалдык-экономикалык, руханий-маданий түзүлүшүнүн принципалдуу жактарын бекитет. Алар укуктун башка тармактары үчүн стандарттар жана укуктук үлгүлөр катары иштейт. Укуктун баардык башка тармактарынын ченемдери баштапкы конституциялык ченемдерди деталдаштырып турат, аларды өзүнүн тармактык мазмуну менен толтурат жана аларга каршы келе албайт.

Конституция жалпы жонунан негиз салуучу (декларативдүү ченемдер, ченемдер-максаттар, ченемдер-принциптер), жөнгө салуучу, коргоочу жана камсыз кылуучу ченемдерден турат, алар маңызы боюнча бири биринен ажырагыс. Тактап айтканда, ар бир конституциялык ченем бирдиктүү жана бүтүн системанын түзүмдүк бөлүгү болуп саналат.

Конституциялык ченемдердин системалык бирдиктүүлүгү калган ченемдердин юридикалык мазмуну пайдубал ченем-принциптердин негизинде курулуусунда туюнтулат. Башкача айтканда, негиз салуучу ченемдер Конституциянын негизин түзөт, кыйла жогорку даражага ээ, ал эми конституциялык ченемдердин бардык башка түрлөрү аны менен карама-каршы келбеген даражада гана иштейт.

Демек, Конституциянын расмий чечмеленишинин укуктук мааниси анын айрым ченемдеринин жалпы конституциялык орнотмолор жана принциптер менен ажырагыс, системалуу өз ара байланышта жана кош катышта анын чыныгы мазмунун жана маанисин ачууда турат. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот тарабынан жүзөгө ашырылып жаткан конституциялык ченемди интерпретациялоо анын сөзмө-сөз баяндоосу жана кабыл алуусу менен чектелбейт.

3. Адам укуктарынын жалпы декларациясынын жоболоруна ылайык ар бир адам коомдун мүчөсү катары улуттук күч-аракеттер жана эл аралык кызматташтык аркылуу жана ар бир мамлекеттин структурасына жана колдо болгон ресурстарына ылайык социалдык камсыздалууга жана өзүнүн калкы-баркын сактоо үчүн жана өз инсанын экономикалык, социалдык жана маданий жааттарда эркин өстүрүү үчүн зарыл болгон укуктарын жүзөгө ашырууга укуктуу (22-берене); ар бир адам жумушсуз калганда, ооруганда, майып болгондо, жесир калганда, карыганда же ага байланыштуу болбогон жагдайлардан улам жашоо каражатынан ажыраган учурларда камсыз кылынууга укуктуу (25-берене).

Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакт да адамдын социалдык камсыздандырылууга болгон укугун тааныт жана ушул укукту жүзөгө ашырууга байланыштуу ар кандай милдеттенмелерди мамлекеттерге жүктөйт. Бул Пакттын катышуучусу болгон

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

ар бир мамлекет жеке тартипте жана эл аралык жардам жана кызматташуу тартибинде да, атап айтканда, экономикалык жана техникалык жааттарда Пактта таанылган укуктарды колдо болгон ресурстардын максималдуу чектеринде бара-бара толук жүзөгө ашырууну камсыз кылуу үчүн мыйзамдык чараларды кабыл алууну кошкондо, бардык тийиштүү ыкмалар менен чараларды көрүүгө милдеттенет.

Кыргыз Республикасы Конституцияга ылайык элдин бакубат жашоосуна жана аны социалдык коргоого камкордук көрөт; жарандардын социалдык жактан корголбогон категорияларын колдоону, эмгекти жана саламаттыкты коргоону камсыз кылат; социалдык кызматтардын, медициналык тейлөөнүн тутумун өнүктүрөт; Кыргыз Республикасынын экономикалык жана социалдык өнүгүү багыттары чагылдырылган улуттук программаларды кабыл алат (17-берененин 2-бөлүгү, 19-берене).

Социалдык камсыз кылуу – бул камсыздандыруунун негизинде түзүлүүчү бюджеттен тышкары фонддордун, ошондой эле мамлекеттин ассигнациялоолорунун эсебинен оор турмуштук кырдаалга дуушар болгон жарандардын зарыл турмуштук жеке муктаждыктарын канааттандыруу максатында материалдык бакубаттуулуктарды бөлүштүрүүнүн формасы.

Социалдык камсыз кылууга укукту кепилдеген конституциялык буйруу аталган иш-милдетти тийиштүү укуктук жөнгө салууну түзүү жолу менен аткарууга милдеттендирет. Мыйзам чыгаруучу социалдык коргоого муктаж болгон жарандардын категориялары үчүн мыйзамдарды кабыл алууга укуктуу гана болбостон, аларды кабыл алууга жана ишке ашыруунун конкреттүү механизмдин аныктоого милдеттүү.

Ошону менен бирге, социалдык камсыз кылуу кепилдиги жаран субъективдүү укуктардын конкреттүү курамына ээ болот дегенди билдирбей турганын белгилей кетүү керек.

Ошентип, келтирилген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболорунан жана укуктук системанын ажырагыс бөлүгү болуп саналган эл аралык келишимдерден, атап айтканда, алардын ичинде бекитилген Кыргыз Республикасынын социалдык милдеттенмелеринен колдо болгон ресурстарды кайра бөлүштүрүүнүн тең салмактуу системасынын негизинде социалдык жактан алсыз жарандардын негизги турмуштук муктаждыктарын канааттандырган деңгээлде укуктарын натыйжалуу жүзөгө ашыруу үчүн реалдуу шарттарды түзө алгандай социалдык камсыз кылуунун тартибин бекитүү милдети келип чыгат.

4. Конституциянын преамбуласынан келип чыккандай, мамлекеттин социалдык адилеттүүлүккө умтулуусу коомдук мамилелерди социалдык-саясий гармонизациялоо зарылдыгын билдирет, мында мамлекет тарабынан көрүлүп жаткан чаралар жана жумшалып жаткан каражаттар ар кимге анын өздүк өнүгүүсү үчүн бирдей шарттарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, социалдык маселелерди чечүүнүн теңдеме системасын жаратпайт.

Демократиялык, укуктук, социалдык мамлекет ар бирине, биринчи

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

кезекте, өндүрүштүн, эмгек рыногунун, жеке активдүүлүктүн натыйжалуулугун жогорулатуунун жыйынтыгында жашоонун татыктуу шарттарын камсыз кылууга багыт алат жана байгерликти теңдеп кайра бөлүштүрүүнүн жардамы менен бардыгынын бакубаттуулукка жетишүүсүн эмес, мамлекеттин жана жарандын социалдык-экономикалык укуктарды жүзөгө ашырууда өз ара жоопкерчилигин шарттайт. Мамлекет бардыгына камкордук кылганга милдеттүү патерналист сыяктуу болбош керек, ал ар бир адам татыктуу жашоосу үчүн өзү ишке ашыра алгандай шарттарды, өбөлгөлөрдү түзүүгө милдеттүү. Негизинен ар бир индивид өзүнүн социалдык активдүүлүгүнүн натыйжасына өзү жоопкерчилик алган автономдуу субъект катары каралат.

Бул аспектиде мамлекет тарабынан эмгекке жөндөмдүү жаран өзүнүн жана үй-бүлөсүнүн материалдык бакубаттуулугун камсыздоого, ал эми оор турмуштук кырдаалга түшкөндө мамлекет тарабынан социалдык жардамдын белгилүү бир көлөмүнө таяна да тургандай инсандын интеллектуалдык-эмгекчил потенциалын эркин жүзөгө ашырууга болгон укугун кепилдейт. Акыркысы индивиддин муктаждыксыз жашоосун кепилдеген социалдык байгерликке болгон абсолюттук укугу катары каралбашы керек, ал объективдүү себептер боюнча адам өзүнүн социалдык көйгөйлөрүн өз алдынча чече албаганда мамлекеттин аларды чечүүгө көмөк көрсөтүү милдеттенмеси катары түшүнүлүшү керек.

5. Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир адамга экономикалык эркиндик, мыйзам менен тыюу салынбаган ар кандай экономикалык ишмердүүлүк үчүн өз жөндөмүн жана өзүнүн мүлкүн эркин колдонуу, кесибин жана иштин түрүн тандоо, өзүнүн мүлкүн, өз ишмердигинин натыйжаларына ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугун кепилдейт (40, 41, 42-беренелер).

Көрсөтүлгөн конституциялык кепилдиктер ар бир индивиддин субъективдүү укуктары гана болбостон, адамдын пайдубал укуктарынын бири жана анын бакубаттуулугунун, ишкердик жана чыгармачыл активдүүлүгүнүн табигый булагы катары рынок экономикасы, ишкердик эркиндиги ар кимдин экономикалык жана жеке көз карандысыздыгынын негизинде жатканда, Конституция либерализм идеяларын да жактагандыгын ырастайт.

Ишкердиктин, эркин атаандаштыктын, жеке менчиктин кебелбестигин таанууга жана жеке демилге үчүн мамлекет тарабынан ар кандай чектөөлөрдү жокко чыгарууга негизделген мамлекеттин либералдык баалуулуктары ар кимге жөндөмүнө өлчөмдөш жашоонун деңгээлине жетишүүгө чексиз мүмкүндүктөрдү гана бербестен, мамлекетке болгону коомдун жашоо аракетин жөнгө салуучу гана ролун калтырат.

Негизинен мамлекет салыктык, бюджеттик, кредиттик жана административдик аспаптарды пайдалануу менен ага жүктөлгөн функцияларды аткаруу, анын ичинде калктын эмгекке жарамсыз бөлүгүн багуу боюнча өзүнүн кирешелерин кайра бөлүштүрүүнү гана ишке ашырат.

Ошентип, Конституцияга ылайык либералдуу, укуктук мамлекет

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

болгон Кыргыз Республикасынын социалдык саясаты экономикалык мүмкүнчүлүктөрдөн эч бир көз каранды болбой койбойт, анткени өзүнүн социалдык милдеттенмелерин аткарууга жумшай турган жарамдуу ресурстардын көлөмү толугу менен коомдун экономикалык активдүүлүгүнүн жыйынтыктарынан бүт бойдон көз каранды.

Ошону менен, жарандардын социалдык укуктарынын жүзөгө ашырылуусу юридикалык кепилдиктердин болушунан гана эмес, ушул укуктарды анык кылуучу экономикалык факторлордун жыйындысы деп түшүнүлгөн материалдык түзүүчүдөн да көз каранды. Мындай өз ара шарттоочулук либералдык башат биринчи орунда жана социалдык мамлекеттин принциптерин жактагандыгы андан артык болушу мүмкүн эмес дегенди билдирет.

Ошол эле учурда социалдык милдеттенмелер экономиканын абалына байланышпаган мамлекеттик түзүлүштүн түрү – бул рыноктук мамлекетке антипод, пландуу экономикасы бар мамлекет, анын колунда өндүрүштүн негизги каражаттары жана бүтүндөй өндүрүлгөн продукттун жыйынтыгы топтолгон, бардык болгон коомдук байгерликти бөлүштүрүү боюнча функция толугу менен өзүндө жатат.

6. Улгайган, ооруган, майып болгон жана эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон, багар-көрөрүнөн ажыраган учурларда мамлекеттин эсебинен социалдык камсыз кылуу кепилдиктерин караштырган Конституциянын 44-беренесинин 1-бөлүгүнүн жоболору менен өз ара байланышта ушул эле берененин 2-бөлүгү пенсия, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес жашоо деңгээлин камсыз кылат деп орнотот.

Укуктук категория катары жашоо минимумунун мазмуну калктын белгилүү мезгил аралыгында жашоо деңгээлинин белгиленген көрсөткүчү болуу жана мамлекеттин социалдык саясатынын багытын тандоосуна жана анын калкты социалдык жактан колдоо көрсөтүү боюнча чараларды жүзөгө ашыруусуна таасир этүү касиетинде турат.

Чечмеленип жаткан ченем башка конституциялык жобо менен түздөн-түз байланышта турат, ага ылайык мамлекеттин социалдык иши жарандын өзү жана үй-бүлөсү үчүн экономикалык бакубаттыкка жетишүү мүмкүндүгүн, экономикалык эркиндигин, активдүүлүгүн чектөөчү мамлекеттик камкордук формасына өтпөөгө тийиш (44-берененин 5-бөлүгү).

Ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнүн 5-пунктунда берилген укуктук позициялар менен өз ара байланышта келтирилген конституциялык ченемдер башка конституциялык маанилүү милдеттер жүктөлгөн мамлекет социалдык кепилдиктер чөйрөсүндөгү анын милдеттенмелерин өзүнүн экономикалык мүмкүнчүлүктөрүнө өлчөмдөш ишке ашырууга милдеттүү дегенди билдирет. Мамлекеттеги социалдык саясатты жүргүзүүгө жасалган башкача мамиле либерал экономика жана рынок мамилелери жөнүндөгү конституциялык жоболордун ишке ашырылуусуна каршы аракет жасайт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 05-Р

Жогоруда келтирилген конституциялык ченем жалпысынан Конституциянын колдонуудагы редакциясында жаңылык деле болуп саналбайт. Биринчи жолу ал 1993-жылдын 5-майындагы Конституциянын 27-беренесинин 2-бөлүгүндө баяндалган жана анда коомдун экономикалык мүмкүнчүлүгүнө жараша пенсия, социалдык жардам мыйзамда аныкталган тиричилик каражатынын эң төмөнкү өлчөмүнөн кем эмес турмуш деңгээлин камсыз кылууга тийиш деп каралган. Бул конституциялык орнотмо 2021-жылдын 11-апрелиндеги референдумда колдонуудагы Конституцияны кабыл алганга чейин иштеп келген.

Колдонуудагы ченем “коомдун экономикалык мүмкүнчүлүгүнө жараша” деген сөздү камтыбаганы менен, бул ченемдин чыныгы мааниси пенсия, социалдык жөлөк пул жана башка социалдык жардам менен жашоо деңгээлин мамлекеттин реалдуу экономикалык мүмкүнчүлүктөрүнө жараша мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес камсыз кылат дегенден башкача түшүнүлүшү мүмкүн эмес.

Мында мамлекеттин саясаты жарандардын аярлуу категорияларына алардын бардык турмуштук муктаждыктарын канааттандырууга керек болгон көлөмдө социалдык төлөмдөрдү жүргүзүүгө мүмкүндүк берген экономикалык өсүүнүн ушундай деңгээлине жетишүү үчүн илгери арымдай бериши керек.

Ушул Чечимде иштелип чыккан конституциялык ченемдин интерпретациясы конституциялык герменевтиканын принциптерине ылайык жүргүзүлдү жана социалдык камсыздоого байланыштуу адам укуктары жаатындагы эл аралык стандарттарга төп келет.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктун, 4-бөлүгүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 38, 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч И:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 44-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялык-укуктук мааниси пенсиялардын, социалдык жөлөк пулдардын жана башка социалдык жардамдын өлчөмүн аныктоо өлкө экономикасынын абалына жана мүмкүнчүлүктөрүнө тике көз каранды болбой коюушу мүмкүн эмес, тиешелүү түрдө, “мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес жашоо деңгээлин камсыз кылат” деген сөздөр менен берилген ченемдик жобону мамлекет тарабынан пенсия, социалдык жөлөк пулдар жана башка социалдык жардам мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунун өлчөмүнөн төмөн эмес өлчөмүн белгилөө мамлекеттин түздөн-түз милдеттенмеси деп түшүнүүгө болбойт, бул максаттуу багыттама катары кабыл алынып, ага умтулган аракеттерди жасоо мамлекеттин конституциялык-маанилүү милдети болуп каралууга тийиш.

2023-жылдын
19-апрели
Бишкек шаары

№ 05-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жана Министрлер Кабинети социалдык камсыздоо чөйрөсүнүн укуктук жөнгө салынуусун ишке ашырууда ушул Чечимде баяндалган Конституциянын 44-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялык-укуктук маанисин кармануусу зарыл.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

5. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
26-апрели
Бишкек шаары

№ 06-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Данияр Эдилбекович Исраиловдун жана Ашыркул уулу Кенжебектин кайрылууларына байланыштуу “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Г.А. Оморканованын,

кайрылуучу тарап – Данияр Эдилбекович Исраиловдун ишеним кат боюнча өкүлү Тилек Алмазбекович Алмазбековдун, Ашыркул уулу Кенжебектин;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Президентинин Чүй облусундагы ыйгарым укуктуу өкүлүнүн ишеним кат боюнча өкүлү Аман Аянович Койшыбаевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун ишеним кат боюнча өкүлү Динмухамет Кенешбаевич Кенешбаевдин, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Мамлекеттик кызмат жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери боюнча мамлекеттик агенттигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бактыгуль Сыртбаевна Усеналиеванын жана Султан Бакасовдун;

котормочу – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын улук консультанты Айдар Сүйүндүкович Олжобаевдин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Д.Э. Исраиловдун жана К. Ашыркул уулунун өтүнүчтөрү бул ишти кароого себеп болду.

2023-жылдын
26-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

Бул ишти кароого талашылып жаткан ченемдердин Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү маселесинде табылган аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы Ж.А. Шаршеналиевдин маалыматын угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 4-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Д.Э. Исраиловдун “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацына, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 30-апрелиндеги аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Арыз ээсинин пикири боюнча, тиешелүү райондо туулган адамдарга акимдин кызмат ордун ээлөөгө тыюу салган талашылып жаткан ченем Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөн максаттарга анын өлчөмдөштүк принцибине каршы келген чектөө киргизилет.

Д.Э. Исраилов Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацына ылайык басмырлоого тыюу салуунун конституциялык кепилдиктери мамлекеттик жарандык кызматка карата да колдонула тургандыгын белгилейт. Ал эми мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат ар кандай абалына карабастан кызматка кирүүдө Кыргыз Республикасынын жарандарына бирдей жеткиликтүүлүк принцибинде аракеттенет (“Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 4-пункту).

Бирок, талашылып жаткан ченем аталган конституциялык тыюуну бузуу менен тиешелүү райондо туулган адамдарды башка райондо туулган адамдарга салыштырмалуу бирдей эмес абалга коет, анткени акыркылар тиешелүү райондун акими кызмат ордуна ошол райондо туулбагандыгынын негизинде гана талапкер боло алышат.

Арыз ээсинин пикири боюнча, адамдын туулган жери аны мамлекеттик кызматка кирүүсүнө бөгөт койбошу керек, себеби эмгек чөйрөсүндө басмырлоого тыюу салуу жарандардын эмгекке жөндөмдүүлүгүн жүзөгө ашырууда бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүүнү да билдирет.

Д.Э. Исраилов өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө эл аралык келишимдердин, тактап айтканда Адам укуктарынын жалпы декларациясынын, Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын,

Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин басмырлоонун кандай түрү болбосун алып салууга багытталган Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө конвенциясынын жоболоруна шилтеме жасаган.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранат.

2022-жылдын 13-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Ашыркул уулу Кенжебектин “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 47-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 53-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучу белгилегендей, талашылып жаткан ченемдерди киргизүү менен мыйзам чыгаруу органы жарандардын киндик каны тамган жерге барып кызмат кылуу укугун чектеген. Мисалы, Ашыркул уулу Кенжебек Кара-Буура айыл өкмөтүнө караштуу Кызыл-Адыр айылында туулган адам катары аталган айыл өкмөттүн башчысынын кызмат ордун ээлей албайт.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча, талашылып жаткан ченемдер Конституция менен кепилденген жергиликтүү өз алдынча башкаруу принцибине каршы келет жана жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү маанидеги маселелерди өз алдынча чечүү укугун бузат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасы менен “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 24- беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 37-беренесинин 3-бөлүгүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Д.Э. Исраиловдун жана К. Ашыркул уулунун талаптары өзүнүн мазмуну боюнча окшоштугуна байланыштуу, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык судья-баяндамачынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасы менен аталган иштер бир өндүрүшкө бириктирилген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыздануучулардын жүйөлөрү менен макул эмес жана талашылып жаткан ченемдер кийинкидей негиздер боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

С.К. Ысыранов мамлекеттик кызмат негизги конституциялык институттардын жана мамлекеттүүлүктүн фундаменталдык элементтеринин бири болуп саналат деп белгилейт. Мамлекеттик кызматтын өзгөчөлүгүнөн улам ал эмгек ишмердигинин башка чөйрөлөрүнө салыштырмалуу мамлекеттик кызмат орундарын ээлөө үчүн өзгөчө талаптарды жана чектөөлөрдү орнотот.

Акимдин кызмат ордуна кабыл алуунун атайын эрежелерин белгилөө жана жарандардын мамлекеттик кызматка кирүү укугун чектөө менен, мыйзам чыгаруучу конституциялык жактан корголуучу баалуулуктардын, коомдук жана жеке кызыкчылыктардын тең салмактуулугун табууга, адилеттүүлүк, теңчилик жана пропорционалдуулук принциптерин сактоого, Конституция менен гана бекитилген зарыл жана катуу шартталган чараларды колдонууга милдеттүү.

Демек, мындай чектөөлөр кызыкчылыктардын кагылышуусун жоюуга, ошондой эле талашылып жаткан ченемдерде көрсөтүлгөн кызмат адамдары тарабынан өз ыйгарым укуктарын объективдүү жана калыс жүзөгө ашыруусуна багытталган.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченемдер тиешелүү райондун аймагында жашаган жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого багытталган деп эсептеп, кайрылуучулардын өтүнүчтөрүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченемдерде аким, мэр, айыл өкмөт башчысы кызмат орундарын ээлөөгө мажбурлоо жана аймактар аралык белгилер боюнча басмырлоо талаптары каралган эмес, болгону өзү туулган жерде аталган кызматтарды аркалоого чектөөлөр киргизилгенин белгилейт.

Бул талаптар ишенип берилген аймакты туруктуу өнүктүрүүнү, коомдук тартипти, адамдардын укуктарын бирдей камсыз кылуу, саясий кызмат орундарын ээлеген кызмат адамдарынын ишиндеги коррупциялык тобокелдиктерди жана кызыкчылыктардын кагылышуусун алдын алуу максатында кабыл алынган.

А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченемдер жарандардын мамлекеттик жана муниципалдык кызматка кирүүдөгү тең укуктуулук принцибин чектебейт жана Конституцияга ылайык келет деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун өкүлү Д.К. Кенешбаев талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептеп, Конституциянын 37-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка мыйзамда белгиленген тартипте кирүүдө, кызмат боюнча көтөрүлүүдө бирдей укуктарга, бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ, ошондуктан, укуктук мамилелердин бул чөйрөсүн жөнгө салууда талапкерлерге коюлуучу талаптар жана чектөөлөр мыйзам менен аныкталаарын белгиледи.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Кыргыз Республикасынын Президентинин Чүй облусундагы ыйгарым укуктуу өкүлүнүн ишеним кат боюнча өкүлү А.А. Койшыбаев талашылып жаткан ченемдер коррупциялык тобокелдиктерди толугу менен жок кылуу жана жергиликтүү бийлик органдарынын ишинин натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Мамлекеттик кызмат жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери боюнча мамлекеттик агенттигинин өкүлү Б.С. Усеналиева талашылып жаткан ченемдер боюнча жоопкер-тараптын өкүлү сыяктуу эле позицияны карманып, кошумча кийинкилерди билдирди.

Мыйзам чыгаруучулардын көз карашы боюнча ким кайсы аймакта төрөлсө, ошол аймакта ар кандай түрдөгү карым-катыштары көбүрөөк болуп, кызмат абалынан пайдаланып, коррупциялык көрүнүштөргө баруусун шарттайт. Ошол эле учурда, Б.С. Усеналиева талашылып жаткан ченемдер өзгөчө чек ара тилкелеринде, жетүүгө тагаал жана тоолуу аймактарда кадр көйгөйүн жаратып жатканын да кошумчалады.

Ушул эле мамлекеттик агенттиктин экинчи өкүлү С. Бакасов Б.С. Усеналиеванын жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карага гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пункту, 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пункту, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пункту саналат:

“9-берене. Акимдин кызмат ордуна талапкерге коюлуучу талаптар жана чектөөлөр

2. Төмөнкүдөй адам аким боло албайт:

3) тиешелүү райондо туулган;

46-берене. Шаардын мэринин кызмат ордуна талапкерге коюлуучу талаптар

3. Төмөнкүдөй адам мэр боло албайт:

3) тиешелүү шаарда туулган;

52-берене. Айыл өкмөтүнүн башчысынын кызмат ордуна талапкерге коюлуучу талаптар

3. Төмөнкү адам айыл өкмөтүнүн башчысы боло албайт:

3) тиешелүү айыл аймагында туулган;”.

“Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана “Эркин Тоо” гезитинин 2021-жылдын 22-октябрындагы №109

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Конституциялык сот өзүнүн ар бир чечиминде адамдын эч нерседен көз карандысыз баалуулугун мамлекеттик бийликтин институттары тарабынан экзистенциалдык жактан түшүнүүсү жана адамдын субъективдүү укуктарын ишке ашыруу мамлекеттин биринчи кезектеги милдети катары каралуусу керектигин белгилейт.

Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин милдеттүү түрдө сактоонун пайдубал негиздеринин бири болуп басмырлабоо жана мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принциптер саналат (Конституциянын 24-беренесинин 1, 2-бөлүгүнүн экинчи абзасы). Жогорку соттун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 8-апрелиндеги, 2017-жылдын 22-февралындагы, 2018-жылдын 14-февралындагы жана 2018-жылдын 17-октябрындагы өзүнүн чечимдеринде бардык адамдардын мыйзам алдындагы теңчилик конституциялык принциби биринчи кезекте мыйзамда жынысы, расасы, тили, майыптыгы, этноско таандыктыгы, туткан дини, жаш курагы, саясий жана башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалына карабастан, ошондой эле адамдын жана жарандын анын коомдук жана жеке жашоосунун ар кандай тармактарындагы укуктук мүмкүнчүлүктөрүн бузууга алып баруучу кандайдыр бир айырмачылык, өзгөчөлүк же артыкчылык берүүнү орнотууга жол берүүгө болбостугун камтыган кодулоого каршы мүнөздөгү талап катары түшүнүлүшү керек деп бир нече жолу белгилеген.

Конституция бирдейлик жана басмырлабоо принцибин өнүктүрүү менен Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка мыйзамда белгиленген тартипте кирүүдө, кызмат боюнча көтөрүлүүдө бирдей укуктарга, бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ экендигин да орноткон (37-берененин 3-бөлүгү).

Бул конституциялык жобо Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 7, 23-беренелерине, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 25-беренесинин “с” пунктуна шайкеш келет, аларга ылайык ар бир жаран эч кандай басмырлоосуз жана негизсиз чектөөлөрсүз, өз өлкөсүндө мамлекеттик кызматка жалпы бирдей шарттарда кирүүгө укугу жана мүмкүнчүлүгү болушу керек.

Жогоруда белгиленген конституциялык принциптерди сактоо аныктоочу болуп саналат жана адамдын жашоосунун бардык чөйрөлөрүндөгү, анын ичинде адамдын эмгектик мамилелерин, мамлекеттик жана муниципалдык кызматтардагы укуктук мамилелерди жөнгө салууда милдеттүү мүнөзгө ээ.

3. Кыргыз Республикасы Конституцияга ылайык либералдык коомду куруунун жактоочусу болуу менен ар бир адамга эмгек эркиндигине болгон укугун кепилдейт (Конституциянын 1, 42-беренелери).

Эмгек адамдын ажырагыс байгерлиги болуу менен анын эркин өнүгүүсүнүн жана өзү жана үй-бүлөсү үчүн татыктуу турмуш деңгээлине жетишүүнүн негизинде турат. Ар бир адамда эмгек ишмердигинин тигил же бул түрүн тандап алууга анык укук жаралышы үчүн мамлекет алгач укуктук, уюштуруучулук, экономикалык жана башка жагымдуу шарттарды түзүүгө милдеттүү.

Эмгек эркиндигине болгон конституциялык укуктун мазмуну Кыргыз Республикасынын укук тутумунун ажырагыс бөлүгү болгон эл аралык актыларга толугу менен дал келет (Конституциянын 6-беренесинин 3-бөлүгү).

Алсак, 1948-жылдагы Адам укуктарынын жалпы декларациясынын, 1966-жылдагы Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 6-беренесинин жоболору Пактыга катышкан мамлекеттер ар бир адамдын өзү макул болгон же өзү эркин тандап алган жумуш менен жашоосуна каражат табуу мүмкүнчүлүгүн камтыган эмгекке болгон укукту тааныйт жана бул укукту камсыз кылуу үчүн тиешелүү чараларды көрөт, ар бир адам эмгекке, жумушту эркин тандоого, адилеттүү жана жагымдуу шарттарга жана жумушсуздуктан корголууга укуктуу деп белгилейт.

Эл аралык актылар эмгекке болгон укукту жарыялоо менен бул укукту мамлекеттин калкты иш менен камсыз кылууга көмөктөшүүгө, калктын толук жумуш менен камсыз болушуна жетишүүгө багытталган мамлекеттик саясатты жүргүзүү аркылуу жарандарга бул укукту ишке ашырууга көмөк көрсөтүү милдети менен байланыштырат жана мамлекеттин социалдык максаты катары каралат.

Ошентип, эмгек эркиндигине болгон укук мамлекеттин демократиялык маңызын алдын ала аныктайт, мында коомдун социалдык-экономикалык турмушун укуктук жөнгө салууда инсандын экономикалык эркиндиги баалуу багыттама катары чыгат, ал эми мамлекет жарандардын эмгекке болгон укугун толук ишке ашыруу үчүн шарттарды түзөт, аны менен кесипти жана эмгек ишмердигинин түрүн тандоодо бирдей мүмкүнчүлүктөрдү кепилдейт, бул, албетте, мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарга дагы таандык.

Бирок, ар биринин өзүнүн эмгекке болгон мүмкүнчүлүктөрүн эркин пайдалануу, ишмердүүлүк түрүн жана кесипти тандоо укугу мамлекеттин жаранды конкреттүү бир кызмат менен камсыздоого милдеттендирбейт жана мамлекеттик бийлик же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарындагы тигил же бул кызматтарды ээлөөнүн атайын тартибин мыйзамда бекитүү мүмкүндүгүн жокко чыгарбайт. Ушундай укуктук позицияны Жогорку соттун Конституциялык палатасы 2014-жылдын 30-апрелиндеги, 2015-жылдын 18-февралындагы жана 2018-жылдын 19-сентябрындагы өзүнүн чечимдеринде белгилеген.

Мындан тышкары, мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарга кирүүдө бирдей мүмкүнчүлүктөргө жана эмгек эркиндигине болгон укук адамдын жана жарандын башка укуктары менен эркиндиктери сыяктуу эле улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгы менен адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн. Мындай чектөөлөр аскердик же башка мамлекеттик кызматтын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен да киргизилиши мүмкүн (23-берененин 2-бөлүгү). Бул адамдын укуктары менен эркиндиктерин

2023-жылдын
26-апрели
Бишкек шаары

№ 06-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдарды мыйзам чыгаруучу тарабынан кабыл алууга тыюу салган конституциялык жобо, албетте, глобалдык мүнөздөгү кээ бир алып салууларды камтыган жалпыга милдеттүү эреже экендигин билдирет. Укуктук жөнгө салуу чөйрөсүндө мамлекеттик маанилүү маселелерди чечүүдө жогоруда аталгандарды эске албоо жалпы бакубаттуулук үчүн өтө жагымсыз кесепеттерге алып келет.

Ошол эле учурда Конституциянын 23-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес. Мындан тышкары, мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актылар менен чектөөлөр киргизилиши мүмкүн эмес. Ошентип, мүмкүн болуучу чектөөлөрдү киргизүүнүн катаал чектерин жана так аныкталган жол-жоболорун белгилөө менен Негизги Мыйзам адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин негизсиз жана өлчөмдөш эмес чектөөгө жол бербейт деп эсептейт.

Бул конституциялык жобо Адам укуктарынын жалпы декларациясынын ар бир адам өз укуктары менен эркиндиктерин иш жүзүнө ашырууда эң оболу башкалардын укуктары менен эркиндиктерин тийиштүү түрдө таанууну жана урматтоону камсыз кылуу жана демократиялык коомдо адеп-ахлактын, коомдук тартиптин жана жалпы бакубаттыктын акыйкат талаптарын канааттандыруу максатында мыйзам тарабынан белгиленген чектөөлөргө гана дуушарланууга тийиш деген жобосуна шайкеш келет (29-берененин 2-бөлүгү).

4. Мамлекет коомдун бардык турмуштук ишмердигин тартипке келтирүүгө жана анын туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылууга чакырылган негизги башкаруу системасы болуп саналат. Анын ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугунан коомдогу туруктуулук жана укук тартиби, коомдук ынтымак көз каранды. Мында мамлекеттин иши үчүн административдик, башкача айтканда анын башкаруучулук функциясы негизги мааниге ээ, себеби мамлекетти жана коомду байланыштыруучу элемент катары мамлекеттин органдары болуп саналат. Өз кезегинде мамлекеттин бул функциясы мамлекеттик жана муниципалдык кызмат чөйрөсүндө иштеген Кыргыз Республикасынын жарандары тарабынан аткарылат.

Бул Чечимде белгиленгендей, Конституциянын жарандарга мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарга кирүүдө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү кепилдеген жоболоруна карабастан, Негизги Мыйзам мамлекет тарабынан коомдун алдында аткарып жаткан милдеттердин өтө маанилүүлүгүн өзгөчө белгилейт жана ушуга байланыштуу бул кызматтардын жогорку деңгээлин кармап туруу максатында жарандар үчүн атайын талаптарды жана чектөөлөрдү киргизүүгө жол берет. Алар кызматка кирүүгө, өтөөгө жана кызматты токтотууга байланышкан мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин укуктук статусун регламентациялаган дээрлик бардык аспектилерине тиешелүү.

Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясынын 1996-жылдын 12-декабрындагы 51/59 резолюциясына ылайык мамлекеттик кызмат – бул

улуттук мыйзамдарда аныкталгандай, мамлекеттин кызыкчылыгында аракеттенүүгө милдеттүүлүктү болжогон, ишеним менен курчалган кызмат оруну.

Ошентип, мамлекеттик жана муниципалдык кызматтар мамлекеттин социалдык-маданий жана административдик-саясий турмушунда, экономиканы жана коомдун башка бардык чөйрөлөрүн башкарууда маанилүү ролду ойнойт жана өз кызматчыларынан жогорку кесипкөйлүктү, компетенттүүлүктү, мамлекеттин кызыкчылыгында кызматтык милдеттерин толук жана сапаттуу аткаруу үчүн зарыл болгон жоопкерчиликти, тийиштүү даярдыкты, билимдерди жана көндүмдөрдү талап кылат.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу атайын укуктук жөнгө салуу аркылуу мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарга кирүүчү жарандар үчүн милдеттердин өзгөчөлүктөрүн, аларды уюштуруунун жана иштөө принциптерин эске алуу менен өзгөчө талаптарды жана чектөөлөрдү аныктоого укуктуу.

5. “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык тиешелүү райондо туулган адам аким боло албайт. Мыйзамдын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык тиешелүү шаарда туулган адам мэр боло албайт. Ушундай эле ченем аталган Мыйзамдын 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунда камтылган, анда тиешелүү айыл аймагында туулган адамды айыл өкмөтүнүн башчысы кылып дайындоого тыюу салуу каралган.

Тиешелүү айыл аймактын, райондун, шаардын аймагында коомдук башкарууну уюштурууда белгиленген кызмат адамдарына жетектөөчү роль таандык экени талашсыз. Жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамга ылайык шаарлардын мэрлерине, райондордун акимдерине, айыл өкмөт башчыларына аткаруучу-тескөөчү функцияларды ишке ашыруу боюнча жетишээрлик кеңири компетенциялар берилген. Алардын колунда жергиликтүү жамааттардын административдик жана социалдык-экономикалык маселелерин чечүү боюнча толук жетиштүү бийлик топтолгон деп айтууга болот. Башкача айтканда, аким, мэр, айыл өкмөт башчысы аткарган функциялардын жыйындысы өзүнүн көп түрдүүлүгү жана башкаруучу таасир этүү күчү менен бул институттардын белгилүү аймактык бирдиктерде коомдук турмушту башкаруунун негизги куралы катары маанилүүлүгүн түздөнтүз көрсөтүп турат. Демек, бул кызмат орундарын ээлей турган адамдарга жергиликтүү жамааттын кызыкчылыктары үчүн кыйла натыйжалуу жана пайдалуу ишмердикти камсыздай алгандай белгилүү бир талаптар орнотулбай коюлушу мүмкүн эмес.

Конституциялык сот бул Чечимде жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын укуктук статустарынын ортосундагы принципалдуу айырмачылыктардын мүнөзүн козгобой тургандыгын өзгөчө белгилейт, анткени алар бул иш боюнча конституциялык контролдоонун предмети болуп саналбайт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

Кыргыз элинин өнүгүү контекстинде салттуулук анын иденттүүлүгүн аныктоочу жашоо ыңгайын, жалпы адамзаттык баалуулуктарды, тарыхый калыптанган үрп-адаттарды сактоону жана муундан-муунга өткөрүп берүүнү билдирет. Ошону менен бирге элдик салттардын бардыгы эле коомдун турмуш тартибине пайдалуу таасирин тийгизе бербейт. Айрыкча, туугандык байланыштары бар адамдардын тыгыз жашагандыгынан жана отурукташкандыгынан улам, уруулук мамилелер инсандар аралык коммуникацияны бекемдөөдө олуттуу орунду гана ээлебестен, жергиликтүү жамааттардын коомдук жашоосуна да өз таасирин сактап турат.

Бул салттарды сактоо жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдары тарабынан жергиликтүү маанидеги орчундуу маселелер боюнча чечимдерди кабыл алууда тууганчылык же башка артыкчылыктар боюнча адамдардын белгилүү бир категориясына негизсиз привилегияларды берүүгө алып келиши мүмкүн, аны менен кызыкчылыктардын кагылышуусуна жана олуттуу социалдык толкундоолорду чакырууга түрткү берген жергиликтүү калктын нааразычылыгына өбөлгөлөрдү жаратат.

Мындай жобо жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишинин жалпы принциптерине, мыйзамдуулукту, бирдейликти жана социалдык адилеттүүлүктү камсыз кылууга, жергиликтүү жамааттын мүчөлөрүнүн укуктарын жана мыйзам менен корголгон кызыкчылыктарын коргоого, бул органдардын ачыктыгына, элдин кызыкчылыгында өзүнүн ыйгарым укуктарын ишке ашырууда, эл алдындагы конституциялык-укуктук жана башка жоопкерчиликке шайкеш келбейт; мамлекет жана анын органдары коомдун кайсы бир бөлүгүнө эмес, бүткүл коомго кызмат кылат (Конституциянын 4-беренесинин төртүнчү, жетинчи абзацтары, 5-беренесинин 1-бөлүгү, 24-беренесинин 2-бөлүгү).

Ошентип, бул субъекттердин жергиликтүү жамааттын жана жалпысынан мамлекеттин алдындагы жоопкерчилигинин даражасына негизденип, Конституциялык сот тиешелүү райондун, шаардын, айыл аймагында туулган адамдарга райондун акиминин, шаардын мэринин жана айыл өкмөт башчысынын кызматтын ээлөөгө тыюу салууну киргизүү конституциялык талаптарга ылайык келет, анткени ал мамлекеттик жана муниципалдык кызматтардын өзгөчөлүктөрү жана коомдук кызыкчылыктар менен шартталган деп эсептейт. Бул чектөө конституциялык маанилүү баалуулуктардын, коомдук жана жеке кызыкчылыктардын тең салмактуулугун бузбайт, кызыкчылыктардын кагылышын алып салууга, көрсөтүлгөн субъекттер тарабынан мамлекеттин жана жергиликтүү жамааттардын кызыкчылыктарында өз функцияларын объективдүү жана калыс аткарууга багытталган. Ошондой эле ал Конституция менен кепилденген мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей, адамдын жана жарандын басмырланбоого, эмгек эркиндигине болгон укуктарын жокко чыгаруу же кемсинтүү катары каралышы мүмкүн эмес (Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгү, 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацы, 2-бөлүгү, 37-беренесинин 3-бөлүгү, 42-беренесинин 1-бөлүгү, 55-беренеси, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү).

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

Бул тыянак Эл аралык Эмгек Уюмунун “Эмгек жана алектенүү тармагындагы дискриминация жөнүндө” 1958-жылдагы № 111 Конвенциясынын 1-беренесинин 2-пунктунун жоболору менен да өз ара байланышат, анда белгилүү бир жумушка байланышкан конкреттүү талаптарга негизделген ар кандай айырмачылыктар, алып салуулар же артыкчылыктар басмырлоо болуп эсептелбейт.

Жогорку соттун Конституциялык палатасы мамлекет конституциялык түзүлүштүн негиздерин бекемдөө үчүн мамлекеттик бийликти кыянаттык менен пайдалануудан жана криминалдашуудан коргогон майнаптуу укуктук механизмдерге муктаж экендигин бир нече жолу белгилеген (2013-жылдын 31-октябрындагы, 2013-жылдын 26-ноябрындагы, 2015-жылдын 25-ноябрындагы чечимдери). Мамлекеттик бийликтин легитимдүүлүгү көбүнчө коомдун ишенимине негизделет. Тиешелүү укуктук механизмдерди түзүү менен мыйзам чыгаруучу мамлекеттик кызматтарды ээлеген адамдардын зоболосуна жогору талаптарды коюуга укуктуу.

Мындай талаптар жарандарда кызмат адамдарынын моралдык, этикалык жана адеп-ахлактык сапаттарына жана мамлекеттик бийликти алып жүрүүчүлөр катары алардын иш-аракеттеринин мыйзамдуулугунан жана жеке пайда көрүүгө кызыкдар эместигине күмөн жаралбашы үчүн орнотулат. Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийликтин түзүлүшүнүн жана иштешинин өзгөчөлүгү саясий кызматтарды ээлеген адамдардын өзгөчө статусун аныктайт. Мыйзам адамдардын өзгөчө статусун аныктайт. Мыйзам чыгаруучу мамлекеттик кызмат орундарын дифференцияциялоо жана алардын ар биринин укуктук статусун жөнгө салуу менен бул чөйрөдө өзгөчө эрежелерди орнотууга укуктуу.

6. Бишкек жана Ош шаарлары административдик-аймактык бөлүнүүнүн принциптерине ылайык өзгөчө конституциялык-укуктук статуска ээ жана республикалык маанидеги шаарлар деп таанылган, ал эми Бишкек шаары Кыргыз Республикасынын борбору болуп саналат (Конституциянын 14-беренесинин 2-бөлүгү).

Көрсөтүлгөн шаарлар өзгөчө мамлекеттик мааниге ээ, аларды башкаруу өткөрүлүп берилген мамлекеттик ыйгарым укуктар боюнча мамлекеттик башкаруу менен айкалышып, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун принциптеринде жүзөгө ашырылат. Мында алардын башкаруу органдарынын тутумун жергиликтүү бийликтин өкүлчүлүктүү органдары болуп саналган шаардык кеңештер жана жогоруда белгиленгендей, өткөрүлүп берилген ыйгарым укуктар чектеринде жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жана мамлекеттик бийлик органдарынын аткаруу функцияларын жүзөгө ашырган тиешелүү мэриялар түзөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин акыркы маалыматы боюнча Бишкек шаарынын туруктуу калкынын саны 1 ми-ллион 145 миң адамды түзсө, ал эми Ош шаарында 361 миң 300 адамды түзөт.

Урбанизациянын масштабы, Бишкек жана Ош шаарларындагы калктын өсүү ылдамдыгы алардын административдик, саясий, экономикалык, илимий, билим берүү, тарыхый-маданий борборлордон болуусу менен башка аймактардын жашоочуларын экономикалык жана социалдык көйгөйлөрдү чечүү үчүн бир топ кеңири мүмкүнчүлүктөрү менен өзүнө тарткандыгы менен шартталган. Ушуга байланыштуу бул шаарлардын калкынын курамы башка административдик-аймактык бирдиктерден айырмаланып, жамааттык

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 06-Р

туулгандык жана отурукташкандык белгилери боюнча эмес, социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээлине жараша түзүлөт. Мындай шартта уруулук мамилелердин өзгөчөлүктөрү Бишкек жана Ош шаарларындагы калктын курамынын калыптанышына жана жергиликтүү жамааттардын коомдук турмушуна таасир этүүсүнө жөндөмсүз.

Демек, Бишкек жана Ош шаарларынын мэрлеринин кызмат ордун бул шаарларда туулган адамдардын ээлөөсүнө мүмкүн эместиги түрүндөгү каралып жаткан чектөө конституциялык маанидеги максаттарга өлчөмдөш эмес жана бул кызмат орундарын ээлөөгө ат салышкан талапкерлерге карата жайылтылышы мүмкүн эмес.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пункту, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 37-беренесинин 3-бөлүгүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пункту Бишкек жана Ош шаарларынын мэрлери кызмат ордун ээлөөсүнө күчүн жайылткан даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 37-беренесинин 3-бөлүгүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

3. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыккан укуктук көз караштын негизинде колдонуудагы укуктук жөнгө салуу чөйрөсүнө тийиштүү өзгөртүүлөрдү демилгелесин.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

6. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
3-майы
Бишкек шаары
№ 07-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Жаныбек кызы Венеранын суроо-талабы боюнча «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө, «Канцлер» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Иван Викторович Плахутиндин кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө, Тилек Алмазбекович Алмазбековдун кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаевдин, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К. Маамыталы кызынын катышуусу менен,

кайрылуучу тарап – «Канцлер» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Иван Викторович Плахутиндин; Тилек Алмазбекович Алмазбековдун;

жоопкер тарап – Жогорку Кеңештин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун,

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Айнура Курманбековна Иманалиеванын, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Азамат Токтосунович Маматкуловдун катышуусунда.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн

2-пунктунун, Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

Бул ишти кароого Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызынын суроо-талабы, «Канцлер» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгын көздөгөн И.В. Плахутиндин, Т.А. Алмазбековдун өтүнүчтөрү себеп болду.

Ишти кароо үчүн негиз болуп, «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун, Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Ш. Касымалиевдин маалыматын угуп, жана келтирилген иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 27-сентябрында Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызынын «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын (мындан ары – Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзам) 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн камсыздандыруучуну камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотуу маселесин укуктук жөнгө салууда юридикалык аныктыктын жоктугунан улам текшерүү жөнүндө суроо-талабы келип түшкөн.

Суроо-талаптан көрүнүп тургандай, судья В. Жаныбек кызынын өндүрүшүндө А.К. Жайчибекованын Кыргыз Республикасынын Коргоо министрлигине карата камсыздандыруу суммасын өндүрүү жөнүндө доо арызы боюнча жарандык иш бар.

Мында, А.К. Джайчибекованын жолдошу – А.М. Джайчибеков 2019-жылдын 19-январында аскер кызматын өтөп жаткан учурда жол кырсыгынын кесепетинен каза болгон.

Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө Мыйзамдын 3-беренесине ылайык, милдеттүү мамлекеттик камсыздандырууну жүзөгө ашыруудагы камсыздандыруу учуру деп камсыздандырылган адам аскер кызматын, аскердик жыйындарды өтөө мезгилинде, болбосо аскердик кызматтан бошонгондон кийин, аскердик жыйындар аяктаган соң аскер кызматын, аскердик жыйындарды өтөө мезгилинде алынган мертинүүнүн (жарадар болуу, травма, контузия) же ооруга чалдыгуудан улам бир жылга жетпей курман болуусу (өлүмү) таанылат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Бул жагдайларга байланыштуу А.К. Джайчибекова күйөөсүнүн каза болгондугуна байланыштуу камсыздандыруу суммасын төлөп берүү жөнүндө арыз менен Кыргыз Республикасынын Коргоо иштери боюнча мамлекеттик комитетинин финансы башкармалыгынын пенсиялык бөлүмүнө кайрылган.

Бирок, аталган Мамлекеттик комитеттин (азыркы Кыргыз Республикасынын Коргоо министрлиги) финансы башкармалыгынын пенсиялык бөлүмү камсыздандыруу суммасын төлөөдөн баш тартып, жогоруда аталган Мыйзамдын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын талабы менен өзүнүн чечимин жүйөлөштүргөн. Ага ылайык, эгерде камсыздандыруу учуру камсыздандырылган адам тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте коомдук коркунучтуу деп табылган жосун жасалгандыгынын натыйжасында келип чыкса, камсыздандыруучу милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотулат. Мындай баш тартуу үчүн Ысык-Ата районунун ички иштер бөлүмүнүн тергөө кызматынын тергөөчүсү тарабынан А.М. Джайчибековго карата жол кырсыгын жасагандыгына шектенүү тууралуу түзүлгөн билдирмеси негиз болгон.

Мындан тышкары, автотехникалык жана трасологиялык экспертизанын жыйынтыгы боюнча А.М. Джайчибеков тарабынан жол эрежелери бузулганы аныкталган, бул кайгылуу кесепеттерге алып келген. Ошол эле тергөөчүнүн токтому менен Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 26-беренесинин 1-бөлүгүнүн 7-пунктунун негизинде (2017-жылдагы редакция) кылмышка шектүүнүн өлүмүнө байланыштуу сотко чейинки өндүрүш кыскартылган.

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызы, талашылып жаткан ченем, анда камсыздандыруу суммасын төлөөдөн баш тартууга кайсы процессуалдык акт негиз болоору көрсөтүлбөгөндүктөн, конкреттүү, юридикалык жактан аныкталган мүнөзгө ээ эмес деп эсептейт.

Алсак, Конституциянын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык, ар бир адам анын күнөөсү мыйзамда каралган тартипте далилден-мейинче жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен аныкталмайынча, кылмыш жана/же жорук жасаганга күнөөлүү деп эсептелбейт. Бул принциптин бузулушу материалдык чыгымдын жана моралдык зыяндын ордун сот тартибинде толтуруп берүү үчүн негиз болот. Эч ким өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөгө милдеттүү эмес. Күнөөлүүлүгүнө карата ар кандай күмөн саноолор айыпталуучунун пайдасына чечмеленет.

Ушуга байланыштуу, Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызы шектенүү жөнүндө билдирме, кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө токтом окуяны коомдук коркунучтуу жосун катары аныктоочу сот актылары болуп саналбайт, анткени окуя жана кылмыштын курамы соттук териштирүүнүн жүрүшүндө айыптоо өкүмүн чыгаруу менен далилденүүгө тийиш деп белгилеген.

Баяндалгандарды эске алуу менен В. Жаныбек кызы талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келишин текшерүүнү суранууда.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 26-октябрындагы аныктамасы менен судья

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

В. Жаныбек кызынын суроо-талабы өндүрүшкө кабыл алынган.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 34-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык суроо-талабы Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алынган судья (судьялар) тарап катары таанылбайт, жыйналышка чакырылбайт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 11-октябрында «Канцлер» жоопкерчилиги чектелген коомунун (мындан ары – «Канцлер» ЖЧКсы) кызыкчылыгын көздөгөн И.В. Плахутиндин Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 94-беренесинин 1-бөлүгүнө прокурордун, тергөөчүнүн актыларын соттук актыларга теңеген бөлүгүндө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө белгиленгендей, 2017-жылдын 3-апрелинен 1-августуна чейинки аралыкта жеке ишкер Е.В. Соловьева (мындан ары – ЖИ Е.В. Соловьева) «Канцлер» ЖЧКсы менен биргелешкен иш-чараларды жүргүзүүдө акыркылардан жалпы суммасы 3 487 838 (үч миллион төрт жүз сексен жети миң сегиз жүз отуз сегиз) сомдук товардык-материалдык баалуулуктарды андан ары сатуу үчүн алган. ЖИ Е.В. Соловьева үч айдан кийин андан аркы кызматташуудан баш тарткан.

Ушуга байланыштуу «Канцлер» ЖЧКсы менен аудитор Р.К. Нургазиеванын ортосунда «Канцлер» ЖЧКсы менен ЖИ Е.В. Соловьеванын ортосундагы өз ара эсептешүүлөрдү демилгелеп текшерүүнү жүргүзүү жөнүндө келишим түзүлгөн. 2017-жылдын 15-ноябрындагы текшерүү актысынан көрүнүп тургандай, ЖИ Е.В. Соловьеванын «Канцлер» ЖЧКсына болгон карызы 604 841 (алты жүз төрт миң сегиз жүз кырк бир) сомду түзгөн, аны ЖИ Е.В. Соловьева мыйзамдуу түрдө кайтарып берүүдөн баш тарткан.

Аталган карыз Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун 2019-жылдын 18-июлундагы чечими менен өндүрүлгөн, кийинчерээк бул чечим Бишкек шаардык жана Жогорку соттор тарабынан күчүндө калтырылган.

2022-жылдын март айында ЖИ Е.В. Соловьеванын өкүлдөрүнөн Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна жогорудагы чечимди кайтадан ачылган жагдайларга байланыштуу кайра кароо жөнүндө арыз келип түшкөн, ал сот тарабынан канааттандырылган.

Кайрылуунун субъекти белгилегендей, ЖИ Е.В. Соловьеванын арызын канааттандырууга негиз болуп «Аудитордук иш жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талаптарын бузуу менен мыйзамсыз аудитордук актыларды түзгөн деп айыпталган Р.К. Нургазиевага карата козголгон кылмыш ишти доонун эскирүү мөөнөтү аяктагандыгына байланыштуу кыскартуу жөнүндө Бишкек шаарынын Биринчи май райондук Ички иштер башкармалыгынын тергөө кызматынын ага тергөөчүсүнүн 2022-жылдын 4-февралындагы токтому саналат.

Өз өтүнүчүндө кайрылуунун субъекти, ЖПКнын 373-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, кайтадан ачылган жагдайлар – бул, мыйзамдуу күчүнө кирген, иштин маңызы боюнча чыгарылган талаштуу сот актысы кабыл алынган учурда бар болгон, арыз ээсине белгисиз болгон же белгилүү болушу мүмкүн эмес болгон жагдайлар деп белгилейт.

Ошону менен бирге, ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктуна ылайык, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо үчүн негиз болуп, мыйзамдуу күчүнө кирген соттун, прокурордун, тергөөчүнүн актысы менен тастыкталган, мыйзамсыз же негизсиз сот актысын чыгарууга алып келген, реабилитациялабай турган негиздер боюнча күбөнүн же адистин атайын жалган көрсөтмөсү, эксперттин атайылап берген жалган корутундусу, атайылаган туура эмес котормо, документтердин же болбосо буюмдук далилдердин жалгандыгы эсептелет.

И.В. Плахутин ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту кылмышка шектүүнүн атайын жалган көрсөтмөсү, атайылап берген жалган корутундусу, атайылаган туура эмес котормосу, документтердин же болбосо буюмдук далилдердин жалгандыгы үчүн күнөөсүн прокурордун, тергөөчүнүн актылары менен аныктоого жол берип, аларды соттук актыларга теңейт, бул Конституцияга түздөн-түз карама-каршы келет деп эсептейт.

Анткени, Конституциянын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык, ар бир адам анын күнөөсү мыйзамда каралган тартипте далилденмейинче жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен аныкталмайынча, кылмыш жана/же жорук жасаганга күнөөлүү деп эсептелбейт. Бул принциптин бузулушу материалдык чыгымдын жана моралдык зыяндын ордун сот тартибинде толтуруп берүү үчүн негиз болот. Эч ким өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөгө милдеттүү эмес. Күнөөлүүлүгүнө карата ар кандай күмөн саноолор айыпталуучунун пайдасына чечмеленет.

Ошентип, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченемге ылайык реабилитациялабай турган негиздер боюнча жазык ишин кыскартуу жөнүндө прокурордун, тергөөчүнүн токтому соттук те-риштирүүсүз жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмүсүз шектүүнүн күнөөсүн далилдейт жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттук актыларды жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо үчүн негиз боло алат деген тыянакка келген. Бул жагдай Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат деген жобосун да бузат.

Баяндалгандарды эске алуу менен, И.В. Плахутин талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 4-ноябрындагы аныктамасы менен И.В. Плахутиндин кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

Жогоруда көрсөтүлгөн кайрылуулардан тышкары Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 17-октябрында Т.А. Алмазбековдун Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин (мындан ары – АПК) 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өзүнүн өтүнүчүндө Т.А. Алмазбеков төмөнкүлөрдү белгиледи.

Жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча сот актыларын кайра кароо стадиясы ишти адилеттүү чечүүнүн кошумча кепилдиги болуп саналат, ошондуктан бул жерде улуттук мыйзамдардын процессуалдык ченемдеринин укуктук коргоонун натыйжалуу каражаттарын колдонуу жолу менен соттук каталарды оңдоонун жол-жобосу боюнча эл аралык-укуктук стандарттарга шайкеш келиши маанилүү.

Т.А. Алмазбековдун пикири боюнча, сот актыларын жаңы жана кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо институтунун өзгөчөлүгү, ал жарандык жана административдик сот өндүрүшүндө калыс сот адилеттигинин жана мыйзамдуулуктун маанилүү кепилдиктеринин бири болуп саналат, анткени ал мыйзамдуу күчүнө кирген, бирок мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү күмөн жараткан ар кандай соттук актыларды, ишти алгачкы кароо учурунда сотко жана арыздануучуга көз карандысыз себептер боюнча, аларга белгисиз, кадыресе иш боюнча далилдөө предметине кирген олуттуу жагдайларды аныктоого байланыштуу жокко чыгаруу мүмкүнчүлүгүн карайт. Бул жобо улуттук мыйзамдардын жалпы ченемдерине гана жооп бербестен, калыптанып калган эл аралык тажрыйбага да жооп берет.

Кайрылуунун субъекти соттун мыйзамсыз же негизсиз, башка бир да тартипте оңдоого жатпай турган чечимин кайра кароо үчүн негиздердин көлөмүн чектөө сот актыларынын адилеттүүлүгүн жана сот тарабынан жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын калыбына келтирүүнү камсыз кылууну мүмкүн эмес кылат, бул Конституциянын жоболорун бузууга алып келет деп белгилейт.

Т.А. Алмазбеков белгилегендей, ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүндө саналып өткөн кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздери АПКнын 268-беренесинин 2-бөлүгүнө караганда кыйла кеңири.

Ошентип, арыздануучунун пикири боюнча, ЖПКга ылайык, ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздеринин бири болуп, мыйзамдуу күчүнө кирген соттун, прокурордун, тергөөчүнүн актысы менен тастыкталган, мыйзамсыз же негизсиз сот актысын чыгарууга алып келген күбөнүн же адистин атайын жалган көрсөтмөсү, эксперттин атайылап берген жалган корутундусу, атайылаган туура эмес котормо, документтердин же болбосо буюмдук далилдердин жалгандыгы, жактын кылмыштуу жосундары саналат.

Муну менен катар, АПК боюнча жогоруда аталган кайтадан ачылган жагдайлар мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен гана аныкталат.

Ошентип, кайрылуунун субъекти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздерин АПКда мындай кыскартуу эч нерсе менен түшүндүрүлгүс жана негизсиз, ошондуктан бул адамдардын сот адилеттигине жетүүсүн чектейт жана жарандардын укуктарын олуттуу түрдө бузат деген тыянакка келет. Жогоруда белгиленгендер Конституциянын 56-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана 61-беренесинин 1-бөлүгүнүн талаптарын түздөн-түз бузат.

Өзүнүн максаты боюнча ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо стадиясы адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин сот аркылуу коргоонун зарыл шарты катары, сот актыларынын адилеттүүлүгүн кепилдөөгө, ошондой эле бардык башка процессуалдык-укуктук коргонуу каражаттары колдонулбай калганда же колдонулуп бүткөндөн кийин сот адилеттигинин калыстыгы жана сот актыларынын туруктуулугу сыяктуу баалуулуктарды колдоого чакырылган.

Баяндалгандарды эске алуу менен Т.А. Алмазбеков талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-ноябрындагы аныктамасы менен Т.А. Алмазбековдун АПКнын 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган.

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызынын суроо-талабы жана «Канцлер» ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн И.В. Плахутиндин, жана Т.А. Алмазбековдун өтүнүчтөрү өз ара байланышта болгондуктан, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 32-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык алар боюнча иштер судья-баяндамачынын 2022-жылдын 18-ноябрындагы аныктамасы менен бир конституциялык сот өндүрүшүнө бириктирилген.

2023-жылдын 24-апрелинде Т.А. Алмазбеков өзүнүн кошумча өтүнүчүндө АПКнын 263-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1, 3, 4-пунктарынын конституциялуулугун текшерүүнү алып салууну суранган, ал канааттандырылган.

Жогорку Кеңештин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченемдер боюнча Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 7-февралындагы чечимине көңүл буруу зарыл деген пикирин билдирди, ага ылайык прокурордун кайтадан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү баштоо укугунда Конституциянын ченемдерине карама-каршылык байкалбайт. Мындан тышкары, ал аналогия боюнча, тергөөчүнүн кылмыш-жаза сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу учурунда каза болгон адамга карата кылмыш ишти кыскартуу милдети КЖПК жана анын ыйгарым укуктарынын мүнөзү менен аныктала тургандыгын белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбей турганын белгилеп, ошол эле учурда С.К. Ысыранов мисал катары бул маселени Россиянын мыйзамдары менен жөнгө салуу тажрыйбасын келтирди. Алсак, Россия Федерациясынын «Аскер кызматчыларынын өмүрүн жана ден соолугун милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Федералдык Мыйзамында камсыздандыруучуну милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотуунун негиздери төмөнкүдөй аныкталган: камсыздандырылган адам тарабынан кылмышты жасоонун натыйжасында пайда болгон камсыздандыруу учурлары болсо жана мындай адам сот тартибинде бул кылмышты жасагандыгы үчүн күнөөлүү деп табылса; камсыздандырылган адам тарабынан оор же өзгөчө оор кылмыштын белгилерин камтыган жосун жасалса, эгерде камсыздандырылган адамдын ажалына (өлүмүнө) байланыштуу кылмыш ишти козгоодон баш тартылса же болбосо айыпталуучу катары тартылган камсыздандырылган адамдын ажалына (өлүмүнө) байланыштуу кылмыш иш кыскартылса.

Ушуга байланыштуу жоопкер тараптын өкүлү Министрлер Кабинетине аскер кызматчыларын жана алардын үй-бүлө мүчөлөрүн социалдык жактан коргоо боюнча мыйзамдарды чет өлкөлүк мыйзамдардын оң ченемдерин тиешелүү толуктоолор менен кабыл алуу жолу аркылуу өркүндөтүүнү сунуштайт.

Т.А. Алмазбековдун АПКнын 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусу боюнча С.К. Ысыранов төмөндөгүлөрдү билдирди.

Кайтадан ачылган же жаңы жагдайлар боюнча кайра кароо институтунун негизги максаты болуп ишти маңызы боюнча чечкен, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жокко чыгаруу үчүн атайын негиздердин болуусун же жоктугун текшерүү саналат. Бул институттун болушу мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысы боюнча мурда аныкталбаган же аныкталбай калган кетирилген соттук катаны оңдоого мүмкүндүк берет.

Өзүнүн максаты жана мазмуну боюнча бул институт процесстин катышуучуларынын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоонун зарыл шарты катары сот актыларынын адилеттүүлүгүн кепилдөө үчүн иштелип чыккан, ал соттук чечимдердин адилеттүүлүгүн камсыз кылуунун кошумча (резервдик) ыкмасы катары колдонулууга жана бардык башка процессуалдык-укуктук коргонуу каражаттары колдонулгус же колдонулуп бүткөн учурда пайдаланылууга багытталган.

Мында, соттук чечимдерди кайра кароо үчүн негиз катары жаңы жана кайтадан ачылган жагдайлар так аныкталган чектерге ээ болууга жана абстракттуу аныктамаларды камтыбоого тийиш, антпесе бул сот актыларынын укуктук туруктуулугуна жана аныктыгына карама-каршы келет жана укуктук мамлекеттин принциптеринин бузулушуна алып келет. Белгилей кетчү нерсе, мыйзам чыгаруучу мындай жагдайлар үчүн толук жана өтө конкреттүү, өлчөнүүчү критерийлерди белгилеген, алар адилет соттук териштирүүнүн, укуктук аныктуулуктун, укуктардын туруктуулугунун принциптерине шайкеш келет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

Баяндалганды эске алуу менен, ал АПКнын талашылып жаткан ченеми Конституцияга толугу менен ылайык келет деп эсептейт.

«Канцлер» ЖЧКсынын кызыкчылыгын көздөгөн И.В. Плахутиндин ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусу боюнча жоопкер тараптын өкүлү төмөнкүдөй пикирин билдирди.

Беренедө көрсөтүлгөн адамдарга карата соттун мыйзамдуу күчүнө кирген айыптоо өкүмү болбогондо, реабилитациялоочу эмес негиздер боюнча кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө мыйзамдуу күчүнө кирген прокурордун, тергөөчүнүн актысы иш жүзүндө бул адамдардын күнөөсүн таанып, алардын укуктарына белгилүү чектөөлөрдү коет.

Бирок Конституциянын 57-беренесине ылайык, ар бир адам анын күнөөсү мыйзамда каралган тартипте далилденмейинче жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен аныкталмайынча, кылмыш жана/же жорук жасагандыгына күнөөлүү деп эсептелбейт. Бул принциптин бузулушу материалдык чыгымдын жана моралдык зыяндын ордун сот тартибинде толтуруу үчүн негиз болуп саналат.

Конституциянын 94-беренесинин талаптарына ылайык, Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат, ошондуктан талашылып жаткан беренедө көрсөтүлгөн адамдардын күнөөсүн аныктоо үчүн мыйзамдуу күчүнө кирген соттун айыптоо өкүмү зарыл.

Жогорудагыларды жыйынтыктоо менен, С.К. Ысыранов ЖПКнын талашылып жаткан ченеми кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө прокурордун, тергөөчүнүн мыйзамдуу күчүнө кирген актысын кайтадан ачылган жагдайлар боюнча жарандык иш боюнча сот актысын кайра кароо үчүн негиз катары таануу бөлүгүндө Конституциянын 57-беренесине белгилүү бир карама-каршылыктары бар экендигин белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н. Сапиянова Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын талашылып жаткан ченеми боюнча төмөнкүлөрдү билдирди.

Мыйзамда жана келишимде камсыздоочунун же пайда алуучунун одоно шалаакылыгынан улам камсыздандыруу окуясы келип чыккан учурда мүлктүк камсыздандыруу келишимдери боюнча камсыздандыруунун ордун толтурууну төлөөдөн камсыздандыруучуну бошотуу учурлары каралышы мүмкүн.

КЖПКнын 26-беренесинин 1-бөлүгүнүн 7-пунктуна ылайык (2017-жылдагы редакцияда) каза болгонду реабилитациялоо же башка адамдарга карата ишти тергөө үчүн өндүрүш зарыл болгон учурларды кошпогондо, кылмыш-жаза сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу учурунда каза болгон адамга карата козголгон иш кыскартылууга жатат. Бул негиз реабилитациялоочу негиздерге кирбейт.

Ушундай эле жобо колдонуудагы КЖПКда да каралган (27-беренесинин 1-бөлүгүнүн 7-пункту).

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Ошентип, М.Н. Сапиянова белгилегендей, жогоруда көрсөтүлгөн ченем менен ишти кыскартуунун альтернативасы каралган – бул каза болгон адамды реабилитациялоо үчүн кылмыш ишин тергөөнү улантуу, бул укук мураскорлорго каза болгон адамдын укуктарына реабилитациялоого мүмкүндүк берет. Шектүү (айыпталуучу) каза болгон учурда сот өндүрүшүн андан ары жүргүзүүнүн зарылдыгы жок, анткени кылмыш-жаза сот адилеттигинин принциптеринин бири болуп кылмыш-жаза жоопкерчилигинин шексиздиги саналат, аны шектүү (айыпталуучу) өлгөндө колдонуу мүмкүн эмес.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен М.Н. Сапиянова Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацы Конституциянын 57-беренесине карама-каршы келбейт деп эсептейт.

АПКнын 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн, ошондой эле ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү бөлүгүндө Жогорку соттун позициясы жоопкер тараптын позициясына окшош, ага ылайык АПКнын 268-беренесинин 2-бөлүгү Конституцияга карама-каршы келбейт, ал эми ЖПКнын талашылып жаткан ченеми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесине кайтадан ачылган жагдайлар боюнча жарандык иш боюнча сот актысын кайра кароо үчүн негиз болуп саналган, мыйзамдуу күчүнө кирген прокурордун, тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө актысы деген бөлүгүндө карама-каршы келет.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү А.К. Иманалиева Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы В. Жаныбек кызынын суроо-талабы боюнча төмөндөгүдөй түшүндүрмө берди.

Кылмыш-жаза кодексинде кылмыш деп кылмыш-жаза мыйзамында каралган коомго коркунуч келтирген, күнөөлүү жана жазалануучу жосун таанылат (18-берененин 1-бөлүгү).

Жазык сот өндүрүшүндө күнөөсүздүк презумпциясы конституциялык принцибин (Конституциянын 57-беренеси) белгилеген КЖПКнын 17-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, айыпталуучу анын күнөөлүүлүгү мыйзамда каралган тартипте далилденмейинче жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун айыптоо өкүмү менен белгиленмейинче, кылмыш жасоого күнөөсүз деп эсептелет.

Кыргыз Республикасында кылмыш иштери боюнча сот адилеттиги сот тарабынан гана жүзөгө ашырылат. Соттун өкүмү болмоюнча эч ким кылмыш жасоого күнөөлүү деп таанылышы, ошондой эле кылмыш жазасына тартылышы мүмкүн эмес (КЖПКнын 8-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү).

Ошентип, адамдын кылмыш (коомдук коркунучтуу жосун) жасоодо күнөөсү, ошондой эле анын күнөөсүздүгү соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен белгиленүүгө тийиш.

Ушуга байланыштуу А.К. Иманалиева Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пункту өзүнүн укуктук аныксыздыгынан улам иш жүзүндө камсыздандыруу суммаларын төлөөдөн өзүм билемдик менен баш тартуу үчүн шарттарды түзөт деп эсептейт.

ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун конституциялуулугун текшерүү бөлүгүндө А.К. Иманалиева төмөндөгүдөй пикирин билдирди.

КЖПКнын 27-беренесинин 1-бөлүгүнүн 12-пунктуна ылайык, кылмыш куугунтугунун эскирүү мөөнөтү өтүп кеткенде кылмыш иши козголушу мүмкүн эмес, ал эми козголгон иш кыскартылууга жатат.

Ошол эле учурда, эгерде айыпталуучу буга каршы болсо, КЖПКнын 27-беренесинин 4-бөлүгү аталган берененин 1-бөлүгүнүн 10-12 жана 14-пункттарында көрсөтүлгөн негиздер боюнча ишти кыскартууга жол бербейт. Бул учурда иш боюнча өндүрүш улантыла берет жана ага негиздер болгондо актоо өкүмүн же соттолгон адамды жазаны өтөөдөн бошоткон айыптоо өкүмүн чыгаруу менен аяктайт.

КЖПКнын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн бул ченеми айыпталуучунун Конституцияда таанылган укуктарын коргоого багытталган жана аны мыйзамда белгиленген процесстик формаларда натыйжалуу соттук коргоо укугунан ажыратпайт, демек, анын укуктарын жана эркиндиктерин чектебейт.

Сотко чейинки өндүрүштө жазык ишин кыскартуу жөнүндө чечим ыйгарым укуктуу кызмат адамы тарабынан өз алдынча кабыл алынат жана тигил же бул өзүнчө окуяны иликтөөнүн жыйынтыктарына биротоло баа берүүнүн натыйжасы болуп саналат.

А.К. Иманалиева соттор жарандык талаш-тартыштарды кароодо жазык сот өндүрүшүнүн тартибинде гана аныктала турган же ырасталышы мүмкүн болгон жагдайларды белгилөөгө укугу жок экендигин белгилейт. Мындан улам ал ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

АПКнын талашылып жаткан ченеми боюнча Башкы прокуратуранын өкүлү төмөнкүдөй пикирин билдирди.

Бузулган укуктарды натыйжалуу калыбына келтирүү максатында АПК мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын, анын ичинде кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо мүмкүнчүлүгүн карайт.

Кайтадан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүш – мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүүнүн формаларынын бири болуп саналат. Бул институттун маңызы ишти кароодо сот тарабынан аныкталган жагдайларды, иштин жыйынтыгына олуттуу таасир тийгизе турган кайтадан ачылган жагдайларды эске алуу менен укуктук жактан кайра баалоодо турат жана объективдүү чындык принцибин толук ишке ашыруунун каражаты катары кызмат кылат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

АПК жаңылыш сот актыларын оңдоо мүмкүнчүлүгүн караштырып, ошентсе да буга жол бериле турган чектерди белгилейт. А.К. Иманалиеванын пикири боюнча мындай шартта күнөөлүүлөрдү кылмыш жоопкерчилигине тартуу мүмкүнчүлүгү жокко чыгарылат, мисалы, күнөөлүү адам каза болгондо, мунапыс, ырайым кылуу, кылмыш жазасынын эскирүү мөөнөтү аяктаган учурларда жокко чыгарылат. Көрсөтүлгөн учурларда сот актысынын адилеттүүлүгү мыйзамдуу мыйзамдуу күчүнө кирген өкүм менен ырасталышы мүмкүн эмес.

Ошентип, ЖПКда АПКга салыштырмалуу кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздери кыйла кеңири.

Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей.

Ушуга байланыштуу А.К. Иманалиева ЖПКнын 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун конституциялык эмес деп таануу жөнүндө Т.А. Алмазбековдун өтүнүчүн негиздүү деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлү А.Т. Маматкулов Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын талашылып жаткан ченемине карата төмөнкүдөй позициясын билдирди.

Жазык-процесстик мыйзамдар жазык сот өндүрүшүнүн тартибин жөнгө салат, аларда процесстик аракеттердин алгоритми, анын ар бир катышуучусунун укуктары жана милдеттери чагылдырылат, ошол эле учурда ал, аталган аракеттер, ошондой эле укуктар жана милдеттер толук ишке ашырылышы үчүн бири-бирине тоскоолдук кылбагыдай кылып жазылган. Тергөөчү КЖПКнын 37-беренесинин негизинде чечим кабыл алат, мында мыйзам чыгаруучу тергөөчүгө каралып жаткан материалдар боюнча процесстик чечим кабыл алууга ыйгарым укук берет.

А.Т. Маматкуловдун пикири боюнча Коргоо министрлиги кылмыш иш реабилитациялабай турган негиздер боюнча кыскартылгандыктан, компенсация төлөөдөн баш тарткан.

Ошол эле учурда кылмыш-жаза ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн, прокурордун токтому кылмыш-жаза ишин кыскартуу жөнүндө токтомду алган күндөн тартып он күндүн ичинде шектүү, айыпталуучу, анын адвокаты, жабырлануучу жана (же) анын өкүлү, ошондой эле арызы менен сотко чейинки өндүрүш башталган – адам же уюмдун өкүлү тарабынан тергөөгө көзөмөл жүргүзгөн прокурорго же сотко даттанылышы мүмкүн (КЖПКнын 259-беренеси), ушундан баштап күнөөсүздүк презумпциясы конституциялык принциби иштей баштайт.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен А.Т. Маматкулов Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын талашылып жаткан ченемин Конституциянын 57-беренесине карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, иштин материалдарын карап чыгып, төмөнкүдөй жыйынтыкка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп төмөнкүлөр саналат:

Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун төмөнкүдөй редакцияда баяндалган ченемдик жобосу:

«268-берене. Кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздери

2. Мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо үчүн төмөнкүлөр негиз болуп саналат:

2) мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен белгиленген, мыйзамсыз же негизсиз сот актысынын токтом кылынышына алып келген, күбөнүн же адистин билип туруп берген жалган көрсөтмөсү, эксперттин билип туруп берген жалган корутундусу, билип туруп жасаган туура эмес котормо, документтердин же болбосо буюмдай далилдердин жасалмалыгы; »;

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунун төмөнкүдөй редакцияда баяндалган ченемдик жобосу:

«373-берене. Жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздери

2. Мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо үчүн негиз болуп төмөнкүлөр эсептелет:

2) мыйзамдуу күчүнө кирген соттун, прокурордун, тергөөчүнүн актысы менен тастыкталган, мыйзамсыз же негизсиз сот актысын чыгарууга алып келген, реабилитациялабай турган негиздер боюнча күбөнүн же адистин атайын жалган көрсөтмөсү, эксперттин атайылап берген жалган корутундусу, атайылаган туура эмес котормо, документтердин же болбосо буюмдук далилдердин жалгандыгы;»;

«Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын төмөнкүдөй редакцияда баяндалган ченемдик жобосу:

«9-статья. Камсыздандыруучуну камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотуунун негиздери

1. Камсыздандыруучу милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотулат, эгерде камсыздандыруу учуру:

- камсыздандырылган адам тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте коомдук коркунучтуу деп табылган жосун жасалгандыгынын натыйжасында келип чыкса;»;

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

2017-жылдын 25-январындагы № 13 Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2017-жылдын 1-февралындагы № 10-11 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп саналат.

2017-жылдын 25-январындагы № 14 Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2017-жылдын 2-февралындагы № 12-13 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп саналат.

2004-жылдын 21-августундагы № 163 «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2004-жылдын 31-августундагы № 75 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы ченемдик укуктук акт болуп саналат.

2. Конституциянын 57-беренесинде бекемделген күнөөсүздүк презумпциясы сот адилеттигинин негизги принциптеринин бири болуп саналат. Анын укуктук маңызы айыпталуучу, анын күнөөсү мыйзамдуу күчүнө кирген айыптоо өкүмү менен далилденген шартта гана күнөөлүү деп табыла тургандыгы менен туюндурулат. Эч ким өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөөгө милдеттүү эмес жана күнөөлүүлүгүнө карата ар кандай күмөн саноолор айыпталуучунун пайдасына чечмеленет. Мында, күнөөнү далилдөө түйшүгү айыптоочуга жүктөлөт.

Бул принцип Адам укуктарынын жалпы декларациясында (11-берене), ошондой эле Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактта (14-берененин 2-бөлүгү) чагылдырылган, алар Конституциянын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын укук системасынын курамдык бөлүгү болуп саналат.

Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 16-декабрындагы Чечиминде, күнөөсүздүк презумпциясы айыптоонун бардык түрдөгү көрүнүштөрүн четке каккан, айыпталуучунун коргонуу укугунун маанилүү кепилдиги болуп саналаары белгиленген. Айыпталуучу ага тагылган айып боюнча өзүн коргоо укугуна ээ, анткени өкүм мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин ал күнөөсүз деп эсептелет. Күнөөсүздүк презумпциясы айыпталуучуну өзүнүн күнөөсүздүгүн далилдөө түйшүгүнөн бошотот, айыпталуучунун аң-сезимине ашыкча баа берүүсүнө жол бербейт жана ал күнөөсүн мойнуна алганына карабастан иштейт, ошондой эле айыпталуучуну негизсиз айыптоодон жана соттоодон кепилдейт.

Күнөөсүздүк презумпциясынын айыптын сөзсүз далилдениши жана жоюлгус күмөн саноону айыпталуучунун пайдасына чечмелөө тууралуу талаптары мамлекеттин органдарын иштин жагдайларын объективдүү жана калыс аныктоого багыттайт, ансыз ишти сот тарабынан негиздүү жана адилеттүү чечүү мүмкүн эмес.

Күнөөсүздүк презумпциясы конституциялык принцибин так сактоо үчүн Конституцияда ал бузулган учурда келтирилген материалдык жана моралдык зыяндын ордун сот аркылуу толтуруу каралган (57-берененин 1-бөлүгү).

Мыйзамдуу күчүнө кирген сот актылары жалпысынан бардык мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коомдук бирикмелер, кызмат адамдар, башка юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана кыйшаюусуз аткарылууга тийиш. Сот актысы мыйзамдуу күчүнө кирген учурдан тартып башка мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын актыларына мүнөздүү болбогон төгүндөлбөстүк, өзгөчөлүк, милдеттүүлүк, преюдициалдык, аткарылууга жөндөмдүүлүк жана өзгөрбөстүк касиеттерге ээ болот.

Күнөөсүздүк презумпциясы конституциялык принциби ошондой эле тергөөчүнүн, алгачкы текшерүү органынын жана прокурордун тергөө аяктаган адамга карата анын күнөөсү жөнүндө тыянактары сот үчүн милдеттүү эмес экендигин да билдирет.

Ошентип, сот өзүнүн жогорку миссиясы боюнча өзгөчө бийликтин ээси болуп саналат жана ал мамлекеттин атынан адамдын кылмыш жасоодогу күнөөсү жөнүндө чечим чыгарууга, аны мыйзамдуу күчүнө кирген өкүм менен бекитүүгө ыйгарым укуктуу бирден-бир орган болуп саналат. Бул функция эч кандай шартта башка бир да мамлекеттик органга жүктөлүшү мүмкүн эмес.

3. Кылмыш-жаза процессуалдык иштин негизги эрежелеринин бири преюдиция болуп саналат.

Преюдиция деп юридикалык эреже түшүнүлөт, ага ылайык бир соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү (чечими) башка сот үчүн милдеттүү, андыктан, ошол эле жагдайларды кайра изилдөө жана укуктук баа берүү жүргүзүлбөйт (КЖПКнын 95-беренесинин 1-бөлүгү).

Преюдиция соттун чечиминин мыйзамдуу күчүнүн касиети болуп саналат жана аны сырттан башка чечимдер менен өз ара аракеттенүүдө мүнөздөйт. Мында төмөнкүдөй максаттар көздөлөт: сот адилеттигинин органдарынын чечимдеринин жалпыга милдеттүүлүгүн сактоо; сот адилеттигинин органдары тарабынан кабыл алынган чечимдердин үзгүлтүксүздүгү; кылмыш иштер боюнча далилдөө процессин тездетүү.

Преюдиция ошондой эле соттук чечимдердин укуктук жана социалдык баалуулугун, алардын туруктуулугун да ырастайт. Преюдициялык фактылар сот, прокурор, тергөөчү, алдын ала тергөөчү тарабынан кошумча текшерүүнү муктаж эмес нерсе катары кабыл алынат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

Преюдициялык аныкталган фактылардын жарактуулугу аларды далилдөөгө ыйгарым укугу бар субъект тарабынан тийиштүү булактан алынгандыгын билдирет. Преюдициялык аныкталган фактылар бул башка, биринчи кезекте, чечилген иш боюнча далилдердин негизинде аныкталган жагдайлар. Бул далилдердин баары далилдөөнүн процессуалдык тартибинен өткөн: чогултуу (табуу жана бекитүү), текшерүү жана баалоо. Алардын негизинде чыгарылган тыянактар мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмдүн (чечимдин) мазмунуна киргизилген.

Преюдициялык аныкталган фактыларды изилдөөдө тергөө органдары жана сот алар констатацияланган сот актысынын сапатын талкууга ала алышпайт жана мыйзам тарабынан белгиленген тартипте жокко чыгарылмайынча бул актыга карама-каршы келген жаңы корутундуларды чыгара алышпайт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту иш боюнча өкүмдүн же башка соттук чечимдин преюдициялык күчү мыйзамдуу күчүнө кирген соттук чечимдер түрүндө билдирилген, сот адилеттигин жүзөгө ашыруудагы сот ишинин жана анын тажрыйбасынын бирдиктүүлүгү сыяктуу укуктук көрүнүштүн негизи болуп саналаарын белгилейт.

4. Мыйзам чыгаруучу КЖПКда жазык ишин козгоо мүмкүн болбогон, ал эми козголгон иш кыскартылууга жаткан жагдайлардын толук тизмесин караштырган (27-берененин 1-бөлүгү), алар укуктук кесепеттерге жараша реабилитациялоочу, адамдын кылмыш жасоого катышы жок экендигин же болбосо окуя же кылмыштын курамы болбогондугун көрсөтүүчү, ошондой эле реабилитациялоочу эмес, белгилүү бир жагдайларда адамды кылмыш жоопкерчилигинен бошотууга мүмкүндүк берүүчү жагдайлар болуп бөлүнөт.

Мында, прокурор, тергөөчү жүйөлүү токтомду чыгаруу менен сотко чейинки өндүрүштө жазык ишин кыскартуу ыйгарым укугуна ээ (КЖПКнын 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту, 37-беренесинин 1-бөлүгүнүн 19-пункту).

Мыйзамдарга (ушул иште конституциялуулугу текшерилип жаткан ченемдик укуктук жоболорго) ылайык тергөөчүнүн, прокурордун токтомунда аныкталган фактылар кийинчерээк жазык жана жарандык сот өндүрүшүндө кайтадан ачылган жагдайлар боюнча мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайра кароо үчүн негиз боло алат, демек, үчүнчү жактардын укуктук мамилелерине олуттуу таасирин тийгизет.

Колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ылайык, кылмыш ишин реабилитациялоочу эмес негиздер боюнча кыскартуу институтунун жазык-укуктук концепциясы тергөөчү, прокурор же сот тарабынан коомдук кооптуу жосун жасаган адамды айыптоо өкүмү формасында анын жүрүм-турумуна терс баа берүүдөн жана ага кылмыш-жаза мыйзамында каралган кылмыш-жаза мүнөзүндөгү мажбурлоо чараларын (жаза) колдонуудан бошотууда турат, мында соттун потенциалдуу өкүмү кандайдыр бир укуктук чындык катары кабыл алынат. Бирок, көрсөтүлгөн маселе боюнча соттун мүмкүн болуучу өкүмү, алдын ала айтууга боло турганына карабастан, априори айкын эмес болуп саналат.

Буга чейин белгиленгендей, мамлекеттин атынан адамды кылмыш жасагандыгы үчүн күнөөлүү деп таануу укугу, анын жазага тартыла турганына же андан бошотула турганына карабастан, анын органдарынын бирине гана – сотко таандык. Бирок, ал жазык сот өндүрүшүнүн каалаган учурунда эмес, сот кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн бардык принциптерин сактоо менен белгиленген процессуалдык формада, соттук териштирүүнүн жыйынтыгында ушундай жыйынтыкка келгенде гана пайда болот.

Демек, мамлекеттин атынан жазык куугунтугун жүзөгө ашыруу ыйгарым укугуна жана ошол эле учурда милдетине ээ болгон алдын ала тергөө органдарынын (тергөөчүнүн, прокурордун) чечимдери өзүнүн укуктук табияты боюнча преюдициялык күчкө ээ боло албайт жана кийинчерээк башка, өзгөчө кылмыш жасоодо адамдын күнөөсүн аныктоо тууралуу сөз болгондо, мындай иштерди чечүү үчүн юридикалык мааниге ээ болгон фактылардын болуусун же жоктугун ырастай албайт. Реабилитациялоочу эмес негиздер боюнча сотко чейинки өндүрүштүн аяктагандыгы тууралуу алардын актыларынын мааниси мыйзамдуулук жана жазанын шексиздиги принциптерине карама-каршы келбеген учурларда укук коргоо жана сот системасын келечеги жок процессуалдык иштер менен ашыкча жүктөмдү болтурбоодо турат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде Конституциялык сот кылмыш-жаза укук мыйзамдарында реабилитациялоочу эмес негиздер боюнча жазык ишин кыскартууга тыюу салууну, ошондой эле иште камтылган юридикалык фактыларга преюдициялуулукту берүүгө кызыкдар жактардын демилгеси боюнча кыскартылган ишти кайра жандандыруу мүмкүнчүлүгүн камтыган укуктук механизмдерди караштыруу зарыл деген тыянакка келет. Бул учурда күнөөсүздүк презумпциясына жана юридикалык фактылардын преюдициялуулугуна жооп берген соттун өкүмү кайтадан ачылган жагдайлар боюнча сот актыларын кайра кароо үчүн укуктук негиз боло алат, бул сот бийлигинин кол тийбестиги тууралуу конституциялык талаптарга толук жооп берет.

Судья В. Жаныбек кызынын суроо-талабынын мазмунунан келип чыккандай, Аскер кызматчыларын камсыздандыруу жөнүндө мыйзамдын талашылып жаткан ченеми камсыздандырылган адам тарабынан жасалган жосун кайсы процессуалдык акт менен коомдук кооптуу деп таанылышы мүмкүн деген суроодо анык эместикти камтыйт.

Конституциялык сот буга чейин бир нече жолу белгилегендей, мыйзам ченемдери формалдуу аныктыктын, тактыктын, айкындуулуктун, укуктук ченемдердин эки ача мааниде эместигинин жана учурдагы укуктук жөнгө салуу системасында алардын ырааттуулугунун талаптарына жооп бериши керек. Укуктук аныктык принцибинин талаптарын сактабоо карама-каршы укук колдонуу тажрыйбасын пайда кылат, аларды бир мааниде эмес чечмелөө жана өз эркинче колдонуу мүмкүнчүлүгүн жаратат, ошону менен адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин бузууга алып келиши мүмкүн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 07-Р

Мыйзам чыгаруучу камсыздандыруучу менен камсыздандырылган адамдардын (пайда алуучулардын) ортосундагы укуктук мамилелерди жөнгө салууда, эгерде камсыздандыруу учуру камсыздандырылган адам тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте коомдук коркунучтуу деп табылган жосун жасалгандыгынын натыйжасында келип чыкса камсыздандыруучу камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотулат деп белгилеген.

Жогоруда баяндалган укуктук позициялардан жана күнөөсүздүк презумпциясы, сот бийлигинин кол тийбестиги жана анын гана актыларынын преюдициялуулугу тууралуу конституциялык принциптеринин үстөмдүгүнөн алганда, адамдын коомдук кооптуу жосунду жасоодогу күнөөсүн аныктоонун мыйзамдарда белгиленген тартиби деп соттук тартипти гана түшүнүү керек.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. «Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө камсыздандырылган адам тарабынан жасалган жосун соттон тышкары тартипте коомдук коркунучтуу деп таанылган жана этиятсыздыктан жасаган учурда камсыздандыруучуну милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу суммасын төлөөдөн бошотууга жол берген даражада карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 94-беренесинин 1-бөлүгүнө «прокурордун, тергөөчүнүн» деген сөздөр менен баяндалган бөлүгүндө карама-каршы келет деп таанылсын.

3. Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 268-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

4. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимден келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүүнү демилгелесин.

2023-жылдын
3-майы
Бишкек шаары

№ 07-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

5. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

6. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

7. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Самаков Төлөндү Калыгуловичтин кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

кайрылуучу тарап – Самаков Төлөндү Калыгуловичтин;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Ысыранов Самат Кыштообековичтин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Башкы прокуратуранын ишеним кат боюнча өкүлү Таалайбек Осмонович Айбашевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Шеримкул Замирбекович Мамыткановдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Т.К. Самаковдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Т А П Т Ы:

Конституциялык сотко 2023-жылдын 17-февралында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

138-беренесинин 1-бөлүгүнүн Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 78-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө Т.К. Самаковдун кайрылуусу келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 9-мартындагы аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот отурумунда Т.К. Самаков өз талаптарын колдоп, төмөндөгүлөрдү белгиледи.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 138-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо жөнүндө чечим Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана Башкы прокурор тарабынан кабыл алынат. Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоого макулдук алуу үчүн Башкы прокурор токтоосуз түрдө Жогорку Кеңешке тиешелүү сунушту киргизет.

Конституция 78-беренесинин 1-бөлүгү менен депутатты кылмыш жасаган жеринен кармаган учурларды кошпогондо, Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана аны жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет деп белгилеген.

Арыздануучу кылмыш ишин козгоо жана кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу жол-жоболорунун түшүнүктөрүнүн так эместиги аныксыздыкты пайда кылат, ал өз кезегинде мыйзамды кабыл алууда объективдүү жана субъективдүү факторлор менен шартталган укуктук жөнгө салуунун жетилбегендигине алып келет жана талашып жаткан ченемди колдонууда кыйынчылыктарды жаратат деп белгилейт.

Кайрылуунун автору Жогорку Кеңеш мыйзам чыгаруу бийлигин жүзөгө ашыруучу жогорку өкүлчүлүктүү орган болуп, талашылып жаткан ченемди кабыл алуу менен Жогорку Кеңештин депутатына кылмыш ишин козгоого Башкы прокурорго макулдук берүү же макулдук берүүдөн баш тартуу аркылуу өзүнө прокуратура органдарынын функцияларын бекитип алган деп ырастайт. Ошону менен парламент өзүнө прокуратура органдарынын гана эмес, соттун да функциясын алат, ал эми Негизги Мыйзамдын 94-беренесинин 1-бөлүгүндө, 105-беренесинде Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат; прокуратура органдары кылмыш куугунтуктоосун жүзөгө ашырат, соттук териштирүүгө катышат, соттук чечимдердин аткарылышын көзөмөлдөйт жана конституциялык мыйзамда каралган башка ыйгарым укуктарды аткарат деп белгиленген.

Ошол эле учурда, арыз берүүчүнүн пикири боюнча кылмыш ишин козгоо баскычынын жана кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу баскычынын мазмуну боюнча да, максаттары жана милдеттери боюнча да айырмаланат. Кылмыш ишин козгоо баскычынын маңызы ушул этапта процессуалдык мажбурлоо ишин баштоо жөнүндө чечим кабыл алынат, анын натыйжалары соттук териштирүү үчүн материал болуп калат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

Мында кылмыш иши козгоо фактысын жарандардын Конституцияда кепилденген укуктарын жана эркиндиктерин чектөө, анын ичинде депутаттык кол тийбестикке кол салуу катары каралышы мүмкүн эмес. Кылмыш ишин козгоо кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын алкагында иш боюнча чындыкты аныктоонун формасы болуп саналат.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин колдонуудагы редакциясында каралган кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу баскычы айыпталуучу катары жоопко тартуу баскычын, айыпталуучу катары тартуу жөнүндө токтомду чыгаруунун тартибин жана айып коюу тартибин камтыйт. Ошентип, кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу жана айыпталуучу катары тартуу мазмуну боюнча ар түрдүү түшүнүктөр болуп эсептелет.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча талашылып жаткан ченем депутатка карата кылмыш ишин козгоого Башкы прокурорго макулдук берүү же андан баш тартуу укугун Жогорку Кеңешке берүү менен Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет.

Т.К. Самаков Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын конституциялык-укуктук статусунун ажырагыс элементи болуп Баш Мыйзамдын 24-беренесинин 2-бөлүгүндө бекитилген мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген теңдик конституциялык принциби эсептелет деп белгилейт. Жогорку Кеңештин депутаттык ишмердигине байланыштуу айткан ой-пикирлери же депутаттын ишинин өзгөчөлүгү менен шартталган Жогорку Кеңештеги добуш берүүнүн жыйынтыктары үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес деген конституциялык жобону талашпастан, кайрылуу субъектиси эч ким абсолюттук кол тийбестикке ээ боло албайт деп эсептейт. Депутаттын кол тийбестиги айрым депутаттын жеке коопсуздугун камсыз кылбастан, мамлекеттик бийликти натыйжалуу жүзөгө ашыруунун кызыкчылыгында белгиленүүгө тийиш.

Ошону менен бирге, кайрылуу субъектиси кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн айрым категориядагы жактарга карата өзгөчөлүктөрүн жөнгө салуучу Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 56-главасы депутатка карата жазык ишин негизсиз козгоодон жана андан ары кылмыш-жаза жоопкерчилигине мыйзамсыз тарткан учурлардан коргоонун кепилдиктерин толук өлчөмдө карайт, анткени дал ушул Жогорку Кеңештин депутатына карата жазык ишин козгоо жөнүндө чечим Башкы прокурор тарабынан гана кабыл алынат деп ырастайт.

Мындан тышкары, арыздануучу талашылып жаткан ченем Жогорку Кеңештин депутаттарын башка кызмат адамдары, ошондой эле жарандар менен бирдей эмес укуктук абалга коет деп эсептейт, бул Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгү менен кепилденген мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген конституциялык принципти бузат.

Баяндалганды эске алуу менен, кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

Жогорку Кеңештин Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыздануучунун жүйөлөрү менен макул эместигин билдирип, талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт жана ал боюнча төмөнкүдөй позициясын билдирди.

Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей. Бирок Жогорку Кеңештин депутатынын статусунун өзгөчөлүгү анын эл өкүлү болгонунда, ал парламентте элдин кызыкчылыгын билдирет жана Конституциянын 1-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын элинин атынан Президент жана Жогорку Кеңеш чыгууга укуктуу, жана ушундан улам ал куугунтуктоодон корголууга тийиш.

С.К. Ысыранов депутаттын кол тийбестиги депутаттык мандаттын курамдык бөлүгү болуп саналат деп болжойт. Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүндө Жогорку Кеңештин депутаты депутаттык ишмердигине байланыштуу айткан ой-пикирлери же Жогорку Кеңештеги добуш берүүнүн жыйынтыктары үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес деп бекитилген. Депутатты кылмыш жасаган жеринен кармаган учурларды кошпогондо, Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана аны жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет.

Ошону менен С.К. Ысырановдун пикири боюнча, Жогорку Кеңештин депутатынын кол тийбестиги анын депутаттык иши боюнча ал кабыл алган чечимдер менен гана байланыштуу жана айрым депутаттын жеке коопсуздугун камсыз кылууга багытталбастан, баарынан мурда мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыгында белгиленет.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 137-беренесине ылайык Жогорку Кеңештин депутатына анын ыйгарым укуктарынын бүткүл мөөнөтүнүн ичинде көз карандысыздыктын кепилдиктери жайылтылат. Көрсөтүлгөн кепилдиктерге ылайык, ал өз ыйгарым укуктарынын мөөнөтүнүн ичинде, ошондой эле андан кийин ал депутаттык ишине байланыштуу айткан ой-пикирлери же Жогорку Кеңештеги добуш берүүнүн натыйжалары үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес; кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда каралган негиздер боюнча кармалууга же камакка алынууга, тинтилүүгө, жекече текшерүүгө алынышы мүмкүн эмес; кылмыш жасагандыгына шектелгендиги боюнча камакка алынышы жана сотко чейинки тергөө аракеттерине жана иш-чараларына тартылышы, ошондой эле ага карата кылмыш-жаза сот өндүрүшүн камсыз кылуу чаралары колдонулушу мүмкүн эмес.

Жоопкер тараптын өкүлү Башкы прокурордун Жогорку Кеңештин депутатына карата сунушту киргизүүсү Конституциянын 105-беренесинин 1-бөлүгүнүн, ошондой эле «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 2-беренесинин 2-бөлүгүнүн жоболоруна ылайык ишке ашырылаарын белгилейт, ага ылайык прокуратура органдары мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын сакталышына көзөмөлдү, кылмыш куугунтугун жана башка ыйгарым укуктарды аткарат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

С.К. Ысырановдун пикири боюнча «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын жоболору кылмыш фактысы боюнча жазык ишин козгоого императивдик тыюу салууну белгилебейт, дал Жогорку Кеңештин депутатына карата жазык ишин козгоо мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарууну карайт. Кыргыз Республикасынын Парламенти талашылып жаткан ченемди кабыл алуу менен депутаттарга кол тийбестик бөлүгүндө өзгөчө артыкчылыктарды берүү максатын көздөгөн эмес, болгону шайлоочуларды коргоонун жана өкүлү болуунун өзгөчөлүгүн эске алуу менен негизсиз куугунтуктоо мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарууну аныктады.

Ошону менен бирге жоопкер тараптын өкүлү Башкы прокурор тарабынан Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо жөнүндө сунуштама киргизилгенде, анын күнөөсүнүн же кылмышка кошо катышкандыгынын төгүндөлгүс далилдери келтирилиши керек экендигине көңүл бурат. Мында Жогорку Кеңеш кылмыш ишин козгоого макулдук берүүдөн баш тартуу боюнча абсолюттук укукту өзүнө калтырбайт, болгону жагдайларды жана негиздемелерди изилдөөгө укуктуу.

Баяндалгандардын негизинде С.К. Ысыранов Т.К. Самаковдун өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев кайрылууда баяндалган Т.К. Самаковдун жүйөлөрү негиздүү жана төмөнкү себептер боюнча канааттандырылууга жатат деп эсептейт.

Конституциянын 105-беренесине, «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын так жана бирдей аткарылышына көзөмөл прокуратура тарабынан жүргүзүлөт. Прокуратура органдары кылмыш куугунтуктоосун жүзөгө ашырат, соттук териштирүүгө катышат, соттук чечимдердин аткарылышын көзөмөлдөйт жана конституциялык мыйзамда каралган башка ыйгарым укуктарды аткарат.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин (495-берененин 1-бөлүгүнүн 2-пункту, 497-берененин 1-бөлүгү), «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын (43-берене) жоболоруна ылайык, Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо жөнүндө чечим, ошондой эле аны кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу жөнүндө чечим Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен Башкы прокурор тарабынан кабыл алынат.

Мында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын 24-беренесинин 3-бөлүгүнө, 28-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык жазык жоопкерчиликке тартууга Жогорку Кеңештин макулдугу менен гана жол берилет, ал тарабынан өзгөчө оор кылмыш жасаган учурларды кошпогондо, депутатка карата кылмыш иши Башкы прокурор тарабынан гана козголушу мүмкүн.

А.Т. Молдобаев кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда кылмыш ишин козгоо жана кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу бири-биринен айырмаланган процессуалдык иш-аракеттер болуп саналат деп белгилейт. Анын тыянагына ылайык, Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 495-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктунда, Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо жөнүндө чечим Башкы прокурор тарабынан өз алдынча кабыл алынарын аныктайт жана кылмыш ишин козгоого макулдук берүү боюнча же андан баш тартуу жөнүндө Жогорку Кеңешке ыйгарым укук берүү Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет, мында Жогорку Кеңештин депутаттарынын көпчүлүгүнүн макулдугун алуу Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу үчүн гана каралган.

Мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген тендик принцибине негизденип, Жогорку Кеңештин депутатынын кол тийбестиги анын ишин жүзөгө ашыруу менен гана байланыштуу болушу керек жана анын жеке коопсуздугун камсыз кылбашы керек, баарынан мурда мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыктарында белгилениши керек.

Башкы прокуратурасынын өкүлү Т.О. Айбашев Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлү тарабынан айтылган позицияны карманат. Ошону менен бирге, ал «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 138-беренесинин 8-бөлүгүнө ылайык Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга макулдук берүүдөн Жогорку Кеңештин баш тартышы бул депутатка карата кылмыш иши боюнча өндүрүштү жокко чыгаруучу жагдай болуп саналат деп белгилейт.

Бирок, Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 497-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацында Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга макулдук берүүдөн Жогорку Кеңештин баш тартуусу ыйгарым укуктарынын мөөнөтү бүткөнгө чейин ага карата ишти токтото туруу үчүн негиз болуп санала тургандыгы белгиленген.

Юстиция министрлигинин өкүлү Ш.З. Мамытканов талашылып жаткан ченемдин мазмуну Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүнө дал келбегендигин белгилейт жана Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлүнүн позициясында келтирилген аргументтерге окшош жүйөлөрдү келтирет.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

Ошентип, Конституциялык соттун бул иш боюнча кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын төмөнкүдөй редакцияда берилген 138-беренесинин 1-бөлүгү саналат:

«138-берене. Депутатты кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө маселенин Жогорку Кеңеш тарабынан каралышынын тартиби

1. Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо жөнүндө чечим Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана Башкы прокурор тарабынан кабыл алынат.

Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоого макулдук алуу үчүн Башкы прокурор токтоосуз түрдө Жогорку Кеңешке тиешелүү сунушту киргизет. ».

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин-Тоо» гезитинин 2022-жылдын 16-ноябрындагы №100-101 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын конституциялык статусунун ажыралгыс элементи болуп Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүндө бекитилген баарынын мыйзам жана сот алдында бирдейлик принциби саналат.

Бул өтө маанилүү конституциялык жобону жайылтуу чөйрөсү болуп адилеттүү коомдук түзүлүштүн идеалдарынын бири катары чыккан жана ар тараптуу мүнөзгө ээ мамлекеттин бүткүл укуктук тутуму болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2018-жылдын 3-октябрында өз Чечиминде баяндагандай, мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принцип ар бир инсандын бирдей баалуугун жарыялоо, индивиддерге коомдук жана мамлекеттик турмушка катышуу үчүн бирдей укуктук мүмкүнчүлүктөрдү берүү, алардын бирдей көлөмдөгү жана мазмундагы укуктар менен милдеттерге, ошондой эле аларды жүзөгө ашыруу жана коргоо боюнча бирдей укуктук мүмкүнчүлүктөргө ээ болушун билдирет. Мында, тең укуктуулук, жогоруда аталгандардан тышкары, бардыгынын юридикалык жоопкерчилик алдында да тең болуусун билдирет.

Бул аспектиде, укуктук мамлекетте бардыгына бирдей укуктарды берүүнү жана бирдей милдеттерди белгилөөнү караштырган адилеттүү тартипти бекитүү, ошондой эле жоопкерчилик институтунун милдеттүү түрдө болушу артыкчылыктуу мааниге экендигин белгилей кетүү керек.

Мыйзам алдында бардыгынын теңдик принциби юридикалык жоопкерчиликтин бардык формаларында колдонулгандыктан, ага ылайык бардык адамдар бирдей укуктук шарттарда болууга тийиш, ал

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

эми адамдын жосунунда юридикалык жоопкерчиликке тартуу үчүн негиздер белгиленген учурда анын социалдык абалы да, ээлеген кызматы да, мамлекет менен коомдун алдындагы сиңирген эмгеги да эсепке алынууга тийиш эмес.

Каралып жаткан баалуулук укуктук категориянын мазмунун аныктоодо алып салууларга жол берүү менен, бирок так аныкталган негиздүү, тиешелүү конституциялык мааниге ээ максаттарга, мыйзамдык жактан бекемделген негиздерге дал келген укуктардын, милдеттердин жана жоопкерчиликтин бирдей укуктук статусун болжолдогон бирдей укуктук статусту белгилөөдө билдирилген анын имманенттик түзүүчүсүнө таянуу керек, ага материалдык да, процессуалдык да мыйзамдын ченемдери шайкеш келүүгө тийиш.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2014-жылдын 13-январындагы, 2018-жылдын 17-октябрындагы өзүнүн чечимдеринде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын мааниси жана мазмуну боюнча конституциялык-укуктук статуска ээ болгон жана мамлекеттик маанилүү функцияларды аткарган айрым кызмат адамдарга ар кандай укуктук статусту орнотуу зарылдыгына байланыштуу тендик принцибинен чегинсе болоору белгилеген.

Бардыгынын мыйзам жана сот алдында бирдей деген принцибинен алып салуулар жана айрым категориядагы адамдарга карата кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдын ар кандай иштеши коомдук-укуктук кызыкчылыктарга гана карай уруксат берилиши керек. Алсак, кызматтык абал процессуалдык иммунитетти шартташы мүмкүн, башкача айтканда, бир катар кызмат адамдарынын категориясына болгон өндүрүштүн өзгөчө тартиби, бул адамдарга карата бардык же айрым процессуалдык аракеттерди жүргүзүүгө белгилүү бир инстанциялардан уруксат алуу зарылдыгын да камтыйт. Процессуалдык иммунитет бул адамдар тарабынан персоналдык артыкчылыктарга ээ болуу дегенди билдирбейт, алар тарабынан маанилүү мамлекеттик жана коомдук функцияларды натыйжалуу аткаруусунун кепилдиги болуп саналат.

Иммунитет – бул юридикалык жоопкерчилик жаатында корголуучу ээсинин жогорулатылган укуктук корголушунун мыйзамдуу каражаты жана жарандардын мыйзам жана сот алдында тең укуктуулугунун конституциялык принцибинен чегинүү болуп саналат. Бирок, мындай чегинүү аталган принципти бузуу болуп саналбайт, анткени жалпы тартиптен мындай чегинүү коомдук кызыкчылыктарды коргоо, ошондой эле аткарылып жаткан конституциялык маанилүү жана коомдук пайдалуу функциянын натыйжалуулугун камсыз кылуу зарылдыгы менен шартталган.

Коомдо ар кандай, атүгүл мыйзамга негизделген теңсиздик абдан курч кабыл алынгандыктан, иммунитетти берүү маселелеринде мамлекеттик саясаттын олуттуу курамдык бөлүгү болуп мамлекет жана коом үчүн маанилүү функцияларды аткарган адамды коргоо зарылчылыгы менен анын укук бузуу жасаган учурда анын жазасыз калышын болтурбоонун ортосундагы чекти аныктоо болуп саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

3. Конституция Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешин мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын чегинде контролдук функцияларын жүзөгө ашыруучу жогорку өкүлчүлүктүү орган деп жарыялаган (76-берененин 1-бөлүгү).

Парламенттин көз карандысыздыгы бүткүл эл тарабынан шайланган Жогорку Кеңеш өкүл болгон жана камсыз кылган элдик бийликтин үстөмдүгү, ошондой эле мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү система-сындагы анын өзгөчө орду менен шартталган (Конституциянын 4-беренеси).

Парламенттин жана депутаттык мандаттын укуктук табияты депутаттын кызматтык милдеттерин тоскоолдуксуз жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуучу, ошол эле учурда аны негизсиз куугунтуктоолордон коргой ала турган депутаттын ишине атайын кепилдиктердин болушунун зарылдыгын алдын ала аныктайт.

Атап айтканда, депутаттын статусунун эң маанилүү элементи болуп анын Конституцияда бекитилген кол тийбестиги (парламенттик иммунитет) саналат. Парламенттик иммунитет – бийликтин өкүлчүлүктүү бутагынын көз карандысыздыгын камсыз кылуунун, демократияны жана парламентаризмди коргоонун милдеттүү салттуу элементи. Ал Жогорку Кеңешти башка мамлекеттик органдардан бөлүп, анын мүчөлөрүнө өзгөчө укуктук статус берет, анткени алар негизги мамлекеттик функцияларды аткарууга ыйгарым укуктуу эл шайлаган адамдар болуп саналат. Парламенттик иммунитет – бул депутаттардын укугу эмес, ал парламентаризмдин эволюциясы менен тарыхый жактан байланышкан, өзүнө кол тийбестик принцибин камтыган, тең укуктуулук принцибинен чегинүү менен аларды негизсиз мажбурлоо чараларынан коргоону камсыз кылуу башкы максаты болгон депутаттардын өз ишин жүзөгө ашыруусунун эң маанилүү жана зарыл кепилдиги.

Жогорку соттун Конституциялык палатасы 2018-жылдын 3-октябрындагы Чечиминде билдирген позициясына ылайык, укуктук иммунитет (кол тийбестик) мыйзамдуу укуктук каражат, анын жардамы менен мамлекет коомдук-манилүү функцияларды мамлекеттин атынан аткарган кызмат адамдардын белгилүү чөйрөсүнө күчөтүлгөн укуктук коргоону камсыз кылат да, аларды юридикалык жоопкерчиликке тартуунун атайын, татаалдашкан жана жалпы эрежелерден айырмаланып турган укуктук жол-жоболорду орноткон юридикалык режимди чагылдырат. Укуктук иммунитеттин (кол тийбестиктин) маңызы ага ээ болгондорго алардын көз карандысыздыгына, чечимдерди кабыл алуунун белгиленген режимине таасир кыла ала турган негизсиз кол салуулардан кол тийбестик кепилдиктерин берүүдө турат.

Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Жогорку Кеңештин депутаты депутаттык ишмердигине байланыштуу айткан ой-пикирлери же Жогорку Кеңештеги добуш берүүнүн жыйынтыктары үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес. Депутатты кылмыш жасаган жеринен кармаган учурларды кошпогондо, Жогорку Кеңештин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана аны жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет.

Парламенттик кол тийбестик эл өкүлдөрүнүн көз карандысыздыгын жана кадыр-баркын кепилдейт, аларды мамлекеттик кызмат адамдары, ошондой эле башка адамдар тарабынан аларга каршы багытталган ар кандай коркунучтардан, коркутуулардан же өзүм билемдиктен коргойт, бул акыр аягында жалпысынан парламент институтунун өз алдынчалыгын жана көз карандысыздыгын камсыз кылат.

Депутатты кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуунун өзгөчө тартиби биринчи кезекте анын өзүнүн функциялык милдеттерин талаптагыдай аткаруусун жана коомдук-укуктук ишмердигин натыйжалуу жүзөгө ашыруусун камсыз кылууга багытталган жана парламенттик иммунитеттин маанилүү белгилеринин бирин түзөт.

Бирок депутаттын кол тийбестиги анын абсолюттук жазасыздыгы жана куугунтуктоодон коркпостон, анын укук бузууларды жасоо мүмкүнчүлүгү катары каралышы мүмкүн эмес.

Атап айтканда, конституциялык жоболорду аткаруу максатында Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 56-главасы депутаттын иммунитетин аны кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу жана ага карата жазык-процессуалдык мажбурлоонун башка чараларын колдонуу үчүн өзгөчө жол-жоболорду өткөрүү аркылуу жеңүү мүмкүнчүлүгү каралган.

Жогорку Кеңештин депутатын айыпталуучу катары, анын ичинде мурда козголгон иштер боюнча тартууга макулдук алуу Башкы прокурор тарабынан Жогорку Кеңешке тиешелүү сунуштаманы киргизүүнү болжолдойт.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 496-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн ченемдери менен өз ара тутумдаш байланышта баяндалгандар депутатты кылмыш жасагандыгы үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга негиз берген жетиштүү далилдер болгондо гана Башкы прокурордун ушул сунуштамасын киргизүү мүмкүнчүлүгүн билдирет.

Башкы прокурордун келип түшкөн сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңеш тарабынан атайын депутаттык комиссия түзүлөт, ал бир айлык мөөнөттө тергөөнүн жүйөлөрүнүн негиздүүлүгүн изилдеп чыгып жана маселени Жогорку Кеңештин жыйналышынын кароосуна чыгарат. Башкы прокурордун сунуштамасын канааттандыруу жөнүндө Жогорку Кеңештин чечими, эгерде ал үчүн Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгү добуш берсе, кабыл алынды деп эсептелет.

Мындан тышкары, депутаттын көз карандысыздыгынын негизги кепилдиктеринин бири катары ага түздөн-түз өзүм билемдик менен кылмыш ишин козгоону болтурбай турган кылмыш ишин козгоонун өзгөчө тартибин караган укуктук механизм болуп саналат. Алсак, Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 495-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктуна, «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 43-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

жөнүндө чечим тергөө аракеттерин жана ыкчам-издөө иштерин жүзөгө ашыруучу органдар тарабынан мыйзамдуулуктун сакталышы үчүн жооп берүүчү көзөмөл органынын башчысы – Башкы прокурор тарабынан гана кабыл алынышы мүмкүн («Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 2-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пункту).

Мындай ыйгарым укуктарды Башкы прокурорго гана ыйгаруу Жогорку Кеңештин депутатына кылмыш ишин козгоо үчүн негиздердин бар же жок экендиги жөнүндө юридикалык баа берүүгө укуктуу адамдардын чөйрөсүн чектөө зарылдыгы менен шартталган. Ушундай укуктук механизм Жогорку Кеңештин депутатына карата негизсиз кылмыш ишин козгоо жана депутатка саясий таасир көрсөтүүнүн куралы катары алдын ала тергөөнү пайдалануу тобокелдигин азайтат.

4. Коомдо туруктуулукту сактоо коомдук тартипти жана коомдук коопсуздукту талаптагыдай сактоодон түздөн-түз көз каранды жана Кыргыз Республикасынын укук тартиби органдарынын системасынын биринчи кезектеги милдети болуп саналат. Коомдук тартипти камсыз кылуу мыйзамда белгиленген формаларда ишке ашырылат жана мыйзамга каршы көрүнүштөрдүн алдын алууга жана бөгөт коюуга, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин, алардын мүлкүн, ар-намысын жана кадыр-баркын, мамлекеттин жана бүтүндөй коомдун кызыкчылыктарын коргоого багытталган.

Кылмыштуулуктун алдын алуу жана кылмыштуулуктун деңгээлин төмөндөтүү ыкмасы катары кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу системасынын натыйжалуулугунан мыйзамдуулуктун жалпы абалы, жарандардын корголуу деңгээли, кылмыштарды жасоого шарт түзгөн себептерди жана шарттарды аныктоо, аларды четтетүү көз каранды.

Кылмыш-жаза жоопкерчилигинин сөзсүз болуучулук принциби, көрсөтүлгөн Кодексте каралган жосунду жасаган адам милдеттүү түрдө жазаланууга жана (же) жазык-укуктук таасир көрсөтүүнүн башка чараларына дуушар болууга тийиш экендигин болжойт (Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 10-беренеси).

Кылмыш-жаза жоопкерчилигинин сөзсүздүгү принцибинин негизинде кандай болбосун ар бир кылмыштын бети ачылууга (табылууга), себептерине карабастан милдеттүү түрдө териштирилуүгө, анын бардык жагдайларын изилдөөгө жана далилдерди талаптагыдай фиксациялоого жатат деген идея камтылууга тийиш.

Конституциялык соттун 2022-жылдын 8-июнундагы Чечиминде күнөөлүүлөрдү өз убагында жана сөзсүз жазалоо жарандарда колдонуудагы укуктук тартиптин козголбостугу жөнүндө түшүнүктү калыптандырат, мамлекеттик бийликтин калыстыгына жана кубаттуулугуна ишенимди, анын ичинде алардын өмүрү, саламаттыгы, мүлкү, укуктары жана кызыкчылыктары ишенимдүү корголуп турат деген ишенимди чындаганы белгиленген. Бул өз кезегинде кылмыштуулукка каршы күрөшкө зарыл натыйжалуулукту берет, жарандардын укуктук аң-сезиминин жана

укуктук маданиятынын, жоопкерчилигинин жана тартиптүүлүгүнүн жогорулашына, алардын коомдук турмушта жигердүү болушуна, акыр аягы – өлкөдө мыйзамдуулук менен укуктук тартиптин бекемделишине көмөк болот.

Ушул себептен кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын өзөктүү принциптеринин бири болуп жоопкерчиликтин шексиздиги саналат, бул ар бир кылмыштын бети ачылышы, тергелиши керек, ал эми күнөөлүү калыс сот адилеттигине жана жазага тартылууга тийиш дегенди билдирет.

5. Кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн ар бир баскычы кылмыш-жаза өндүрүшүнүн өзүнчө механизмдери катары өзүнө мүнөздүү белгилери жана юридикалык касиеттери менен мүнөздөлөт.

Кылмыш ишин козгоо баскычы кылмыш-жаза процессинин баштапкы этабы болуп саналган, кылмыш ишин козгоо жөнүндө маселени чечүүнүн тартибин белгилеген процессуалдык ченемдердин жыйындысынан турган кылмыш-жаза процессуалдык институтту билдирет жана анын максаты кылмыш ишин козгоо же аны козгоодон баш тартуу жөнүндө мыйзамдуу жана негиздүү чечимдин өз убагында кабыл алынышын камсыз кылуу болуп саналат.

Кылмыш ишин козгоо аркылуу процессуалдык механизм ишке киргизилет, ал жасалган кылмышка чара көрүү боюнча тергөө органдарынын иш-аракеттеринин зарыл көлөмүн болжойт. Биринчи кезекте, бул укук коргоо органдары тарабынан жасалган кылмыш окуясынын фактысын аныктоо жана жасалган жосундун бардык жагдайларын аныктоо үчүн алгачкы тергөө аракеттерин жүргүзүү дегенди билдирет.

Кылмыш окуясынын болушу – бир окуянын аныгында болгон-болбогондугун, ал адамдын укукка каршы иш-аракетинин натыйжасында келип чыккандыгын, анын келип чыккан убактысын, өнүгүү өзгөчөлүктөрүн, пайда болгон кесепеттерди, конкреттүү бир адамдын аракеттери менен келип чыккан кесепеттердин ортосунда себептик байланышты жана изилденип жаткан окуя Кылмыш-жаза кодексинде каралган конкреттүү кылмыш курамынын белгилерине жатабы же жокпу дегенди билдирет.

Ошентип, кылмыш ишинин козголушу – бул кылмыш-жаза процессинин маанилүү баштапкы этабын түзгөн жана ар бир кылмышты андан ары тергөө үчүн укуктук негиз болгон кылмыш-жаза процессуалдык иш-аракет болуп саналат.

Ар бир кылмышты иликтөө биринчи даражадагы мааниге ээ, адилеттүү жана тең укуктуу коомдун фундаменталдуу таянычы болуп кызмат кылат, ар бир инсанды, коомду жана мамлекетти кылмыштардан коргоону камсыз кылуу менен укуктун жана коомдук тартиптин үстөмдүгүн сактоого мүмкүндүк берет. Ал ошондой эле потенциалдуу укук бузуучулар өз аракеттеринин юридикалык кесепеттерин түшүнүп, кылмыштуу аракеттерге катышуудан баш тарттыруучу ооздуктоочу функцияны аткарат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 08-Р

Демек, кылмыш ишин өз убагында козгоо гана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн максаттарына жана милдеттерине жетүүгө өбөлгө түзөт.

Баяндалганга негизденип, кылмыш ишин козгоо баскычынын процессуалдык мааниси ал жасалган кылмыштын бардык жагдайларын толук жана ар тараптуу изилдөө, далилдерди чогултуу жана фиксациялоо, күнөөлүү адамдарды ашкерелөө жана аларга карата кылмыш-жаза процессуалдык мажбурлоо чараларын өз убагында колдонуу максатында кылмыштын ар бир фактысына чара көрүү жана андан кийинки бардык тергөө аракеттерин жүргүзүү үчүн шарттарды жана өбөлгөлөрдү түзүүдө турат.

Ошентип, укуктук кол тийбестик, анын ээсине карабастан, кылмыш ишин өз убагында козгоого жана кылмыштын бетин ачуу боюнча механизмдин нормалдуу иштешине тоскоол болбошу керек.

6. Мыйзамдарды кабыл алуу ыйгарым укуктарына ээ болуу жана аларды өз каалоосу боюнча мазмун менен толтуруу боюнча өзүнүн ажыратылгыс укугун пайдалануу менен Жогорку Кеңеш «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамга Башкы прокурор тарабынан Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана козгоо мүмкүндүгү жөнүндө жобону киргизди (138-берененин 1-бөлүгү).

Муну менен Жогорку Кеңеш депутаттын укуктук кол тийбестигинин чегин кеңейтип, парламенттин макулдугун алуу жол-жобосун кылмыш ишин козгоо баскычысына чейин жайылтты. Кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарга ылайык бул маселе Башкы прокурордун ыйгарым укуктарына киргизилген, ал өз алдынча чечим кабыл алат.

Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен депутатты кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууну караган Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгүнүн маңызы төмөнкүдөй.

Кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу кылмыш-жаза процессуалдык түшүнүк болуп саналып, оболу адамдын негизсиз жазага дуушар болуу мүмкүндүгүнөн толук коргоно алгыдай, аны айыпталуучу катары тартууну билдирет (Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 496-беренеси). Конституциялык-укуктук мааниде айыпталуучунун абалына коюлган адамды гана кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу, мында жеке адамга карата анын негизги укуктарына жана эркиндиктерине жеке таасир этүүчү жана чектөөчү жеке таасир этүүнүн кылмыш-жаза процессуалдык чаралары колдонулушу in personam (латын тилинде «конкреттүү адамга каршы» дегенди билдирет) мүмкүн болгон иш боюнча өндүрүштүн чектерин ачат. Бул кылмыш жасагандыгы үчүн айыпталуучу катары сурак, бөгөт коюу чарасын тандоо, мүлккө камак салуу, тинтүү жүргүзүү, документтерди жана жеке маалыматтарды алып коюу жана мажбурлоо мүнөзүндөгү башка тергөө аракеттери. Дал ушуга байланыштуу Конституцияда Жогорку Кеңештин депутатын айыпталуучу

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

№ 08-Р

катары тартуу баскычынан тартып укуктук кол тийбестиги башталган учур аныкталган. Белгиленген конституциялык ченемди жаңы мазмун менен толтурууга жана анын колдонуу чектерин кеңейтүүгө болбойт.

Мындан тышкары, депутатка карата Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана кылмыш ишин козгоо мүмкүндүгүнө жол берген талашылып жаткан ченемдин мазмуну парламенттик кол тийбестиктин максаттарына менен шайкеш келбейт жана жеке артыкчылык элементтеринин пайда болушуна алып келиши мүмкүн. Кол тийбестик, депутаттын өзгөчө укуктук статусунун элементи болуу менен депутатты юридикалык жоопкерчиликтен негизсиз бошотууга өбөлгө боло турган куралга айланбашы керек.

Ошентип, парламенттик кол тийбестик институту мамлекеттин коомдук-саясий турмушунун конкреттүү муктаждыктарына жооп берген укуктук баалуулук болуп саналып, ошентсе да абсолюттук боло албайт жана депутатты жасаган кылмышы үчүн жоопкерчиликтен шартсыз бошотууну билдире албайт.

Парламенттик кол тийбестикти кеңири түшүнүү депутаттык кол тийбестиктин коомдук-укуктук мүнөзүн бурмалап, кылмыш ишин козгоо баскычынын, ошондой эле жалпысынан кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн максаттарына жана милдеттерине карама-каршы келет, аны жеке артыкчылыкка айландырат. Бул сөзсүз түрдө мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлик принцибинен четтөөгө жол берүүнүн мүмкүндүгү жөнүндөгү конституциялык жобону бузууга, ошондой эле бийликтик ыйгарым укуктарын кыянаттык менен пайдаланууга алып келет.

Демек, кылмыш жасады деген негиздүү шектенүүлөр болгон учурда Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш ишин козгоо депутаттын ишине жана көз карандысыздыгына кийлигишүү болуп саналбайт.

Баяндалганды эске алуу менен, депутатка карата кылмыш ишин козгоого Жогорку Кеңештин макулдугун алуу зарылдыгын белгилеген «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын 138-беренесинин 1-бөлүгүндө каралган механизм укуктук кол тийбестиктин максаттарына өлчөмдөш эмес жана Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүндө жана 78-беренесинин 1-бөлүгүндө белгиленген чектерден чыгат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин

2023-жылдын
23-майы
Бишкек шаары

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

№ 08-Р

2-бөлүгүнө, 78-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыгуучу өзгөртүүлөрдү киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларына, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

“Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” КБнын кайрылуусуна байланыштуу “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

кайрылуучу тарап – “Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” КБнын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Валерьян Ахметович Вахитовдун, Хусанбай Кадыржанович Салиевдин,

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун,

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун ишеним кат боюнча өкүлү Динмухамет Кенешбаевич Кенешбаев, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Мыктыбек кызы Элзат, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматынын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Артем Олегович Скатдаев, Арслан Эрмекбаевич Оморбеков, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Аппаратынын адистештирилген экспертизалардын түрлөрү бөлүмүнүн башчысынын орун басары Саки уулу Русландын,

чакырылган эксперт – көз карандысыз эксперт Венера Камилевна Шайдуллинанын катышуусунда Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумунда карап чыкты.

“Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” КБнын өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн Конституцияга ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Л.П. Жумабаевдин маалыматын угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы:

2022-жылдын 17-июнунда Конституциялык сотко “Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” коомдук бирикмесинен “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн жана “Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө” Мыйзамдын 14-беренесинин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1-беренесинин 4-бөлүгүнө, 2-беренесинин 2-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1, 2, 4-6-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 36-беренесине, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Конституциялык соттун 2022-жылдын 3-ноябрындагы токтому менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Ишти соттук отурумда кароодо С.К. Ысырановдун өтүнүчү боюнча “Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө” Мыйзамдын 14-беренесинин конституциялуулугун текшерүү Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 17-майындагы аныктамасы менен токтотулган.

Өтүнүчтө “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын талашылып жаткан ченемдери менен коммерциялык эмес уюмдун кирешелеринин өлчөмү жана түзүмү, ошондой эле мүлкүнүн өлчөмү жана курамы, анын чыгымдары жөнүндө маалыматтар коммерциялык сырдын предмети боло албайт деп белгиленгендиги көрсөтүлгөн.

Кайтарымсыз негизде берилген акчалай жана материалдык каражаттардын эсебинен ишин жүргүзгөн коммерциялык эмес уюмдар (мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерди кошпогондо) акча каражаттарын түзүү булактары, аларды чыгымдоо багыттары жөнүндө жыйынды маалыматтарды, ошондой эле сатып алынган, колдонулуучу жана ажыратылуучу мүлктөр жөнүндө маалыматтарды ыйгарым укуктуу салык органынын сайтына жыл сайын 1-апрелге чейин жайгаштырышы керек.

Арыздануучунун пикири боюнча, коммерциялык эмес уюмдардын тиешелүү отчетту берүү зарылчылыгы алардын функционалдык көз карандысыздыгына тоскоол болот жана биригүү эркиндигине болгон укуктун чектелишине алып келет. Ар бир адамдын биригүү эркиндигине укугу өз кызыкчылыктарын коргоо, өз пикирин жана ишенимин билдирүү үчүн бирикмелерди түзүү укугун гана эмес, ошондой эле алардын ишмердүүлүгүнүн эркиндигин да камтыйт. Мындай мамиле, ошондой эле Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (20-статьясынын 1-пункту) жана Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын (22-статьянын 1-пункту) ар бир адамдын башкалар менен биригүү (ассоциациялануу) эркиндигине укугу жөнүндө жоболоруна шайкеш келет.

Ошону менен бирге кайрылуу субъектиси Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө жана эл аралык стандарттарга ылайык, биригүү эркиндигине болгон укук улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти коргоо,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында гана Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн экендигин белгилейт. Бирок, талашылып жаткан ченемдер көрсөтүлгөн максаттардын бирин да көздөбөйт.

Кайрылуунун автору акча каражаттарын түзүү булактары, аларды чыгымдоо багыттары, ошондой эле сатып алынган, колдонулуучу жана ажыратылуучу мүлктөр жөнүндө маалымат ачыкка чыгарылууга жатпайт деп белгилейт, анткени ал Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 64-беренесинин таасирине туш келет, ал өз кезегинде салык төлөөчү жөнүндө ар кандай маалыматтарды салыктык сырга киргизет.

Кайрылуу субъектиси, ошондой эле талашылып жаткан ченемдер саясий партиялар, кесиптик бирликтер, диний уюмдар жана кооперативдер, ошондой эле коммерциялык уюмдар сыяктуу башка коомдук бирикмелерге жайылтылбайт деп эсептейт. Демек, салык органына отчет берүү жана коммерциялык сырды жоюу сыяктуу түйшүк түрүндөгү бул чектөөлөр басмырлоочу болуп саналат. Арыздануучу талашылып жаткан ченемдерде белгиленген милдеттенме коммерциялык эмес уюмдардын ишмердүүлүгүн ашыкча чектөөгө алып келет деп эсептейт.

2023-жылдын 15-майында “Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” КБ өзүнүн өтүнүчүнө толуктоо киргизген, ага ылайык, талашылып жаткан ченемдерди кабыл алуу жол-жоболорунун сакталышын текшерүүнү өтүнгөн. Тактап айтканда, арыздануучу мыйзам долбоорлору укуктук, укук коргоочулук, гендердик, экологиялык, коррупцияга каршы жана башка илимий экспертизадан өткөрүлүүгө (укуктук мамилелерге жараша, аларды жөнгө салууга ченемдик укуктук актынын долбоору багытталган) тийиш деп эсептейт.

“Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө” Мыйзамдын 20-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, эксперт катары ченемдик укуктук актынын долбоорун даярдоого түздөн-түз катышпаган адамдар тартылышы керек. Бирок, арыз ээсинин пикири боюнча бул ченемдин талаптары аткарылган эмес, анткени экспертиза ошол эле мыйзам долбоору даярдалган органдын адамдары тарабынан жүргүзүлгөн.

Ошондой эле, кайрылуу субъектиси аталган Мыйзамдын талаптары формалдуу түрдө аткарылганын белгилейт. Тактап айтканда, экспертизаларды жүргүзгөн Жогорку Кеңештин Аппаратынын бөлүмдөрүнүн корутундуларында Өкмөттүн корутундусун алуу жана парламенттик угууларды өткөрүү зарылчылыгы жөнүндө гана сунуштар, ошондой эле адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун, аялдардын жана эркектердин укуктарынын, милдеттеринин, жоопкерчилигинин теңдештигинин, ошондой эле коррупциялык факторлорду камтыган белгиленген стандарттарды бузуучу жоболор жок деген тыянак гана бар экендигин белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Баяндалгандарды эске алуу менен, кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Жоопкер-тараптын өкүлү Ысыранов С.К. талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт жана коммерциялык эмес уюмдарга карата төмөнкү негиздер боюнча басмырлоочу болуп саналбайт деп эсептейт.

Бардык коомдук бирикмелер адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин жана кызыкчылыктарын ишке ашыруу жана коргоо үчүн түзүлүшү мүмкүн жана өзүнүн каржылык жана чарбалык ишмердүүлүгүнүн ачыктыгын камсыз кылышы керек (Конституциянын 8-беренесинин 1, 4-бөлүктөрү).

Ар бир салык төлөөчү белгиленген тартипте жана мөөнөттөрдө салык отчетун берүүгө милдеттүү (Салык кодексинин 51-беренеси). Салык отчетун белгиленген мөөнөттөрдө бербегендик үчүн юридикалык жоопкерчилик каралган (Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 308-беренеси).

Отчетту берүүгө ушундай эле талаптар мыйзам менен башка коммерциялык эмес уюмдарга, анын ичинде саясий партияларга (“Саясий партиялар жөнүндө” Мыйзамдын 22-беренеси) жана диний уюмдарга (“Кыргыз Республикасындагы дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын 26-беренеси) да карата белгиленген.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун өкүлү Д.К. Кенешбаев жоопкер-тараптыкына окшош позициясын билдирип, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган уюштуруу-укуктук формасына карабастан бардык юридикалык жактар үчүн отчеттуулуктун ар кандай түрлөрү коммерциялык эмес уюмдардын айрым түрлөрү үчүн басмырлоо катары каралышы мүмкүн эместигин да белгиледи.

Юстиция министрлигинин жана Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматынын өкүлдөрүнүн позициялары мазмуну боюнча жоопкер-тараптын позицияларына окшош.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Конституциялык соттун бул иш боюнча кароо предмети болуп “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын төмөнкүдөй мазмундагы 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрү саналат:

“17-статья. Коммерциялык эмес уюмдун ачыктыгы

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

2. Коммерциялык эмес уюмдун кирешелеринин өлчөмү жана түзүмү, ошондой эле мүлкүнүн өлчөмү жана курамы, анын чыгымдары жөнүндө маалыматтар коммерциялык сырдын предмети боло албайт.

3. Кайтарымызсыз негизде берилген акчалай жана материалдык каражаттардын эсебинен ишин жүргүзгөн коммерциялык эмес уюм (мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерди кошпогондо) акча каражаттарын түзүү булактары, аларды чыгымдоо багыттары жөнүндө жыйынды маалыматтарды, ошондой эле сатып алынган, колдонулуучу жана ажыратылуучу мүлктөр жөнүндө өткөн жыл үчүн маалыматтарды ыйгарым укуктуу салык органынын сайтына жыл сайын 1-апрелге чейин жайгаштырат.

Маалыматтын формасы жана жайгаштыруу тартиби Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан аныкталат.”

“Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Мыйзам мыйзамда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынып, “Эркин Тоо” гезитинин 1999-жылдын 3-ноябрындагы № 86 санына жарыяланып, Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдик укуктук актынын конституциялуулугун текшерүү менен анын Конституцияга, анын ичинде кабыл алуу, кол коюу, жарыялоо жана колдонууга киргизүү тартиби боюнча да ылайыктуулугун белгилейт. Мыйзам долбоорлорун экспертизадан өткөрүү менен байланышкан маселелер да аларды кабыл алуу стадиясына кирет, бул учурда карама-каршылыктарды, дал келбестиктерди жана коллизияларды аныктоо предметине мыйзам долбоорлорун Конституция, колдонуудагы мыйзамдар жана эл аралык келишимдердин жоболору менен салыштыруу жүргүзүлөт.

“Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө” Мыйзамдын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ченемдик укуктук актылардын долбоорлору, анын ичинде коомдук бирикмелердин укуктук статусу маселелери боюнча ченемдик укуктук актылардын долбоорлору укуктук, укук коргоочулук, гендердик, экологиялык, коррупцияга каршы жана башка илимий экспертизадан өткөрүлүүгө тийиш (укук мамилелерине жараша, аларды жөнгө салууга ченемдик укуктук актынын долбоору багытталган).

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 2008-жылдын 18-январындагы № 75-IV токтому менен бекитилген Жогорку Кеңеште мыйзам долбоорлоруна адистештирилген экспертизанын айрым түрлөрүн өткөрүү боюнча стандарттарга ылайык, экспертиза – бул мыйзам долбоорлорун ушул Стандарттардын талаптарына ылайыктыгын талдоо жана баалоо жүргүзүү боюнча эксперттердин иши болуп саналат. Экспертиза Жогорку Кеңештин комитети тарабынан дайындалат жана Жогорку Кеңештин Аппаратынын эксперттери же мыйзам долбоорун даярдоого түздөн-түз катышпаган, сырттан тартылган адамдар же адамдардын тобу тарабынан жүргүзүлөт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Экспертизанын түрүн тандоо түздөн-түз ченемдик укуктук актынын долбоору менен жөнгө салынуучу укуктук мамилелерге жана экспертизанын максатына (долбоордо аныкталууга тийиш) көз каранды экендигин белгилей кетүү керек. Мында экспертизанын бардык түрлөрүнүн, анын ичинде укуктук, укук коргоо, гендердик, экологиялык, коррупцияга каршы экспертизанын жыйынтыктары илимий экспертизаны түзөт.

Иштин колдо болгон материалдары боюнча 2021-жылдын 17-июнунда Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу (“Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө”, “Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына) Мыйзамдын долбоору адистештирилген экспертизанын бардык зарыл түрлөрүн жүргүзүүдөн өткөн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн тиешелүү корутундусу бар.

Ошол эле учурда арыздануучунун жүргүзүлгөн экспертизанын мазмундуулугунун жетишсиздиги жөнүндө жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдик укуктук актыны кабыл алуу жол-жобосунун бузулгандыгын ырастоочу негиз болуп саналбайт.

Ошону менен бирге белгилей кетүүчү нерсе, ченем жаратуу процессинин ажырагыс баскычы болуп саналган адистештирилген экспертиза мыйзам долбоорун Конституциянын жоболоруна анын ченемдеринин шайкештигин, анын колдонуудагы мыйзамдардын жалпы системасы менен байланышын, эл аралык укуктук актылар менен өз ара катышын, актынын формасын тандоонун жана укуктук жөнгө салуунун ыкмаларынын негиздүүлүгүн, финансылык ресурстар, уюштуруучулук жана башка мамлекеттик чаралар менен камсыздалышын баалоо менен мыйзам долбоорунун алгылыктуулугун, анын колдонуудагы укуктук система менен айкалышын, ал кабыл алынып, андан ары ишке ашырылып калган учурда, келип чыгышы мүмкүн болгон коркунучтардын жана тобокелдиктердин өз убагында аныкталышын камсыз кылууга тийиш.

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот Жогорку Кеңеш тарабынан адистештирилген экспертизаларды өткөрүүнүн колдонуудагы системасын алар объективдүү фактыларга негизделген системалуу мамилени жана бирдиктүү стандарттардын негизинде жүргүзүүсү, коюлган суроолорго жүйөлүү жоопторду камтуусу, болжолдуу баа берүүнүн терендигин, изилдөөлөрдүн толуктугунун жана кылдаттык даражасын чагылдырышы үчүн кайра карап чыгууга тийиш деп эсептейт. Жыйынтыгында адистештирилген экспертизалардын корутундулары өзүнүн мазмуну менен аларды ишке ашыруунун сапатынын өлчөгүчү катары чыгып, бардык ченем жаратуучу ишти өркүндөтүү процессине оң таасирин тийгизиши керек.

3. Укуктук жана демократиялык мамлекетти куруу бир катар факторлордун болушун болжолдойт, алардын таасири мамлекеттин өзөктүү демократиялык баалуулуктарын калыптандырууга жана бекемдөөгө өбөлгө түзөт, алардын бири болуп мамлекет менен жарандык коомдун өз ара аракеттенүүсүнүн жана өнөктөштүгүн чыңдоо саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Жарандык коомду түшүнүүдө колдо болгон бардык ыкмалар анын натыйжалуу иштөөсүн жеке жана коомдук кызыкчылыктарды ишке ашыруу үчүн мамлекеттен көз карандысыз аракеттенген социалдык бирикмелерди түзүү менен байланыштырышат. Бул бирикмелер түзүү эркиндиги, ошондой эле ишмердүүлүктүн максаттарын жана түрлөрүн, алардын уюштуруу түзүмүн аныктоодо өз алдынчалыктын максималдуу даражасы менен мүнөздөлөт.

Социалдык бирикмелер жарандык коомдун негизги элементтери болуу менен коомдун автономиясына, жеке жана коомдук кызыкчылыктардын шайкештигине жана тең салмактуулугун издөөгө өбөлгө болот жана адамдын керектөөлөрүн канааттандыруу максатында саясий, экономикалык, укуктук, маданий, руханий чөйрөлөрдө мамлекет менен өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылат.

Ошону менен бирге, бул аспектке социалдык бирикмелер мамлекетке баш ийбейт, бирок аны менен активдүү өз ара аракеттенип, иш жүзүндө мамлекеттик бийлик менен коомдун ортосундагы негизги ортомчу болуп санала тургандыгын көңүлгө алуу керек.

Андыктан, Конституциянын 36-беренесинде 8-берененин 1-бөлүгү менен өз ара байланышта демократиялык жана социалдык мамлекет катары Кыргыз Республикасында ар бир адамдын биригүү эркиндигине болгон укугу кепилденгени кокусунан эмес, ал Адам укуктарынын жалпы декларациясында жарыяланган негизги укуктардын тизмесине киргизилген. Биригүү эркиндигине болгон укуктун мазмуну, ошондой эле Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын жоболорунда (22-берененин 1-пункту) да ачып көрсөтүлгөн.

Баяндалгандар биригүү эркиндигине болгон укукту толук ишке ашырууну камсыз кылуу демократиянын негизи, ар кандай бирикмелердин социалдык-экономикалык саясатка катышуусунун таасирдүүлүгүнүн жана жарандык коомдун мамлекеттик башкаруунун бүткүл структурасы менен натыйжалуу өз ара аракеттенүүсүнүн ачкычы экенин көрсөтүп турат. Биригүү эркиндигине болгон укукту ишке ашырууда бирикмелердин өз ишмердүүлүгүндөгү көз карандысыздыгы жана өз алдынчалыгы да маанилүү.

Ошентип, бирикмелерди түзүү жана алардын иштөө эркиндиги демократиянын талаптагыдай иштешинин өбөлгөлөрүнүн бири болуп саналат жана оболу алардын көз карандысыздыгын жана өз алдынчалыгын мамлекет тарабынан таануу менен камсыз кылынат. Бул уставда, программалык документтерде жана башка актыларда аныкталган алардын максаттарын жана милдеттерин ишке ашыруунун формаларын жана ыкмаларын тандоо эркиндигин билдирет, ал эми мамлекет өз тарабынан аларга жетишүүгө мүмкүн болгон жагымдуу шарттарды түзөт. Ал тургай бир катар учурларда коомдук бирикмелерге алардын милдеттерин ишке ашырууга гранттар, субсидиялар жана ар кандай салык жеңилдиктерин (киреше салыгынан, кошумча нарк салыгынан бошотуу (Салык кодексинин 191, 213, 253-беренелери) берүү түрүндө көмөк көрсөтөт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Өз кезегинде, алардын өз миссиясын аткаруусу алардын коммерциялык эмес юридикалык жак – өз алдынча укуктук субъекттик түзүлүштөр катары укуктук жактан тариздөөдөн өтүшүн болжолдойт. Тиешелүү юридикалык статустун болушу алардын ишинин натыйжалуулугун жогорулатууга, талаптагыдай өз алдынчалыкты жана көз карандысыздыкты камсыз кылууга, ишке ашырылуучу коомдук пайдалуу бакубаттыктардын чөйрөсүн сапаттык жана сандык жактан көбөйтүүгө, аларга жетүү үчүн колдонулуучу укуктук ыкмаларды жана каражаттарды түрдүүчө кылууга мүмкүндүк берет.

Ошол эле учурда биригүү укугу каттоодон өткөн коомдук бирикмени түзүү укугу менен гана чектелбейт. Ал алда канча кеңири, ошондой эле юридикалык жакты түзбөстөн биригүү укугун камтыйт («Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 6-беренеси). Мында алардын экономикалык ишинин өзөктүү негизги анын кирешелүү эмес мүнөзү болуп саналат, алар катышуучулардын жалпы керектөөлөрүн канааттандырууга багытталган өз ара пайда алып келген уюмдарга жана коомдук пайдалуу максаттарга жетүү үчүн түзүлгөн уюмдарга бөлүнөт, алардын иши уюмга мүчө эмес жактардын кызыкчылыктарын камсыз кылат. Алар жыйындысында экономиканын коомдук секторун түзүп, мамлекеттик жана коммерциялык секторлор менен катар аракеттенишет.

Ошентип, мамлекет тарабынан коммерциялык эмес уюмдардын айрым чөйрөлөрдөгү ишмердүүлүгүнө артыкчылыктуу көңүл буруусу алардын ишинин негизинде жаткан принциптер менен шартталган, алардын ичинде социалдык функциялардын экономикалык функцияларга караганда басымдуулук кылуусу, ишке ашырылып жаткан иш-аракеттердин коомдук пайдалуу жана кирешелүү эмес мүнөзү, пайданы социалдык милдеттерди камсыз кылууга жана өнүктүрүүгө гана жумшоосу, каржылоонун ар кандай булактарын пайдалануу мүмкүнчүлүгү, уюмдун ыктыярдуулук жана өзүн-өзү башкаруу негизде иштөөсү.

4. Конституцияга ылайык саясий партиялар, кесиптик бирликтер жана башка коомдук бирикмелер өзүнүн каржылык жана чарбалык иштеринин ачыктыгын камсыз кылат (8-берененин 4-бөлүгү). Мында мазмундуу айкындуулук принциби, башкача айтканда, ачык-айкындуулук жана маалымдуулук жалпысынан демократиянын негиз түзүүчү белгиси катары көрсөтүлгөн уюмдардын ишинин башкы негиздеринин бири болуп калат жана аларга мамлекет жана коом менен талаптагыдай коммуникацияны, ошондой эле алардын ортосундагы кайтарым байланышты камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Дал ушул мамлекеттин жана коомдун коммерциялык эмес секторго ишенимин калыптандырат, ал эми ишеним өз кезегинде алардын ишмердүүлүгүн колдоого конвертацияланат, бул коомдук маанилүү маселелерди чечүүдө өзгөчө маанилүү.

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык жобо “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын 17-беренесинде чагылдырылган, ага ылайык коммерциялык эмес уюмдар өздөрүнүн кирешелери, чыгашалары жана мүлктөрү жөнүндө маалыматтарды Кыргыз Республикасынын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

мыйзамдарында белгиленген тартипте мамлекеттик органдарга беришет. Ошол эле учурда мындай маалыматтар коммерциялык сырдын предмети боло албайт. Алар мыйзамда белгиленген мөөнөттө ыйгарым укуктуу салык органынын сайтына жайгаштырылууга тийиш.

Коммерциялык сырды түзгөн маалыматтардын объективдүү белгиси болуп, анын ээсине пайда алууга көмөктөшүүчү белгилүү бир экономикалык артыкчылыктарды берүүдө турган алардын коммерциялык баалуулугу саналат. Башкача айтканда, коммерциялык сыр экономикалык кызыкчылыкка гана негизделген. Андыктан, коммерциялык уюмдардан айырмаланып, коммерциялык эмес уюмдардын негизги уставдык жана аны менен байланышкан каржы-чарбалык ишин чагылдырган көрсөткүчтөр коммерциялык сырга кирбейт.

Белгилүү болгондой, коммерциялык эмес уюмдар ишкердик ишти жүзөгө ашыра алышат, бирок бул алар түзүлгөн максаттарга жетүү үчүн гана кызмат кылат. Андыктан коммерциялык эмес уюмдардын негизги, коомдук пайдалуу функциясын алмаштыра албаган, негизги иши ишкердик иш болуп саналбаган жактар коммерциялык сырга болгон укуктун субъекттери боло албайт деген ырастоо негиздүү болуп саналат.

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык жобого жана коммерциялык эмес уюмдардын ишинин принциптерине ылайык каржылык ишмердиктин ачыктыгын камсыз кылуу, оболу, алардын жоопкерчилигинин көрүнүшү болуп саналат, бул өз кезегинде алардын баштапкы институционалдык арналышын сактоого жана алар тарабынан мүмкүн болуучу кыянаттыктарды болтурбоого жардам берет. Демек, акчалай каражаттарды түзүү булактары жана аларды чыгымдоо багыттары жөнүндө жыйынды маалыматты берүү милдети коммерциялык эмес уюмдардын иш-аракеттеринин мыйзамдуулук, айкындык жана ачыктык сыяктуу принциптерине толугу менен шайкеш келет.

Демек, коммерциялык эмес уюмдардын ишинин ачыктыгын камсыз кылуу боюнча талашылып жаткан ченемдерде белгиленген талаптар биригүү эркиндигине карата укук жөнүндө конституциялык жоболорду мыйзамдуулуктун, жоопкерчиликтин жана ак ниеттүүлүктүн негизинде ишмердүүлүк жүргүзүү милдети менен системалуу байланышта ишке ашырууга багытталган. Мындай талаптар коммерциялык эмес уюмдарга ар кандай булактардан, анын ичинде чет өлкөлүк булактардан акчалай ресурстарды жана башка мүлктөрдү эркин издөөгө жана алууга, ошондой эле аларды өз алдынча тескөөгө тоскоолдук кылбайт, демек, аларды биригүү эркиндигине болгон конституциялык укукту бузуучу чектөөлөр катары кароого болбойт.

Мындан тышкары, демократия өнүккөн көптөгөн мамлекеттердин мыйзамдарында коммерциялык эмес уюмдардын каржы-чарбалык иши, анын ичинде аларды түзүү булактары жана чыгымдоо багыттары жөнүндө отчеттуулуктун ар кандай формаларын камсыз кылуу зарылчылыгы каралганын эске алуу керек, бул алардын ишинин ачыктыгын жана айкындуулугун камсыз кылуу зарылчылыгы менен шартталган, андыктан бул ар бир коомдо конституциялык жактан акталган көрүнүш болуп саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Ошону менен бирге мамлекет коммерциялык эмес уюмдардын ишин жөнгө салуу менен алардын ички иштерине кийлигишип, мыйзамдуу уставдык милдеттерин аткарууга тоскоолдук кыла албайт.

«Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 5-беренесине ылайык, мамлекеттик органдардын же кызмат адамдарынын коммерциялык эмес уюмдардын ишине кийлигишүүсүнө, ошого тете коммерциялык эмес уюмдардын мамлекеттик органдардын жана кызмат адамдарынын ишине кийлигишүүсүнө да, мындай мыйзам тарабынан каралган учурларды албаганда, жол берилбейт.

Мыйзам чыгаруучу кийлигишүүгө укуктук тыюу салууну белгилөө менен, биринчи кезекте, алардын мыйзамда белгиленген чектерде өз функцияларын өз алдынча аткаруусун, бири-биринин укуктук статусун өз ара таанууну жана урматтоону, өз ара милдеттенмелерди так аткарууну аныктайт. Мында «кийлигишүү» терминин укуктун чегинен чыгуу, ички башкаруу механизмдерине басым жасоо аракетин, мыйзамдуу функцияларды аткарууга тоскоолдук кылуу деп түшүнүү керек.

5. Конституцияга ылайык эч ким жыныс белгисине, расасына, тилине, майыптыгына, этностук таандыктыгына, дин тутуусуна, жашына, саясий же башка көз карашына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалына, же башка жагдайлары боюнча басмырланышы мүмкүн эмес. Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей (24-берененин 1, 2-бөлүктөрү).

Басмырлоого тыюу жана мыйзам алдында бардыгынын бирдейлигине конституциялык кепилдиктин маанисин ачып көрсөтүү менен конституциялык контролдоо органынын чечимдеринде укук субъекттеринин укуктарындагы жана милдеттериндеги айырмачылыктарга алып келген бардык укуктук жөнгө салууларды кандай болбосун дифференциациялоо, мыйзам чыгаруучу тарабынан Кыргыз Республикасынын Конституциясынын, анын ичинде теңчилик принцибинен келип чыгуучу талаптарды сактоо менен ишке ашырылышы керек, анын негизинде эгер объективдүү акталган болсо, негизделип, конституциялык маанилүү максаттарды көздөсө, анда айырмачылыктарга жол берилет, ал эми бул максаттарга жетүү үчүн колдонулган укуктук каражаттар аларга өлчөмдөш болот деп бир нече жолу белгиленген (Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2016-жылдын 11-майындагы чечими).

Баяндалгандарды эске алуу менен Конституциялык сот бирикмелердин түрлөрүнүн ар түрдүүлүгү алар түзүлгөн максаттарга, алардын функцияларына, уюштуруучулар менен болгон мамилелерине, мүмкүн болуучу каржылоо булактарына жана башка факторлорго көз каранды экендигин белгилейт.

Конкреттүү мүнөзгө ээ болгон максаттардын жана милдеттердин, түзүлүшүнүн уюштуруучулук принциптеринин айырмачылыгын эске алуу менен ар кандай коомдук бирикмелердин ишин укуктук жөнгө салуу бирдей болушу мүмкүн эмес. Андыктан принципалдуу айырмачылыктар, анын ичинде коомдук бирикмелердин бул же тигил түрлөрүнүн

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

ишинин ачыктыгын камсыз кылуу максатында отчеттуулукту талап кылуу маселесинде болуусу толук мүмкүн.

Ар кандай коомдук бирикмелердин ишин укуктук жөнгө салуунун адекваттуу өзгөчөлүктөрүн белгилөөнүн критерийлери аларды түзүүнүн себептериндеги жана алар көздөгөн максаттардын өзгөчөлүгүндөгү айырмачылыктарга негизделиши керек. Мында мамлекеттин кызыкчылыгы анын өзгөчө укуктук статусуна негизделген маанилүү фактор болуп саналат, демек коомдук бирикмелердин ишинин өзгөчөлүктөрүнө жана мүнөзүнө жараша берилген жыйынды маалыматтын мазмунундагы айырмачылыктар окшош субъекттерге бирдей эмес мамиле кылуу жана мыйзам менен сот алдында бардыгынын тең укуктуулугунун жана басмырлоого тыюу салуу конституциялык принцибин бузуу катары баалоого болбойт.

Ошентип, талашылып жаткан ченемдер басмырлоо менен теңештирилиши мүмкүн эмес, анткени алар колдонуудагы укуктук жөнгө салуу системасында өзүнүн маңызы жана багытталышы боюнча конституциялык талап менен шартталган коммерциялык эмес уюмдардын ишинин ачыктыгын камсыз кылууга багытталган жана Конституциянын 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт.

Ошентсе да, мыйзам чыгаруучу коомдук бирикмелердин бардык түрлөрүнө карата финансылык отчеттуулукка талаптарды белгилөөдө алардын иштөөсү үчүн бирдей шарттарды камсыз кылган бирдиктүү мамилени жана укуктук режимди карманууга тийиш. Коммерциялык эмес уюмдарга карата салык кызматынын сайтында коммерциялык эмес уюмдардын акча каражаттарын түзүү булактары, аларды чыгымдоо багыттары жөнүндө, ошондой эле сатып алынган, колдонулуучу жана ажыратылуучу мүлк жөнүндө жыйынды маалымат тууралуу маалымдаманы жарыялоо боюнча кошумча талап, конституциялык жоболорду бузуу болуп эсептелбесе да, бирок бул башка коомдук бирикмелерге (саясий партияларга, кесиптик бирликтерге) мүнөздүү эмес, айырмалоочу милдеттенме катары чыгат. Бул талаптын отчеттуулуктун бардык башка формалары, анын ичинде жыйынды маалыматтан алынган бардык маалыматтар болгон учурда, салык органдарында ведомстволук караштуулугу боюнча жетишсиз негизделиши айрым субъектилерде анын негиздүүлүгүнө, ошондой эле аны киргизүүдө калыстыгына күмөн жаратат. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот көрсөтүлгөн милдеттенмени окшош коомдук мамилелердин субъектерине акылга сыярлык талаптарга жана бирдей мамиле кылуу принцибине ылайык келтирүү зарылдыгын белгилейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

Ч Е Ч Т И:

1. “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2 жана 3-бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1-беренесинин 4-бөлүгүнө, 2-беренесинин 2-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1, 2, 4, 5, 6-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 36-беренесине, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүндө баяндалган укуктук позициялардан келип чыгуучу өзгөртүүлөрдү киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларына, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтына жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
14-июну
Бишкек шаары

№10-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Дооталиева Алла Аликовнанын кызыкчылыгын көздөгөн Султаналиев Марат Бакаевичтин, Усенбаев Саматбек Айтбаевичтин кайрылуусуна байланыштуу Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Маамыталы кызы Камиланын;

кайрылуучу тараптар – Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин, Саматбек Айтбаевич Усенбаевдин;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Таалайбек Осмонович Айбашевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Нурмира Сабыржановна Токтогулованын, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Азамат Токтосунович Маматкуловдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Дооталиева Алла Аликовнанын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиевдин, С.А.Усенбаевдин өтүнүчү себеп болду.

Ишти соттук отурумга кароого даярдаган судья-баяндамачы Л.Ч. Жолдошеванын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы

2022-жылдын 6-июлунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиевдин, С.А. Усенбаевдин Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө, 101-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө көрсөтүлгөндөй, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин улук тергөөчүсү М.А. Мусаев 2016-жылдын 13-сентябрында А.А. Дооталиевага карата анын аракеттеринде кылмыштын курамынын жоктугуна байланыштуу кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө токтом чыгарган.

Бул иш боюнча жабырлануучу Б.С. Бекбоев кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө аталган токтомго даттануу менен Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна кайрылган. Сот арызды карап, бул токтом КЖПКнын талаптарына ылайык кабыл алынган жана аны жокко чыгарууга негиз жок деген жыйынтыкка келген. Кийин Бишкек шаардык соту жана Кыргыз Республикасынын Жогорку соту Биринчи май райондук сотунун чечимин күчүндө калтырган.

Арыз ээлери кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө токтомдун мыйзамдуулугу үч соттук инстанциянын тең чечимдери менен бекемделген жана жогоруда аталган соттук чечимдер жокко чыгарылган учурда гана тергөөнү андан ары кайра жандандыруу мүмкүн деп эсептешет. Болбосо, мындай аракеттер Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө жана 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет, аларда соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же кыскартуу мыйзамда белгиленген тартипте сот тарабынан жүзөгө ашырылат деп белгиленген; Кыргыз Республикасынын сотторунун мыйзамдуу күчүнө кирген чечимдери бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар, коомдук бирикмелер, кызмат адамдар жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

Бирок, кайрылуунун авторлору белгилегендей, кылмыш ишин кыскартуунун мыйзамдуулугу жөнүндө соттун жокко чыгарылбаган чечимдери болгондугуна карабастан, прокуратура органдары тергөөнү кайра жандандыруу боюнча бир катар негизсиз жана мыйзамсыз процессуалдык чечимдерди чыгарган жана ошол эле учурда окуялар жана фактылар изилденип, алар боюнча А.А. Дооталиеванын аракеттерине тергөөнүн жүрүшүндө юридикалык баа берилген, булар жогоруда белгиленген соттук чечимдерде чагылдырылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

М.Б. Султаналиев жана С.А. Усенбаев прокуратура тарабынан А.А. Дооталиевага карата тергөөнү кайрадан жандандыруу мындан он эки жыл мурдагы окуялар кайрадан сот процессинин предмети болуп калышына алып келди деп белгилешет. Бул прокурордо КЖПКнын талаштуу ченемдери боюнча тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун мыйзамсыз жана негизсиз чечимдерин жокко чыгарууга жана кыскартылган иш боюнча өндүрүштү кайра жандандырууга ыйгарым укуктары болгондугунан улам мүмкүн болду.

Арыз ээлеринин пикири боюнча, кыскартылган жазык ишин аны кыскартуунун мыйзамдуулугун тааныган, жокко чыгарылбаган соттук чечимдер болгон учурда өзүм билемдик менен кайра-кайра козгоо А.А. Дооталиева үчүн негизсиз жана мыйзамсыз жазыктык куугунтуктоо коркунучун туруктуу түзүп, муну менен анын Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргоого болгон конституциялык укугун бузат.

Жогорудагыларды эске алуу менен кайрылуу субъекттери КЖПКнын 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту, 260-беренесинин 1-бөлүгү Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө, 101-беренесинин 1-бөлүгүнө прокурор тарабынан жазык ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун чечимдерин жокко чыгаруу жана тергөөчүнүн чечимдеринин мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн тааныган, жокко чыгарылбаган соттук актылар болгондо аны жандандыруу жөнүндө жол-жобо жөнгө салынбаган өлчөмдө карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 11-январындагы токтому менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өз талаптарын колдоп жана аны канааттандырууну өтүнгөн.

Жоопкер тараптын өкүлү С.К. Ысыранов талашылган ченемдер боюнча төмөнкүдөй пикирин билдирди.

Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнүн жана 101-беренесинин 1-бөлүгүнүн негизинде соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу сот тарабынан жүзөгө ашырылат; соттун мыйзамдуу күчүнө кирген чечимдери жалпысынан милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш. Тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомун жокко чыгаруу жана жазык иши боюнча андан ары өндүрүш тергөөчүнүн чечиминин мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү жөнүндө соттук актылар жокко чыгарылган шартта гана кайра жандандырылышы мүмкүн.

Конституциянын 105-беренесине ылайык прокуратура органдары жазык куугунтугун ишке ашырат, соттук териштирүүгө катышат, соттун чечимдеринин аткарылышына көзөмөлдүк кылат жана конституциялык мыйзамда каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

Ошол эле учурда КЖПК кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтому жокко чыгарылганда кыскартылган иш боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу боюнча ыйгарым укукту прокурорго берет (260-берене).

КЖПКнын талашылып жаткан ченемдери жокко чыгарылбаган соттук актылар болгон учурда прокурор тарабынан кыскартылган жазык ишин кайра

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№10-Р

жандандыруунун тартибин жөнгө салбагандыктан, ал эми анын кароо предмети тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө чечиминин мыйзамдуулугунун маселеси болгондуктан, Конституцияга карама-каршы келе албайт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев прокурор изин-суутпай издөө, сотко чейинки өндүрүштү жүргүзүүчү органдардын мыйзамдарды сакташына көзөмөлдү жүзөгө ашырган кызмат адамы экендигин белгиледи. Көзөмөлдүн алкагында ал сотко чейинки өндүрүштө ыйгарым укуктуу адамдардын аракеттеринин мыйзамдуулугун камсыз кылуу боюнча ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат жана кылмыш-жаза процессинде айыптоочу тараптын негизги өкүлү катары прокурорго КЖПК менен сотко чейинки өндүрүштү объективдүү уюштуруу жана жүргүзүү боюнча кеңири ыйгарым укуктар берилген.

КЖПКда тергөөчү тарабынан жазык ишин токтотуунун, бул боюнча прокурорго токтомду жөнөтүүнүн негиздери жана тартиби, ошондой эле ага даттануу мүмкүнчүлүгү каралган. Сотко чейинки текшерүү органынын, тергөөчүнүн, прокурордун, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин аракеттерине (аракетсиздигине) жана чечимдерине жазык сот өндүрүшүнүн кагышуучуларынын даттануулары тергөө судьясы тарабынан каралышы мүмкүн. Бирок соттук көзөмөлдүн алкагында сот мындай токтомдун мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшербейт, болгону даттанууну кароо учурунда аны жокко чыгаруу үчүн негиздердин бар же жок экендигине баа гана бере алат. Сотко чейинки өндүрүштүн алкагында, эгерде иш боюнча кошумча күбөлөрдү суроо же башка тергөө аракеттерин жүргүзүү зарылчылыгы менен байланышкан башка жагдайлар келип чыкса, анда прокурор жазык ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтомун жокко чыгара алат жана ал боюнча өндүрүштү кайра жандандыра алат. Тактап айтканда, кайрылуучу тарап келтирген учурда прокурор тергөөчүнүн токтомуна карата кабыл алынган сот актысына кол салбастан, сотко чейинки өндүрүштүн алкагында чыгарылган мыйзамсыз же негизсиз актыны жокко чыгаруу боюнча өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде аракеттенген. Ошентсе да каралып жаткан маселенин укуктук жөнгө салуу проблемалары бар.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова белгилегендей, КЖПКнын 257, 258 жана 259-беренелерине ылайык жазык иши тергөөчү тарабынан КЖПКнын 27-беренесинин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн негиздер болгондо, КЖПКнын 27-беренесинин 3-бөлүгүндө белгиленген жагдайлар жок болгон шартта токтотулат.

Ошол эле учурда КЖПКда мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү сот тартибинде каралып жаткан кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтомун жокко чыгаруу боюнча прокурордун ыйгарым укуктарын чектеген ченемдер камтылган эмес.

КЖПКнын 8-беренеси менен бекитилген сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат деген принципке ылайык, кылмыш-жаза иши боюнча соттун өкүмү жана башка чечимдери мыйзамдарда каралган тартипте тиешелүү соттор тарабынан гана текшерилиши жана кайра каралышы мүмкүн.

Мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү сот тартибинде каралган, тергөөчүнүн

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

токтому менен кыскартылган жазык ишин прокурор тарабынан кайра жандандыруу тартиби жөнүндө кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардагы боштук мыйзам чыгаруучу орган тарабынан КЖПКга өзгөртүүлөрдү киргизүү жолу менен толтурулушу мүмкүн.

Жогоруда айтылгандардын негизинде М.Н. Сапиянова талашып жаткан ченемдердин Конституциянын жоболоруна карама-каршылыгы жок деп эсептейт.

Башкы прокуратуранын өкүлү Т.О. Айбашев, прокурор кылмыш ишин териштирүүнүн жүрүшүндө да, ал аяктагандан кийин да кандай болбосун мыйзам бузууларды аныктоо боюнча мыйзамда каралган чараларды көрө тургандыгын белгиледи. Прокурордун өз токтому менен кошумча териштирүүнү демилгелөө укугу Конституциянын 105-беренесинин экинчи абзацынын жоболорунан келип чыгат.

КЖПКнын 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктуна ылайык, прокурордун жазык сот өндүрүшүнүн жүрүшүндө тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун мыйзамсыз жана негизсиз чечимин жокко чыгарууга, иш боюнча өндүрүштү токтотуу, кыскартуу жөнүндө токтомдорду чыгарууга ыйгарым укугу Конституциянын 105-беренесинин экинчи абзацынын конституциялык ченемдери менен системалуу байланышта турат. Тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтому жокко чыгарылса, кыскартылган иш боюнча өндүрүш прокурордун токтому менен кайра жандандырылат.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен Башкы прокуратуранын өкүлү талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Ошол эле учурда Т.О. Айбашев арыз берүүчүлөрдүн жүйөлөрү айрым бир прокурордун чечим кабыл алуусунун конкреттүү учуруна тиешелүү деп эсептейт. Бирок, эгерде соттук акт болсо, сотко чейинки өндүрүштү кыскартуу жөнүндө токтом прокурор тарабынан жокко чыгарылбашы керек.

Ички иштер министрлигинин өкүлү Башкы прокуратуранын өкүлүнүн укуктук позициясына окшош позициясын билдирди. КЖПКнын талашылып жаткан ченемдери соттук чечимдер менен байланышкан маселелерди козгобойт жана прокурорго соттук чечимдерди жокко чыгаруу ыйгарым укуктарын бербейт.

Юстиция министрлигинин өкүлү Н.С. Токтогулова талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Мында ал, КЖПКнын принциптеринин бири укуктун жана мыйзамдуулуктун үстөмдүгү, ошондой эле адилет соттук териштирүү жана жазык мыйзамдарын туура колдонуу экендигин белгиледи.

Аталган Кодекске жазык процессинин сотко чейинки жана соттук стадияларына тиешелүү, анын ичинде жазык ишин кыскартуунун жол-жобосу жана ага даттануунун тартиби боюнча тергөөчүнүн жазык-процессуалдык ишмердүүлүгүн караган жоболор бекитилген.

Тергөө судьясы сотко чейинки өндүрүш стадиясында адамдын конституциялык укуктарын кыйла натыйжалуу соттук камсыздоо үчүн жазык процессине киргизилген, ал судьянын статусуна толук көлөмдө ээ жана ага Конституциянын, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын жана КЖПКнын ченемдери жайылтылат.

2023-жылдын
14-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№10-Р

Ал өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде кабыл алган процессуалдык чечимдер мамлекеттик органдар, кызмат адамдары жана жарандар тарабынан аткарылуусу үчүн милдеттүү болуп саналат. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу сот тарабынан мыйзамда белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат. Ушул себептен улам, себептен улам, КЖПК прокурордун сот актылары болгон учурда кылмыш ишин кайра жандандыруунун процессуалдык тартибин жөнгө салуу бөлүгүн жеткире иштеп чыгууну талап кылат, ага ылайык тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин же төмөн турган прокурордун кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө чечими мыйзамдуу деп табылган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароосунун предмети болуп төмөндөгүдөй редакцияда баяндалган Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдери саналат:

«35-берене. Прокурордун ыйгарым укуктары

1. Прокурор кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн жүрүшүндө төмөнкүлөргө укуктуу:

11) тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун мыйзамсыз жана негизсиз чечимин жокко чыгарууга, иш боюнча өндүрүштү токтотуу, кыскартуу жөнүндө токтомдорду чыгарууга;

260-берене. Кыскартылган кылмыш ишин кайра баштоо

1. Кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтому жокко чыгарылганда кыскартылган иш боюнча өндүрүш прокурордун токтому менен кайра башталат».

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы № 122-123 санына жарыяланып, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык, Кыргыз Республикасы укуктук мамлекет болуп саналат (1-берененин 1-бөлүгү). Бул конституциялык жобо бардык мамлекеттик жана коомдук турмуш укуктук башкаруу концепциясына негизделип, укуктун үстөмдүүлүк принцибине жалпы милдеттүү маани бериле тургандыгын билдирет. Башкача айтканда, бардык адамдар, менчигинин түрүнө карабастан мекемелер жана уюмдар, анын ичинде мамлекет өзү да жалпыга белгилүү ачык-айкындуулукта кабыл алынган мыйзамдарда камтылган бирдиктүү эрежелерди колдонуп иштешет, жашоо-турмуштун бардык учурларына бирдей деңгээлде жайылтылат жана жагдайларга карабастан да бирдей колдонулат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Укуктук башкаруу принциби мамлекетти мыйзамдык деңгээлде өлкөдө мыйзамдуулуктун толук режимин камсыз кылууга мүмкүндүк берүүчү натыйжалуу укуктук механизмдерди кабыл алууга милдеттендирет.

Мындай механизмдердин бири жазык-процессуалдык мыйзамдар болуп саналат, алар жазык сот өндүрүшүнүн тартибин жөнгө салуучу жана жазык-процессуалдык иштин мүнөзүн, анын мазмунун жана максаттарын аныктоочу баштапкы параметрлерди, анын ичинде кылмыштарды ачууда жана териштирүүдө ыйгарым укуктуу адамдардын иш-аракеттерин, ошондой эле жазык иши боюнча өндүрүшкө тартылган тийиштүү субъекттер кирген укуктук мамилелердин системасын камтыйт.

Иликтенип жаткан кылмыштын конкреттүү кырдаалдарына жана жагдайларына жараша кылмыш-жаза жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын ченемдери жыйындысында кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн максаттарына жетишүүгө өбөлгөлөөчү зарыл процессуалдык чечимдерди кабыл алууга мүмкүндүк берет.

3. Кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн алкагында жүргүзүлүүчү маанилүү процессуалдык аракеттердин бири болуп анын алдында жүргүзүлгөн бардык иштердин жыйынтыгы катары жазык сот өндүрүшүн аяктоо боюнча чечимдерди кабыл алуу саналат. Жазык ишин кыскартуу – бул ишти сотко жибербестен сотко чейинки тергөөнү бүтүрүү формаларынын бири. Бул кылмыш иши анын өндүрүшүндө болгон субъекттин мыйзамда көрсөтүлгөн кылмыштуулукту же жосундун жазалануусун жокко чыгарган жагдайлардын биринин болушуна байланыштуу, же шектүүгө же айыпталуучуга жазык жоопкерчилигинен бошотууга мүмкүндүк берүүчү жагдайлардын болушунан улам андан аркы өндүрүштүн мүмкүн эместигине байланыштуу чечими.

Өзүнүн укуктук табияты боюнча кылмыш ишин кыскартуу, бир жагынан, инсандын укуктарын коргоону камсыздайт, күнөөсүздөрдү мыйзамсыз жана негизсиз кылмыш куугунтугунан коргоп, кандайдыр бир укуктук чыпка сыяктуу кызмат кылат, экинчи жагынан, укук коргоо жана сот системаларына ашыкча жүктү болтурбоого, ошондой эле пайдасыз процессуалдык иш-аракеттерге кетүүчү чыгымдар менен билдирилүүчү, мамлекетке зыян келтирбөөгө мүмкүндүк берет.

Тактап айтканда, КЖПКнын 27-беренесинде кылмыш иши козголушу мүмкүн эмес, ал эми козголгон иш кыскартылууга жаткан, кылмыш сот өндүрүшүн козгоодон тышкары жагдайлардын тизмеси келтирилген.

Ошол эле учурда, жазык ишин кыскартуунун жыйынтыктоочу мүнөзү мындай чечимдин мыйзамдуулугуна жана негиздүүлүгүнө жогорку талаптарды коюу зарылдыгын шарттайт, анткени ал өзүнө укуктук, процессуалдык жана этикалык аспектилерди гана камтыбастан, ошондой эле укук тартибин, жоопкерчиликтиң сөзсүздүгү принциби камсыз кылуу, кылмыш ишин негизсиз токтотуу менен инсандын бузулган укуктарын жана сот адилеттигинин коомдук таламдарын калыбына келтирүү боюнча мамлекеттик укук коргоо системасынын ишине түздөн-түз тиешеси бар.

Ушуга байланыштуу жазык иши боюнча өндүрүштү токтотуунун мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүүнүн укуктук жол-жоболору өзгөчө мааниге ээ.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№10-Р

КЖПКнын 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктуна ылайык, прокурор кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн жүрүшүндө тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин же төмөн турган прокурордун мыйзамсыз жана негизсиз чечимдерин, анын ичинде иш боюнча өндүрүштү кыскартуу жөнүндө токтомдорду жокко чыгарууга ыйгарым укуктуу. Эгерде тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтому жокко чыгарылса, прокурордун токтому менен иш боюнча өндүрүш кайра жандандырылат (КЖПКнын 260-беренесинин 1-бөлүгү). Мында тергөөчүнүн жазык өндүрүшүн токтотуу жөнүндө токтомун прокурордук көзөмөлдүн алкагында текшерүү милдеттүү мүнөзгө ээ. Мындай чечим кабыл алынгандан кийин тергөөчү ишти прокурорго жиберет, ал өзүнүн корутундусу менен аны мыйзамдуу жана негиздүү деп тааныйт, же жокко чыгарып, иш боюнча өндүрүштү кайра жандандырат.

Мындан тышкары, жазык өндүрүшүн кыскартуунун мыйзамдуулугуна жана негиздүүлүгүнө прокурордук көзөмөлдү жүргүзүүнүн милдеттүү түрүнөн тышкары, КЖПКнын ченемдери менен тергөөчүнүн токтомуна жазык процессинин катышуучуларынын да даттануу мүмкүнчүлүгү каралган.

Алсак, КЖПКнын 259-беренесине ылайык, кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн, прокурордун токтому шектүү, айыпталуучу, анын адвокаты, жабырлануучу жана (же) анын өкүлү, ошондой эле анын арызы менен сотко чейинки өндүрүш башталган адам же уюмдун өкүлү тарабынан тергөөгө көзөмөл жүргүзгөн прокурорго же сотко даттанылышы мүмкүн. Муну менен мыйзамдар аталган субъекттерге ушул стадияда өз кызыкчылыктарын коргоо үчүн укуктук шайманды тандоо мүмкүнчүлүгүн берет. Ошол эле учурда прокурордун жазык ишин кыскартуунун мыйзамдуулугуна жана негиздүүлүгүнө берген баасы жазык процессинин катышуучулары ошол эле маселе боюнча сотко кайрылуу укугунан ажырайт дегенди билдирбейт.

4. Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген ар бир адамдын соттук коргоого укугу өзүнүн мааниси жана мазмуну боюнча абсолюттук болуп саналат жана эч кандай чектөөлөргө жол бербейт.

Бул укукту сотко чейинки өндүрүштүн этабында ишке ашыруу кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда соттук көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу, анын ичинде алгачкы текшерүү органынын кызмат адамынын, тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, прокурордун аракеттеринин (аракетсиздигинин) жана чечимдеринин мыйзамдуулугуна соттук контролду жүзөгө ашыруучу тергөө судьясынын институтун бекемдөө жолу менен камсыздалат (КЖПКнын 5-беренесинин 58-пункту).

Сотко чейинки өндүрүштө соттук көзөмөлдү бекемдөө дал ушул стадияда ыйгарым укуктуу кызмат адамдарынын иши негизинен адамдын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин чектеген жазык-процессуалдык мажбурлоо чараларын колдонуу менен шартталган жана Кыргыз Республикасынын адам укуктары чөйрөсүндө жалпы кабыл алынган эл аралык стандарттарга таянарын айгинелейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Алсак, КЖПКнын 32-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, тергөө судьясы соттук контролдоону жүзөгө ашыруунун алкактарында алгачкы текшерүү органынын, тергөөчүнүн, прокурордун, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин аракеттерине (аракетсиздигине) жана чечимдерине карата кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын даттанууларын карайт. Даттанууну кароонун натыйжалары боюнча тергөө судьясы тиешелүү кызмат адамынын аракеттерин (аракетсиздигин) же чечимдерин мыйзамсыз же негизсиз деп таануу жана анын жол берилген бузууларды четтетүү милдеттери же даттанууну канааттандыруусуз калтыруу жөнүндө аныктама чыгарат (КЖПКнын 271-беренесинин 2-бөлүгү).

Мыйзам чыгаруучу тергөө судьясынын институтун киргизип, ага сотко чейинки өндүрүштүн бүткүл көлөмүн камтыган алдын алуучу жана кийинки соттук көзөмөлдү жүзөгө ашыруу боюнча ыйгарым укуктарды берип, ар бир адамдын соттук коргоого укугун камсыз кылуу боюнча конституциялык жобону ишке ашырды. Тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык жана кассациялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүн кароо менен ал ар бир адамдын ишти жогору турган сот тарабынан кайра кароо укугунун конституциялык кепилдигин турмушка ашырды, бул ар бир адамдын соттук коргоого укугунун ажырагыс бөлүгү болуп саналат.

Жогорудагы укуктук жөнгө салуудан көрүнүп тургандай, мыйзам чыгаруучу тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомунун мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүүнүн жетишээрлик кеңири механизмдин караган, мында көзөмөл кылуучу прокурор тарабынан милдеттүү текшерүүдөн тышкары, тергөөчүнүн аталган токтомуна жогору турган прокурорго же сотко даттануу укугу берилген.

5. Мамлекеттик институттардын функцияларынын арасында сот адилеттигин ишке ашыруу негизги орунду ээлейт, тактап айтканда, ага ылайык мамлекеттик бийликтин табияты укуктук жана болжолдуу мүнөзгө ээ болот.

Конституциялык соттун 2022-жылдын 15-июнундагы Чечиминде сот адилеттигин ишке ашыруу сот бийлигинин өзгөчө ыйгарым укуктарына таандык экендиги белгиленген. Өзүнүн бийик максатына байланыштуу сотко өзгөчө ыйгарым укуктар берилген жана мамлекеттик бийликтин же жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бир дагы органында болбогон бийликтик-тескөөчү ыйгарым укуктарга ээ. Мамлекеттин атынан аракеттенип, анын атынан чыгып, сот өзүнүн эркине баш ийдирүү жана белгилүү иш-аракеттерди жасоого же тийиштүү жүрүм-турумду карманууга мажбурлоо мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Сот адилеттигин жүргүзүү түрүндө да, соттук көзөмөл түрүндө да ишке ашырылуучу сот бийлиги сот актысы түрүндө билдирилет, ал бардык учурларда мамлекеттик мажбурлоо менен камсыздалган мамлекеттик бийлик органынын бийликтик эркинин актысы болуп саналат. Ар кандай сот актысы мыйзамдуу күчүнө кирген учурдан тартып ал төгүндөлбөстүк, өзгөчөлүк, милдеттүүлүк, преюдициалдык, аткарылууга жөндөмдүүлүк касиеттерине ээ болот жана өзгөрүүсүз калат.

2023-жылдын
14-июну
Бишкек шаары

№10-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Алсак, Конституцияга ылайык, Кыргыз Республикасынын сотторунун мыйзамдуу күчүнө кирген актылары бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар, коомдук бирикмелер, кызмат адамдары жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана аткарылууга тийиш (101-берененин 1-бөлүгү).

Бул конституциялык жобо сот актысы ишке катышкан же катышпаган жактар экендигине карабастан бардык жактарга жайылтылат дегенди билдирет. Ишке катышуучу адамдар үчүн соттук чечимдин милдеттүүлүгү өзүнүн жүрүм-турумун соттук чечимдин көрсөтмөлөрүнө баш ийдирүү зарылдыгын билдирет. Башка субъекттер же белгилүү иш-аракеттерди жасоого же аларды жасоодон баш тартууга, мыйзамда белгиленген жоопкерчиликке тартылуу коркунучунан улам соттун кабыл алынган чечимин таанууга жана урматтоого милдеттүү.

Мындан тышкары, соттун чечиминин мыйзамдык күчүнүн өзгөчөлүгү ал тарабынан белгиленген жагдайларга карата анын преюдициалдуулугу жана жүргүзүлгөн укуктук баа берүү болуп саналат, ал да сот актысынын социалдык баалуулугун, анын жалпыга милдеттүүлүгүн жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылууга багытталган.

Ошентип, белгиленген тартипте кабыл алынган жана мыйзамдуу күчүнө кирген сот актылары, алар соттук көзөмөлдүн же тикелей соттук териштирүүнүн алкагында кабыл алынганына карабастан бирдей касиеттерге ээ жана башка мамлекеттик органдардын актылары менен өзгөртүлүшү мүмкүн эмес.

Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтоо туруу мыйзамда белгиленген тартипте сот тарабынан жүзөгө ашырылат. Бул конституциялык жобо соттун функциясын эч бир башка орган өзүнө албастыгын, анын мазмунуна карабастан бир дагы соттун чечими соттун өзүнөн башка орган же кызмат адамы тарабынан жокко чыгарылышы, өзгөртүлүшү же токтолушу мүмкүн эместигин милдеттүү түрдө көрсөтүп турат.

6. Кылмыш-жаза процессуалдык иш мамлекеттик иштин өзгөчө түрү катары анын субъекттеринин өзүнүн кароосу жана каалоосу боюнча өзүм билемдик менен жүзөгө ашырылышы мүмкүн эмес. Бул үчүн мамлекет мыйзамдык жактан ажырагыс системалык байланышта болгон жазык-процестик иштин мүнөзүн, анын мазмунун жана багытын аныктоочу жалпы жана атайын эрежелерди, негизги жоболорду түзөт.

Бирок, КЖПКнын каралып жаткан ченемдеринин мазмунун кылмыш-жаза процессуалдык жоболордун комплексинен үзүп пайдалануу, атап айтканда КЖПКнын 27-беренесин пайдалануу талашылган ченемдерди девианттык, кем түшүнүүгө алып келди. Жыйынтыгында бул маселе боюнча соттун чечими бар болсо прокурорго кылмыш ишин кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгарып, иш боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу мүмкүнчүлүгү түзүлдү.

2023-жылдын
14-июну
Бишкек шаары

№10-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Ошентип, колдо болгон укуктук жөнгө салуу бул маселеге соттук баа берүү болгон учурда кылмыш ишин кыскартуунун мыйзамдуулугуна прокурордук көзөмөл жүргүзүү маселеси боюнча прокурордун өз эркине кароосуна жол берет, бул маани-маңызы боюнча сотко гана таандык ыйгарым укуктарга кол салуу болуп саналат. Мындай укуктук кырдаал Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик органдарынын системасын түзүүнүн конституциялык принциптеринин көз карашынан алганда да, бийликтин сот бутагынын конституциялык-укуктук статусу боюнча да жол берилгис.

Ушуга байланыштуу, Конституциялык сот азыркы соттук көзөмөл системасында жазык сот өндүрүшүнүн максаттарына карама-каршы келген, жазыктык куугунтукка алуунун туруктуу коркунучу жасалма жол менен түзүлүп, ошол эле негиздер боюнча токтотулган жазык ишин өзүм билемдикке салып, утур баштоо жол берилгис деп эсептейт, тактап айтканда, жазык сот өндүрүшүн кыскартуу сыяктуу аны аяктоонун мындай түрү адамдык ар-намысты басмырлоого жөндөмдүү, инсандын конституциялык эркиндиктерине ашыкча түйшүк болуп саналат деп эсептейт.

Жогоруда айтылгандарды көңүлгө алып, Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдер соттук коргоого укук жөнүндө конституциялык жоболорго, сот актыларынын төгүндөлбөстүгүнө жана жалпыга бирдей милдеттүүлүгүнө мыйзамдуулугу жана негиздүүлүгү өз күчүн сактаган сот актысы менен ырасталган жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгарууга жана ал боюнча өндүрүштү кайра баштоого прокурордун мүмкүнчүлүгү жол берилген көлөмдө карама-каршы келет деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту, 260-беренесинин 1-бөлүгү прокурордун мыйзамдуулугу, ошондой эле негиздүүлүгү күчүндө болгон сот актысы менен ырасталган, жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгаруу жана ал боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу мүмкүнчүлүгүнө жол берилген даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө, 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

2023-жылдын
14-июну
Бишкек шаары

№10-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

**РЕШЕНИЯ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 7 статьи 216 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алиевой Назили Адылевы и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – Алиевой Назили Адылевы, Осмоналиевой Айнуры Мусаевны;

стороны-ответчика – Букашева Мирлана Абылбековича, Орозобек уулу Максата, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Ишекеевой Гулзаады Назаркуловны, заместителя заведующего отделом правового обеспечения Администрации Президента, представляющей интересы Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики по доверенности, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Турганбаевой Айнуры Кимсанбаевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 7 статьи 216 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось обращение Алиевой Н.А. и Осмоналиевой А.М.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики пункт 7 статьи 216 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, обсудив доводы сторон, выслушав объяснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 22 августа 2022 года поступило обращение Алиевой Н.А. и Осмоналиевой А.М. о проверке соответствия пункта 7 статьи 216 Гражданского

процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – ГПК) частям 1, 2 статьи 6, части 1 статьи 61, части 1 статьи 95, части 3 статьи 97, части 1, 2 статьи 102 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

Пункт 7 статьи 216 ГПК, предусматривая, что суд может по заявлению лиц, участвующих в деле, или по своей инициативе приостановить производство по делу в случае получения уведомления Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, по мнению субъектов обращения, необоснованно наделяет суд дискрецией по своему усмотрению принимать решение о приостановлении производства по делу.

Заявители полагают, что в случае установления органом конституционного контроля неопределенности в вопросе соответствия оспариваемой нормы Конституции и принятия того или иного запроса судьи (судей) к своему производству, если это впоследствии может иметь существенное значение при рассмотрении дела судом и принятии по нему решения, суд должен приостановить производство по делу до вынесения решения Конституционным судом.

Субъекты обращения отмечают, что Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике, и конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты принимаются на ее основе (части 1, 2 статьи 6). Кроме того, Конституцией каждому гарантирована судебная защита его прав и свобод, предусмотренных ею, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, а также общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 61).

Вместе с тем, согласно части 3 статьи 97 Конституции каждый вправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией. В свою очередь, судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам (часть 1 статьи 95).

По мнению заявителей, основополагающим принципом осуществления судебной защиты является принцип законности, подразумевающий вынесение судебных решений на основе Конституции и законов, а в случае возникновения каких-либо сомнений в конституционности примененной или подлежащей применению при разрешении дела нормы закона, суд обязан приостановить дело до вынесения решения Конституционным судом.

Однако, как считают авторы обращения, оспариваемая норма создает ситуацию, при которой, несмотря на принятый к производству Конституционного суда запрос, вопрос приостановления производства по делу решается судом по его усмотрению.

Алиева Н.А. и Осмоналиева А.М. отмечают, что конституционное судопроизводство имеет сопряжение с другими видами судопроизводства. Одной из «точек соприкосновения» конституционного и гражданского судопроизводства является институт приостановления производства по делу в связи с обращением его участников в Конституционный суд. Такая взаимосвязь обусловлена правом лица на защиту своих прав и свобод как в процессе конституционного, так и гражданского судопроизводства, которые могут быть чреваты вынесением судами по одному и тому же вопросу разных решений.

Заявители утверждают, что решение о приостановлении по гражданскому делу должно быть обязательным, как в случае направления запроса судьи (судей) в орган конституционного контроля, так и в случае принятия обращения к конституционному судопроизводству.

В процессе рассмотрения дела Осмоналиева А.М. попросила Конституционный суд проверить оспариваемую норму на противоречие части 1, 2 статьи 102 Конституции Кыргызской Республики.

С учетом изложенного, субъекты обращения просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Представители стороны-ответчика Букашев М.А., Орозобек уулу М. считают доводы заявителей необоснованными, а их требования не подлежащими удовлетворению по следующим основаниям.

Как отмечает Букашев М.А., статья 215 ГПК определяя основания, по которым суд обязан приостановить производство по делу, предполагает такие случаи, при наступлении которых продолжение производства по делу невозможно до устранения либо разрешения, препятствующих ходу дела обстоятельств. В свою очередь, статьей 216 ГПК установлено, что суд может по заявлению лиц, участвующих в деле, или по своей инициативе приостановить производство по делу в случаях, которые в той или иной степени могут затруднить производство по делу, однако не исключают возможность его продолжения, то есть, предоставляя право суду по своему усмотрению решить вопрос о приостановлении производства по делу. При этом в соответствии с частью 1 статьи 219 ГПК производство по делу возобновляется после устранения обстоятельств, обусловивших его приостановление по заявлению лиц, участвующих в деле, или по инициативе суда.

Так, учитывая сроки конституционного судопроизводства, установленные статьей 31 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», а также ее специфику, подразумевающую всестороннее, детальное изучение вопроса о соответствии закона, иного нормативного правового акта Основному Закону, обязательное приостановление производства по делу в связи с началом процесса проверки конституционности закона, примененного или подлежащего применению при разрешении дела, в конечном счете, может привести к затягиванию рассмотрения дела.

Однако в гражданском судопроизводстве сроки рассмотрения играют значимую роль в делах, рассматриваемых в порядке особого производства, где те или иные обстоятельства могут потерять актуальность либо наоборот усугубить положение сторон, а также третьих лиц.

Таким образом, при обязательном приостановлении производства по делу в случае принятия к конституционному производству обращения, ограничивается право на судебную защиту одной из сторон и третьих лиц, участвующих в деле. Тогда как, в соответствии с положениями международных актов, каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения их прав, предоставленных ему конституцией или законом; государство обязуется обеспечить, чтобы право на правовую защиту для любого лица, требующего такой защиты, устанавливалось компетентными судебными, административными или законодательными властями или любым другим компетентным органом, предусмотренным правовой системой государства, и развивать возможности судебной защиты (статья 8 Всеобщей декларации прав человека, подпункт b пункта 3 статьи 2 Международного пакта о гражданских и политических правах).

Вместе с тем, Букашев М.А. отмечает, что в соответствии с частью 1, абзацем вторым части 3 статьи 95 Основного Закона, судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам, запрещается всякое вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия. Так, основываясь на указанных положениях, суд, по своему усмотрению должен решать вопрос о приостановлении производства по делу.

Между тем, полномочия Конституционного суда, установленные частью 2 статьи 97 Конституции, частью 1 статьи 4 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» являются исчерпывающими, и орган конституционного контроля не может своим актом приостановить производство по гражданскому делу.

Представитель стороны-ответчика также полагает, что согласно положениям главы 41 ГПК, предусматривающей пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам судебных актов, вступивших в законную силу, признание Конституционным судом Кыргызской Республики закона или иного нормативного правового акта противоречащим Конституции, может быть признано новым обстоятельством и основанием для пересмотра дела.

Второй представитель Жогорку Кенеша Орозобек уулу М. поддержал доводы Букашева М.А.

Представитель Администрации Президента Кыргызской Республики Ишкеева Г.Н. выразила следующее мнение по поводу оспариваемой нормы.

Статьи 215, 216 ГПК определяют институт приостановления производства по гражданскому делу, имеющий особое значение в гражданском судопроизводстве, целью которого является правильное и справедливое рассмотрение и разрешение дел.

Ишекеева Г.Н. полагает, что указанные статьи ГПК следует рассматривать в совокупном и неразрывном единстве, так как часть 4 статьи 215 ГПК предусматривает обязанность суда приостановить производство по делу в случае невозможности рассмотрения данного дела до разрешения другого дела, рассматриваемого в порядке конституционного, гражданского, административного, уголовного судопроизводства или в административном порядке.

По мнению представителя Администрации Президента Кыргызской Республики, принятие запроса судьи к производству Конституционного суда и направление соответствующего уведомления само по себе носит предписывающий характер для суда в вопросе о приостановлении производства по делу.

Вместе с тем, ввиду конституционного установления, согласно которому суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий Конституции, и, если при рассмотрении дела в любой судебной инстанции возник вопрос о конституционности закона или иного нормативного правового акта, от которого зависит решение дела, суд направляет запрос в Конституционный суд.

Таким образом, с запросами о признании неконституционными законов и иных нормативных правовых актов при рассмотрении дела в любой судебной инстанции только судьи вправе обращаться в Конституционный суд. В связи с этим, исходя из буквального понимания вышеуказанной нормы, суд может приостановить производство по делу по рассматриваемому основанию только в случае направления им соответствующего запроса.

Если же к производству Конституционного суда принято обращение в форме представления или ходатайства от других субъектов обращений, обозначенных статьей 19 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», суд должен приостановить производство на основании пункта 7 статьи 216 ГПК ввиду невозможности рассмотрения данного дела до разрешения дела, рассматриваемого в порядке конституционного судопроизводства.

Учитывая вышеизложенное, Ишекеева Г.Н. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Верховного суда Сапиянова М.Н. считает, что оспариваемая норма не является противоречащей Конституции. Она отметила, что действие оспариваемой нормы обусловлено тем, что судом должна быть дана соответствующая правовая оценка преюдициального значения к рассматриваемому делу решения Конституционного суда, которым может быть признан неконституционным нормативный правовой акт или его структурный элемент. Иными словами, суд должен установить, что проверяемый нормативный правовой акт или его структурный элемент в Конституционном суде может быть положен в основу решения суда по делу.

Кроме того, по её мнению, данная норма предусмотрена также в целях пресечения злоупотребления лицами, участвующими в деле своими процессуальными правами, которое впоследствии нередко приводит к искусственному затягиванию дела.

Представитель Министерства юстиции Турганбаева А.К. выразила позицию, согласно которой важнейшим принципом права является законность, предполагающая точное и неуклонное исполнение, соблюдение и применение законов и иных нормативных правовых актов судом. Понятие законности неразрывно связано с правильным применением судом юридических норм в гражданском процессе. В случае, если закон или иной нормативный правовой акт противоречит Конституции, приостановление производства по делу должно быть обязанностью суда. Кроме того, каждое из обстоятельств, являющихся основанием для приостановления производства по делу, может повлиять на законность выносимого решения в будущем.

Таким образом, представитель Министерства юстиции полагает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции, однако при этом она может вызвать двойное понимание и применение судами.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав объяснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение пункта 7 статьи 216 ГПК, изложенное в следующей в редакции: «Статья 216. Право суда приостановить производство

Суд может по заявлению лиц, участвующих в деле, или по своей инициативе приостановить производство по делу в случаях:

7) получения уведомления Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики о принятии к своему рассмотрению запроса о проверке конституционности закона, применённого или подлежащего применению при разрешении дела;».

ГПК принят в соответствии с порядком, установленным законодательством Кыргызской Республики и опубликован в газете «Эркин Тоо» от 2 февраля 2017 года №12-13, внесён в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В Кыргызской Республике Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие, конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты принимаются на основе Конституции (статья 6).

Это означает, что принцип верховенства и прямого действия Конституции имеет приоритетный смысл и субординированно-ориентированный характер, суть которого состоит в обеспечении иерархической соподчиненности Конституции всех без исключения актов, носящих нормативно-правовой характер.

Являясь неотъемлемым свойством правового государства и ключевой идеей конституционализма, принцип верховенства и прямого действия Конституции требует установления такого конституционного порядка, при котором будет обеспечено неукоснительное соблюдение Конституции, прежде всего, органами государства, наделёнными нормотворческими полномочиями. Иными словами, вся правовая система не может иметь самостоятельного происхождения и существовать в отрыве от основных правил, идей, принципов и ценностей Конституции. Закон, имманентно основываясь на Конституции, выступает актом реализации конституционных положений и направлен на конкретизацию идей, заложенных в Основном Законе. В этом и проявляется значимость Конституции, которая предопределена потребностью общества в наличии глобального акта, закрепляющего основные параметры закономерностей и продуманной модели функционирования всех сфер общественной жизни, государства и его органов. Именно поэтому, законы и иные нормативные правовые акты, воплощающие в жизнь установления Конституции, исполняются и защищаются государством.

В основе функционирования любого правового государства лежит незыблемая приверженность строгому соблюдению режима конституционной законности, подразумевающего совокупность взаимосвязанных конституционно-правовых норм и принципов, обеспеченных эффективно осуществляемой деятельностью уполномоченных органов государственной власти, направленной на реализацию буквы и духа Конституции, выраженного, в том числе, и в правовых позициях высшего органа конституционного контроля.

В рассматриваемом аспекте, Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики неоднократно отмечала, что любой правовой акт, любое действие органа власти или его должностного лица должны соответствовать нормам Конституции Кыргызской Республики, не противоречить их предписаниям. Необходимость обеспечить единство, целостность и непротиворечивость всей системы права обуславливает верховенство Конституции. Законы и иные правовые акты, принимаемые в Кыргызской Республике, не должны противоречить Конституции (Решения от 11 июля 2014 года, от 24 сентября 2014 года).

Изложенное означает, что закон или иной нормативно-правовой акт, в установленном законом порядке признанный противоречащим Конституции, или же в конституционности которого имеются обоснованные сомнения не могут применяться для разрешения какой-либо

3. Конституционное правосудие в системе судебной власти играет особую роль, задача которого состоит в обеспечении верховенства и прямого действия Конституции Кыргызской Республики. Оно воздействует на правовую систему, осуществляя при проверке законоположений корректировку их применения посредством выявления конституционно-правового смысла соответствующих нормоположений.

Актуализируя вышесказанное, Конституционный суд в своем Решении от 30 ноября 2022 года отметил, что главенствующее место в системе судебной подведомственности занимает конституционный контроль, предназначенный обеспечить юридическое верховенство Конституции в системе нормативных правовых актов, тем самым, достичь незыблемости общественного и государственного строя, закрепленного в Основном Законе, стабильности правового статуса личности, неуклонного выполнения конституционных требований всеми субъектами права. Защита Основного Закона является жизненно необходимой для граждан, как важнейшее условие, гарантирующее соблюдение уровня декларируемых прав и свобод со стороны государственных институтов, с другой, - защита Конституции является по существу имманентным свойством любого демократического государства для сохранения политической стабильности и дальнейшего позитивного развития всего общества.

Орган конституционного контроля, выявляя конституционный смысл норм материального или процессуального права, а также разрешая вопросы неопределённости в понимании положений Конституции в процессе правотворчества и правоприменения, формирует единство правового пространства и обеспечивает конституционную законность в стране.

В свою очередь, ситуацию с конституционной законностью в стране определяет, прежде всего, качество судебного правоприменения. Применение неконституционных нормативных правовых актов не только нарушает конституционный правопорядок, но и лишает каждого права на справедливый суд, которым охватывается жизнеспособность всей совокупности конституционных прав и свобод.

Именно поэтому, для поддержания режима конституционной законности первостепенное значение имеет соблюдение в ходе судебного правоприменения конституционных требований во всей их полноте, включая точное следование правовым позициям Конституционного суда, а также выполнение иных установок, содержащихся в его решениях, обращенных к правоприменителю.

Положения о правах и свободах человека и гражданина, содержащиеся в Конституции, а также учредительные, регулятивные, охранительные и иные конституционные установления обретают в актах Конституционного суда детальную конкретизацию и ясность с точки зрения изначального их замысла, заложенного в Основном Законе. Исходя из этого, орган конституционного контроля ориентирует законодателя на достижение тех целей, которые основаны на конституционных ценностях и принципах.

Таким образом, среди функций институтов государства осуществление конституционного правосудия занимает особое место и, именно, благодаря ему, природа государственной власти приобретает конституционно выверенный, правовой, системный и предсказуемый характер.

4. Конституция признает судебную власть не только самостоятельной ветвью, но и возлагает на нее одну из ключевых функций в системе разделения государственной власти.

Воздействие судебной ветви власти на общество чрезвычайно многогранное, при этом оно не может быть сведено только к правоприменительным аспектам. Роль суда, определяемая в правовом государстве, состоит, прежде всего, в упрочнении господства права и служит ему гарантией от сторонних неправомерных действий и решений.

На органы правосудия возложена значительная ответственность за поддержание устойчивости конституционно-правового порядка, поскольку по своему предназначению они служат претворению в жизнь конституционных установлений и ценностей.

Таким образом, непосредственно институты правосудия наделены функционалом оказывать определяющее воздействие на процесс обеспечения прямого действия Конституции в аспекте ее верховенства. При этом юридическая ценность Основного Закона, как непосредственного регулятора общественных отношений, воплощается только через конституционно обусловленные судебные решения.

В соответствии с частью 1 статьи 95 Основного Закона, судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам. В нормативном единстве с частью 1 статьи 102, устанавливающей, что суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий Конституции, вытекает обязанность судьи подчиняться, прежде всего, Конституции и, ни в коем случае, не применять при разрешении конкретного дела нормативный правовой акт, в конституционности которого у него возникли сомнения.

Учитывая требование о непосредственном применении Конституции, обращенное ко всем судам, вопрос о запросе суда в орган конституционного контроля при возникновении сомнений в конституционности закона, примененного или подлежащего применению при разрешении дела, имеет исключительное значение.

Согласно Конституции, судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам (часть 1 статьи 95). Данная конституционная норма показывает стремление государства в полном объеме реализовать верховенство Конституции и законов во всех сферах общественных отношений и, прежде всего, при отправлении правосудия.

Судья, выполняя такую архиважную государственную функцию как правосудие, осуществляет свою деятельность в условиях динамично меняющегося массива законодательства на фоне стремительно развивающихся общественных отношений. Такое развитие законодательства объективно порождает различного рода коллизии и серьезные трудности в процессе правоприменения.

В свою очередь, конституционно-правовые основы осуществления правосудия предполагают недопустимость применения при разрешении дела норм закона, вызывающих у судьи сомнения в его конституционности. Так, во взаимосвязи с частями 1, 2 статьи 6, статья 102 Основного Закона специально устанавливает, что суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий Конституции и, если при рассмотрении дела в любой судебной инстанции возник вопрос о конституционности закона или иного нормативного правового акта, от которого зависит решение дела, суд направляет запрос в Конституционный суд.

Из смысла данной конституционной нормы следует, что любые сомнения судьи в конституционности закона, являются основанием для обращения в Конституционный суд. При этом, до вынесения решения по этому вопросу органом конституционного контроля в соответствии с пунктом 2 части 2 статьи 97 Основного Закона, судья не вправе применять этот закон в конкретном деле. Соответственно, в этом случае производство по делу подлежит обязательному приостановлению.

Подобный механизм обеспечивает законность, обоснованность и преюдициальность судебных актов, способствуя, тем самым, правильному и справедливому разрешению каждого дела, стабильности режима законности и правовой системы, а также позволяет упреждать возможные нарушения конституционных установок, прав и свобод человека и гражданина.

В аспекте взаимодействия судов различных видов юрисдикций и разграничения их компетенции по выявлению неконституционных законов и исключением таковых из числа действующих нормативных правовых актов данное правовое явление является совокупным результатом реализации, с одной стороны, конституционной обязанности по обращению судов общей юрисдикции с постановкой вопроса о конституционности закона перед Конституционным судом, а с другой – обязанности последнего окончательно разрешить этот вопрос.

Причем, самостоятельная оценка судами конституционности закона и возможности применения его в конкретном деле без обращения в Конституционный суд недопустима, поскольку она может привести к различному толкованию конституционных норм и формированию противоречивой судебной практики, которое, непременно, негативно отразится на охраняемых Конституцией ценностях и установках, правах и свободах человека и гражданина.

Таким образом, обязательное приостановление производства по делу исходит не только из прямого контекста статьи 102 Основного Закона, но и основывается на принципе верховенства Конституции над законами всех уровней, его прямого действия, подчинения судьи, прежде всего, Конституции (часть 1, 2 статьи 6, часть 1 статьи 95).

5. Не менее важное значение имеет вопрос о допустимости дальнейшего производства по делу, если сомнение в конституционности закона, подлежащего применению судом, возникли не у суда (судьи), а у сторон, или же других лиц, не являющихся участниками данного дела, но их обращение в Конституционный суд затрагивает сферу правоприменения и по этому делу.

Как отмечалось в настоящем Решении, недопустимость применения судами (судьей) при разрешении любого дела закона, вызывающего сомнение в его конституционности, имеет особое, конституционно-правовое значение. Поэтому обязательность приостановления производства по делу не должна вызывать сомнений и, более того, зависеть от правового статуса инициатора обращения в Конституционный суд. Это привело бы к возникновению преимуществ, к примеру, у судей, что также с точки зрения Конституции не допустимо.

Вместе с тем, в случае обращения в Конституционный суд физических и юридических лиц, основанием для приостановления производства по делу в судах общей юрисдикции может быть не сам факт обращения в Конституционный суд, а лишь судебный акт о принятии ходатайства к конституционному судопроизводству. Тем самым, Конституционный суд предварительно подтверждает, что высказанные сомнения в конституционности закона имеют под собой серьезные основания.

Конституционный суд, разрешая вопрос допустимости обращения физических и юридических лиц к конституционному судопроизводству, руководствуется законодательным критерием, заключающимся в установлении неопределённости в вопросе о том, соответствует ли закон требованиям Конституции.

В таком случае перерыв процессуальной деятельности в форме приостановления производства по делу основывается на таком принципиальном, конституционно обусловленном юридическом факте, как недопустимость применения при отправлении правосудия закона или иного нормативного правового акта, вызывающего у Конституционного суда сомнение в его конституционности и признавшего необходимость проведения по установленной процедуре проверки на его соответствие нормам Конституции.

6. Гражданское процессуальное законодательство предусматривает обязанность суда приостановить производство по делу, в случае невозможности его рассмотрения до разрешения другого дела, рассматриваемого, в том числе и в порядке конституционного судопроизводства (пункт 4 статьи 215 ГПК). Данное правовое регулирование является исчерпывающим и охватывает все возможные случаи возникновения сомнения в конституционности закона при рассмотрении дел судами общей юрисдикции и не двусмысленно предполагает, что при отправлении запроса судом (судьей) в Конституционный суд, или же при принятии обращения физического и юридического лица к конституционному судопроизводству суд непременно обязан приостановить производство по делу. Адекватность такого процессуального порядка подтверждается конституционно значимыми мотивами, изложенными в предыдущих пунктах настоящего Решения.

Конституционный суд особо отмечает о недопустимости законодательного предоставления возможности предрешения вопроса судом общей юрисдикции о конституционности закона или иного нормативного правового акта до вынесения решения Конституционным судом по этому вопросу.

В этой связи оспариваемая норма (пункт 7 статьи 216 ГПК), устанавливающая право суда по своему усмотрению решать вопрос о приостановлении производства по делу, в том числе, и в случае получения уведомления органа конституционного контроля о принятии к своему рассмотрению обращения о проверке конституционности закона, примененного или подлежащего применению при разрешении дела, является излишним звеном в правовом регулировании и подлежит исключению из правовой системы путем признания ее противоречащей частям 1, 2 статьи 6, части 1 статьи 61, части 1 статьи 95, части 3 статьи 97, части 1, 2 статьи 102 Конституции.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Пункт 7 статьи 216 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики признать противоречащим частям 1, 2 статьи 6, части 1 статьи 61, части 1 статьи 95, части 3 статьи 97, части 1, 2 статьи 102 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**по делу о проверке конституционности части
2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской
Республики в связи с обращением Курманбаевой
Аиды Маратовны**

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыгалы кызы К. с участием:

обращающейся стороны – Алмазбекова Тилека Алмазбековича, представителя по доверенности;

стороны-ответчика – Кадыралиева Тынарбека Сабыровича, Бабаевой Баглан Орманбековны, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, полномочного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Асакева Эрнеста Эркинбековича, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Мамытканова Шеримкула Замирбековича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Курманбаевой А.М.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 22 августа 2022 года поступило ходатайство Курманбаевой А.М. о проверке соответствия части 2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (далее – УК) частям 2, 4 статьи 23, части 1 статьи 61, части 2 статьи 62 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 сентября 2022 года данное ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании представитель обращающейся стороны Алмазбеков Т.А. поддержал свои требования и отметил следующее.

Установление рамок, ограничивающих суд в определении размера компенсации морального вреда, не позволяет достичь разумности и справедливости в каждом индивидуальном случае, поскольку данное ограничение является не соразмерным по сравнению с теми нравственными и физическими страданиями, которые испытывает лицо вследствие причинённых преступлением последствий.

Заявитель в своих доводах обращает внимание на часть 1 статьи 61 Основного Закона, согласно которой каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права.

Автор ходатайства также указывает на статью 8 Всеобщей декларации прав человека, где отмечено, что каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему Конституцией или законом.

По мнению заявителя, под моральным вредом в соответствии со статьей 16 Гражданского кодекса Кыргызской Республики (далее - ГК) следует понимать нравственные и/или физические страдания, испытываемые гражданином в результате противоправного нарушения, умаления или лишения принадлежащих ему личных неимущественных прав и нематериальных благ.

Как указывает субъект обращения, существующая система определения компенсации за моральный вред, причиненный преступлением, не является объективной и не имеет разумного оправдания. Размер денежной компенсации, назначаемый судом в размере от 50-кратного до 1000-кратного расчетного показателя в зависимости от тяжести причиненного вреда, не согласуется с конституционным принципом равенства и целями, ради достижения которых допускается ограничение прав и свобод граждан.

В качестве обоснования своих доводов заявитель указывает, что предлагаемые максимальные значения в размере 100 тысяч сом не могут охватить самые страшные сценарии причиненного вреда, которые должен оценить суд с учетом обстоятельств конкретного дела, и тем самым, не соответствуют установленным Конституцией принципам разумности и справедливости.

На основании изложенного, субъект обращения просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Представитель стороны-ответчика Кадыралиев Т.С. не согласился с доводами обращающейся стороны и считает, что оспариваемая норма не противоречит нормам Конституции по следующим основаниям.

В уголовном законодательстве (в редакции от 2017 и 2021 годов) определено, что возмещение материального ущерба и компенсация морального вреда, причиненного преступлением, является принудительной мерой уголовно-правового воздействия, которые применяются судом независимо от освобождения лица от уголовной ответственности либо наказания.

Здесь законодатель принял решение о компенсации морального вреда, что не противоречит нормам Конституции, а напротив обеспечивается конституционная защита прав граждан от преступного посягательства и, помимо возмещения материального ущерба, устанавливается компенсация морального вреда.

При определении размеров компенсации морального вреда суд принимает во внимание степень вины нарушителя, тяжесть совершенного преступления, общественный резонанс, личность виновного лица и иные заслуживающие внимания обстоятельства.

Сумма материального ущерба в рамках уголовного судопроизводства определяется из его фактической стоимости, причиненного ущерба на момент совершения преступления. Размер денежной компенсации морального вреда судом устанавливается в зависимости от тяжести причиненного вреда в размере от 50-кратного до 1000-кратного расчетного показателя.

Кадыралиев Т.С. предполагает, что в рассматриваемом аспекте не исключены случаи подачи потерпевшим ходатайства о компенсации морального вреда на многомиллионные суммы по преступлениям небольшой тяжести или менее тяжким преступлениям. Потерпевший, зная о том, что в случае отсутствия у подозреваемого, обвиняемого, осужденного лица возможности возместить моральный вред его возмещение будет осуществляться за счет специализированного фонда (часть 10 статьи 40 Уголовного процессуального кодекса – далее УПК), может воспользоваться этим обстоятельством в корыстных целях. Соответственно, законодатель установил минимальную и максимальную сумму компенсации морального вреда. Данное положение отвечает механизму построения санкций уголовно-правовых норм (относительно-определенные санкции) в зависимости от степени тяжести преступных деяний.

Установленный частью 2 статьи 71 УК размер компенсации морального вреда не ограничивает права и свободы человека и гражданина, а, напротив, обеспечивает защиту их интересов.

В соответствии со статьей 4 Декларации основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью, принятой Резолюцией 40/34 Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 года, лица, пострадавшие от преступления имеют право на доступ к механизмам правосудия и скорейшую компенсацию за нанесенный им ущерб в соответствии с национальным законодательством.

Законодатель (в редакции УПК от 2017 и 2021 гг.) определил обеспечение возмещения материального ущерба и морального вреда как одну из задач уголовного судопроизводства (пункт 7 статьи 6 УПК).

При этом в обозначенном Кодексе отсутствует понятие гражданского иска, соответственно, нет участников процесса с такими названиями, как гражданский истец, гражданский ответчик и их представители. Но это вовсе не означает, что механизм возмещения материального ущерба и морального вреда, причиненного преступлением, отсутствует в уголовном процессе вообще.

Согласно статье 40 УПК, физическое или юридическое лицо, которому преступлением причинен физический, моральный вред и (или) материальный ущерб, признается потерпевшим. Причинение преступлением хотя бы одного вышеуказанного вреда, обуславливает признание лица потерпевшим и возмещение обвиняемым материального ущерба и морального вреда. Кроме того, потерпевший вправе получать за счет государства компенсацию морального вреда, причиненного преступлением.

Основываясь на изложенном, Кадыралиев Т.С. просит ходатайство обращающейся стороны оставить без удовлетворения.

Другой представитель стороны-ответчика Бабаева Б.О. поддержала доводы Кадыралиева Т.С.

Полномочный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. отметил, что согласно статье 135 УПК иски о компенсации в денежном выражении за причиненный моральный вред предъявляются в порядке гражданского судопроизводства.

Молдобаев А.Т. считает, что суд, принимая решение по уголовному делу об удовлетворении заявленных исковых требований о возмещении морального вреда и определяя порядок производимого взыскания, обязан указать в приговоре нормы гражданского законодательства, которыми он руководствовался, привести обстоятельства, оцененные судом и повлиявшие на размер компенсации морального вреда в отношении каждого потерпевшего, определить степень вины обвиняемого.

Исходя из этого, законодательное определение нижнего и верхнего порога при возмещении морального вреда не является ограничением прав и свобод человека, а лишь предусматривают определенные пределы размера денежной компенсации, что в целом согласуется с конституционным принципом равенства с учетом разумности.

С учетом изложенного он полагает, что оспариваемая норма не противоречит нормам Конституции.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Асакеев Э.Э. придерживается позиции, изложенной представителями стороны-ответчика.

При этом Асакеев Э.Э. считает, что согласно статье 1028 ГК, моральный вред возмещается в денежной форме, размер которого определяется судом в зависимости от характера причиненных потерпевшему физических и нравственных страданий, а также степени вины причинителя в случаях, когда вина является основанием возмещения. При определении размера компенсации вреда должны учитываться требования разумности и справедливости. Характер физических и нравственных страданий оценивается судом с учетом фактических обстоятельств, при которых был причинен моральный вред, и индивидуальных особенностей потерпевшего.

Таким образом, часть 2 статьи 71 УК не является обязательной мерой уголовно-правового воздействия на обвиняемого, а является лишь правом суда по возмещению морального вреда с установлением денежной компенсации на основании ходатайства потерпевшего.

С учетом изложенного, Генеральная прокуратура считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Верховного суда Сапиянова М.Н. считает оспариваемую норму не противоречащей Конституции по следующим основаниям.

В соответствии с частью 1 статьи 71 УК компенсация морального вреда относится к принудительным мерам уголовно-правового воздействия и применяется судом независимо от освобождения лица от уголовной ответственности либо наказания по основаниям, предусмотренным УК.

Соответственно, под иными мерами уголовно-правового воздействия следует понимать меры государственного принуждения, не входящие в систему наказаний и санкции уголовно-правовых норм, применяемые к лицам, совершившим общественно опасные деяния, и, ограничивающие их права, интересы и свободы с целью предупреждения совершения ими новых деяний или возмещения ущерба, причиненного преступлением.

Уголовный закон должен четко и ясно определять наказуемое деяние (действие или бездействие), что не подлежит расширительному толкованию.

В этой связи, в целях формирования качественной судебной практики для расчета компенсации морального вреда необходимы цифры-ориентиры, на которые могут ссылаться суды, а также другие участники уголовного судопроизводства.

В соответствии с пунктом 3 статьи 393 УПК в описательно-мотивировочной части обвинительного приговора помимо описания преступного деяния, квалификации содеянного, мотивов назначения наказания должно содержаться и обоснование решения суда о возмещении материального ущерба и (или) морального вреда, причиненного преступлением.

Отсутствие общего метода оценки размера морального вреда и его компенсации ставит судей в затруднительное положение.

Соответственно, исключение из УК нормы, устанавливающей единую базисную ставку при определении размера возмещения морального вреда, еще более усложнит задачу в рассматриваемых вопросах.

Что касается справедливости размера денежной компенсации морального вреда, его соразмерности с последствиями преступления, то определить эквивалентность страдания размеру денежной компенсации невозможно. Поскольку не существует стандарта, позволяющего измерить в денежных средствах боль, физическое и нравственное страдание, при этом размер компенсации должен быть соответствующим перенесенным страданиям.

Следует отметить, что в соответствии с частью 5 статьи 4 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики», суды контролируют исполнение вступивших в законную силу судебных актов.

Ввиду этого, при определении размера денежной компенсации морального вреда суд учитывает имущественное положение обвиняемого и самого потерпевшего, соотносит размер компенсации с уровнем жизни населения.

Представитель Министерства юстиции Мамытканов Ш.З. считает, что законодательное определение верхнего порога в размере 1000 расчетных показателей при возмещении морального вреда, не в полной мере может гарантировать установленные Конституцией права гражданина.

По его мнению, в статье 16 ГК не предусмотрены какие-либо ограничения по сумме возмещения морального вреда и при определении размеров компенсации морального вреда суд принимает во внимание степень вины нарушителя и иные заслуживающие внимания обстоятельства.

С учетом изложенного, Министерство юстиции считает возможным рассмотреть целесообразность исключения из статьи 71 УК установленного верхнего порога размера расчетного показателя, применяемого для исчисления денежной компенсации при возмещении морального вреда либо пересмотреть обозначенный порог в сторону увеличения.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение части 2 статьи 71 УК, изложенное в следующей редакции:

«Статья 71. Возмещение материального ущерба и компенсация морального вреда

2. В случае компенсации морального вреда суд устанавливает денежную компенсацию. Эта компенсация назначается в размере от 50-кратного до 1000-кратного расчетного показателя в зависимости от тяжести причиненного вреда.».

Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года №127 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 16 ноября 2021 года №122-133, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В соответствии с Конституцией права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения, относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (часть 1 статьи 23).

Вышеуказанное означает признание Основным Законом самоценности человека и его субъективных прав, обеспечение которых является первоочередной задачей государства, его неотъемлемой обязанностью. В свою очередь, результативность работы государственного механизма в этой сфере зависит от качества правового регулирования и правильного функционирования государственных институтов, которые обязаны обеспечить каждому индивиду без исключений реальность декларируемых Основным Законом прав и свобод.

В этой связи законодатель, прежде чем устанавливать общие правила поведения, обязан проводить оценку регулирующего воздействия принимаемых им нормативных правовых актов, учитывать все аспекты проблем, нуждающихся в упорядочении, заблаговременно выявлять риски и «скрытые» издержки избранного им пути, дабы не допустить напряженности в обществе ввиду введения того или иного варианта правового регулирования. Особенно, это касается чувствительных сфер человеческой жизнедеятельности. К таким, безусловно, относится институт возмещения вреда, причиненного личным неимущественным правам и нематериальным благам человека и гражданина (моральный вред).

3. Каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 61).

Орган конституционного контроля Кыргызской Республики неоднократно выражал свою правовую позицию относительно права каждого на судебную защиту с различных ракурсов и подходов к данной конституционной установке (Решения Конституционной палаты Верховного суда от 9 декабря 2015 года, от 1 ноября 2018 года, от 24 января 2018 года, от 16 января 2019 года, от 16 сентября 2020 года). В частности, в Решении от 30 ноября 2022 года Конституционный суд отметил, что «закрепление в Конституции права на судебную защиту конституционно связывает государственную власть (всю систему публичной власти) обязанностью создания механизмов, гарантирующих беспрепятственное пользование каждым обозначенным правом. При этом ключевым содержанием данного права является доступность правосудия, означающая

недопустимость принятия норм, блокирующих доступ граждан к правосудию. Не имея реального доступа к правосудию по какому-либо вопросу, лицо не может реализовать в полной мере свое конституционное право на судебную защиту. Причем, лица, нуждающиеся в судебной защите, должны иметь возможность обращения в суд по любому вопросу, если только они сами не откажутся от этого права».

Применительно к рассматриваемой проблеме это означает, что лицу, нуждающемуся в судебной защите, должна быть предоставлена возможность решать не только вопрос о том, стоит ли ему воспользоваться этим правом или нет, но и самому определять адекватность своих притязаний, а суд обязан принимать решение, исходя из принципов законности, соразмерности и справедливости.

4. В соответствии со статьей 4 Декларации основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотреблений властью, принятой Резолюцией 40/34 Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 года жертвы преступлений имеют право на доступ к механизмам правосудия и скорейшую компенсацию за нанесенный им ущерб в соответствии с национальным законодательством.

Под термином «жертвы» понимаются лица, которым индивидуально или коллективно был причинен вред, включая телесные повреждения или моральный ущерб, эмоциональные страдания, материальный ущерб или существенное ущемление их основных прав в результате действия или бездействия, нарушающего действующие национальные уголовные законы государств-членов, включая законы, запрещающие преступное злоупотребление властью (пункт 1 Декларации). Таким образом, в судебной защите жертвы преступлений нуждаются не только в виде неотвратимости наказания виновных лиц, но и в возмещении последними причиненного материального ущерба и морального вреда.

С положениями названной Декларации коррелируются и нормы УК, которые предусматривают возмещение материального ущерба и компенсацию морального вреда судом независимо от освобождения лица от уголовной ответственности либо наказания по основаниям, предусмотренных УК (часть 1 статьи 71).

Причиненный вред личности в результате совершенного преступления, а также создание угрозы его причинения в зависимости от структуры его состава (материального либо формального), как правило, содержится в перечне квалифицирующих признаков преступления.

Однако предусмотренное законом наличие отдельных видов вреда в качестве обязательного признака состава преступления не должно пониматься как обстоятельство, которое исключает возможность наступления других общественно опасных последствий, таких как причинение материального ущерба и морального вреда.

5. Моральный вред - это физические или нравственные страдания, испытываемые лицом при нарушении его личных нематериальных или иных нематериальных благ.

Содержание морального вреда заключается в том, что действия лица, причинившего вред, обязательно должны найти отражение в сознании потерпевшего и вызывать негативную психическую реакцию.

Обязательство по компенсации морального вреда возникает при наличии одновременно следующих условий: претерпевание физических или нравственных страданий; неправомерное действие лица, причинившего вред; причинная связь между неправомерными действиями и моральным вредом; вина.

В соответствии с УПК иски о компенсации за причиненный моральный вред в денежном выражении предъявляются в порядке гражданского судопроизводства (часть 2 статьи 136).

Институт гражданского иска в уголовном процессе находится в тесной связи с уголовным правом, гражданским правом и процессом. Исковая форма защиты права в уголовном процессе в отличие от гражданского имеет ряд особенностей.

Гражданский иск в уголовном процессе представляет собой механизм защиты нарушенного права, носящий льготный характер, обусловленный конституционным гарантированием прав потерпевших от преступлений, их доступа к правосудию и компенсации причиненного им ущерба. Поэтому подача гражданского иска в уголовном процессе является дополнительной возможностью для защиты своих прав и интересов потерпевшими. Хотя юридическая природа обязанности виновного лица нести ответственность по гражданскому иску, заявленному в уголовном процессе, является гражданско-правовой, тем не менее, подсудность и подведомственность гражданского иска, вытекающего из уголовного дела, определяется подсудностью уголовного дела. Тогда как для исков о возмещении вреда в порядке гражданского судопроизводства характерна альтернативная территориальная подсудность.

Исходя из требований Конституции, а также международных пактов о обеспечении эффективного правосудия, доводы, приводимые в поддержку гражданского иска о возмещении материального ущерба в уголовном процессе, служат подтверждением высокой процессуальной целесообразности рассмотрения в нем и иска о компенсации морального вреда.

Гражданский иск в уголовном деле не усложняет уголовный процесс. Преимущества разрешения гражданского иска в уголовном процессе очевидны с точки зрения процессуальной экономии и полноты исследования доказательств, которые, как правило, полноценно содержатся в уголовном деле.

Среди преимуществ такого рассмотрения выделяются следующие: лицо, признанное гражданским истцом по уголовному делу, освобождается от необходимости дважды участвовать в судебных разбирательствах; наиболее быстрое возмещение вреда, причиненного потерпевшему преступлением; наличие благоприятных условий для

достаточно всестороннего исследования доказательств по иску, когда решение по нему принимается судьей, наиболее полно информированном обо всех обстоятельствах совершенного преступления; исключение параллелизма в работе судов; возможность максимально полной реализации потерпевшим своих прав в пределах одного судебного разбирательства, исключение двойной траты времени и средств, факторов психологического раздражения, а порой и страдания потерпевшей стороны, вызываемые повторным исследованием обстоятельств преступления. В конечном счете, такая мера уголовно-правового воздействия, как компенсация морального вреда является одним из способов преодоления последствий совершенного преступления.

6. Согласно оспариваемой норме, в случае возмещения морального вреда суд устанавливает денежную компенсацию. Эта компенсация назначается в пределах от 50-кратного до 1000-кратного расчетного показателя в зависимости от тяжести причиненного вреда (часть 2 статьи 71 УК).

Рассмотрение данной нормы в системной связи с положениями части 10 статьи 40 УПК показывает, что основным фактором, повлиявшим на установление законодателем минимальных и максимальных порогов компенсации морального вреда, причиненного преступлением, является обязательство государства по возмещению материального ущерба и (или) морального вреда потерпевшему из специализированного фонда в порядке, определенном Кабинетом Министров, в случаях, когда их возмещение не возможно за счет подозреваемого, обвиняемого, осужденного. При этом, по замыслу законодателя, в случае несогласия потерпевшего с суммой компенсации морального вреда в рамках уголовного дела, то он имеет возможность обратиться с этим вопросом в суд отдельно в гражданско-правовом порядке.

Прежде всего, следует сказать о месте государства в системе ответственности по возмещению морального вреда, причиненного преступлением.

В своей совокупности конституционные установления требуют от государства создания благоприятных условий для достойной жизни и свободного развития каждого человека, что возможно лишь в условиях устойчивого правопорядка, когда каждый член общества не только сам соблюдает правила дозволенного поведения, но и уверен в своей безопасности. Иначе говоря, на государстве лежит своя доля ответственности за неприкосновенность каждой личности и создание для нее безопасной среды жизнедеятельности.

Государство должно предпринимать меры по предотвращению преступлений, но, исходя из природы человека, ни одно из них не способно гарантировать абсолютную безопасность каждому индивиду. Ввиду этого, государство несет ответственность за обеспечение справедливого рассмотрения судом каждого дела о преступлении, неотвратимости наказания виновных, а также за восстановление нарушенных прав потерпевших, в том числе, за своевременную компенсацию причиненного ему материального ущерба и морального вреда.

Соответственно, обязанность государства по компенсации причиненного преступлением морального вреда потерпевшему, в случае, когда его возмещение невозможно за счет подозреваемого, обвиняемого, осужденного, вытекает из его функции по обеспечению режима законности в стране. Однако этот вопрос не может быть решен только бюджетным финансированием и напрямую зависит от финансовых возможностей государства на том или ином этапе его развития.

Таким образом, установленные в оспариваемой норме пределов возмещения морального вреда являются допустимыми и соразмерными, но только тогда, когда речь идет о компенсации морального вреда за счет специализированного фонда, в порядке, определяемом Кабинетов Министров, и не могут рассматриваться как влекущие нарушение конституционных установлений, прав и свобод человека и гражданина.

В то же время, применение установленных порогов во всех случаях взыскания морального вреда в рамках уголовного дела является недопустимым.

7. В соответствии с принципом уголовного законодательства о неотвратимости уголовной ответственности лицо, совершившее преступное деяние, подлежит не только наказанию, но и другим мерам уголовно-правового воздействия.

В этой связи следует принять во внимание, что компенсация морального вреда - это установление дополнительного вида гражданско-правовой ответственности, не исключающая основного вида наказания, установленного уголовным законодательством. При этом адекватное возмещение потерпевшему морального вреда – это вопрос восстановления в том числе и социальной справедливости.

Институт возмещения морального вреда на современном этапе развития общества и государства является необходимым и востребованным элементом правовой системы. Вместе с тем, потребность в совершенствовании данного института подтверждается действием оспариваемой нормы.

Редакция оспариваемой нормы, вводя пределы компенсации морального вреда, устанавливает строгие параметры оценки нравственных и физических страданий лиц, пострадавших от преступлений, без учета всех обстоятельств дела и тяжести нанесенного вреда.

Кроме того, принцип независимости судей предполагает их неотъемлемое право на собственное убеждение в оценке обстоятельств дела и вопрос о соразмерности денежных компенсаций морального вреда, безусловно, должен быть отнесен к судейской дискреции.

Таким образом, введение законодателем пределов возмещения морального вреда в оспариваемой норме не отвечает конституционным требованиям соразмерности вводимых ограничений конституционно-значимым целям, установленным частью 2, 4 статьи 23 Конституции, и не позволяет в полной мере реализовать право каждого на судебную защиту посредством адекватной компенсации причиненного преступлением морального вреда (часть 1, статьи 63).

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать нормативное положение части 2 статьи 71 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «в размере от 50-кратного до 1000-кратного расчетного показателя», противоречащим частям 2 и 4 статьи 23, части 1 статьи 61, части 2 статьи 62 Конституции Кыргызской Республики.

2. Считать допустимым законодательное установление пределов компенсации морального вреда только для случаев его возмещения из средств специализированного фонда в порядке, определенном Кабинетом Министров Кыргызской Республики в силу требований части 10 статьи 40 Уголовного процессуального кодекса Кыргызской Республики.

3. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Матсакова Кадырбека Мусаевича, представляющего интересы Табалдиевой Клары Омуркуловны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошовой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., с участием:

обращающейся стороны – Матсакова Кадырбека Мусаевича, представителя Табалдиевой Клары Омуркуловны по доверенности;

стороны-ответчика – Букашева Мирлана Абылбековича, Арстанбекова Ханманаса Арстанбековича и Арзиева Мирбека Исамамаговича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности,

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента Кыргызской Республики и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Аблабекова Омурбека Келдибековича, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Турганбаевой Айнуры Кимсанбаевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде й Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось обращение Матсакова К.М., представителя Табалдиевой К.О. по доверенности.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Кыдырбаева К.Дж., проводившего подготовку дела к рассмотрению в судебном заседании, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

18 августа 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Матсакова К.М., представляющего интересы Табалдиевой К.О. о проверке соответствия части 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) частям 3, 5 статьи 23, части 4 статьи 58 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 8 сентября 2022 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

Приговором Сузакского районного суда Джалал-Абадской области (далее – Сузакский районный суд) от 1 июня 2021 года Табалдиева К.О. была признана виновной по части 1 статьи 204 Уголовного кодекса Кыргызской Республики. В связи с истечением срока давности уголовного преследования, уголовное дело было прекращено в соответствии с положениями УПК, а Табалдиева К.О. была освобождена от уголовного наказания.

Не согласившись с указанным приговором, субъект обращения обратился в Сузакский районный суд с апелляционной жалобой и ходатайством о восстановлении пропущенного им срока. По результатам рассмотрения ходатайства, постановлением Сузакского районного суда от 12 ноября 2021 года был восстановлен срок обжалования приговора того же суда от 1 июня 2021 года.

Определением судебной коллегии Джалал-Абадского областного суда по уголовным делам и делам о проступках от 29 марта 2022 года было отменено постановление Сузакского районного суда от 12 ноября 2021 года. Апелляционная жалоба Табалдиевой К.О. на указанное решение суда была оставлена без рассмотрения, а производство по делу было прекращено.

Заявитель обратился в Верховный суд Кыргызской Республики с кассационной жалобой на вышеуказанное определение апелляционной инстанции, и по итогам рассмотрения суд, ссылаясь на оспариваемую норму, постановлением от 13 июня 2022 года оставил кассационную жалобу без рассмотрения.

По мнению субъекта обращения, оспариваемая норма нарушает установленное Конституцией право каждого осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом в соответствии с законом. Кроме того, заявитель отмечает, что права и свободы человека, установленные в Основном законе государства, не подлежат никаким ограничениям.

На основании вышеизложенных доводов обращающаяся сторона просит признать оспариваемую норму неконституционной.

Представитель стороны-ответчика Букашев М.А. не согласился с доводами заявителя и считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики по следующим основаниям.

Институт процессуальных сроков направлен на упорядочение соответствующих действий в целях недопущения необоснованного затягивания процессуальных действий и обеспечения защиты прав и законных интересов сторон, участвующих в деле. Это связано с тем, что без установления процессуальных сроков при расследовании уголовных дел и рассмотрении в судах может негативно сказаться не только на правах личности, но и на уголовном судопроизводстве в целом.

Поэтому необходимо установить и соблюдать процессуальные сроки для обеспечения прав сторон, участвующих в деле, а также для эффективного решения проблем уголовного судопроизводства.

Согласно положениям статьи 138 УПК, процессуальные сроки могут быть продлены лишь в случаях и порядке, предусмотренных указанным Кодексом.

В соответствии с частью 4 статьи 403 указанного Кодекса, постановление судьи об удовлетворении или отказе в удовлетворении ходатайства о восстановлении пропущенного срока может быть обжаловано в суде апелляционной инстанции, однако не предусмотрена возможность последующего обжалования этого судебного акта в кассационной инстанции.

В то же время Букашев М.А. отмечает, что в соответствии с положениями Гражданского процессуального и Административно-процессуального кодексов допускается обжалование в апелляционной и кассационной инстанциях решения о восстановлении или об отказе в восстановлении срока для подачи жалобы (представления) в гражданском и административном судопроизводстве.

В свою очередь, согласно положениям статьи 441 УПК, суд кассационной инстанции вправе проверить производство по делу в части существенных нарушений норм процессуального права.

Восстановление или отказ в восстановлении пропущенного срока на подачу апелляционной жалобы или представления относится также к процессуальным действиям суда, вынесшего приговор. Однако эти действия никоим образом не лишают и не ограничивают гарантированные законом права лиц, участвующих в деле, и не нарушают соблюдение судебного порядка, не препятствуют всестороннему и объективному изучению обстоятельств дела, а также не влияют на вынесение законного и обоснованного приговора.

По мнению представителя стороны-ответчика, нет необходимости подавать жалобу в суд кассационной инстанции на определение суда о восстановлении пропущенного срока или об отказе в его восстановлении для подачи апелляционной жалобы или представления.

На основании изложенного, Букашев М.А. считает, что оспариваемая норма не нарушает права сторон, участвующих в уголовном судопроизводстве, и просит оставить ходатайство обращающегося без удовлетворения.

Другие представители стороны-ответчика Арзиев М.И., Арстанбеков Х.А. поддержали доводы Букашева М.А. и просили оставить ходатайство без удовлетворения.

Постоянный представитель Президента Кыргызской Республики и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. выразил мнение, что оспариваемая норма не противоречит указанным статьям Конституции по следующим основаниям.

Молдобаев А.Т. считает довод заявителя о несоответствии оспариваемой нормы части 3 статьи 23 Конституции необоснованным, поскольку в соответствии со статьей 12 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» она не является подзаконным нормативным правовым актом.

Кроме того, он отмечает, что права и обязанности обвиняемого, осужденного (оправданного) определены в УПК, а в пункте 2 части 7 статьи 46 этого же Кодекса указано, что осужденный имеет право получить копии судебных решений и обжаловать их.

Ссылаясь на части 1, 2 статьи 439, часть 1 статьи 440 УПК, Молдобаев А.Т. считает, что вступившее в законную силу решение суда апелляционной инстанции может быть обжаловано в суде кассационной инстанции.

Доводы обращающейся стороны о том, что оспариваемая норма не предусматривает возможность обжалования решения суда апелляционной инстанции в кассационном порядке, не могут быть приняты в качестве ограничения права на рассмотрение дела в вышестоящем суде, поскольку оспариваемую норму следует рассматривать в единстве с другими статьями того же Кодекса, в частности со статьями 46, 439, 440.

В вышеуказанных статьях четко указано, что каждый осужденный или потерпевший имеет право на рассмотрение своего дела в вышестоящем суде в соответствии с законом, и не усматриваются какие-либо несоответствия.

В то же время Молдобаев А.Т. отмечает, что у него возникли сомнения в том, что оспариваемая норма в сфере правоприменения, в частности, вопросы, связанные с уголовным делом обращающейся стороны, были приняты Верховным судом к производству, но в итоге остались без рассмотрения.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н., ссылаясь на статью 23, часть 4 статьи 58 Конституции, отмечает, что оспариваемая норма не может рассматриваться как закон, ограничивающий права и свободы человека и гражданина. Поскольку лица, не согласные с актом суда, имеют возможность обжаловать его в апелляционную инстанцию, следовательно, конституционные права граждан на судебную защиту и подачу жалобы в вышестоящий суд не ограничиваются.

Согласно части 4 статьи 439 УПК, предметом рассмотрения суда кассационной инстанции могут быть определения, предшествующие окончательному судебному решению, только в случае, предусмотренном указанным Кодексом. Такие определения подлежат пересмотру в кассационном порядке одновременно с рассмотрением кассационных жалобы или представления на окончательное судебное решение, принятое по данному уголовному делу.

Сапиянова М.Н. выразила мнение, что с учетом судебной практики, приведшей к необоснованным затягиваниям рассмотрения дела, такие ограничения в Кодексе были предусмотрены для того, чтобы,

обжалуя каждый судебный акт вплоть до суда кассационной инстанции, стороны, участвующие в деле, не затягивали необоснованно рассмотрение дела. Они имеют своей целью исключить необоснованные затягивания рассмотрения дел, улучшить работы судов, и упорядочить действий сторон, участвующих в деле, по подаче жалоб, следовательно, оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Аблабеков О.К. по доверенности, не согласился с доводами заявителя и высказал следующее мнение по поводу оспариваемой нормы.

Аблабеков О.К. отмечает, что довод обращающейся стороны о том, что оспариваемая норма нарушает право осужденного на обжалование судебных решений, является необоснованным, поскольку в пункте 2 части 7 статьи 46 УПК установлено, что осужденный вправе обжаловать судебные решения.

В Кыргызской Республике гарантия судебной защиты прав и свобод человека и гражданина, находясь во взаимосвязи с правом на пересмотр дела вышестоящим судом, не подлежит никаким ограничениям и осуществляется на основании принципа равенства всех перед законом и судом.

Аблабеков О.К. отмечает, что положение о том, что постановление судьи об удовлетворении или об отказе в удовлетворении ходатайства о восстановлении пропущенного срока может быть обжаловано только в суд апелляционной инстанции, призывает с соблюдением принципа равноправия участников судебного процесса обжаловать своевременно принятого решения суда только в случае несогласия с ним. Это позволяет избежать необоснованных затягиваний и волокиты за счет своевременного обжалования решений, вынесенных по уголовным делам. А в случаях, когда подача апелляционной жалобы пропущена по уважительным причинам, лица, имеющие право на обжалование, могут обратиться в суд, вынесший приговор, с ходатайством о восстановлении пропущенного срока.

При рассмотрении ходатайства о восстановлении срока апелляционного обжалования, суд не решает вопросы виновности и меры ответственности, он оценивает законность и обоснованность ранее принятых решений с целью проверки соблюдения или несоблюдения требований, установленных УПК.

Поэтому, по мнению Аблабекова О.К., право на судебную защиту, которое является одним из прав, не подлежащих ограничению в соответствии со частями 3 и 5 статьи 23 Конституции, было обеспечено законодателем путем установления одноуровневого судебного контроля.

Приостановление обжалования решения по ходатайству о восстановлении срока обжалования апелляционным судом может привести к значительному увеличению нагрузки на судебную систему в отношении менее важных дел. Также возрастут случаи злоупотребления

правом со стороны лиц, стремящихся избежать ответственности. Это, в свою очередь, крайне затрудняет обеспечение принципа неотвратимости уголовной ответственности и неизбежно окажет влияние на общее состояние законности и правопорядка в стране.

Учитывая изложенное, О.К. Аблабеков выразил позицию, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Турганбаева А.К. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции по следующим основаниям.

Согласно принципу верховенства права и законности, установленному в статье 7 УПК, уголовное судопроизводство в Кыргызской Республике осуществляется с соблюдением принципа верховенства права, в соответствии с которым человек, его права и свободы признаются высшими ценностями.

В связи с этим, главой 46 УПК предусмотрена возможность обжалования судебных решений в апелляционном порядке, а главой 51 того же Кодекса предусмотрена возможность обжалования судебных решений в кассационном порядке.

Согласно частям 1 и 2 статьи 439 указанного Кодекса Верховный суд является судом кассационной инстанции и пересматривает судебные решения на основании и в порядке, установленных указанным Кодексом. Суд кассационной инстанции проверяет по кассационным жалобе, представлению законность приговора, определения суда апелляционной инстанции.

Вместе с тем вступившее в законную силу судебное решение апелляционной инстанции может быть обжаловано в суд кассационной инстанции осужденным, оправданным, адвокатом и законными представителями, потерпевшим и (или) его представителем, а также иными лицами в той части, в которой обжалуемое судебное решение затрагивает их права и законные интересы.

Представитель Министерства юстиции Турганбаева А.К. отмечает, что в соответствии с частью 1 статьи 24 Конституции Кыргызская Республика обеспечивает всем лицам, находящимся в пределах ее территории и под ее юрисдикцией, защиту их прав и свобод. Таким образом, она считает, что в оспариваемой норме возможность обжалования решения судьи об удовлетворении или отказе в удовлетворении ходатайства о восстановлении пропущенного срока в суд кассационной инстанции не ограничена.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, заслушав объяснения третьих лиц, и, изучив материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение части 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, изложенное в следующей редакции:

«Статья 403. Порядок восстановления срока на подачу жалобы или представления

4. Постановление судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока может быть обжаловано в суде апелляционной инстанции, который вправе отменить постановление и рассмотреть поданные жалобы и представления по существу или вернуть их в суд, вынесший обжалуемый судебный акт для выполнения требований, предусмотренных статьей 417 настоящего Кодекса.».

УПК принят в соответствии с порядком, установленным законодательством Кыргызской Республики и опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года номерах №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституция Кыргызской Республики устанавливает, что в иерархии высших ценностей человек, его права и свободы занимают главенствующее положение. В обеспечении этой ценности и заключается смысл существования демократического государства.

Судебная защита, как универсальное правовое средство, является высшей формой государственной защиты прав и свобод личности. Это обусловлено тем, что именно судебный порядок рассмотрения споров и свершившихся правонарушений выступает в качестве наиболее цивилизованной и совершенной формы разрешения различного рода конфликтов. Лишь посредством судебной процедуры в полной мере могут быть обеспечены единообразное соблюдение всех постулатов и принципов права, установлена истина и восстановлена справедливость, предотвращены противоправные действия граждан, направленные на самоличное восстановление справедливости. Последнее чревато огульными обвинениями, проявлением бесконтрольной жестокости и иных неадекватных мер воздействия (самосуд). Это приведет к губительным последствиям для развития общества, сделает жизнь в таком обществе непредсказуемой, лишит человека чувства защищенности и безопасности. Поэтому отправлением правосудия возлагается исключительно на компетентные органы государственной власти, причем, только на суд (часть 1 статьи 94 Конституции).

3. При этом только качественное правосудие способно обеспечить стабильность основ конституционного строя, режим законности и правопорядка в стране, общественное благополучие и устойчивость дальнейшего развития государства.

Качество отправления правосудия является важным компонентом функционирования правового государства и выступает ключевым показателем эффективности системы правосудия в любой стране. Независимая

и компетентная судебная система, ее доступность для каждого, разумные и внятные судебные процедуры, материальная обеспеченность, наличие современных технологий и инструментов, надлежащая ответственность судей, оперативность и эффективность рассмотрения дел, процедурная точность, полнота и справедливость судебных актов лежат в основе качества отправления правосудия. Причем, именно содержание судебных решений играет критическую роль в удовлетворенности сторон состоявшимся правосудием, причем, независимо от того, чью сторону занял суд.

Качественное судебное решение, которым всесторонне, полно и адекватным обоснованием разрешены вопросы, связанные с исследованием, оценкой всех обстоятельств дела и применением норм права, не только снижает вероятность его дальнейшего обжалования, но и способствует реализации в системе правосудия принципа *res judicata*, согласно которому ни одна из сторон не может требовать пересмотра однажды уже разрешенного дела только ради проведения повторного слушания и получения иного судебного акта. Иными словами, каждое дело должно быть рассмотрено судом и разрешено один раз, поскольку систематический пересмотр судебных решений подрывает принципы стабильности и окончательности судебных актов, что неминуемо приводит к снижению эффективности правосудия, соответственно, и уровня доверия общества к судебной системе в целом.

Многоинстанционность судебной системы, являющаяся рудиментом советской модели, предусматривала возможность пересмотра судебных решений в более высоких инстанциях без особых на то причин, что укоренило представление граждан о неизбежности прохождения всех судебных инстанций для достижения результата правосудия. Этот феномен инерционно сохраняется в работе судебной системы Кыргызской Республики по сей день и, как было указано выше, лежит в основе неэффективности правосудия, и, в связи с этим, низкого уровня доверия общества к судебной системе. Такое положение дел обуславливается также недостаточным вниманием законодателя к действующим правовым механизмам пересмотра судебных решений. В то же время, нельзя исключать случаи принятия ошибочного судебного акта.

4. Судебные ошибки представляют собой крайне негативное явление, поскольку подрывают авторитет судебной системы и государственной власти в целом.

Неправильное рассмотрение и разрешение дела не только означает невыполнение закрепленных в законе общих задач судопроизводства, но и препятствует достижению конечных целей правосудия, ассоциируется с несостоятельностью государства по обеспечению режима законности и правопорядка.

Судебные ошибки имеют различную природу происхождения и приводят к различным правовым последствиям.

Судебную ошибку, допущенную в результате добросовестного заблуждения судьи, то есть его убежденности в позиции, которая имеет объективные с его точки зрения основания, порождающее спорные суждения, нельзя расценивать как проявление недобросовестного отношения судьи к своим профессиональным обязанностям или же как дискредитирующий судью факт, соответственно, подобное действие/бездействие не подлежит никакой юридической ответственности, в том числе дисциплинарной.

Судебные же ошибки, совершенные в результате грубой небрежности, либо профессиональной некомпетентности, приводят к искажению истины, противоречат целям правосудия и наносят непоправимый вред авторитету судебной власти (Решение Конституционной палаты Верховного суда от 21 октября 2020 года).

В этой связи неизбежность судебной ошибки в правоприменительной практике судов непременно должна учитываться при построении системы правосудия.

В правовой системе Кыргызской Республики законодатель предусмотрел такие правовые механизмы, которые предоставляют возможность, как повторного рассмотрения судебных дел, так и их пересмотра вышестоящими судебными инстанциями.

Так, в реализацию части 4 статьи 58 Конституции о праве осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом законодатель предусмотрел в УПК регламентацию порядка пересмотра первичных судебных актов по уголовным делам в вышестоящих судах апелляционной и кассационной инстанций.

Применительно к уголовному процессу в качестве суда апелляционной инстанции выступают судебные коллегии Бишкекского городского суда и областных судов, рассматривающие уголовные дела по жалобам и представлениям на не вступившие в законную силу приговоры и постановления, вынесенные судом первой инстанции, а также на постановления, вынесенные следственным судьей в порядке судебного контроля. Кассационная инстанция, представленная судебной коллегией Верховного суда Кыргызской Республики, рассматривает дела по кассационным жалобам, представлениям на вступившие в законную силу приговоры и определения суда апелляционной инстанции.

Институты апелляционного и кассационного производств выступают в качестве действенных правовых механизмов исправления судебных ошибок, являясь тем самым, важнейшей гарантией защиты прав, свобод и интересов человека.

Таким образом, исправление ошибок в правосудии является важным аспектом обеспечения справедливости и эффективности судебной системы, укрепления доверия к правосудию, соответственно, уважения к закону и, главное, предотвращения повторных ошибок.

5. Конституционное право осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом выступает неотъемлемым компонентом права на судебную защиту, поскольку оно дает возможность осужденному лицу

обжаловать свое дело и добиться того, чтобы возможные ошибки нижестоящих судов могли быть исправлены в вышестоящем суде.

Данное право во взаимосвязи с частями 1 и 2 статьи 98 Конституции должно обеспечиваться Верховным судом Кыргызской Республики, как высшим органом судебной власти, осуществляющим пересмотр судебных решений по обращениям участников судебного процесса, в том числе, по уголовным делам в порядке, определяемом законом.

УПК устанавливает, что приговор, не вступивший в законную силу, а также иные судебные акты суда первой инстанции могут быть обжалованы сторонами в апелляционном порядке (часть 1 статьи 397).

При этом в случае пропуска срока на подачу жалобы или представления по уважительной причине лица, имеющие право подать жалобу или представление, могут ходатайствовать перед судом, постановившим приговор, а также иное судебное решение, постановление следственного судьи о восстановлении пропущенного срока. Ходатайство о восстановлении срока рассматривается в судебном заседании судьей, постановившим приговор, иное судебное решение, следственным судьей, вынесшим постановление, который вправе вызвать лицо, возбудившее ходатайство, для дачи объяснений. Ходатайство о восстановлении срока на подачу апелляционной жалобы или представления на приговор может быть подано не позднее 3 месяцев со дня вынесения судом решения, на иное судебное решение, постановление следственного судьи – не позднее одного месяца со дня вынесения решения (части 1, 2 статьи 403 УПК).

Иными словами, институт восстановления пропущенного срока ограничен временными рамками, что имеет целью сохранить стабильность принимаемых судебных актов и правовую определенность уже сложившихся правоотношений.

Согласно оспариваемой норме, постановление судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока может быть обжаловано в суде апелляционной инстанции, который вправе отменить постановление и рассмотреть поданные жалобы и представления по существу или вернуть их в суд, вынесший обжалуемый судебный акт для выполнения требований, предусмотренных статьей 417 УПК.

Отмеченная норма не предусматривает возможности обжалования в кассационном порядке судебных актов, вынесенных по вопросам восстановления пропущенных сроков. Это процессуальное положение в определенной мере объясняется тем, что оспариваемая статья, будучи структурным элементом статьи 403 УПК, находится в главе 46 УПК, регулирующей вопросы обжалования судебных решений в апелляционном порядке, тогда как обжалование судебных решений в кассационном порядке предусмотрено главой 51 этого кодекса. В свою очередь, данная глава УПК также не содержит такого порядка.

Таким образом, определение суда апелляционной инстанции, вынесенное по итогам рассмотрения постановления суда по вопросу восстановления пропущенного срока обжалования, по своей природе носит

пресекательный характер и блокирует вероятность в дальнейшем исправления возможной судебной ошибки.

В этом аспекте орган конституционного контроля в своем Решении от 17 марта 2021 года отмечал, что в ряде случаев промежуточные судебные акты действительно носят ярко выраженный вспомогательный характер. Однако в других случаях они выходят за пределы данного значения, имеют самостоятельную ценность и могут существенно влиять на исход дела, затрагивая при этом важнейшие интересы, как личности, так и общества, и государства. Такие промежуточные судебные акты по своей функциональной направленности имеют все черты итоговых актов и способны оказывать влияние как на развитие судебного процесса (к примеру: восстановление срока исковой давности), так и пресекательное воздействие на него (отказ в принятии к производству, применение срока давности, прекращение производства по делу). Иными словами, они играют существенную, а порою и решающую роль в исходе дела, порождают правовые последствия, выходящие за рамки процессуальных правоотношений, а потому не могут считаться «рядовыми».

В итоге такие судебные акты, пресекая дальнейшее производство по делу, напрямую влияют на степень доступности вышестоящих судов для пересмотра судебных актов с целью выявления возможных судебных ошибок.

Конституционный суд Кыргызской Республики, затрагивая вопросы доступности правосудия, в своем Решении от 30 ноября 2022 года отметил, что закрепление в Конституции права на судебную защиту конституционно связывает государственную власть (всю систему публичной власти) обязанностью создания механизмов, гарантирующих беспрепятственное пользование каждым обозначенным правом. При этом ключевым содержанием данного права является доступность правосудия, означающая недопустимость принятия норм, блокирующих доступ граждан к правосудию. Не имея реального доступа к правосудию по какому-либо вопросу, лицо не может реализовать в полной мере свое конституционное право на судебную защиту. Причем, лица, нуждающиеся в судебной защите, должны иметь возможность обращения в суд по любому вопросу, если только они сами не откажутся от этого права.

Исходя из общих принципов судопроизводства, каждый должен иметь право на беспрепятственное пользование всеми возможностями судебной системы на любой стадии уголовного процесса, тем более, когда речь идет не о сути дела, а лишь о возможности его пересмотра.

6. Право на судебную защиту предполагает в том числе и право на обжалование судебных актов нижестоящих судов в высший судебный орган с точки зрения соблюдения ими норм материального и процессуального права.

Верховный суд в силу статьи 16 конституционного Закона «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах» в пределах своих полномочий рассматривает дела в качестве суда кассационной

кассационной инстанции. Его решения являются окончательными и обжалованию не подлежат (часть 4 статьи 98 Конституции).

В Решении от 17 февраля 2021 орган конституционного контроля отметил, что институт кассационного производства, являясь одним из действенных механизмов исправления судебных ошибок, выступает важнейшей гарантией защиты прав и свобод человека, а в случае их нарушения нижестоящими судами – основным способом их восстановления. При этом главной задачей кассационной судебной инстанции является проверка правильности применения норм материального и процессуального права и посредством этого – установление единой правоприменительной практики, отвечающей конституционным принципам справедливости и законности.

Определение апелляционной инстанции, выносимое по результатам пересмотра постановления суда об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока, основывается также на нормах материального и процессуального права, соответственно, проблемы с их правильным применением вполне возможны. А учитывая пресекательный характер данного судебного акта, когда человек окончательно может лишиться возможности пересмотра своего дела, рассматриваемое определение не может быть исключено из сферы судебного контроля Верховного суда. Нельзя забывать о том, что вопрос восстановления пропущенных процессуальных сроков является правовым инструментом обеспечения доступности всех возможностей правосудия по установлению справедливости и законности, восстановлению нарушенных прав, свобод и интересов человека.

В связи с этим Конституционный суд считает, что вопрос о возможности оспаривания постановления судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока в кассационном порядке должен быть предусмотрен в уголовно-процессуальном законодательстве.

Следует особо обратить внимание на тот факт, что право каждого на рассмотрение аналогичных судебных актов кассационной инстанцией по гражданским и административным делам закреплено в соответствующих процессуальных кодексах.

Так, определение суда апелляционной инстанции об отказе в восстановлении пропущенного срока может быть обжаловано в порядке кассации (часть 3 статьи 324 Гражданско-процессуального кодекса); пропущенный срок на подачу кассационной жалобы (представления) может быть восстановлен судом кассационной инстанции (часть 3 статьи 248 Административно-процессуального кодекса).

Следовательно, отсутствие в главе 51 УПК возможности обжалования в кассационном порядке судебных актов, вынесенных по вопросам восстановления пропущенных сроков не согласуется с универсальным требованием эффективного восстановления в правах посредством правосудия, отвечающего критериям справедливости, умаляет и ограничивает право осуждённого на рассмотрение его дела вышестоящим судом в соответствии с законом.

7. Конституционный суд считает доводы заявителя относительно противоречия оспариваемой нормы части 3 статьи 23 Конституции, предусматривающей запрет на принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина, несостоятельными. УПК, являясь самостоятельным видом нормативных правовых актов, обеспечивающих системное регулирование однородных общественных отношений в сфере уголовного судопроизводства, не относится к подзаконным нормативным правовым актам.

8. Проверяя конституционность оспариваемого нормативного правового акта, Конституционный суд устанавливает его соответствие Конституции по порядку принятия, подписания, опубликования и введения в действие (пункт 3 части 2 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики»).

Конституционный суд обращает внимание на то, что согласно оспариваемой норме, суд апелляционной инстанции вправе отменить постановление и рассмотреть поданные жалобы и представления по существу или вернуть их в суд, вынесший обжалуемый судебный акт для выполнения требований, предусмотренных статьей 417 УПК.

Наличие в оспариваемой норме ссылки на указанную статью создает правовую путаницу, так как эта статья предусматривает перечень видов решений, принимаемых судом апелляционной инстанции по результатам рассмотрения уголовного дела, то есть она не содержит никаких требований, как указано в статье 403 УПК в отношении апелляционных жалоб и представлений.

Появившаяся вследствие несоблюдения законодателем системы правил подготовки проектов нормативных правовых актов, то есть нормотворческой техники, ссылка на статью 417 УПК является ошибочной. Иными словами, эта статья по своему смыслу и содержанию не имеет взаимной связи с оспариваемой нормой, поскольку требования, предъявляемые к апелляционной жалобе и представлению, содержатся в статье 406 УПК, соответственно, оспариваемая норма должна применяться в системной связи только с этой статьей.

Кыргызский язык является государственным языком. В случае расхождения текста на государственном языке с текстом на официальном языке, текст на государственном языке считается оригиналом.

Оспариваемая же норма не отвечает требованиям аутентичности и внутренней согласованности между её текстами на государственном и официальном языках. Так, если исходить из ее содержания на государственном языке, то предметом рассмотрения суда апелляционной инстанции может стать постановление судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока, тогда как текст на официальном языке устанавливает, что в суде апелляционной инстанции может быть обжаловано соответствующее постановление судьи, суда.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48,

49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать часть 4 статьи 403 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 5 статьи 23, части 4 статьи 58 Конституции Кыргызской Республики, в той мере, в которой создает препятствие пересмотру определения суда апелляционной инстанции, вынесенного по результатам рассмотрения постановления судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока в кассационном порядке.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать внесение изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики, вытекающих из мотивировочной части настоящего Решения.

3. До внесения соответствующих изменений в законодательство, пересмотр определения суда апелляционной инстанции, вынесенного по результатам рассмотрения постановления судьи об удовлетворении или отказе в восстановлении пропущенного срока в кассационном порядке, должен осуществляться самостоятельно в соответствии с разделом XII Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 5 статьи 80, статьи 95 Уголовного кодекса Кыргызской Республики и пункта 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126 в связи с обращениями Шарапова Ж., Матцакова С.А., Рамазановой Э.А., Байышова Н.Б.

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А. с участием:

обращающейся стороны – Шарапова Жаныбека, Матцакова Самата Аскаревича, Рамазановой Эсении Арстанбековны, Байышова Нурбека Байышовича;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насыркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Асакеева Эрнеста Эркинбековича, представителя Генеральной прокуратуры по доверенности, Мусаева Байтик Мусаевича, представителя Министерства внутренних дел по доверенности, Кулназарова Руслана Арстановича, представителя Министерства юстиции по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 5 статьи 80, 95 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (далее- УК) и пункта 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126.

Поводом к рассмотрению данного дела явились ходатайства Шарапова Жаныбека, Матцакова Самата Аскаревича, Рамазановой Эсении Арстанбековны, Байышова Нурбека Байышовича.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики часть 5 статьи 80, статья 95 УК и пункт 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

29 августа 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Шарапова Ж. о проверке соответствия статьи 95 УК части 2 статьи 56 Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 21 сентября 2022 года ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании Шарапов Ж. поддержал свои требования и отметил следующее.

В вышеотмеченной статье Конституции установлено, что в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека.

Заявитель обращает внимание на часть 5 статьи 76 (судимость) Уголовного кодекса Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года №68 (далее – УК 1997 года), согласно которой было предусмотрено, что, если осужденный после отбытия наказания вел себя безупречно, то по ходатайству суд может снять с него судимость до истечения срока ее погашения. Указанный Кодекс был признан утратившим силу Законом «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 24 января 2017 года №10.

Однако в статье 95 действующего УК, регулирующей судимость и ее погашение, не содержится норма, предоставляющая осужденным права снятия судимости до истечения срока ее погашения в случае безупречного поведения. В связи с чем, заявитель считает, что такое регулирование отменяет и умоляет его права и свободы.

13 октября 2022 года в Конституционный суд поступило ходатайство Матцакова С.А., Рамазановой Э.А., Байышова Н.Б. о проверке конституционности пункта 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса

Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 15 ноября 2022 года указанное ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании заявители поддержали свои требования и просили их удовлетворить.

Заявители отмечают, что оспоренной нормой внесены изменения в Закон «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 24 января 2017 года №10, согласно которым статьи 7 и 8 данного Закона признаны утратившими силу.

Так, пункт 17 статьи 7 отмеченного Закона предусматривал, что правила, установленные УК 1997 года в отношении давности, условно-досрочного освобождения от отбывания наказания, назначения наказания более мягкого, чем предусмотрено законом, погашения и снятия судимости, распространяются на лиц, совершивших преступления до вступления в силу нового УК, за исключением случаев, когда им смягчаются уголовно-правовые последствия преступного деяния указанных лиц.

Субъекты обращения считают, что, исходя из смысла указанной нормы очевидно, что законодатель предусмотрел в период переходного правосудия право суда на снятие судимости в соответствии со статьей 373 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (в редакции 1997 года), то есть суд вправе был рассматривать вопрос о снятии судимости в соответствии со статьей 76 УК 1997 года и принимать решение о досрочном снятии судимости либо об его отказе.

При этом законодатель не предусмотрел в оспариваемом законе нормы, предполагающие давать право суду принимать решение в части переходного правосудия по УК 1997 года, а, наоборот, признал их утратившими силу.

В данном случае заявители указывают, что законодатель принял нормативный правовой акт, который лишает человека права на обращение в суд с вопросом о снятии судимости.

В соответствии с частью 2 статьи 56 Конституции в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека.

Субъекты обращения в закрепление своих доводов привели пример о том, что адвокат Рамазанова Э.А. ходатайствовала о снятии судимости, ссылаясь на статью 76 УК 1997 года и часть 1 статьи 12 действующего УК, в которой предусмотрено, что закон, отменяющий преступность деяния или смягчающий уголовно-правовые последствия преступного деяния, имеет обратное действие во времени, то есть распространяется на лиц, совершивших соответствующее деяние до вступления такого закона

в силу, в том числе на лиц, отбывающих наказание или отбывших его. В действующем УК отсутствует норма, предусматривающая снятие судимости, при этом статья 12 данного Кодекса содержит обратное действие уголовного закона. В связи с этим постановлением судьи Первомайского районного суда г. Бишкек от 14 марта 2022 года ходатайство адвоката Рамазановой Э.А. было удовлетворено и судимость была снята до истечения срока погашения.

Позже судебной коллегией Бишкекского городского суда на основании апеллиционного представления прокурора упомянутое постановление Первомайского районного суда было отменено. Судебная коллегия обосновала отмену постановления тем, что в действующей редакции УК и Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) правовой институт снятия судимости не предусмотрен, предусмотрено лишь автоматическое погашение судимости по истечении определенного срока. Следовательно, в полномочия суда не входит разрешение и рассмотрение вопроса о снятии судимости.

В этой связи, заявители считают, что законодатель, признав утратившими силу оспариваемую норму, лишил права граждан на обращение в суд в части досрочного снятия судимости, поскольку в настоящее время еще остались лица, осужденные по УК 1997 года.

8 февраля 2023 года в Конституционный суд поступило ходатайство Матцакова С.А. о проверке конституционности части 5 статьи 80 УК.

В судебном заседании заявитель поддержал свои требования и просил их удовлетворить.

Субъект обращения отмечает, что в соответствии с пунктом 3 части 2 статьи 61 УК в редакции 1997 года предварительное заключение засчитывалось судом в срок наказания. При этом один день предварительного заключения соответствовал двум дням содержания в воспитательной колонии общего или усиленного режима, в исправительной колонии общего, усиленного или строгого режима, в дисциплинарной воинской части.

Согласно действующему УК, срок содержания под стражей до вступления приговора в законную силу засчитывается из расчета один день под стражей за один день лишения свободы.

Матцаков С.А. отмечает, что с точки зрения лишения свободы важен каждый час и нет никаких правовых причин игнорировать в плане зачета даже 48-часовое задержание. Также субъект обращения считает важным рассматривать аспект нахождения лица на стадии предварительного следствия в следственном изоляторе и колониях Службы исполнения наказания при Министерстве юстиции, где важно различать режим, выраженный в условиях содержания, так как условия содержания и распорядок в следственных изоляторах и колониях сильно отличаются друг от друга.

Заявитель ссылаясь на нормы международного акта, касающиеся права на гуманное обращение и уважение достоинства лишенных свободы лиц, присущего человеческой личности, и об обязанности пенитенциарной системы обеспечить режим для заключенных, существенной целью

которого является их исправление и социальное перевоспитание.

Он считает, что содержание обвиняемых до вступления приговора в законную силу в следственных изоляторах, отличающихся по своим условиям и режиму от колоний, является по своей правовой природе унижением человеческого достоинства и может быть приравнено к пыткам, жестокому или унижающим достоинство видам обращения или наказания.

В соответствии с частью 4 статьи 56 Конституции никто не может подвергаться пыткам и другим бесчеловечным, жестоким или унижающим достоинство видам обращения или наказания.

В связи с чем, Матцакова С.А. считает, что часть 5 статьи 80 УК, ухудшившая положение лиц, содержащихся под стражей до вступления приговора в законную силу, противоречит статье 55, частям 2, 4 статьи 56, части 1 статьи 61 Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 16 февраля 2023 года ходатайство Матцакова С.А. было принято к производству.

Учитывая однородность требований Шарапова Ж., Матцакова С.А., Рамазановой Э.А., Байышова Н.Б., в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 32 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» вышеуказанные три дела соединены в одно конституционное судопроизводство.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. не согласился с доводами заявителей и считает, что оспариваемые нормативные положения не противоречат Конституции и высказал следующую позицию по ним.

Диспозиция статьи 95 УК, который был принят 28 октября 2021 года, аналогична норме, содержащейся в УК в редакции от 2 февраля 2017 года (далее – УК 2017 года). То есть, в указанных кодексах не предусматривалось положение, согласно которому, если осужденный после отбытия наказания вел себя безупречно, то по ходатайству суд мог снять с него судимость до ее истечения срока погашения.

Он отметил, что Шарапов Ж. ссылается на УК 1997 года, который утратил законную силу после принятия УК 2017 года, признанного утратившим силу в связи с принятием в новой редакции УК.

Тем самым, как считает Ысыранов С.К., требование части 2 статьи 56 Конституции о том, что в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека, не нарушено.

Институт судимости существует как последствие совершенного преступления, а также должен служить для общества инструментом для предупреждения противоправных деяний. Лицо, совершившее преступление, помимо отбывания наказания, должно осознавать последствия своего противоправного действия. Общественная реабилитация выражается в том, что в период и после отбытия наказания должно происходить

исправление человека, а именно формирование у него законопослушного поведения. Осужденное лицо должно реабилитироваться перед обществом, вместо того чтобы продолжать нарушать нормы нравственности.

Основываясь на изложенном, Ысыранов С.К. просит ходатайство Шарапова Ж. оставить без удовлетворения.

Вместе с этим по ходатайству Матцакова С.А., Рамазановой Э.А., Байышова Н.Б. Ысыранов С.К. отметил, что согласно статье 1 Закона «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 24 января 2017 года УК 2017 года вводится в действие с 1 января 2019 года. Тем самым, правила, установленные УК 1997 года в отношении погашения и снятия судимости, распространяются на лиц, совершивших преступления до вступления в силу УК 2017 года, то есть до 1 января 2019 года.

Ысыранов С.К. считает, что согласно части 2 статьи 23 Конституции, права и свободы могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты прав и свобод других лиц. В связи с чем, ссылаться на положения статьи утратившей силу УК неприемлемо, так как это нарушает этические нормы и не обеспечивает защиту прав и свобод других людей.

Учитывая изложенное, сторона-ответчик считает, что оспариваемая норма не противоречит части 2 статьи 56 Конституции.

Относительно части 5 статьи 80 УК представитель стороны – ответчика не согласился с доводами Матцакова С.А. и считает, что она не противоречит нормам Конституции.

Ысыранов С.К. отмечает, что в соответствии со статьей 11 УК преступность и наказуемость деяния определяются законом, действовавшим во время совершения этого деяния. Временем совершения преступления признается время совершения лицом предусмотренного законом действия или бездействия.

С учетом того, что если преступность и наказуемость определяются законом, действовавшим во время его совершения, то не может стоять вопрос о применении норм, которые ухудшают правовое положение обвиняемых.

Согласно части 2 статьи 12 действующего УК, закон, устанавливающий преступность деяния или ужесточающий уголовно-правовые последствия преступного деяния, не имеет обратного действия.

При этом УК 1997 года были предусмотрены правила сложения наказаний и зачета (статья 61), то есть указывалось, что предварительное заключение засчитывается судом в срок наказания. При этом один день предварительного заключения соответствовал двум дням содержания в воспитательной колонии общего или усиленного режима, в исправительной колонии общего, усиленного или строгого режима, в дисциплинарной воинской части.

Наличие указанного правила, по мнению Ысыранова С.К., создавало условия для затягивания сроков рассмотрения уголовных дел.

С учетом практического опыта, а также в связи с необходимостью исключения возможности умышленного затягивания рассмотрения уголовных дел, УК 2017 года указанное правило сложения наказаний и зачета изменено, а именно, срок содержания под стражей до вступления приговора в законную силу стал засчитываться из расчета один день под стражей за один день лишения свободы (часть 5 статьи 81 УК).

Далее, представитель стороны-ответчика отмечает, что согласно уголовному законодательству, заключение под стражу в качестве меры пресечения применяется по судебному решению при невозможности применения иной, более мягкой меры пресечения в отношении лиц, обвиняемых в совершении преступлений, за которые уголовным законом предусмотрено наказание в виде лишения свободы.

Ысыранов С.К. утверждает, что расчет наказания, который включает содержание под стражей до вступления приговора в законную силу, с использованием соотношения «один день под стражей за один день лишения свободы», направлен на защиту прав, восстановление справедливости и объективное рассмотрение дела.

Более того, как отмечает представитель стороны-ответчика, ряд преступлений, относящийся на сегодняшний день к менее тяжким преступлениям по действующему УК, ранее относился к тяжким преступлениям. В связи с данными изменениями, сроки наказаний уменьшены соответственно. Ранее в судебной практике наблюдались факты затягивания дел и при сложении из расчета один день под стражей за один день лишения свободы, сроки отбывания наказания сокращались до минимума, что вызывало отрицательную реакцию со стороны потерпевшей стороны.

Ысыранов С.К. считает, что часть 5 статьи 80 действующего УК не ухудшает положение лиц, содержащихся под стражей до вступления приговора в законную силу, поскольку права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены в той мере, в которой это необходимо для защиты основ конституционного строя, нравственности, здоровья, прав и законных интересов других лиц, обеспечения обороны страны и безопасности государства.

Кроме того, представитель стороны-ответчика обращает внимание на отсутствие в обращении заявителя обстоятельств и фактов, подтверждающих его выводы о том, что содержание обвиняемых до вступления приговора в законную силу в следственных изоляторах является унижением человеческого достоинства и может быть приравнено к пыткам, жестоким или унижающим достоинство видам обращения или наказания, и отмечает, что условия содержания в следственных изоляторах в прошлом не соответствовали требованиям, но на сегодняшний день они положительно изменены.

Представитель Президента и Кабинета Министров Молдобаев А.Т. по оспариваемому положению статьи 95 УК выразил следующее мнение.

Он отметил, что факт осуждения и назначения лицу по приговору суда наказания за совершенное преступление, а также наличие у данного лица непогашенной судимости порождает на основе уголовно-правового регулирования его публично-правовые отношения с государством, которые при совершении новых преступлений служат основанием для оценки его личности.

Исходя из этого, основной целью судимости является именно учет лиц, совершивших преступления и отбывших наказание, а также, в некоторых случаях, надзор за такими лицами.

Учитывая, что судимость является особым правовым положением лица, признанного судом виновным в совершении преступления и осужденного к уголовному наказанию, ее функция заключается в определенных ограничениях прав осужденного, которые не входят в содержание наказания.

Молдобаев А.Т. полагает, что отсутствие права на досрочное погашение судимости в оспариваемой норме имеет своей целью защиту прав и свобод, законных интересов других лиц, которые отвечают требованиям справедливости, разумности и соразмерности, заложенных в Конституции.

При этом следует учесть внутригосударственную политику по недопущению к определенным видам государственных должностей или специальностей лиц, осужденных за совершение преступлений лишь на основании того, что судимость снята досрочно (за безупречность поведения) после отбытия наказания.

Помимо уголовно-правовых, судимость имеет и иные последствия, которые прямо указываются в законодательстве. В частности, ранее судимые лица не могут занимать определенные должности, на них налагаются ограничения, связанные с военной службой, владением оружием и т.д.

В связи с этим, законодателем в свое время был принят УК без института досрочного снятия судимости, а установлены конкретные сроки погашения судимости, по истечению которых устраняются уголовно-правовые последствия совершения преступления, тем самым, обеспечивая равную защиту прав и законных интересов неопределенного круга лиц.

В отношении пункта 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126 Молдобаев А.Т. отметил, что несмотря на то, что статьи 7 и 8 были признаны утратившими силу, судам следовало бы удовлетворить ходатайство адвоката.

Относительно части 5 статьи 80 УК Молдобаев А.Т. выразил мнение,

Представитель Верховного суда Сапиянова М.Н. считает, что статья 95 УК не противоречит Конституции.

Она отметила, что вводимое законодателем ограничение прав и свобод должно отвечать требованиям справедливости, быть необходимым и соразмерным конституционно значимым целям. Обеспечивая баланс конституционно защищаемых ценностей и интересов, оно, вместе с тем, не должно посягать на само существо права и приводить к утрате его основного содержания. Данные требования связывают волю законодателя при введении ограничений прав и свобод.

Ввиду этого, представитель Верховного суда считает, что право на снятие или погашение судимости не относится к числу основных прав, не входит в основное содержание конституционного права на судебную защиту и выступает в качестве одной из его возможных процессуальных гарантий, предоставляемых на основе дискреционных полномочий законодателя, которые могут быть не только изменены, но и вовсе отменены.

Вместе с тем, по оспариваемой норме, которой была признана утратившей силу часть 17 статьи 7 Закона «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 24 января 2017 года №10, Верховный суд усматривает неопределенность в вопросе ее соответствия части 2 статьи 56 Конституции, поскольку отменяется право обращения в суд с требованием о досрочном снятии судимости.

Относительно части 5 статьи 80 действующего УК представитель Верховного суда также считает, что она не противоречит Конституции.

Закрепление в уголовном законодательстве требований, предусмотренных в указанной части статьи 80 УК, не посягает на само существо права, не ограничивает и не ущемляет установленные Конституцией права и свободы человека, а сообщает о воле законодателя при введении таких норм.

При этом, как отмечает Сапиянова М.Н., признанием оспариваемой нормы неконституционной не может быть решен вопрос создания справедливых и равнозначных условий для содержания лиц в следственных изоляторах и колониях. Важную роль в его решении, несомненно, играют экономические, политические и организационно-управленческие меры, осуществляемые государством, то есть должны быть созданы соответствующие условия и ограничения для задержанных в обеспечении того, чтобы их правовой статус основывался на презумпции невиновности до осуществления правосудия.

Представитель Генеральной прокуратуры, Э.Э. Асакеев, отметил, что снятие судимости до истечения срока ее погашения предполагает обращение осужденного в суд по отбытию или исполнению назначенного ему наказания. Однако, понятие «безупречное поведение» и срок, по истечении которого можно будет подать ходатайство о снятии судимости в суд,

являются обобщенными и не конкретизированными. Это противоречит части 2 статьи 3 УК, согласно которой уголовный закон должен ясно и определенно определять наказуемое деяние и не подлежит расширительному толкованию.

Вместе с этим, он считает, что снятие судимости до истечения срока её погашения приведет к коррупционным рискам.

Относительно статьи 5 Закона «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года, а также части 5 статьи 80 УК, Асакеев Э.Э. высказал схожие с позицией представителя стороны –ответчика мнения.

Позиции Министерства юстиции и Министерства внутренних дел по оспариваемым нормам по своему содержанию аналогичны возражениям стороны-ответчика. Однако Министерство внутренних дел также отметило о коррупционных схемах, которые использовались для сокращения окончательного срока отбытия наказания.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики являются часть 5 статьи 80, статья 95 УК, пункт 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126 следующего содержания:

1. «Статья 95. Судимость и ее погашение

1. Лицо, осужденное за совершение менее тяжкого, тяжкого и особо тяжкого преступления, считается судимым со дня вступления обвинительного приговора суда в законную силу до момента погашения.

2. Лицо, осужденное за совершение преступления небольшой тяжести с момента исполнения приговора, признается не имеющим судимости.

3. В случае назначения наказания с применением пробационного надзора судимость погашается в день окончания пробационного надзора.

4. Лицо, совершившее преступление, считается не имеющим судимости, а судимость - погашенной, если после отбытия или исполнения им наказания прошло:

- 1) три года - в случае осуждения за менее тяжкое преступление;
- 2) семь лет - в случае осуждения за тяжкое преступление;
- 3) десять лет - в случае осуждения за особо тяжкое преступление.

5. Реестр осужденных и лиц, судимость которых погашена, ведется в порядке, установленном законодательством.

6. Погашение судимости устраняет уголовно-правовые последствия совершения преступления.»;

2. «Статья 5.

Внести в Закон Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» (Ведомости Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, 28 октября 2021 г., №1 (2), ст.10) следующие изменения:2) статьи 7 и 8 признать утратившими силу;».

3. «Статья 80. Правила сложения наказаний и зачета времени содержания под стражей

5. Срок содержания под стражей до вступления приговора в законную силу засчитывается из расчета один день под стражей за один день лишения свободы.».

2. Частью 2 статьи 56 Основного Закона закреплён принцип, согласно которому в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека. Указанное императивное предписание, адресованное, прежде всего, законодателю, является одной из гарантий полноты прав и свобод как с точки зрения их перечня, так и адекватности принимаемых законов конституционно установленным или международно-признанным пределам прав и свобод человека и гражданина.

При этом отмена прав и свобод означает исключение конституционно закреплённого или общепризнанного права или свободы из конституционно-правового статуса человека, а их умаление рассматривается в разрезе с уменьшением материального содержания прав и свобод, сужением их пределов, как они зафиксированы в Конституции и международных пактах, а также минимизацией гарантий прав и свобод, в том числе в результате государственного предпочтения одной группы прав в ущерб другой (другим правам).

Здесь различие состоит в том, что отмена подразумевает отрицание самой возможности права, официальный отказ от права, а умаление же представляет собой явление, когда право не отменяется, но его гарантированный объём снижается вплоть до полного обнуления вследствие нормативного регулирования.

В этом аспекте конкретизация отдельных конституционных положений и ввод различных моделей правового регулирования, в том числе в соответствии с новыми социальными реалиями - прерогатива законодателя.

Изменения в законодательстве в части возможных юридических конструкций реализации прав и свобод – объективный процесс, отражающий, как юридические аспекты этого вопроса, так и материальные условия жизни общества.

Законодатель обладает свободой усмотрения в определении объема, порядка, правовых оснований, механизма и условий осуществления защиты прав и свобод, а также лиц, на которых данная защита распространяется. Однако, реализуя свои регулятивные полномочия, законодатель должен следить за тем, чтобы принимаемые нормативные предписания были соразмерными, справедливыми, поддерживали доверие граждан к закону и действиям государства.

В этой связи законодатель, основываясь на принципах правового государства и верховенства Конституции, имеет дискреционное полномочие по определению обязанности государства в области уголовно-правовой защиты провозглашенных конституционных ценностей, в том числе прав граждан, как при применении уголовной ответственности и наказания, так и при освобождении от них.

3. Уголовное наказание, назначаемое виновным по приговору суда, ограничивает их права и налагает обязанности в соответствии с УК, направленные на их исправление и ресоциализацию, предупреждение совершения преступлений и восстановление социальной справедливости (части 1, 2 статьи 59 УК).

Важно подчеркнуть, что практика применения наказания в значительной мере зависит от уголовной политики, которая предопределяется, прежде всего, Конституцией, провозгласившей приоритетной задачей охрану человека, его жизни, здоровья, прав, интересов и свобод.

Так, в рамках масштабной судебной-правовой реформы уголовное законодательство было полностью пересмотрено, в котором были значительно повышены стандарты прав человека, их всестороннее и гармоничное развитие, в том числе в соблюдении и претворении в жизнь этих прав, делая их более гуманными.

Таким образом, основными целями процесса гуманизации уголовного законодательства были повышение правового статуса личности в системе уголовного правосудия, декриминализация отдельных видов преступлений, снижение использования тюремного заключения в борьбе с преступностью путем депенализации уголовных наказаний.

Законодатель, призывая отказаться от методов усиления уголовной репрессии, увеличения сроков лишения свободы, необоснованной жесткости условий его отбывания, предложил внедрение института пробации, акцентируя внимание на восстановительное правосудие.

Уголовно-правовые особенности этого направления как социально-правового института позволяют не только предупреждать преступления, но и стимулируют включение таких функций наказания, как реституция (восстановление положения потерпевшего) и ресоциализация виновного (восстановление положительных связей человека с обществом) в законодательство.

Ввиду этого, законодатель установил, что задачами probation являются исполнение уголовных наказаний, не связанных с изоляцией осуждённых от общества, и принудительно-поощрительных мер уголовно-правового воздействия в соответствии с уголовно-исполнительным законодательством, надзор за условно-досрочно освобожденными, изучение и исправление поведения условно осужденного, предупреждение правонарушений, содействие примирению с потерпевшими.

Выполнение необходимых условий probation приводит к двум правовым результатам: во-первых, правонарушитель полностью освобождается от любого наказания за совершенное преступление, а во-вторых, не сохраняется судимость, включая любые правовые ограничения, связанные с наличием судимости.

Принимая во внимание взятый ориентир, законодатель также исключил учет рецидива преступления. Это позволяет судам оценивать каждое преступление и наказывать соответствующим образом без учета прошлых правонарушений. Исходя из общепринятого в демократических государствах принципа – лицо, добросовестно отбывшее назначенное судом наказание, считается отдавшим долг перед обществом за свое противоправное деяние. Такой подход считается наиболее справедливым и сбалансированным, отвечающим целям реабилитации и превенции.

Таким образом, без учета рецидивизма уголовное законодательство может уделять должное внимания принципу реабилитации правонарушителей и осужденные могут получить больше возможностей для перехода на законопослушный образ жизни.

Рецидивизм является сложной проблемой, зависящей от многих факторов, таких как социальные и экономические условия жизни, уровень образования, а также культурные и моральные ценности, соответственно, отмену учета рецидива нельзя рассматривать в качестве основного фактора, влияющего на состояние рецидивизма в стране.

Наряду с этим, произошли изменения в нормах уголовного законодательства в части исключения досрочного снятия судимости судом до истечения срока ее погашения.

Важным условием возможности досрочного снятия судимости предусматривалось безупречное поведение лица после отбытия им наказания. Данный вопрос всегда решался индивидуально, исходя из фактических обстоятельств дела. Однако необходимо отметить, что безупречность поведения осужденного лица определяло само виновное лицо, который сам решал вопрос о своем исправлении, а суд только констатировал факт исправления лица по документам, представленным этим лицом в суд для решения вопроса о снятии судимости. В этой ситуации суду фактически невозможно было объективно разобраться в вопросе о безупречности поведения лица в постисправительный период, дать его поведению справедливую оценку, позволяющую досрочно снять с этого лица судимость, соответственно, такая форма снятия судимости развивала разную правоприменительную практику и противоречила принципу справедливого и

объективного отправления правосудия, обеспечения равенства всех осужденных перед судом.

Конституционный суд отмечает, что право на снятие судимости, как и его погашение, считается процессуальной гарантией права на судебную защиту, но не частью его основного или фундаментального содержания. Это означает, что возможность снятия судимости до истечения срока ее погашения являлось льготой, предоставляемой правовой системой, но не гарантированным основным правом.

Руководствуясь указанной политикой в сфере уголовного законодательства, а также принципом справедливости и исключения поддержки неправомерного интереса осужденного, законодатель упразднил возможность досрочного снятия судимости до истечения срока ее погашения, что не может расцениваться как нарушение прав и свобод человека и гражданина, гарантированные Конституцией.

4. Вместе с тем, следует иметь в виду, что при внедрении новых методов в уголовно-правовой политике крайне важно применять ответственный и комплексный подход, учитывающий весь спектр затрагиваемых явлений, а также потенциальные последствия как для общества, так и для государства. Принятие четких мер может помочь предотвратить противоречия и решить практические вопросы.

В связи с чем для плавного, эффективного перехода от прежних правоотношений к новым требуется применение промежуточного закона, которым должна быть обеспечена четкая ясность и определенность применения и толкования закона.

Государство решило следовать этому направлению при введении в действие уголовных кодексов в новых редакциях 2017 и 2021 годов.

Так, в промежуточных законах, в том числе были предусмотрены ретроактивные положения, определяющие пределы действия уголовного закона в отношении преступлений, совершенных до вступления в силу новых кодексов. Эти положения учитывались при судебных процессах.

Следует отметить, что основой для придания случаев обратной силы закона являются, прежде всего, статьи 6, 60 Конституции и положения, закрепленные в пункте 2 статьи 11 Всеобщей декларации прав человека 1948 года, пункте 1 статьи 15 Международного пакта о гражданских и политических правах. Согласно данным актам, никто не может быть осужден за какое-либо уголовное преступление на основании совершения действия или бездействия, которые на момент их совершения не являлись уголовным преступлением по действующему национальному или международному праву, а также не может налагаться наказание более тяжелое, нежели то, которое подлежало применению в момент совершения преступления.

Реализуя вышеотмеченные нормы, законодатель в главе 2 УК определил точные пределы действия уголовного закона, которые являются важным условием надлежащего его применения и соблюдения закрепленных им принципов.

Таким образом, смысл принципа действия уголовного закона во времени определяется тремя основными аспектами: преступность и наказуемость деяния определяются в соответствии с законом, действовавшим во время совершения преступления; закон, устанавливающий наказуемость деяния и усиливающий наказание, либо иным образом ухудшающий положение лица, не имеет обратной силы; закон, устраняющий преступность деяния, смягчающий наказание или иным образом улучшающий положение лица, имеет обратную силу.

В силу приведенных конституционных положений и международных актов часть 1 статьи 12 УК предусматривает норму, в которой определяется, что закон, отменяющий преступность деяния или смягчающий уголовно-правовые последствия преступного деяния, имеет обратное действие во времени, то есть распространяется на лиц, совершивших соответствующее деяние до вступления такого закона в силу, в том числе на лиц, отбывающих наказание или отбывших его.

Таким образом, во исполнение указанной нормы УК суды, включая правоохранительные органы, которые правомочны принимать юрисдикционные решения об освобождении конкретных лиц от уголовной ответственности и наказания или о смягчении ответственности и наказания, оформляющих изменение статуса данных лиц, не могут уклониться от его применения.

Судебные органы должны применять к лицу, отбывшему наказание, но имеющему судимость по УК утратившему силу, все положения УК в том виде, в котором он существовал на момент решения вопроса об уголовно-правовых последствиях за совершенное преступление при наличии смягчающих обстоятельств, чем в новом уголовном законе. Это гарантирует, что в уголовном судопроизводстве соблюдаются принципы правосудия и их соответствие конституционным устоям, которые необходимо защищать.

Тому свидетельствует, в том числе закрепленное в Конституции право каждого просить о смягчении наказания (часть 2 статьи 58).

Однако, учитывая единый метод правового регулирования, выбранный законодателем для промежуточных законов, необходимо тщательно проработать его, учитывая потенциальные конфликты между старыми и новыми кодексами. Промежуточные законы должны предоставлять конкретные указания по процедурам и процессам, связанным с правоохранительной деятельностью, расследованием и преследованием преступлений, а также способствовать последовательности, предсказуемости и эффективности правовой системы, повышая доверие общества к соблюдению правовых требований.

Так, в период принятия уголовных кодексов в редакции 2017 года в промежуточном законе от 24 января 2017 года №10 было установлено, что положения, изложенные в УК 1997 года, касающиеся погашения и снятия судимости, будут применяться к лицам, совершившим преступления до введения в действие УК 2017 года, за исключением случаев,

когда он смягчает правовые последствия преступного деяния, совершенного этими лицами.

Однако после вступления в силу уголовных кодексов 2021 года, действие вышеупомянутых норм было отменено промежуточным законом от 28 октября 2021 года №126.

Таким образом, отмена нормы об обратном действии во времени стала причиной возникновения неопределенности и сомнений в правоприменительной практике, что привело к ослаблению беспристрастности в судебном процессе, несоблюдению основных принципов правосудия, а также отклонению от требований ясности и четкости формулировки правовых норм.

В этой связи оспариваемая норма рассматривается как нарушающая конституционные права заявителя, поскольку принцип юридического равенства, основанный на положениях Конституции, требует, чтобы правовые нормы были определенными, точными, ясными, недвусмысленными и непротиворечивыми в действующей правовой системе для обеспечения единообразного толкования закона.

Несоблюдение данных критериев приводит к непоследовательности правоприменения, неоднозначности, произвольному применению правовых норм или отказу в признании права за отдельными лицами, нарушает конституционные гарантии государственной защиты на запрет отмены прав и свобод человека и на его судебную защиту.

5. Между тем, если государство встало на путь гуманизации уголовного законодательства в качестве стандарта для действий, то оно должно последовательно применять эту политику ко всем видам правонарушений, их последствиям и людям, независимо от их социального статуса. Главной целью должно быть сохранение уважительного отношения к каждому индивиду, защита его прав и интересов, а также обеспечение того, чтобы система уголовного правосудия стремилась к реабилитации и применению более мягких мер, а не просто суровому наказанию.

Конституция, гарантируя право каждого на свободу и личную неприкосновенность, предопределяет недопустимость произвольного вмешательства в сферу автономии личности. Это означает, что никто не может быть задержан, заключен под стражу, лишен свободы иначе как по решению суда и только на основаниях и в порядке, установленных законом (часть 1 статьи 29, части 1, 3 статьи 59 Конституции). Вместе с тем, Конституция допускает ограничения этого права лишь в целях, прямо указанных в ней, и при соблюдении принципов справедливости и пропорциональности (часть 2 статьи 23).

Заключение под стражу в действующей системе правового регулирования связано с принудительным пребыванием подозреваемого, обвиняемого в ограниченном пространстве с изоляцией от общества, прекращением выполнения служебных или иных трудовых обязанностей, невозможностью свободного передвижения и общения с неопределенным кругом лиц. Это напрямую посягает на основные права человека на

физическую свободу и личную неприкосновенность, в том числе при условиях, в которых эти права осуществляются. В силу этого при применении данной меры пресечения ограничение не должно изменять фундаментальный характер права и должно иметь разумное обоснование при балансе между правами личности и законными интересами других лиц, государства и общества.

Аналогичную позицию Конституционный суд отражал в своем Решении от 4 марта 2015 года. Так, в нем было отмечено, что основной целью заключения под стражу является пресечение возможности обвиняемого (подсудимого) скрыться от дознания, следствия и суда, затруднения в установлении истины по делу, в обеспечении исполнения приговора суда.

Таким образом, следует подчеркнуть, что различие между мерами пресечения, применяемыми к подозреваемым и обвиняемым, должно зависеть от тяжести подозрения и обвинения, личности подозреваемого, обвиняемого и направлено только лишь на достижение вышеуказанных целей, ни больше ни меньше, отвечать принципам справедливости, гуманизма и соразмерности ограничения прав и свобод личности. В силу презумпции невиновности, закрепленной в части 1 статьи 57 Конституции, до вступления в законную силу обвинительного приговора подозреваемые и обвиняемые, считающиеся невиновными в совершении преступления, не должны подвергаться ограничениям, которые в своей совокупности сопоставимы по строгости с уголовным наказанием, а тем более, могут превышать его. Нарушение этого принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке.

Нельзя забывать о том, что Конституция ставит во главу угла защиту личности от произвола государства, его органов и должностных лиц. Это включает в себя и защиту личности от пыток, бесчеловечного, жестокого или унижающего достоинство обращения и наказания (часть 4 статьи 56 Конституции). Более того, когда должностные лица сознательно участвуют в незаконном и необоснованном задержании или лишении свободы физических лиц, они непременно подлежат привлечению к уголовной ответственности (часть 6 статьи 59).

Эти конституционные положения согласуются со статьей 5 Всеобщей декларации прав человека, статьей 7 Международного пакта о гражданских и политических правах, Декларации о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания 1975 года; Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания 1984 года; Сводом принципов защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме 1988 года, в которых указано, что государство обязано предотвращать акты жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения и наказания, совершающие государственными должностными лицами или

иным лицами, выступающими в официальном качестве, или по их подстрекательству, или с их ведома или молчаливого согласия.

Исходя из этого, поскольку нормы уголовно-процессуального законодательства находятся в общей системе конституционно-правового и международно-правового регулирования, законодатель закрепил принцип охраны прав и свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве (статья 12 УПК).

Так, если в результате незаконного привлечения к уголовной ответственности, применения меры пресечения, осуждения невинному причинен ущерб, то такой ущерб, в случае вынесения оправдательного приговора или прекращения дела по любому реабилитирующему основанию, возмещается в полном объеме независимо от вины органов дознания, следователя, прокурора и суда. Кроме того, за реабилитированным сохраняется право на возмещение не только имущественного и иного ущерба, связанного с пенсионными, трудовыми, жилищными и другими отношениями, но и морального ущерба: восстановление доброго имени, чести, достоинства, репутации. Основание, условия и порядок производства по возмещению ущерба, причиненного незаконными действиями суда и органов, осуществляющих уголовное судопроизводство, регламентируется главой 17 УПК.

Однако, несмотря на регламентацию ответственности должностных лиц, стоит заметить, что такая мера государственного воздействия подразумевает значительное использование государственно-властных полномочий, способна причинить боль, страх, социальный позор и иное чрезмерное влияние на личность, может восприниматься как несправедливая и преждевременная форма наказания человека еще до того, как суд признает его виновным. Поэтому это восприятие подчеркивает значимость института зачета наказания.

Так, положение, касающееся времени содержания под стражей до вступления приговора в законную силу, было изменено с введением в действие нового УК. В отличие от нормы УК 1997 года, которая позволяла засчитывать один день содержания под стражей за два дня лишения свободы, нынешняя версия предусматривает, что один день содержания под стражей приравнивается к одному дню лишения свободы, как указано в части 5 статьи 80 УК.

Следует признать, что законодательство Кыргызской Республики допускает содержание под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений в условиях, сопоставимых по степени изоляции с самыми строгими режимами мест лишения свободы, куда направляются осужденные по вступившему в силу приговору суда для отбытия наказания, что не соразмерно целям этой меры пресечения.

Недостаточное личное пространство, время прогулок на свежем воздухе, ненадлежащее отопление, недостаточное естественное освещение и вентиляция представляют собой унижительные условия содержания в местах предварительного заключения, создают условия, которые приводят

к жестокому, бесчеловечному и унижающему достоинство обращению, сопоставимые применению пыток, разрушая при этом психологическое и физическое состояние человека.

В связи с чем, действующая уголовно-правовая модель зачета меры пресечения в виде заключения под стражу в срок уголовного наказания умаляет ранее предоставленное государством право осужденному на компенсацию издержек досудебного производства и ставит его в неравное положение с лицами, отбывающими наказание, зачет которым был осуществлен по правилам до вступления оспариваемого законоположения в силу, что противоречит Конституции.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 38, 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать статью 95 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, не противоречащей части 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

2. Признать пункт 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики

«О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года №126 противоречащим части 2 статьи 56, части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики в части признания утратившей силу части 17 статьи 7 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовнопроцессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовноисполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения»» от 24 января 2017 года №10.

3. Признать часть 5 статьи 80 Уголовного кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 2, 4 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

До приведения статьи 80 Уголовного кодекса Кыргызской Республики в соответствие с настоящим Решением, срок содержания под стражей до вступления приговора в законную силу подлежит зачету из расчета один день под стражей за два дня лишения свободы.

4. Кабинету Министров Кыргызской Республики разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий проект закона, вытекающий из настоящего Решения.

5. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

29 марта
2023 года
город Бишкек

№ 04-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

6. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

7. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

об официальном толковании части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики в связи с обращением Кабинета Министров Кыргызской Республики

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 38, 45, 48 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел по письменной процедуре дело об официальном толковании части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось представление Кабинета Министров Кыргызской Республики.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в понимании положений части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики в процессе правотворчества и правоприменения в связи с конкретными фактическими и правовыми ситуациями.

Заслушав информацию судьи-докладчика Айдарбековой Ч.А., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 3 февраля 2023 года поступило представление Кабинета Министров Кыргызской Республики (далее – Кабинет Министров) об официальном толковании части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики, предусматривающей, что пенсия, социальное пособие и другая социальная помощь обеспечивают уровень жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума.

В своем обращении Кабинет Министров отмечает, что социальное обеспечение как особый институт современного государства является показателем социальной уверенности, гарантией достойного существования каждого гражданина и сохранения источника средств к существованию при наступлении социальных рисков. Социальное обеспечение принято определять, как форму распределения материальных благ с целью удовлетворения жизненно необходимых личных потребностей (физических, социальных, интеллектуальных) пожилых граждан, лиц с ограниченными возможностями здоровья, лиц, потерявших кормильца и других за счет специальных фондов, создаваемых на страховой основе или за счет ассигнований государства в случаях и на условиях, установленных законом. Будучи формой жизнеобеспечения вышеуказанных категорий граждан,

социальное обеспечение служит гарантией их социальной защиты и включает комплекс различных мер, принимаемых государством в тех случаях, когда они в силу различных жизненных обстоятельств нуждаются в поддержке.

Субъект обращения в своем представлении ссылается на нормы международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика, указывая, что каждый человек имеет право на социальное обеспечение, которое должно позволять обеспечить его при наступлении трудных жизненных ситуаций, когда он не в состоянии получить источник дохода в обмен на затраченный труд (статья 22 Всеобщей декларации прав человека); государство обязуется в индивидуальном порядке и в порядке международной помощи и сотрудничества, в частности, в экономической и технической областях, принять в максимальных пределах имеющихся ресурсов меры к тому, чтобы обеспечить постепенно полное осуществление признаваемых прав всеми надлежащими способами (статья 2 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах); государство нацелено на постепенное построение всеобщих и всеобъемлющих систем социальной защиты и обеспечения адекватных уровней такой защиты (статья 67 Конвенции Международной организации труда №102 о минимальных нормах социального обеспечения).

В обращении также приводятся меры, осуществляемые Кабинетом Министров по реализации социальных прав граждан. В частности, отмечается, что в соответствии со статьей 3 Закона Кыргызской Республики «О государственном пенсионном социальном страховании» пенсии назначаются по возрасту, по инвалидности и по случаю потери кормильца. Пенсии по возрасту назначаются женщинам и мужчинам при достижении ими указанного законом возраста и при наличии определенного страхового стажа пожизненно. Пенсии по инвалидности устанавливаются гражданам независимо от причины наступления инвалидности в случае стойкой утраты трудоспособности и выплачиваются им до восстановления трудоспособности или пожизненно. Пенсии по случаю потери кормильца назначаются нетрудоспособным членам семьи, состоявшим на иждивении умершего, если кормилец ко дню смерти имел стаж работы, который был бы необходим ему для назначения пенсии по инвалидности.

В целях обеспечения защиты интересов пенсионеров проводится индексация базовой и страховых частей пенсии. Базовая часть пенсии индексируется, если общий размер пенсии ниже величины прожиточного минимума пенсионера (фактически сложившейся за предыдущий календарный год). Условием проведения индексации страховых частей пенсии является рост величины средней заработной платы и индекса потребительских цен, сложившихся за календарный год, предшествующий индексации. Коэффициент индексации размеров страховых частей пенсии составляет величину не менее среднего значения от суммы индекса потребительских цен и роста среднемесячной заработной платы, сложившихся за предыдущий календарный год. При этом размер индексации

составляет не менее роста величины прожиточного минимума пенсионера за предыдущий календарный год. С 1 октября 2022 года коэффициент индексации размеров страховых частей пенсии утвержден в размере 1,15. Индексация пенсий проводится ежегодно в пределах средств, предусмотренных в бюджете Социального фонда Кыргызской Республики (далее – Социальный фонд).

С 1 октября 2021 года проведена индексация базовой части пенсий, назначенных до 1 октября 2021 года, общий размер которых ниже величины прожиточного минимума пенсионера, сложившейся за предыдущий год, с учетом роста средней заработной платы за 2020 год к средней заработной плате за 2019 год, на 110 процентов. С 1 октября 2022 года базовая часть пенсии после индексации установлена в размере 3170,0 (три тысячи сто семьдесят) сомов. Также с 1 октября 2021 года размер базовой части пенсии ребенка, получающего пенсию по случаю потери кормильца, не может быть ниже размера ежемесячного социального пособия детям в случае потери одного или обоих родителей.

Вместе с тем субъект обращения отмечает, что предпринимаемые шаги по реформированию пенсионной системы в силу объективных причин не могут дать быстрого эффекта, так как пенсионная система имеет долгосрочные обязательства.

В представлении также указаны действия Кабинета Министров по обеспечению граждан социальными пособиями. В соответствии со статьей 5 Закона Кыргызской Республики «О государственных пособиях в Кыргызской Республике» гражданам, в установленном Законом порядке, выплачиваются следующие виды государственных пособий: 1) единовременная выплата при рождении каждого ребенка – «балага суйунчу»; 2) ежемесячное пособие нуждающимся гражданам (семьям), имеющим детей до 16 лет, - «уй-булого комок»; 3) ежемесячное пособие лицам, не имеющим права на пенсионное обеспечение, - «социальное пособие»; 4) ежемесячное пособие детям, оба родителя которых неизвестны. Размеры указанных пособий ежегодно устанавливаются Кабинетом Министров, исходя из возможностей бюджета и состояния экономики с учетом прожиточного минимума.

Ссылаясь на конституционное правомочие, вытекающее из части 3 статьи 86 Конституции, воздействующее на ход законотворческой деятельности при принятии Жогорку Кенешем законопроектов, предусматривающих увеличение расходов, покрываемых за счет государственного бюджета, Кабинет Министров считает, что предоставление социальных выплат должно производиться с учетом социально-экономического развития страны и реальных экономических возможностей государства.

По мнению субъекта обращения, прожиточный минимум предназначается для определения направлений социальной политики и осуществления мер по социальной поддержке населения; анализа и прогнозирования уровня жизни населения; обоснования минимальных государственных трудовых гарантий. В зависимости от целевого назначения прожиточный

минимум подразделяется на такие виды, как: (1) на душу населения; (2) по основным социально-демографическим группам населения (трудоспособное население, пенсионеры, дети по определенным возрастным группам) (статья 17 Закона Кыргызской Республики «О гарантированных государственных минимальных социальных стандартах»). Прожиточный минимум исчисляется в целом по республике и регионам Национальным статистическим комитетом Кыргызской Республики ежеквартально в соответствии с методикой исчисления величины прожиточного минимума для основных социально-демографических групп населения и составляет на 1 января 2022 года 7040 (семь тысяч сорок) сомов. Согласно заключению Министерства финансов Кыргызской Республики в случае назначения и выплаты пособия малообеспеченным семьям, имеющим детей до 16 лет, «уй-булого комок» в размере прожиточного минимума для детей (6150 сомов) получаемая сумма пособия на одну семью составит 19680 сомов в месяц, что достигает уровня средней заработной платы по республике - 75,2 процента, а также превышает среднюю заработную плату работников социальной сферы (образования - 18226 сомов, культуры - 17560 сомов). Такая социальная деятельность государства может принять форму государственного попечительства, ограничивающего экономическую свободу, активность и возможности гражданина самому достигать экономического благополучия для себя и своей семьи, чего не должно быть в соответствии с требованиями Конституции (часть 5 статьи 44).

По предварительным расчетам Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики на выплату государственных пособий и иной социальной помощи на уровне прожиточного минимума дополнительно потребуется 30,2 млрд. сомов, а для установления размера базовой части пенсии на уровне 100 процентов прожиточного минимума пенсионера с 1 января 2023 года (6395,22 сомов) дополнительно из средств республиканского бюджета потребуется порядка 30,0 млрд. сомов. Для реализации Кабинетом Министров части 2 статьи 44 Конституции с 1 января 2023 года потребуется всего 60,2 млрд. сомов.

Основываясь на вышеотмеченных доводах, Кабинет Министров просит дать официальное толкование части 2 статьи 44 Конституции, поскольку данная норма не содержит прямого ответа на вопрос, следует ли понимать, что пенсия, социальное пособие и другая социальная помощь должны обеспечивать уровень жизни не ниже прожиточного минимума, исходя из экономических возможностей государства, в соответствии с положениями Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 10 февраля 2023 года представление было принято к производству.

В соответствии с пунктом 1 части 2 статьи 38 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» рассмотрение дела по представлению об официальном толковании Конституции осуществляется по письменной процедуре.

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

По рассматриваемому делу позицию Кабинета министров представили министр финансов Бакетаев А.К., министр труда, социального обеспечения и миграции Базарбаев К.Б., а также председатель Социального фонда при Кабинете министров Алиев Б.Дж. по доверенности.

В качестве третьих лиц были привлечены Жогорку Кенеш, Министерство юстиции и Национальный статистический комитет.

Жогорку Кенеш в лице своего полномочного представителя в Конституционном суде Ысыранова С.К., отмечая предназначение Конституционного суда по защите основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции, оставил разрешение данного вопроса на усмотрение Конституционного суда.

Министерство юстиции считает, что государственные пенсии, социальные пособия и другая социальная помощь должны выплачиваться исходя из возможностей бюджета и с учетом прожиточного минимума. В обоснование своей позиции Министерство юстиции приводит положения статьи 2 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, где отмечено, что каждое участвующее в Пакте государство обязуется в индивидуальном порядке и в порядке международной помощи и сотрудничества, в частности в экономической и технической областях, принять в максимальных пределах имеющихся ресурсов меры к тому, чтобы обеспечить постепенно полное осуществление признаваемых в Пакте прав. Также приводится довод о том, что согласно части 2 статьи 5 Закона Кыргызской Республики «О государственных пособиях в Кыргызской Республике» размеры государственных пособий ежегодно устанавливаются Правительством Кыргызской Республики, исходя из возможностей бюджета и состояния экономики с учетом прожиточного минимума.

Национальный статистический комитет в своей позиции пояснил, что в соответствии с Законом Кыргызской Республики «О гарантированных государственных минимальных социальных стандартах» и постановлением Правительства Кыргызской Республики «Об утверждении структуры прожиточного минимума для основных социально-демографических групп населения Кыргызской Республики» от 6 ноября 2009 года №694, Национальный статистический комитет в соответствии с утвержденной методикой исчисления величины прожиточного минимума для основных социально-демографических групп населения Кыргызской Республики ежеквартально определяет стоимостную величину прожиточного минимума с учетом изменения индекса цен на потребительские товары и услуги, входящие в потребительскую корзину.

Конституционный суд, рассмотрев и обсудив представление Кабинета Министров, доводы и соображения третьих лиц, представленные в письменном виде и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд, рассматривая вопрос об официальном толковании положений Конституции, принимает решение только по предмету, указанному в обращении, не будучи связанным при этом основаниями и доводами заявителя.

Предметом конституционного судопроизводства в настоящем деле является официальное толкование части 2 статьи 44 Конституции следующего содержания:

«Статья 44.

2. Пенсия, социальное пособие и другая социальная помощь обеспечивают уровень жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума.».

Конституция Кыргызской Республики принята референдумом (всенародным голосованием) 11 апреля 2021 года, введена в действие Законом Кыргызской Республики от 5 мая 2021 года № 59 «О Конституции Кыргызской Республики», опубликована в газете «Эркин Тоо» от 5 мая 2021 года №41, внесена в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующей.

2. Дача официального толкования Конституции, осуществляемая Конституционным судом в соответствии с пунктом 1 части 2 статьи 97 Конституции, частью 2 статьи 26 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», преследует цель устранить обнаружившуюся неопределенность (неясность, неоднозначность) в понимании положений Конституции в процессе правотворчества и правоприменения. При официальном толковании орган конституционного контроля исходит из духа Конституции, герменевтики, принципов права, правовой логики и семантики.

Конституционные нормы представляют собой исходные положения высокой степени обобщения, закрепляют принципиальные стороны политического, социально-экономического, духовно-культурного устройства общества. Они выступают в качестве стандартов и правовых эталонов для иных отраслей права. Нормы всех других отраслей права призваны детализировать исходные конституционные нормы, наполнять их собственным отраслевым содержанием и не могут им противоречить.

Конституция в общих чертах состоит из учредительных, (декларативные нормы, нормы-цели, нормы-принципы) регулятивных, охранительных и обеспечительных норм, которые по своей сути неотделимы друг от друга. То есть любая конституционная норма является составной частью единой и целостной системы.

Системное единство конституционных норм заключается в том, что на основе фундаментальных норм-принципов строится юридическое содержание остальных. Иными словами, учредительные нормы составляют основу Конституции, обладают более высоким рангом, и все иные виды конституционных норм функционируют лишь в той мере, в которой не входят с ними в противодействие.

Следовательно, правовой смысл официального толкования Конституции заключается в раскрытии истинного содержания и смысла ее отдельных норм в неразрывной, системной взаимосвязи и сопряженности их с общими конституционными установками и принципами. В этой связи интерпретация конституционной нормы, осуществляемая Конституционным судом, не может ограничиваться рамками ее буквального изложения и восприятия.

3. В соответствии с положениями Всеобщей декларации прав человека каждый человек, как член общества, имеет право на социальное обеспечение и на осуществление необходимых для поддержания его достоинства и для свободного развития его личности прав в экономической, социальной и культурной областях посредством национальных усилий и международного сотрудничества и в соответствии со структурой и ресурсами каждого государства (статья 22); каждый человек имеет право на обеспечение на случай безработицы, болезни, инвалидности, вдовства, наступления старости или иного случая утраты средств к существованию по не зависящим от него обстоятельствам (статья 25).

Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах также признает право человека на социальное обеспечение и возлагает на государства различные обязательства в связи с осуществлением данного права. Каждое государство – участник данного Пакта обязуется в индивидуальном порядке и в порядке международной помощи и сотрудничества, в частности в экономической и технической областях, принять в максимальных пределах имеющихся ресурсов меры к тому, чтобы обеспечить постепенно полное осуществление признаваемых в Пакте прав всеми надлежащими способами, включая, в частности, принятие законодательных мер.

В соответствии с Конституцией Кыргызская Республика заботится о благосостоянии народа и его социальной защите; обеспечивает поддержку социально незащищенных категорий граждан, охрану труда и здоровья; развивает систему социальных служб, медицинского обслуживания, обеспечивает гарантии государственных пенсий, пособий и иные гарантии социальной защиты; принимает национальные программы, отражающие направления экономического и социального развития Кыргызской Республики (часть 2 статьи 17, статья 19).

Социальное обеспечение представляет собой форму распределения материальных благ с целью удовлетворить жизненно необходимые личные потребности граждан, которые попали в трудную жизненную ситуацию за счет внебюджетных фондов, создаваемых на страховой основе, а также ассигнований государства.

Конституционное предписание о гарантировании права на социальное обеспечение обязывает государство выполнять указанную функцию путем создания соответствующего правового регулирования. Законодатель не только вправе, но и обязан принимать законы, обеспечивающие социальную защиту тех категорий граждан, которые в ней нуждаются, и определять конкретный механизм реализации этих законов.

Вместе с тем, следует отметить, что гарантия социального обеспечения не означает, что гражданин наделяется конкретным набором субъективных прав.

Таким образом, из приведенных положений Конституции Кыргызской Республики и международных договоров, являющихся составной частью правовой системы, а именно из закрепленных в них социальных обязательств Кыргызской Республики, вытекает обязанность государства установить на основе сбалансированной системы перераспределения имеющихся ресурсов такой порядок социального обеспечения, который создавал бы реальные условия для эффективной реализации прав социально уязвимых категорий граждан на уровне, удовлетворяющем их основные жизненные потребности.

4. Стремление государства к социальной справедливости, как это вытекает из преамбулы Конституции, означает необходимость социально-политической гармонизации общественных отношений, при которой меры и средства, предпринимаемые государством, создают равные условия и возможности каждому для его самореализации и не порождают уравнительной системы решения социальных задач.

Демократическое, правовое, социальное государство ориентируется на обеспечение каждому достойных условий жизни, в первую очередь, в результате повышения эффективности производства, рынка труда, индивидуальной активности, и обуславливает взаимную ответственность гражданина и государства в осуществлении социально-экономических прав, а не достижения благополучия всех с помощью уравнительного перераспределения благ. Государство не должно выступать как патерналист, обязанный опекать всех, оно призвано создавать условия, предпосылки для достойной жизни каждого, реализовать которые должен сам человек. В целом индивид рассматривается как автономный субъект, сам несущий ответственность за последствия своей социальной активности.

В этом аспекте государством гарантируется право на свободу реализации интеллектуально-трудового потенциала личности с тем, чтобы трудоспособный гражданин смог обеспечить себе и своей семье материальное благополучие, а в случае трудной жизненной ситуации мог рассчитывать на определенный объем социальной помощи со стороны государства. Последнее не должно рассматриваться как абсолютное право индивида на социальные блага, гарантирующие его безбедное существование, а должно пониматься как обязательство государства содействовать в решении его социальных проблем, когда он по объективным причинам решить их самостоятельно не в состоянии.

5. Конституция Кыргызской Республики гарантирует каждому право на экономическую свободу, свободное использование своего имущества для любой экономической деятельности, не запрещенной законом, выбирать род деятельности и профессию, право на владение, пользование и распоряжение своим имуществом, результатами своей деятельности (статьи 40, 41, 42).

Указанные конституционные гарантии представляют собой не только субъективные права каждого индивида, но и выступают подтверждением приверженности Конституции идеям либерализма, когда рыночная экономика, свобода предпринимательства, признание права собственности, как одного из фундаментальных прав человека и естественного источника его благосостояния, деловой и творческой активности, лежат в основе экономической и личной независимости каждого.

Либеральные ценности государства, основанные на признании неприкосновенности частной собственности, свободной конкуренции, предпринимательства и отмене всяческих ограничений со стороны государства для частной инициативы не просто предоставляют каждому неограниченную возможность достижения уровня жизни соизмеримо его способностям, но и оставляют за государством роль всего лишь регулятора жизнедеятельности общества.

В сущности, государство, используя налоговые, бюджетные, кредитные и административные инструменты осуществляет не более чем перераспределение своих доходов для выполнения возложенных на него функций, в том числе по содержанию нетрудоспособной части населения.

Таким образом, социальная политика либерального, правового государства, каковым в соответствии с Конституцией является Кыргызская Республика, никак не может не зависеть от экономических возможностей, поскольку объем ресурсов, которые оно способно направить на выполнение своих социальных обязательств, всецело зависит от результатов экономической активности всего общества.

Тем самым, реализуемость социальных прав граждан зависит не только от наличия юридических гарантий, но и от материальной составляющей, под которой понимается совокупность экономических факторов, делающих эти права реальными. Такая взаимообусловленность означает, что либеральное начало первично и приверженность принципам социального государства не может превалировать над ним.

В то же время тип государственного устройства, при котором социальные обязательства могут быть не привязаны к состоянию экономики – это государство с плановой экономикой, антипод рыночной, в руках которого сосредоточены основные средства производства и результаты всеобщего произведенного продукта, на котором полностью лежит функция по распределению всех имеющихся общественных благ.

6. Во взаимосвязи с положениями части 1 статьи 44 Конституции, предусматривающей гарантии социального обеспечения за счет государства в старости, в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности и потери кормильца, часть 2 этой же статьи устанавливает, что пенсия, социальное пособие и другая социальная помощь обеспечивают уровень жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума.

Содержание прожиточного минимума, как правовой категории, заключается в его свойствах быть фиксированным показателем уровня жизни населения на определенный период и влиять на выбор направлений социальной политики государства и осуществления им мер по социальной поддержке населения.

Толкуемая норма находится в непосредственной связи с другой конституционной установкой, согласно которой, социальная деятельность государства не должна принимать форму государственного попечительства, ограничивающего экономическую свободу, активность и возможности гражданина самому достигать экономического благополучия для себя и своей семьи (часть 5 статьи 44).

Во взаимосвязи с правовыми позициями, выраженными в пункте 5 мотивировочной части настоящего Решения, приведенные конституционные нормы означают, что государство, на которого возлагается выполнение и других конституционно значимых задач, обязано соизмерять свои обязательства в сфере социальных гарантий со своими экономическими возможностями. Иной подход к ведению социальной политики в государстве будет противодействовать реализации конституционных положений о либеральной экономике и рыночных отношениях.

Приведенная выше конституционная норма в целом не является новшеством действующей редакции Конституции. Она впервые была изложена в части 2 статьи 27 Конституции от 5 мая 1993 года и предусматривала, что пенсии, социальная помощь в соответствии с экономическими возможностями общества должны обеспечивать уровень жизни не ниже установленного законом прожиточного минимума. Эта конституционная установка сохранялась вплоть до принятия действующей Конституции на референдуме 11 апреля 2021 года.

Несмотря на то, что ныне действующая норма не содержит выражения «в соответствии с экономическими возможностями общества», истинный смысл данной нормы объективно не может пониматься иначе, как обеспечение пенсиями, социальными пособиями и другой социальной помощью уровня жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума в зависимости от реальных экономических возможностей государства.

При этом политика государства должна поступательно вести к достижению такого уровня экономического роста, которая позволит осуществлять социальные выплаты уязвимым категориям граждан в объеме, необходимом для удовлетворения всех жизненных потребностей.

Интерпретация конституционной нормы, выработанная в настоящем Решении, осуществлена в соответствии с принципами конституционной герменевтики и соотносится с международными стандартами в области прав человека на социальное обеспечение.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 1 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 38, 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Конституционно-правовой смысл части 2 статьи 44 Конституции Кыргызской Республики заключается в том, что определение размеров пенсий, социальных пособий и другой социальной помощи не может не находиться в прямой зависимости от состояния экономики и возможностей государства, соответственно, нормативное положение, выраженное словами «обеспечивают уровень жизни не ниже установленного законом размера прожиточного минимума», не должно пониматься как безусловное обязательство государства по установлению размеров пенсий, социальных пособий и другой социальной помощи не ниже прожиточного минимума, а должно рассматриваться в качестве целевого ориентира, поступательное достижение которого является конституционно-значимой задачей государства.

2. Жогорку Кенешу Кыргызской Республики и Кабинету Министров Кыргызской Республики при осуществлении правового регулирования сферы социального обеспечения необходимо придерживаться конституционно-правового смысла части 2 статьи 44 Конституции, изложенного в настоящем Решении.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу со дня его опубликования на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 3 части 2 статьи 9, пункта 3 части 3 статьи 46 и пункта 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» в связи с обращением Исраилова Данияра Эдилбековича и Ашыркул уулу Кенжебека

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Оморкановой Г.А., с участием:

обращающейся стороны – Алмазбекова Тилека Алмазбековича, представителя Исраилова Данияра Эдилбековича по доверенности, Ашыркул уулу Кенжебека;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообекевича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, представителей по доверенности полномочного представителя Президента в Чуйской области Койшыбаева Амана Аяновича, Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики Кенешбаева Динмухамета Кенешбаевича, Государственного агентства по делам государственной службы и местного самоуправления при Кабинете Министров Кыргызской Республики Усеналиевой Бактыгуль Сыртбаевны и Бакасова Султана;

переводчика - Олжобаева Айдара Суйундуковича, старшего консультанта аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 3 части 2 статьи 9, пункта 3 части 3 статьи 46 и пункта 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления».

Поводом к рассмотрению данного дела явились ходатайства Исраилова Д.Э. и Ашыркул уулу К.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли оспариваемые нормы Конституции Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Шаршеналиева Ж.А., проводившего подготовку дела к рассмотрению в судебном заседании, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

4 апреля 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Исраилова Д.Э. о проверке соответствия пункта 3 части 2 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» части 2 статьи 23, абзацу первому части 1 статьи 24, части 1 статьи 42 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 30 апреля 2022 года данное ходатайство было принято к производству.

По мнению заявителя, оспариваемая норма, запрещающая занимать должность акима лицам, родившимся в соответствующем районе, вводит ограничение, противоречащее принципу его соразмерности целям, указанным в части 2 статьи 23 Конституции.

Исраилов Д.Э. отмечает, что в соответствии с абзацем первым части 1 статьи 24 Конституции конституционные гарантии запрета дискриминации распространяются и на государственную гражданскую службу. При этом государственная гражданская служба и муниципальная служба действуют на принципе равного доступа граждан Кыргызской Республики при поступлении на службу вне зависимости от любого положения (пункт 4 статьи 3 Закона Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе»).

Однако оспариваемая норма нарушает указанный конституционный запрет, поскольку она ставит лиц, родившихся в соответствующем районе, в неравное положение по сравнению с лицами, родившимися в другом районе. Последние имеют возможность претендовать на должность акима соответствующего района исключительно на основании того, что они не родились в этом районе.

По мнению заявителя, место рождения человека не должно являться препятствием для поступления на государственную службу, так как запрет на дискриминацию в сфере труда предполагает равные возможности для реализации трудоспособностей граждан.

Исраилов Д.Э. в обоснование своих доводов ссылается на положения международных договоров, а именно Всеобщей декларации прав человека, Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, Международного пакта о гражданских и политических правах, Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека, направленные на исключение любой формы дискриминации.

На основании вышеизложенного, субъект обращения просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

13 сентября 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Ашыркул уулу Кенжебека о проверке конституционности пункта 3 части 3 статьи 46, части 1, абзаца второго части

2 статьи 47, пункта 3 части 3 статьи 52, частей 1, 2 статьи 53 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления».

Как отмечает заявитель, законодательный орган, вводя в действие оспариваемые нормы, ограничил право граждан на службу в зависимости от места их рождения. Например, Ашыркул уулу Кенжебек, как уроженец села Кызыл-Адыр Кара-Бууринского айыл окмоту, не может занимать должность главы, указанного айыл окмоту.

По мнению субъекта обращения, оспариваемые нормы противоречат гарантированному Конституцией принципу местного самоуправления и нарушают право местных сообществ самостоятельно решать вопросы местного значения.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 года ходатайство было принято в части проверки соответствия пункта 3 части 3 статьи 46, пункта 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» части 2 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, части 3 статьи 37, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

Учитывая однородность требований Исраилова Д.Э. и Ашыркул уулу К., в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 32 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», определением судьи-докладчика от 5 октября 2022 года указанные дела были соединены в одно производство.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. не согласился с доводами заявителей и считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции Кыргызской Республики по следующим основаниям.

Ысыранов С.К. отмечает, что государственная служба является одним из основных конституционных институтов и фундаментальных элементов государственности. В силу своей специфики, государственная служба устанавливает особые требования и ограничения для замещения государственных должностей по сравнению с другими сферами трудовой деятельности.

Устанавливая специальные правила назначения на должность акима и ограничивая право граждан на поступление на государственную службу, законодатель обязан найти баланс конституционно охраняемых ценностей, общественных и частных интересов, соблюдать принципы справедливости, равенства и пропорциональности, применять необходимые и строго обусловленные меры, закрепленные только Конституцией.

Следовательно, такие ограничения направлены на устранение конфликта интересов, а также на объективное и беспристрастное осуществление своих полномочий должностными лицами, указанными в оспариваемых нормах.

На основании изложенного, Ысыранов С.К. считает, что оспариваемые нормы направлены на защиту прав и свобод граждан, проживающих на территории соответствующего района, и просит оставить ходатайства заявителей без удовлетворения.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. отмечает, что оспариваемые нормы не предусматривают дискриминационных требований по межрегиональному признаку к занятию должностей акима, мэра, главы айыл окмоту, а только вводят ограничения на занятие указанных должностей в местах их рождения.

Данные требования приняты в целях обеспечения устойчивого развития вверенной территории, общественного порядка, равенства прав людей, предотвращения коррупционных рисков и конфликтов интересов в деятельности должностных лиц, занимающих политические должности.

Молдобаев А.Т. считает, что оспариваемые нормы не ограничивают принцип равноправия граждан при поступлении на государственную и муниципальную службу и соответствуют Конституции.

Представитель Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики Кенешбаев Д.К. считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции. Он отмечает, что в соответствии с частью 3 статьи 37 Конституции граждане Кыргызской Республики имеют равные права и равные возможности при поступлении на государственную гражданскую и муниципальную службы, продвижении в должности в порядке, предусмотренном законом, следовательно, требования и ограничения, предъявляемые к кандидатам при регулировании данной сферы правоотношений, устанавливаются законом.

Представитель полномочного представителя Президента Кыргызской Республики в Чуйской области по доверенности Койшыбаев А.А. считает, что оспариваемые нормы направлены на полное устранение коррупционных рисков и повышение эффективности деятельности органов местной власти.

Представитель Государственного агентства по делам государственной службы и местного самоуправления при Кабинете Министров Кыргызской Республики Усеналиева Б.С. выразила позицию, аналогичную правовой позиции стороны-ответчика, и добавила следующее.

С точки зрения законодателей, лицо, родившееся в конкретной области, может иметь более тесные связи и отношения, что приведет к тому, что он сможет воспользоваться своим положением и тем самым обусловить появление коррупционных проявлений. В то же время Усеналиева Б.С. также отметила, что оспариваемые нормы создают кадровые проблемы на приграничных участках, в труднодоступных и горных районах.

Второй представитель этого же Государственного агентства Бакасов С., поддержал доводы Усеналиевой Б.С.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу являются нормы пункта 3 части 2 статьи 9, пункта 3 части 3 статьи 46, пункта 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления», изложенные в следующей редакции:

«Статья 9. Требования и ограничения, предъявляемые к кандидату на должность акима

2. Не может быть акимом лицо:

3) являющееся уроженцем соответствующего района;

Статья 46. Требования, предъявляемые к кандидату на должность мэра города

3. Не может быть мэром лицо:

3) являющееся уроженцем соответствующего города;

Статья 52. Требования, предъявляемые к кандидату на должность главы айыл окмоту

3. Не может быть главой айыл окмоту лицо:

3) являющееся уроженцем соответствующего айылного аймака;».

Закон Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством Кыргызской Республики, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 22 октября 2021 года №109, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституционный суд в каждом своем решении отмечает о необходимости экзистенциального понимания институтами государственной власти самоценности человека и рассмотрения реализации его субъективных прав в качестве первоочередной задачи государства.

Одним из фундаментальных основ неукоснительного соблюдения прав и свобод человека и гражданина являются принципы не дискриминации и равенства всех перед законом и судом (абзац второй части 1, часть 2 статьи 24 Конституции). Раскрывая их конституционно-правовой смысл, Конституционная палата Верховного суда в своих решениях от 8 апреля 2015 года, от 22 февраля 2017 года, от 14 февраля 2018 года, от 17 октября 2018 года неоднократно отмечала, что равенство всех перед законом должно пониматься, прежде всего, как требование анти дискриминационного характера, предполагающее недопустимость установления в законе какого-либо различия, исключения или предпочтения, основанного на признаках пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических и иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения,

а также других обстоятельств, ведущих к нарушению равенства правовых возможностей человека и гражданина в различных сферах его общественной и личной жизни.

Конституция, развивая принцип равенства и не дискриминации также установила, что граждане Кыргызской Республики имеют равные права и равные возможности при поступлении на государственную гражданскую и муниципальную службу, продвижении в должности в порядке, предусмотренном законом (часть 3 статьи 37).

Данное конституционное положение коррелирует со статьями 7, 23 Всеобщей декларации прав человека, пунктом «с» статьи 25 Международного пакта о гражданских и политических правах, согласно которым, каждый гражданин должен иметь без какой бы то ни было дискриминации и без необоснованных ограничений право и возможность допускаться в своей стране на общих условиях равенства к государственной службе.

Соблюдение вышеобозначенных конституционных принципов является определяющим и носит обязательный характер в регулировании правоотношений во всех сферах жизнедеятельности человека, включая его трудовые отношения, в том числе государственную и муниципальную службы.

3. Кыргызская Республика, являясь в соответствии с Конституцией приверженцем построения либерального общества, гарантирует каждому право на свободу труда (статьи 1, 42 Конституции).

Труд, являясь неотчуждаемым благом человека, лежит в основе его свободного развития и достижения им для себя и своей семьи достойного уровня жизни. Государство обязано в приоритетном порядке создавать правовые, организационные, экономические и иные благоприятные условия с тем, чтобы у каждого человека возникло реальное право выбора того или иного вида трудовой деятельности.

Содержание конституционного права на свободу труда в полной мере согласуется с международными актами, которые являются составной частью правовой системы Кыргызской Республики (часть 3 статьи 6 Конституции).

Так, положения Всеобщей декларации прав человека 1948 года, статьи 6 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах 1966 года устанавливают, что участвующие в Пакте государства признают право на труд, которое включает право каждого человека на получение возможности зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается, и предпримут надлежащие шаги к обеспечению этого права, каждый человек имеет право на труд, на свободный выбор работы, на справедливые и благоприятные условия труда и на защиту от безработицы.

Провозглашая право на труд, международные акты связывают данное право с обязанностью государства содействовать гражданам в реализации этого права путем проведения государственной политики, направленной

на содействие трудоустройству, достижению полной занятости населения и рассматривается в качестве социальной цели государства.

Таким образом, право на свободу труда предопределяет демократическую сущность государства, где экономическая свобода личности становится ценностным ориентиром в правовом регулировании социально-экономической жизни общества, а государство создаёт условия для полного осуществления гражданами права на труд, гарантируя, тем самым, равные возможности в выборе профессии и рода трудовой деятельности, к каковой, безусловно, относятся и государственная и муниципальная службы.

Однако, право каждого свободно распоряжаться своими способностями к труду, выбирать род деятельности и профессии, не предполагает обязанность государства обеспечить занятие гражданином конкретной должности и не исключает возможность закрепления в законе специального порядка замещения тех или иных должностей в органах государственной власти и местного самоуправления. Такую правовую позицию Конституционная палата Верховного суда изложила в своих Решениях от 30 апреля 2014 года, от 18 февраля 2015 года, от 19 сентября 2018 года.

Кроме того, право на свободу труда и равные возможности при поступлении на государственную и муниципальную службы, как и иные права и свободы человека и гражданина, могут быть ограничены Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Такие ограничения могут быть введены также с учетом особенностей военной или иной государственной службы (часть 2 статьи 23). Это означает, что конституционное установление о запрете принятия законодателем законов, отменяющих или ущемляющих права и свободы человека, является общеобязательным правилом, содержащим некоторые исключения, носящие, несомненно, глобальный характер, поскольку не принятие их в расчет при решении важных государственных задач в сфере правового регулирования чревато пагубными последствиями для всеобщего благополучия.

В то же время в силу частей 3, 4 статьи 23 Конституции законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод человека в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией. Более того, ограничения не могут вводиться подзаконными нормативными правовыми актами. Тем самым, очерчивая жесткие рамки и строго определенную процедуру введения возможных ограничений, Основной Закон считает не допустимым произвольное и несоразмерное ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Данное конституционное установление соотносится с положением Всеобщей декларации прав человека, устанавливающей, что при осуществлении своих прав и свобод, каждый человек должен подвергаться только таким ограничениям, какие установлены законом исключительно с целью обеспечения должного признания и уважения прав и свобод

других и удовлетворения справедливых требований морали, общественного порядка и общего благосостояния в демократическом обществе (часть 2 статьи 29).

4. Государство представляет собой главную управляющую систему общества, которая призвана упорядочить всю его жизнедеятельность и обеспечить устойчивое развитие. От того, насколько эффективна его деятельность зависят общественное согласие, стабильность и правопорядок в обществе. При этом, ключевое значение для деятельности государства имеет административная, то есть его управленческая функция, когда его органы выступают связующим звеном между государством и обществом. В свою очередь эта функция государства выполняется гражданами Кыргызской Республики, занятыми в сфере государственной и муниципальной служб.

Как было отмечено в настоящем Решении, несмотря на положения Конституции, гарантирующие гражданам равные возможности при поступлении на государственную и муниципальную службы, Основной Закон специально обозначает жизненную важность выполняемых государством задач перед обществом и допускает в этой связи введение особых требований и ограничений для граждан с целью поддержания высокого уровня этих служб. Они касаются практически всех сторон регламентации правового статуса государственных и муниципальных служащих в связи с поступлением, порядком ее прохождения и прекращения.

В соответствии с Резолюцией 51/59 Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций от 12 декабря 1996 года государственная должность, как она определяется в национальном законодательстве, - это должность, облеченная доверием, предполагающая обязанность действовать в интересах государства.

Таким образом, государственная и муниципальная службы играют важную роль в социально-культурной и административно-политической жизни государства, в управлении экономикой и всеми другими сферами жизни общества и требует от их служащих высокого уровня профессионализма, компетенции, ответственности, соответствующей подготовки, знаний и навыков, необходимых для полноценного и качественного выполнения служебных обязанностей в интересах государства.

В связи с этим, законодатель вправе посредством специального правового регулирования определить для граждан, поступающих на государственную и муниципальную службы, специальные требования и ограничения с учетом специфики задач, принципов их организации и функционирования.

5. Согласно пункту 3 части 2 статьи 9 Закона «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» не может быть акимом лицо, являющееся уроженцем соответствующего района. В соответствии с пунктом 3 части 3 статьи 46 указанного Закона не может быть мэром лицо, являющееся уроженцем соответствующего города. Аналогичная норма содержится в пункте 3 части 3 статьи 52 названного

Закона, предусматривающая запрет на назначение главой айыл окмоту лица, являющегося уроженцем соответствующего айылного аймака.

Несомненно, обозначенным должностным лицам принадлежит ведущая роль в организации общественного управления на территории соответствующего айылного аймака, района, города. В соответствии с вышеуказанным Законом мэры городов, акимы районов, главы айыл окмоту наделены довольно широкой компетенцией по осуществлению исполнительно-распорядительных функций. Можно сказать, что в их руках сосредоточена достаточная полнота власти по решению административных и социально-экономических вопросов местных сообществ. Иначе говоря, совокупность выполняемых акимом, мэром, главой айыл окмоту функций своим многообразием и силой управленческого воздействия прямо указывает на значимость этих институтов как главных инструментов по управлению общественной жизнью на определенных территориальных единицах. Соответственно, к лицам, замещающим эти должности, не могут не предъявляться определенные требования, которые обеспечивали бы наиболее эффективную и пригодную для интересов местного сообщества деятельность.

Следует особо заметить, что Конституционный суд в настоящем Решении не затрагивает природу принципиальных различий между правовыми статусами местных государственных администраций и органов местного самоуправления, поскольку они не являются предметом конституционного контроля по данному делу.

Традиционность в контексте развития кыргызского народа подразумевает сохранение и передачу из поколения в поколение образа жизни, общечеловеческих ценностей, исторически сложившихся обычаев, определяющих его идентичность. Вместе с тем не все народные традиции имеют благотворное влияние на уклад жизни общества. В частности, ввиду компактного проживания и оседлости лиц, имеющих родственные связи, родоплеменные отношения занимают существенное место в укоренении не только межличностной коммуникации, но и сохраняют влияние на публичную жизнь местных сообществ.

Приверженность этим традициям чревато предоставлением должностными лицами местных государственных администраций и органов местного самоуправления необоснованных привилегий определенной категории лиц по признаку родства или иного предпочтения при принятии решений по значимым вопросам местного значения, созданием, тем самым, предпосылок для конфликта интересов и недовольств местного населения, способных вызвать серьезные социальные потрясения.

Такое положение не совместимо с общими принципами деятельности местных государственных администраций и органов местного самоуправления, обеспечения законности, равноправия и социальной справедливости, защиты прав и охраняемых законом интересов членов местных сообществ, открытости этих органов, осуществление ими своих полномочий в интересах народа, конституционно-правовой и иной ответственности перед народом; государство и его органы должны служить всему обществу, а не

какой-то его части (абзацы четвертый, седьмой статьи 4, часть 1 статьи 5, часть 2 статьи 24 Конституции).

Таким образом, исходя из степени ответственности перед местным сообществом и государством в целом указанных субъектов, Конституционный суд считает, что введение запрета на занятие должности акима района, мэра города и главы айыл окмоту лицам, являющимся уроженцами соответствующего района, города, айыльного аймака соответствует конституционным требованиям, обусловлено публичным интересом и особенностями государственной и муниципальной служб. Данное ограничение не нарушает баланс конституционно значимых ценностей, публичных и частных интересов, направлено на исключение конфликта интересов, объективное и беспристрастное осуществление указанными субъектами своих функций в интересах государства и местных сообществ, и не может рассматриваться как отменяющие или умаляющие права человека и гражданина на не дискриминацию, свободу труда, равенство всех перед законом и судом, гарантированные Конституцией (часть 2 статьи 23, абзац первый части 1, часть 2 статьи 24, часть 3 статьи 37, часть 1 статьи 42, статья 55, части 1, 2 статьи 56 Конституции).

Данный вывод коррелирует и с положениями пункта 2 статьи 1 Конвенции Международной организации труда «О дискриминации в области труда и занятий» 1958 года № 111, в котором указывается, что всякое различие, исключение или предпочтение, основанные на специфических требованиях, связанных с определенной работой, не считаются дискриминацией.

Конституционная палата Верховного суда неоднократно высказывалась о том, что для устойчивости основ конституционного строя государство всегда нуждается в эффективных правовых механизмах, которые должны оградить его от злоупотреблений и криминализации публичной власти (решения от 31 октября 2013 года, от 26 ноября 2013 года, от 25 ноября 2015 года). Легитимность государственной власти во многом основывается на доверии общества. Создавая соответствующие правовые механизмы, законодатель вправе устанавливать повышенные требования к репутации лиц, занимающих публичные должности. Такие требования устанавливаются, чтобы у граждан не рождались сомнения в их морально-этических и нравственных качествах, чтобы у граждан не возникали сомнения в законности и бескорыстности их действий как носителей публичной власти. Специфика формирования и функционирования государственной власти в Кыргызской Республике, предопределяет особый статус лиц, замещающих политические должности. Дифференцируя государственные должности и регламентируя правовой статус каждой из них, законодатель вправе устанавливать в этой сфере особые правила.

6. Города Бишкек и Ош в соответствии с принципами административно-территориального деления наделены особым конституционно-правовым статусом и признаны городами республиканского значения, при этом

Бишкек является столицей Кыргызской Республики (часть 2 статьи 14 Конституции).

Указанные города имеют особое государственное значение, управление в которых осуществляется на принципах местного самоуправления в сочетании с государственным управлением по делегированным государственным полномочиям. При этом систему их органов управления образуют городские кенешы, являющиеся представительными органами местной власти, и соответствующие мэрии, выполняющие исполнительные функции органов местного самоуправления и государственной власти, как отмечено выше, в пределах делегированных полномочий.

По последним данным Национального статистического комитета Кыргызской Республики численность постоянного населения города Бишкек составляет 1 миллион 145 тысяч человек, а города Ош - 361 тысяча 300 человек.

Масштабы урбанизации, скорость прироста населения городов Бишкек и Ош были обусловлены тем, что, являясь административно-политическими, экономическими, научно-образовательными, историко-культурными центрами, они привлекают жителей других регионов более широкими возможностями для решения экономических и социальных проблем. В этой связи состав населения этих городов, в отличие от других административно-территориальных единиц, формируется не по признакам общинной уроченности и оседлости, а по уровню социально-экономического развития. При таких обстоятельствах особенности родоплеменных отношений не способны влиять на формирование состава населения в городах Бишкек и Ош и публичную жизнь местных сообществ.

Соответственно, рассматриваемое ограничение в виде невозможности занятия должности мэров городов Бишкек и Ош лицами, являющимися уроженцами этих городов, несоразмерно конституционно значимым целям и не может распространяться на кандидатуры, претендующие на указанные должности.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать пункт 3 части 2 статьи 9, пункт 3 части 3 статьи 52 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» не противоречащими части 2 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, части 3 статьи 37, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

2. Признать пункт 3 части 3 статьи 46 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» противоречащими части 2 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24,

26 апреля
2023 года
город Бишкек

№ 06-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

части 3 статьи 37, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в какой он распространяется на замещение должностей мэров городов Бишкек и Ош.

3. Кабинету Министров Кыргызской Республики внести изменения в сферу действующего правового регулирования, вытекающие из правовых позиций, изложенных в мотивировочной части настоящего Решения.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

3 мая
2023 года
город Бишкек

№ 07-Р

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности абзаца второго части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц» в связи с запросом судьи Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы Венеры, о проверке конституционности пункта 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Плахутина Ивана Викторовича, представляющего интересы общества с ограниченной ответственностью «Канцлер», о проверке конституционности пункта 2 части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алмазбекова Тилека Алмазбековича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., с участием:

обращающейся стороны – Плахутина Ивана Викторовича, представляющего интересы общества с ограниченной ответственностью «Канцлер», Алмазбекова Тилека Алмазбековича;

стороны-ответчика – постоянного представителя Жогорку Кенеша в Конституционном суде Ысыранова Самата Кыштообековича,

третьих лиц – Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Иманалиевой Айнуры Курманбековны, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Маматкулова Азамата Токтосуновича, представителя Министерства внутренних дел Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности абзаца второго части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц», пункта 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики абзац второй части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц», пункт 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, часть 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к рассмотрению в судебном заседании, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 27 сентября 2022 года поступил запрос судьи Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы В. о проверке соответствия абзаца второго части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц» (далее – Закон о страховании военнослужащих) частям 1, 2 статьи 57 Конституции Кыргызской Республики из-за отсутствия юридической определенности в правовой регламентации вопроса об освобождении страховщика от выплаты страховой суммы.

Как следует из запроса, в производстве судьи Жаныбек кызы В. находится гражданское дело по исковому заявлению Джайчибековой А.К. к Министерству обороны Кыргызской Республики о взыскании страховой суммы.

Так, супруг Джайчибековой А.К. - Джайчибеков А.М. погиб в результате дорожно-транспортного происшествия 19 января 2019 года в период прохождения военной службы.

Согласно статье 3 Закона о страховании военнослужащих, страховыми случаями при осуществлении обязательного государственного страхования признаются гибель (смерть) застрахованного лица в период прохождения военной службы, военных сборов либо до истечения одного года после увольнения с военной службы, после окончания военных сборов вследствие увечья (ранения, травмы, контузии) или заболевания, полученного в период прохождения военной службы, военных сборов.

В связи с указанными обстоятельствами Джайчибекова А.К. обратилась в пенсионный отдел финансового управления Государственного комитета по делам обороны Кыргызской Республики с заявлением о выплате страховой суммы в связи с гибелью супруга.

Однако пенсионный отдел финансового управления указанного Государственного комитета (ныне - Министерство обороны Кыргызской

Республики) отказал в выплате страховой суммы, мотивируя свой отказ требованием абзаца второй части 1 статьи 9 вышеуказанного Закона, согласно которому страховщик освобождается от выплаты страховой суммы по обязательному государственному страхованию, если страховой случай наступил вследствие совершения застрахованным лицом деяния, признанного в установленном законодательством порядке, общественно опасным. Основанием же для такого отказа послужило уведомление о подозрении Джайчибекова А.М. в совершении дорожно-транспортного происшествия, которое было составлено следователем следственной службы отдела внутренних дел Иссык-Атинского района.

Кроме того, по результатам автотехнической и трасологической экспертизы было установлено, что Джайчибеков А.М. нарушил правила дорожного движения, что привело к трагическим последствиям. Постановлением того же следователя досудебное производство было прекращено на основании пункта 7 части 1 статьи 26 Уголовно-процессуального кодекса (в редакции 2017 года) в связи со смертью подозреваемого.

Судья Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы В. считает, что оспариваемая норма не носит конкретный, юридически определенный характер, так как ею не указывается какой именно процессуальный акт является основанием для отказа в выплате страховой суммы.

Так, в соответствии с частями 1, 2 статьи 57 Конституции, каждый считается невиновным в совершении преступления и/или проступка, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Нарушение этого принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке. Никто не обязан доказывать свою невиновность. Любые сомнения в виновности толкуются в пользу обвиняемого.

В этой связи судья Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы В. отмечает, что уведомление о подозрении, постановление о прекращении уголовного дела не являются судебными актами, устанавливающими событие как общественно опасное деяние, так как событие и состав преступления должны быть доказаны в ходе судебного разбирательства с вынесением обвинительного приговора.

С учётом изложенного, Жаныбек кызы В. просит проверить оспариваемую норму на соответствие Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 октября 2022 года запрос судьи Жаныбек кызы В. был принят к производству.

В соответствии с частью 3 статьи 34 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» судья (судьи), запрос которого принят к производству Конституционного суда, стороной не признается, на заседание не вызывается.

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

11 октября 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Плахутина И.В., представляющего интересы общества с ограниченной ответственностью «Канцлер» (далее – ОсОО «Канцлер»), о проверке соответствия пункта 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – ГПК) частям 1, 2 статьи 57, части 1 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики в части приравнивающей акты прокурора, следователя к судебным актам.

В ходатайстве указывается, что в период с 3 апреля по 1 августа 2017 года индивидуальный предприниматель Соловьева Е.В. (далее - ИП Соловьева Е.В.) при осуществлении совместной деятельности с ОсОО «Канцлер» получила от последней товарно-материальные ценности на общую сумму 3 487 838 (три миллиона четыреста восемьдесят семь тысяч восемьсот тридцать восемь) сомов для дальнейшей реализации. ИП Соловьева Е.В. по истечении трех месяцев отказалась от дальнейшего сотрудничества.

В этой связи между ОсОО «Канцлер» и аудитором Нургазиевой Р.К. был заключен договор о проведении инициативной проверки взаиморасчетов между ОсОО «Канцлер» и ИП Соловьевой Е.В. Из акта проверки от 15 ноября 2017 года следует, что задолженность ИП Соловьевой Е.В. перед ОсОО «Канцлер» составляет 604 841 (шестьсот четыре тысячи восемьсот сорок один) сом, которую ИП Соловьева Е.В. возвращать в законном порядке отказалась.

Указанный долг был взыскан решением Межрайонного суда города Бишкек от 18 июля 2019 года, в дальнейшем данное решение оставлено в силе Бишкекским городским и Верховным судами.

В марте 2022 года от представителей ИП Соловьевой Е.В. в Первомайский районный суд города Бишкек поступило заявление о пересмотре вышеуказанного решения по вновь открывшимся обстоятельствам, которое было удовлетворено судом.

Субъект обращения указывает, что основанием для удовлетворения заявления ИП Соловьевой Е.В. стало постановление старшего следователя следственной службы Управления внутренних дел Первомайского района города Бишкек от 4 февраля 2022 года о прекращении уголовного дела в отношении Нургазиевой Р.К. в связи истечением сроков давности, где она обвиняется в составлении незаконных аудиторских актов в нарушение требований Закона Кыргызской Республики «Об аудиторской деятельности».

В своем ходатайстве субъект обращения отмечает, что согласно части 1 статьи 373 ГПК вновь открывшиеся обстоятельства - это обстоятельства, существовавшие на момент принятия оспариваемого судебного акта, вступившего в законную силу, вынесенного по существу дела, которые не были и не могли быть известны заявителю.

Вместе с тем согласно пункту 2 части 2 статьи 373 ГПК, основаниями для пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь

открывшимся обстоятельствам являются установленные вступившим в законную силу актом суда, прокурора, следователя заведомо ложные показания свидетеля или специалиста, заведомо ложное заключение эксперта, заведомо неправильный перевод, подложность документов либо вещественных доказательств, повлекшие за собой постановление незаконного или необоснованного судебного акта.

Плахутин И.В. считает, что пункт 2 части 2 статьи 373 ГПК, допускающая, что актами прокурора, следователя может быть установлена вина подозреваемого за заведомо ложные показания, заведомо ложное заключение, заведомо неправильный перевод, подложность документов либо вещественных доказательств, приравнивает их к актам суда, что прямо противоречит Конституции.

Поскольку, в соответствии с частями 1, 2 статьи 57 Конституции, каждый считается невиновным в совершении преступления и/или проступка, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Нарушение этого принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке. Никто не обязан доказывать свою невиновность. Любые сомнения в виновности толкуются в пользу обвиняемого.

Так, субъект обращения приходит к выводу, что постановление прокурора, следователя о прекращении уголовного дела по не реабилитирующим основаниям в соответствии с оспариваемой нормой, без судебного разбирательства и вступившего в законную силу обвинительного приговора суда доказывает вину подозреваемого и может служить основанием для пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам. Данное обстоятельство также нарушает положение части 1 статьи 94 Конституции, которое предусматривает, что правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом.

С учётом изложенного, Плахутин И.В. просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 4 ноября 2022 года обращение Плахутина И.В. было принято к производству.

Кроме вышеуказанных обращений, 17 октября 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Алмазбекова Т.А. о проверке соответствия части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее АПК) части 2 статьи 24, части 2 статьи 56, части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

В своем ходатайстве Алмазбеков Т.А. отметил следующее.

Стадия пересмотра судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам является дополнительной гарантией справедливого разрешения дела, поэтому здесь важно соответствие процессуальных норм национального законодательства международно-правовым стандартам по

процедуре исправления судебных ошибок путем использования эффективных средств правовой защиты.

По мнению Алмазбекова Т.А., особенностью института пересмотра судебных актов по новым и вновь открывшимся обстоятельствам является то, что оно представляет собой одну из важных гарантий справедливого правосудия и законности в гражданском и административном судопроизводстве, поскольку предусматривает возможность отмены любого судебного акта, хотя и вступившего в законную силу, но вызывающего сомнения в своей законности и обоснованности в связи с выявлением существенных, обычно входящих в предмет доказывания по делу обстоятельств, неизвестных суду и заявителю на момент первоначального рассмотрения дела по причинам, от них независящим. Такое положение отвечает не только общим нормам национального законодательства, но и сложившейся международной практике.

Субъект обращения указывает, что ограничение круга оснований к пересмотру незаконного или необоснованного судебного решения, не подлежащего исправлению ни в каком другом порядке, делает невозможными обеспечение правосудности судебных актов и восстановление судом прав и законных интересов граждан, что приводит к нарушению положений Конституции.

Как отмечает Алмазбеков Т.А., основания для пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам, перечисленные в части 2 статьи 373 ГПК существенно шире, чем в части 2 статьи 268 АПК.

Так, по мнению заявителя, согласно ГПК одними из оснований по вновь открывшимся обстоятельствами являются установленные вступившими в законную силу актом суда, прокурора, следователя заведомо ложные показания свидетеля или специалиста, заведомо неправильный перевод, подложность документов либо вещественных доказательств, преступные деяния лица, в результате которого был принят незаконный судебный акт.

Наряду с этим, по АПК вышеуказанные вновь открывшиеся обстоятельства устанавливаются только вступившим в силу приговором суда.

Так, субъект обращения приходит к выводу, что подобное сужение в АПК оснований для пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам ничем не объяснимо и не оправдано, из-за чего это ограничивает лиц в доступе к правосудию и существенно нарушает права граждан. Отмеченное напрямую нарушает требования части 2 статьи 56 и части 1 статьи 61 Конституции.

По своему предназначению стадия пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам призвана гарантировать справедливость судебных актов, как необходимое условие судебной защиты прав и свобод человека и гражданина, а также поддержания таких ценностей, как справедливость правосудия и стабильность судебных актов, когда неприменимы или исчерпаны все другие средства процессуально-правовой защиты.

С учётом изложенного, Алмазбеков Т.А. просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 ноября 2022 года обращение Алмазбекова Т.А. о проверке конституционности части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее АПК) принято к производству.

В связи с тем, что запрос судьи Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы В. и ходатайства Плахутина И.В., представляющего интересы ОсОО «Канцлер», и Алмазбекова Т.А. связаны между собой в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 32 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» определением судьи-докладчика от 18 ноября 2022 года дела по ним соединены в одно конституционное судопроизводство.

24 апреля 2023 года Алмазбеков Т.А. в своем дополнительном ходатайстве попросил исключить проверку конституционности пунктов 1, 3, 4 части 2 статьи 263 АПК, которое было удовлетворено.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. по оспариваемым нормам выразил мнение о том, что необходимо обратить внимание на решение Конституционной палаты Верховного суда от 7 февраля 2014 года, в соответствии с которым не усматривается противоречие нормам Конституции право прокурора возбуждать производство по вновь открывшимся обстоятельствам. Кроме того, он отмечает, что по аналогии обязанность следователя прекратить уголовное дело в отношении умершего к моменту осуществления уголовного судопроизводства детерминировано УПК и природой его полномочий.

Считая, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции, вместе с тем Ысыранов С.К. привел в качестве примера практику регулирования данного вопроса законодательством России. Так, Федеральным Законом Российской Федерации «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих» установлено, что основаниями освобождения страховщика от выплаты страховой суммы по обязательному государственному страхованию являются наступление страхового случая вследствие совершения застрахованным лицом преступления и такое лицо признано виновным в совершении этого преступления в судебном порядке; совершения застрахованным лицом деяния, содержащего признаки тяжкого или особо тяжкого преступления, в случае отказа в возбуждении уголовного дела в связи с гибелью (смертью) застрахованного лица либо прекращения уголовного дела в связи с гибелью (смертью) застрахованного лица, привлеченного в качестве обвиняемого.

В этой связи представитель стороны-ответчика рекомендует Кабинету Министров усовершенствовать законодательство по социальной защите военнослужащих и членов их семей путём рецепции положительных норм зарубежного законодательства с соответствующими дополнениями.

Относительно обращения Алмазбекова Т.А. о проверке конституционности части 2 статьи 268 АПК, Ысыранов С.К. пояснил следующее.

Основным назначением института пересмотра по вновь открывшимся или новым обстоятельствам является проверка наличия или отсутствия специальных оснований для отмены вступивших в законную силу судебных актов, которыми дела были разрешены по существу. Наличие данного института позволяет исправить допущенную судебную ошибку по вступившему в законную силу судебному акту, которые не были или не могли быть выявлены ранее.

По своему предназначению и содержанию этот институт призван гарантировать правосудность судебных актов как необходимого условия судебной защиты прав и свобод участников процесса, применяться в качестве дополнительного (резервного) способа обеспечения правосудности судебных решений и использоваться в тех случаях, когда неприменимы или исчерпаны все другие процессуально-правовой защиты.

При этом, новые и вновь открывшиеся обстоятельства, как основания для пересмотра судебных решений, должны иметь строго очерченные границы и не содержать абстрактных определений, иначе это будет противоречить правовой стабильности и определенности судебных актов и приведет к нарушениям принципов правового государства. Следует отметить, что законодатель установил исчерпывающие и предельно определенные, измеримые критерии таких обстоятельств, которые соотносятся с принципами справедливого судебного разбирательства, правовой определенности, стабильности прав.

С учетом этого, он считает, что оспариваемая норма АПК в полной мере соответствует Конституции.

По обращению Плахутина И.В., представляющего интересы ОсОО «Канцлер», о проверке конституционности пункта 2 части 2 статьи 373 ГПК представитель стороны-ответчика выразил следующее мнение.

Вступивший в законную силу акт прокурора, следователя о прекращении уголовного дела по не реабилитирующим основаниям, в отсутствие вступившего в законную силу обвинительного приговора суда в отношении лиц, указанных в статье, как бы фактически признает вину за этими лицами и налагает на них определенные ограничения в правах.

Однако, согласно статье 57 Конституции, каждый считается невиновным в совершении преступления и/или проступка, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Нарушение этого принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке.

В соответствии с требованиями статьи 94 Конституции правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом, следовательно, для установления вины лиц, указанных в оспариваемой статье, необходим вступивший в законную силу обвинительный приговор суда.

Резюмируя изложенное, Ысыранов С.К. отмечает, что оспариваемая норма ГПК имеет определенные противоречия со статьей 57 Конституции в части признания вступившего в законную силу акта прокурора, следователя о прекращении уголовного дела основанием для пересмотра судебного акта по гражданскому делу по вновь открывшимся обстоятельствам.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н. по оспариваемой норме Закона о страховании военнослужащих сообщила следующее.

Законом и договором могут быть предусмотрены случаи освобождения страховщика от выплаты страхового возмещения по договорам имущественного страхования при наступлении страхового случая вследствие грубой неосторожности страхователя или выгодоприобретателя.

Согласно пункту 7 части 1 статьи 26 УПК (в редакции 2017 года) производство по делу подлежит прекращению в отношении умершего к моменту осуществления уголовного судопроизводства за исключением случаев, когда производство по делу необходимо для реабилитации умершего или расследования дела в отношении других лиц. Данное основание не относится к реабилитирующим основаниям.

Аналогичная норма также предусмотрена действующим УПК (пункт 7 части 1 статьи 27).

Таким образом, как отмечает Сапиянова М.Н., вышеуказанной нормой предусмотрена альтернатива прекращению дела – это продолжение расследования уголовного дела для реабилитации умершего, что дает возможность правопреемникам реабилитировать в правах умершего. В случае же смерти подозреваемого (обвиняемого) нет необходимости в дальнейшем судопроизводстве, так как одним из принципов уголовного правосудия является, в том числе и неотвратимость уголовной ответственности, которое невозможно применить при смерти.

С учетом изложенного, Сапиянова М.Н. считает, что абзац второй части 1 статьи 9 Закона о страховании военнослужащих не противоречит статье 57 Конституции.

В части проверки конституционности части 2 статьи 268 АПК, а также пункта 2 части 2 статьи 373 ГПК позиция Верховного суда аналогична позиции стороны-ответчика, согласно которой часть 2 статьи 268 АПК не противоречит Конституции, а оспариваемая же норма ГПК противоречит статье 57 Конституции Кыргызской Республики в части вступившего в законную силу акта прокурора, следователя о прекращении уголовного дела, являющегося основанием для пересмотра судебного акта по гражданскому делу по вновь открывшимся обстоятельствам.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Иманалиева А.К. по запросу судьи Первомайского районного суда города Бишкек Жаныбек кызы В. дала следующее разъяснение.

Уголовный кодекс признает преступлением предусмотренное уголовным законом общественно опасное, виновное и наказуемое деяние (часть 1 статьи 18).

В соответствии с частью 1 статьи 17 УПК, закрепляющей конституционный принцип презумпции невиновности в уголовном судопроизводстве (статья 57 Конституции), обвиняемый считается невиновным, пока его виновность в совершении преступления не будет доказана в предусмотренном уголовно-процессуальным законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда.

Правосудие по уголовному делу в Кыргызской Республике осуществляется только судом. Никто не может быть признан виновным в совершении преступления и подвергнут уголовному наказанию иначе как по приговору суда и в порядке, установленном уголовно-процессуальным законом (части 1, 2 статьи 8 УПК).

Таким образом, виновность лица в совершении преступления (общественно опасного деяния) равно как и его невиновность, должна быть установлена вступившим в законную силу приговором суда.

В этой связи Иманалиева А.К. считает, что пункт 1 части 1 статьи 9 Закона о страховании о военнослужащих в силу своей правовой неопределенности фактически создает условия для произвольного отказа в выплате страховых сумм.

В части проверки конституционности пункта 2 части 2 статьи 373 ГПК Иманалиева А.К. выразила следующее мнение.

Согласно пункту 12 части 1 статьи 27 УПК уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению за истечением срока давности уголовного преследования.

Вместе с тем частью 4 статьи 27 УПК не допускается прекращение дела по основаниям, указанным в пунктах 10-12 и 14 части 1 отмеченной статьи, если обвиняемый возражает против этого. В этом случае производство по делу продолжается и завершается при наличии к тому оснований постановлением оправдательного приговора или обвинительного приговора с освобождением осужденного от отбывания наказания.

Данная норма части 4 статьи 27 УПК направлена на защиту признаваемых Конституцией прав обвиняемого и не лишает его права на эффективную судебную защиту в установленных законом процессуальных формах, следовательно, не умаляет его права и свободы.

Решение о прекращении уголовного дела в досудебном производстве принимается уполномоченным должностным лицом самостоятельно и является результатом окончательной оценки итогов расследования отдельного события.

Иманалиева А.К. отмечает, что суды при рассмотрении гражданских споров не вправе устанавливать те обстоятельства, которые могут быть установлены либо подтверждены лишь в порядке уголовного судопроизводства. В этой связи, она считает, что пункт 2 части 2 статьи 373 ГПК не противоречит Конституции.

Относительно оспариваемой нормы АПК представитель Генеральной прокуратуры выразила следующее мнение.

АПК в целях эффективного восстановления нарушенных прав предусматривает возможность пересмотра вступивших в законную силу судебных актов, в том числе по вновь открывшимся обстоятельствам.

Производство по вновь открывшимся обстоятельствам - это одна из форм проверки законности и обоснованности судебных актов, вступивших в законную силу. Сущность этого института заключается в правовой переоценке обстоятельств, установленных судом при рассмотрении дела, уже с учетом вновь открывшихся обстоятельств, которые могут существенно повлиять на исход дела, и служит средством полной реализации принципа объективной истины.

АПК, предусматривая возможность исправления ошибочных судебных актов, тем не менее, очерчивает границы, при которых это допустимо. По мнению Иманалиевой А.К., при таких обстоятельствах исключена возможность привлечения виновных лиц к уголовной ответственности, например, в случае смерти виновного лица, амнистии, помилования, истечения сроков давности для уголовного наказания. В указанных случаях правосудность судебного акта не может быть подтверждена приговором, вступившим в законную силу.

Таким образом, в ГПК по сравнению с АПК оснований пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам значительно шире.

В соответствии с частью 2 статьи 24 Конституции в Кыргызской Республике все равны перед законом и судом.

В этой связи Иманалиева А.К. считает обоснованным ходатайство Алмазбекова Т.А. о признании неконституционным пункта 2 части 2 статьи 373 ГПК.

Представитель Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Маматкулов А.Т. выразил следующую позицию относительно оспариваемой нормы Закона о страховании военнослужащих.

Уголовно-процессуальное законодательство регулирует порядок уголовного судопроизводства, где отражен алгоритм процессуальных действий, прав и обязанностей каждого его участника, при этом он прописан так, что эти действия, а также права и обязанности не препятствуют друг другу для полной их реализации. Следовательно принимает решение на основании статьи 37 УПК, в котором законодатель уполномочивает следователя принимать процессуальное решение по рассматриваемым материалам.

По мнению Маматкулова А.Т., Министерство обороны отказало в выплате компенсации, так как уголовное дело было прекращено по не реабилитирующим основаниям.

Вместе с тем постановление следователя, прокурора о прекращении уголовного дела в течении десяти дней со дня получения постановления о прекращении уголовного дела может быть обжаловано подозреваемым, обвиняемым, его адвокатом, потерпевшим и (или) его представителем, а также лицом или представителем организации, по заявлению которых было возбуждено дело, прокурору, осуществляющему надзор за

следствием, или в суд (статья 259 УПК), где уже будет работать конституционный принцип презумпции невиновности.

С учетом изложенного, Маматкулов А.Т. считает оспариваемую норму Закона о страховании военнослужащих не противоречащей статье 57 Конституции.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу являются:

нормативное положение пункта 2 части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, изложенное в следующей редакции:

«Статья 268. Основания пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам

2. Основаниями для пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам являются:

2) установленные вступившим в законную силу приговором суда заведомо ложные показания свидетеля или специалиста, заведомо ложное заключение эксперта, заведомо неправильный перевод, подложность документов либо вещественных доказательств, повлекшие за собой постановление незаконного или необоснованного судебного акта.»;

нормативное положение пункта 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, изложенное в следующей редакции:

«Статья 373. Основания пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам

2. Основаниями для пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам являются:

2) установленные вступившим в законную силу актом суда, прокурора, следователя заведомо ложные показания свидетеля или специалиста, заведомо ложное заключение эксперта, заведомо неправильный перевод, подложность документов либо вещественных доказательств, повлекшие за собой постановление незаконного или необоснованного судебного акта.»;

нормативное положение абзаца второго части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц», изложенное в следующей редакции:

«Статья 9. Основания освобождения страховщика от выплаты страховой суммы

1. Страховщик освобождается от выплаты страховой суммы по обязательному государственному страхованию, если страховой случай:

- наступил вследствие совершения застрахованным лицом деяния, признанного в установленном законодательством Кыргызской Республики порядке общественно опасным;».

Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №13 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 1 февраля 2017 года №10-11, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №14 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 2 февраля 2017 года №12-13, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

Закон Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц» от 21 августа 2004 года №163 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 31 августа 2004 года №75, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Презумпция невиновности, закрепленная в статье 57 Конституции, является одним из основных принципов правосудия. Его правовая сущность заключается в том, что обвиняемый может быть признан виновным лишь при условии, что его вина будет доказана в обвинительном приговоре суда, вступившем в законную силу. Никто не обязан доказывать свою невиновность и любые сомнения в виновности толкуются в пользу обвиняемого. При этом бремя доказывания вины возложена на обвинителя.

Данный принцип нашел свое отражение и во Всеобщей декларации прав человека (статья 11), а также в Международном пакте о гражданских и политических правах (часть 2 статьи 14), которые в соответствии с частью 3 статьи 6 Конституции являются составной частью правовой системы Кыргызской Республики.

В Решении Конституционной палаты Верховного суда от 16 декабря 2020 года было отмечено, что презумпция невиновности отвергает обвинительный уклон во всех формах его проявления и служит важным гарантом права обвиняемого на защиту. Обвиняемый наделяется правом защищаться от предъявленного ему обвинения именно потому, что до вступления приговора в законную силу он считается невиновным. Презумпция невиновности освобождает обвиняемого от бремени доказывать свою невиновность, препятствует переоценке сознания обвиняемого и действует независимо от того, признает ли он себя виновным, и служит

гарантией для обвиняемого от необоснованного обвинения и осуждения.

Требования презумпции невиновности о несомненной доказанности обвинения и истолковании неустранимых сомнений в пользу обвиняемого нацеливают органы государства на объективное и беспристрастное установление обстоятельств дела, без чего невозможно обоснованное и справедливое разрешение дела судом.

Для неукоснительного соблюдения конституционного принципа презумпции невиновности Конституция предусмотрела, в случае его нарушения, возмещение через суд материального и морального вреда (часть 1 статьи 57).

Вступившие в законную силу судебные акты являются общеобязательными для всех без исключения органов государственной власти, органов местного самоуправления, общественных объединений, должностных лиц, других юридических и физических лиц и подлежат неукоснительному исполнению. С момента вступления судебного акта в законную силу оно приобретает свойства неопровержимости, исключительности, обязательности, преюдициальности, исполнимости и неизменности, которые не присущи актам других органов государственной власти и местного самоуправления.

Конституционный принцип презумпции невиновности также означает, что выводы следователя, органа дознания и прокурора относительно вины лица, в отношении которого закончено следствие, не имеют обязательной силы для суда.

Таким образом, в силу своего высокого предназначения суд является носителем особой власти, и он является единственным органом, который правомочен от имени государства прийти к вердикту о виновности лица в совершении преступления, закрепив его вступившим в законную силу приговором. Эта функция ни при каких обстоятельствах не может быть возложена ни на один другой государственный орган.

3. Одним из фундаментальных правил уголовно-процессуальной деятельности является преюдиция.

Под преюдицией понимается юридическое правило, согласно которому вступивший в законную силу приговор (решение) одного суда обязателен для другого, а потому исключается повторное исследование и правовая оценка одних и тех же обстоятельств (часть 1 статьи 95 УПК).

Преюдициальность является свойством законной силы судебного решения и характеризует его с внешней стороны во взаимодействии с другими решениями. При этом преследуются следующие цели: соблюдение общеобязательности решений органов правосудия; преемственность принимаемых органами правосудия решений; ускорение процесса доказывания по уголовным делам.

Преюдиция также утверждает правовую и социальную ценность судебных решений и их непоколебимость. Преюдициальные факты принимаются судом, прокурором, следователем, дознавателем как данность,

не нуждающаяся в дополнительной проверке. Допустимость преюдициально установленных фактов означает, что они получены из надлежащего источника уполномоченным на то субъектом доказывания. Преюдициально установленные факты являются обстоятельствами, которые были установлены на основе доказательств по-другому, прежде всего, разрешенному делу. Все эти доказательства уже прошли процессуальный порядок доказывания: собирание (обнаружение и закрепление), проверку и оценку. Выводы, сделанные на их основе, вошли в содержание приговора (решения), вступившего в законную силу.

При исследовании преюдициально установленных фактов органы следствия и суд не могут входить в обсуждение доброкачественности судебного акта, в котором они констатированы, и делать новые выводы, противоречащие этому акту, пока последний не отменен в установленном законом порядке.

Конституционный суд Кыргызской Республики отмечает, что преюдициальная сила приговора или иного судебного решения по делу является основой такого правового явления как единство судебной деятельности по осуществлению правосудия и ее опыта, объективированного в форме судебных решений, вступивших в законную силу.

4. Законодатель предусмотрел в УПК исчерпывающий перечень обстоятельств, когда уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению (часть 1 статьи 27), которые в зависимости от правовых последствий подразделяются на реабилитирующие, свидетельствующие о непричастности лица к совершению преступления, либо об отсутствии события или состава преступления, а также на нереабилитирующие, позволяющие освободить лицо от уголовной ответственности при наличии определенных обстоятельств.

При этом, полномочием прекращать уголовное дело в досудебном производстве с вынесением мотивированного постановления обладают прокурор, следователь (пункт 11 части 1 статьи 35, пункт 19 части 1 статьи 37 УПК).

В соответствии с законодательством (нормативно правовыми положениями, конституционность которых проверяется в данном деле) факты, установленные в постановлении следователя, прокурора могут в последующем служить основанием для пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу, в уголовном и гражданском судопроизводстве по вновь открывшимся обстоятельствам, следовательно, оказывать существенное влияние на правоотношения третьих лиц.

При существующей правовой регламентации уголовно-правовая концепция института прекращения уголовного дела по нереабилитирующим основаниям состоит в освобождении следователем, прокурором или судом лица совершившего общественно опасное деяние от вынесения отрицательной оценки его поведения в форме обвинительного приговора и от применения к нему предусмотренных уголовным законом принудительных мер уголовного характера (наказания), при этом воспринимая

потенциальный приговор суда как некую правовую данность. Однако возможный приговор суда по обозначенному вопросу, несмотря на то, что является прогнозируемым, априори не является очевидным.

Как уже отмечалось, право от имени государства признать лицо виновным в совершении преступления, независимо от того, подлежит он наказанию или освобождению от него, принадлежит лишь одному из его органов – суду. Причем, оно возникает не в любой момент уголовного судопроизводства, а только тогда, когда суд с соблюдением всех принципов уголовного судопроизводства в установленной процессуальной форме, в результате проведения судебного разбирательства придет к такому выводу.

Следовательно, решения органов предварительного расследования (следователя, прокурора), наделенных правомочием и одновременно обязанностью от имени государства осуществлять уголовное преследование, не могут иметь по своей правовой природе преюдициальной силы и подтверждать наличие или отсутствие фактов, имеющих в дальнейшем юридическое значение для разрешения других дел, тем более, когда речь идет об установлении виновности лица в совершении преступления. Значение их актов о завершении досудебного производства по нереабилитирующим основаниям заключается в том, чтобы в случаях, когда это не входит в противоречие с принципами законности и неотвратимости наказания, избежать перегрузок правоохранительной и судебной систем бесперспективной процессуальной деятельностью.

На основании вышеизложенного, Конституционный суд приходит к выводу о том, что в уголовно правовом законодательстве необходимо предусмотреть правовые механизмы, которые будут содержать запрет на прекращение уголовного дела по нереабилитирующим основаниям, а также возможность возобновления уже прекращенного дела по инициативе заинтересованных лиц в придании преюдициальности юридическим фактам, содержащимся в деле. В этом случае именно приговор суда, отвечающий принципам презумпции невиновности и преюдициальности юридических фактов, может выступать правовым основанием для пересмотра судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам, что будет в полной мере соответствовать конституционным требованиям о незыблемости судебной власти.

Из содержания запроса судьи Жаныбек кызы В. следует, что оспариваемая норма Закона о страховании военнослужащих содержит неясность в вопросе о том, каким именно процессуальным актом совершенное застрахованным лицом деяние может признаваться общественно опасным.

Как ранее неоднократно указывал Конституционный суд, законоположения должны отвечать требованиям формальной определенности, точности, ясности, недвусмысленности правовых норм и их согласованности в системе действующего правового регулирования. Не соблюдение требований принципа правовой определенности порождает

противоречивую правоприменительную практику, создает возможность их неоднозначного истолкования и произвольного применения и, тем самым, может приводить к нарушениям конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Законодатель, регулируя правоотношения между страховщиком и застрахованными лицами (выгодоприобретателями), установил, что страховщик освобождается от выплаты страховой суммы в случае если страховой случай наступил вследствие совершения застрахованным лицом деяния, признанного в установленном законодательством Кыргызской Республики порядком общественно опасным.

Исходя из вышеизложенных правовых позиций и верховенства конституционных принципов о презумпции невиновности, непоколебимости судебной власти и преюдициальности только ее актов, под законодательным порядком установления вины лица в совершении общественно опасного деяния следует понимать исключительно судебный порядок.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать абзац второй части 1 статьи 9 Закона Кыргызской Республики «Об обязательном государственном страховании жизни и здоровья военнослужащих и военнообязанных, призванных на учебные и специальные сборы, и приравненных к ним лиц» противоречащим частям 1, 2 статьи 57 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в которой допускает освобождение страховщика от выплаты страховой суммы по обязательному государственному страхованию в случае совершения застрахованным лицом деяния, признанного общественно опасным во внесудебном порядке, и совершенного по неосторожности.

2. Признать пункт 2 части 2 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащим частям 1, 2 статьи 57, части 1 статьи 94 Конституции Кыргызской Республики в части, выраженной словами «прокурора, следователя».

3. Признать пункт 2 части 2 статьи 268 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики не противоречащим части 2 статьи 24, части 2 статьи 56, части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

4. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из настоящего Решения.

5. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3 мая
2023 года
город Бишкек

№ 07-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

7. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Самакова Толонду Калыгуловича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

обращающейся стороны – Самакова Толонду Калыгуловича;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообекевича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянно-го представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Айбашева Таалайбека Осконовича, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Мамытканова Шеримкула Замирбековича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Самакова Т.К.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики,

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Самакова Т.К.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л:

17 февраля 2023 года в Конституционный суд поступило обращение Самакова Т.К. о проверке соответствия части 1 статьи 138 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», части 2 статьи 24, части 1 статьи 78 Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 9 марта 2023 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании Самаков Т.К. поддержал свои требования и отметил следующее.

Согласно части 1 статьи 138 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», решение о возбуждении уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша принимается Генеральным прокурором только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша. Для получения согласия на возбуждение уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша Генеральный прокурор незамедлительно вносит в Жогорку Кенеш соответствующее представление.

Конституция же частью 1 статьи 78 установила, что привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

Заявитель отмечает, что неоднозначность понятий возбуждения уголовного дела и процедуры привлечения к уголовной ответственности порождает неопределенность, которая, в свою очередь, приводит к несовершенству правового регулирования, обусловленное объективными и субъективными факторами при принятии закона и может повлечь трудности при применении оспариваемой нормы.

Автор обращения утверждает, что Жогорку Кенеш, являясь высшим представительным органом, осуществляющим законодательную власть, принятием оспариваемой нормы закрепил за собой функции органов прокуратуры, посредством дачи согласия Генеральному прокурору на возбуждение уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша или отказа в этом. Тем самым, парламент берет на себя функцию не только органов прокуратуры, но и суда, тогда как в части 1 статьи 94, в статье 105 Основного Закона определено, что правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом; органы прокуратуры осуществляют уголовное преследование, участвуют в судебном разбирательстве, осуществляют надзор за исполнением судебных решений и иные полномочия, предусмотренные конституционным законом.

Вместе с тем, по мнению заявителя, стадия возбуждения уголовного дела и стадия привлечения к уголовной ответственности различны как по содержанию, так и по их целям и задачам. Сущность стадии возбуждения уголовного дела заключается в том, что на этой стадии принимается решение о начале принудительной процессуальной деятельности, результаты которой будут служить материалом для судебного разбирательства.

При этом факт возбуждения уголовного дела не может рассматриваться как ограничение прав и свобод граждан, гарантированных Конституцией, в том числе как покушение на депутатскую неприкосновенность. Возбуждение уголовного дела является формой установления истины по делу в рамках уголовно-процессуального законодательства.

Стадия привлечения к уголовной ответственности, предусмотренная в действующей редакции Уголовно-процессуального кодекса, включает стадии привлечения в качестве обвиняемого, порядок вынесения постановления о привлечении в качестве обвиняемого и порядок предъявления обвинения. Таким образом, привлечение к уголовной ответственности и привлечение в качестве обвиняемого различные по своему смысловому содержанию понятия.

По мнению автора обращения, оспариваемая норма, наделяя Жогорку Кенеш правом давать согласие или отказывать в нем Генеральному прокурору на возбуждение уголовного дела в отношении депутата, вступает в противоречие с частью 1 статьи 78 Конституции.

Самаков Т.К. отмечает, что неотъемлемым элементом конституционно-правового статуса человека и гражданина в Кыргызской Республике является конституционный принцип равенства всех перед законом и судом, получивший фундаментальное закрепление в части 2 статьи 24 Основного Закона. Не оспаривая конституционное положение о том, что депутат Жогорку Кенеша не может подвергаться преследованиям за высказываемые им в связи с депутатской деятельностью суждения или за результаты голосования в Жогорку Кенеше, обусловленное спецификой деятельности депутата, субъект обращения полагает, что никто не может обладать абсолютной неприкосновенностью. Неприкосновенность депутата не должна обеспечивать личную безопасность отдельного депутата и должна устанавливаться в интересах эффективного осуществления государственной власти.

Между тем, субъект обращения утверждает, что глава 56 Уголовно-процессуального кодекса, регулирующая особенности уголовного судопроизводства в отношении отдельных категорий лиц в полной мере предусматривает гарантии защиты депутата от случаев необоснованного возбуждения уголовного дела и последующего незаконного привлечения к уголовной ответственности, поскольку решение о возбуждении уголовного дела именно в отношении депутата Жогорку Кенеша принимается только Генеральным прокурором.

Кроме того, заявитель полагает, что оспариваемая норма ставит в неравное правовое положение депутатов Жогорку Кенеша с другими должностными лицами, а также гражданами, что нарушает конституционный принцип равенства всех перед законом и судом, гарантированный частью 2 статьи 24 Конституции.

С учетом изложенного, субъект обращения просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша в Конституционном суде Ысыранов С.К. не согласился с доводами заявителя и считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции и высказал следующую позицию по ней.

Согласно части 2 статьи 24 Конституции в Кыргызской Республике все равны перед законом и судом. Однако особенность статуса депутата Жогорку Кенеша заключается в том, что депутат является представителем народа, выражает его интересы в парламенте и как должностное лицо, должен быть защищен от преследования ввиду части 6 статьи 1 Конституции, в соответствии с которой, от имени народа Кыргызской Республики вправе выступать Президент и Жогорку Кенеш.

Ысыранов С.К. полагает, что неприкосновенность депутата является составной частью депутатского мандата. Частью 1 статьи 78 Конституции закреплено, что депутат Жогорку Кенеша не может подвергаться преследованиям за высказываемые им в связи с депутатской деятельностью суждения или за результаты голосования в Жогорку Кенеше. Привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

Тем самым, по мнению Ысыранова С.К. неприкосновенность депутата Жогорку Кенеша связана исключительно с принятыми им решениями по его депутатской деятельности и не направлена на обеспечение личной безопасности отдельного депутата, а устанавливается, прежде всего, в интересах государства и общества.

В соответствии со статьей 137 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» на депутата Жогорку Кенеша в течение всего срока его полномочий распространяются гарантии независимости. Согласно указанным гарантиям он не может подвергаться преследованиям за высказываемые им суждения в связи с депутатской деятельностью или результаты голосования в Жогорку Кенеше как в течение срока его полномочий, так и после него; не может быть задержан или арестован или подвергнут обыску, личному досмотру по основаниям, предусмотренным уголовно-процессуальным законодательством; не может быть задержан по подозрению в совершении преступления и подвергнут досудебным следственным действиям и мероприятиям, а также к нему не могут быть применены меры обеспечения уголовного судопроизводства.

Представитель стороны-ответчика отмечает, что внесение Генеральным прокурором представления в отношении депутата в Жогорку Кенеш производится в соответствии с положениями части 1 статьи 105 Конституции, а также части 2 статьи 2 конституционного Закона «О прокуратуре Кыргызской Республики», согласно которым органы прокуратуры осуществляют надзор за соблюдением законов и иных нормативных правовых актов, уголовное преследование и иные полномочия.

По мнению Ысыранова С.К. положения Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не устанавливают императивный запрет на возбуждение уголовного дела по факту преступления, а предусматривают исключение возможности возбуждения уголовного дела в отношении именно депутата Жогорку Кенеша. Парламент Кыргызской Республики, принятием оспариваемой нормы не преследовал цели наделения депутатов особыми привилегиями в части неприкосновенности, а лишь учитывая особую роль в защите и представительстве избирателей, определил исключения возможности необоснованного преследования.

Вместе с тем представитель стороны-ответчика обращает внимание на то, что при внесении в Жогорку Кенеш Генеральным прокурором представления о возбуждении уголовного дела в отношении депутата, должны быть приведены неопровержимые доказательства его вины или его соучастия в преступлении. При этом Жогорку Кенеш не оставляет за собой абсолютного права по отказу в даче согласия на возбуждение уголовного дела, а только право на изучение обстоятельств и обоснований.

Основываясь на изложенном, Ысыранов С.К. просит ходатайство Самакова Т.К. оставить без удовлетворения.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Молдобаев А.Т. считает, что доводы Самакова Т.К., изложенные в обращении обоснованы и подлежат удовлетворению по следующим причинам.

Согласно статье 105 Конституции, части 2 статьи 2 конституционного Закона «О прокуратуре Кыргызской Республики» надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных правовых актов осуществляется прокуратурой. Органы прокуратуры осуществляют уголовное преследование, участвуют в судебном разбирательстве, осуществляют надзор за исполнением судебных решений и иные полномочия, предусмотренные конституционным законом.

В соответствии с положениями Уголовно-процессуального кодекса (пункт 2 части 1 статьи 495, часть 1 статьи 497), конституционного Закона «О прокуратуре Кыргызской Республики» (статья 43), решение о возбуждении уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша, а также решение о привлечении его к уголовной ответственности принимается Генеральным прокурором с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша на основании соответствующего представления.

При этом в соответствии с частью 3 статьи 24, частью 1 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» привлечение к уголовной ответственности допускается только с согласия Жогорку Кенеша, за исключением случаев совершения им особо тяжких преступлений, уголовное дело в отношении депутата может быть возбуждено только Генеральным прокурором.

Молдобаев А.Т. отмечает, что в уголовно-процессуальном законодательстве возбуждение уголовного дела и привлечение к уголовной ответственности являются различными друг от друга процессуальными действиями. Согласно его выводу, пункт 2 части 1 статьи 495 Уголовно-процессуального кодекса определяет, что решение о возбуждении уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша принимается Генеральным прокурором самостоятельно и наделение Жогорку Кенеша полномочием по даче согласия на возбуждение уголовного дела либо об отказе в этом противоречит части 1 статьи 78 Конституции, где получение согласия большинства депутатов Жогорку Кенеша предусмотрено лишь для привлечения депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности.

Основываясь на принципе равенства всех перед законом и судом, неприкосновенность депутата Жогорку Кенеша должна быть связана исключительно с осуществлением его деятельности и не должна обеспечивать его личную безопасность, а должна устанавливаться, прежде всего, в интересах государства и общества.

Представитель Генеральной прокуратуры Айбашев Т.О. придерживается позиции, изложенной постоянным представителем Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде. При этом отмечает, что в соответствии с частью 8 статьи 138 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», отказ Жогорку Кенеша в даче согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности является обстоятельством, исключающим производство по делу в отношении депутата.

Однако абзац второй части 2 статьи 497 Уголовно-процессуального кодекса устанавливает, что отказ Жогорку Кенеша в даче согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности является основанием для приостановления дела в отношении него до истечения срока полномочий.

Представитель Министерства юстиции Мамытканов Ш.З. отмечает, что содержание оспариваемой нормы не согласуется с частью 1 статьи 78 Конституции и приводит доводы схожие с аргументами, изложенными в позиции постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу является часть 1 статьи 138 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», изложенная в следующей редакции:

«Статья 138. Порядок рассмотрения Жогорку Кенешем вопроса о даче согласия на привлечение депутата к уголовной ответственности

1. Решение о возбуждении уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша принимается Генеральным прокурором только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша.

Для получения согласия на возбуждение уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша Генеральный прокурор незамедлительно вносит в Жогорку Кенеш соответствующее представление.».

Закон «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» от 16 ноября 2021 года №100-101, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Неотъемлемым элементом конституционного статуса человека и гражданина в Кыргызской Республике является принцип равенства всех перед законом и судом, закрепленный в части 2 статьи 24 Конституции.

Выступая одним из идеалов справедливого общественного устройства и имея всеобъемлющий характер, сферой распространения данного чрезвычайно важного конституционного положения является вся правовая система государства.

Как сформулировала Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем решении от 3 октября 2018 года, принцип равенства всех перед законом и судом означает провозглашение равной ценности каждой личности, предоставление индивидам равных правовых возможностей для участия в общественной и государственной жизни, приобретение ими прав и обязанностей одинакового объема и содержания, а также одинаковых возможностей по их реализации и защите. При этом равноправие, помимо вышеперечисленного, означает равенство всех и перед наступающей юридической ответственностью.

В данном аспекте стоит отметить, что в правовом государстве преимущественное значение имеет утверждение справедливого порядка, при котором предусматривалось бы наделение всех равными правами и установление равных обязанностей, а также обязательное наличие института ответственности.

Поскольку принцип равенства всех перед законом применяется во всех формах юридической ответственности, в соответствии с ним все люди должны находиться в равных правовых условиях, а в случаях установления в деянии лица оснований для привлечения к юридической ответственности не должны приниматься в расчет ни его социальное положение, ни занимаемая должность, ни заслуги перед государством и обществом.

Определяя же содержание рассматриваемой ценностной правовой категории, необходимо исходить из его имманентной составляющей, выраженной в установлении равного правового статуса, предполагающего равную совокупность прав, обязанностей и ответственности при

допустимости изъятий, но только по четко определенным, обоснованным и соответствующим конституционно значимым целям, законодательно закрепленным основаниям, которым должны соответствовать нормы как материального, так и процессуального закона.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своих решениях от 13 января 2014 года, 17 октября 2018 года отмечала, что по смыслу и содержанию Конституции Кыргызской Республики отступление от принципа равенства возможно в связи с необходимостью установления различного правового статуса отдельным должностным лицам, обладающим конституционно-правовым статусом и выполняющим государственно значимые функции.

Изъятия из принципа равенства всех перед законом и судом и, соответственно, различное действие уголовно-процессуального закона в отношении отдельной категории лиц, должны допускаться исключительно в силу публично-правовых интересов. Так, должностное положение может обуславливать процессуальный иммунитет, т.е. особый порядок производства в отношении ряда категорий должностных лиц, включающий необходимость получения разрешений определенных инстанций на проведение в отношении этих лиц всех или некоторых процессуальных действий. Процессуальный иммунитет не означает приобретение такими лицами персональных привилегий, а является гарантией эффективности выполнения ими важнейших государственных и общественных функций.

Иммунитет – это законное средство повышенной правовой защиты его обладателя в области юридической ответственности и, безусловно, является отступлением от конституционного принципа равноправия граждан перед законом и судом. Однако такое отступление не является нарушением указанного принципа, поскольку такое изъятие от общего порядка обусловлено необходимостью защиты публичных интересов, а также обеспечения эффективности выполняемой конституционно-значимой и общественно-полезной функции.

Поскольку в обществе довольно остро воспринимается любое неравенство, даже основанное на законе, серьезной составляющей политики государства в вопросах наделения иммунитетом является определение границы между необходимостью защиты лица, выполняющего важные для государства и общества функции, и недопущением его безнаказанности в случае совершения им правонарушения.

3. Конституция провозгласила Жогорку Кенеш Кыргызской Республики высшим представительным органом, осуществляющим законодательную власть и контрольные функции в пределах своих полномочий (часть 1 статьи 76).

Независимость парламента, обусловлена верховенством власти народа, представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемым Жогорку Кенешем, а также его особым местом в системе разделения государственной власти (статья 4 Конституции).

Правовая природа парламента и депутатского мандата предопределяет необходимость в существовании специальных гарантий деятельности депутата, обеспечивающих парламентария возможность беспрепятственного осуществления им своих служебных обязанностей, при этом способных оградить его от необоснованных преследований.

В частности, важнейшим элементом статуса депутата является его неприкосновенность (парламентский иммунитет), закрепленная в Конституции. Парламентский иммунитет – обязательный традиционный элемент обеспечения независимости представительной ветви власти, защиты демократии и парламентаризма. Он выделяет Жогорку Кенеш из числа других государственных органов, наделяя его членов особым правовым статусом, поскольку они являются избранными народом, уполномоченными на выполнение ключевых государственных функций. Парламентский иммунитет – не право депутатов, а важнейшая и необходимая гарантия осуществления ими своей деятельности, исторически связанная с эволюцией парламентаризма, включающая в себя принцип неприкосновенности и имеющая своей главной целью обеспечение их защиты от необоснованных мер принуждения посредством изъятия из принципа равенства.

В соответствии с позицией, выраженной Конституционной палатой Верховного суда в Решении от 3 октября 2018 года, правовой иммунитет является законным правовым средством, с помощью которого государство обеспечивает повышенную правовую защиту определенного круга должностных лиц, выполняющих от имени государства публично-значимые функции, и представляет собой юридический режим, при котором устанавливаются специальные, усложненные и отличные от общих правил правовые процедуры привлечения их к юридической ответственности. Смысл правового иммунитета заключается в предоставлении своим обладателям гарантий неприкосновенности от необоснованных посягательств на их независимость, способных повлиять на установленный режим принятия решений.

В соответствии с частью 1 статьи 78 Конституции депутат не может подвергаться преследованиям за высказываемые им в связи с депутатской деятельностью суждения или за результаты голосования в Жогорку Кенеше. Привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

Парламентская неприкосновенность гарантирует независимость и достоинство представителей народа, защищая их от любой угрозы, запугивания или произвольных мер, направленных против них со стороны государственных должностных, а равно других лиц, что в конечном итоге позволяет обеспечить автономность и независимость института парламента в целом.

Особый порядок привлечения депутата к уголовной ответственности направлен в первую очередь на обеспечение им надлежащего выполнения своих функциональных обязанностей и эффективного осуществления им публично-правовой деятельности, и составляет одну из существенных черт парламентского иммунитета.

Однако, неприкосновенность депутата не может рассматриваться как его абсолютная безнаказанность и возможность совершения им правонарушений, не опасаясь преследования.

В частности, глава 56 Уголовно-процессуального кодекса во исполнение конституционных установлений предусматривает возможность преодоления иммунитета депутата посредством прохождения особых процедур для привлечения его к уголовной ответственности и применения к нему иных мер уголовно-процессуального принуждения.

Получение согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша в качестве обвиняемого, в том числе и по ранее возбужденным делам, предполагает внесение Генеральным прокурором соответствующего представления в Жогорку Кенеш.

Изложенное в системной взаимосвязи с нормами частей 1, 2 статьи 496 Уголовно-процессуального кодекса означает возможность внесения данного представления Генерального прокурора только при наличии достаточных доказательств, дающих основания для привлечения депутата к уголовной ответственности за совершение преступления.

По поступившему представлению Генерального прокурора, Жогорку Кенешем создается специальная депутатская комиссия, которая в месячный срок исследует обоснованность доводов следствия, и выносит вопрос на рассмотрение заседания Жогорку Кенеша. Решение Жогорку Кенеша об удовлетворении представления Генерального прокурора считается принятым, если за него проголосовало большинство от общего числа депутатов Жогорку Кенеша.

Кроме того, в качестве одной из главных гарантий независимости депутата, исключающих произвольное возбуждение уголовного дела непосредственно в отношении него, является правовой механизм, предусматривающий особый порядок возбуждения уголовного дела. Так, согласно пункту 2 части 1 статьи 495 Уголовно-процессуального кодекса, части 2 статьи 43 конституционного Закона Кыргызской Республики «О прокуратуре Кыргызской Республики» решение о возбуждении уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша может быть принято не иначе, как только Генеральным прокурором - главой надзорного органа, отвечающего за соблюдение законности органами, осуществляющими следствие и оперативно-розыскную деятельность (пункт 2 части 2 статьи 2 конституционного Закона «О прокуратуре Кыргызской Республики»).

Придание такого полномочия только Генеральному прокурору было обусловлено необходимостью ограничения круга лиц, имеющих право давать юридическую оценку о наличии или отсутствии оснований для возбуждения уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша.

Такой правовой механизм снижает риск необоснованного возбуждения в отношении депутата Жогорку Кенеша уголовного дела и использования предварительного следствия как инструмента политического воздействия на депутата.

4. Сохранение стабильности в обществе напрямую зависит от надлежащего общественного порядка и общественной безопасности и является первоочередной задачей системы органов правопорядка Кыргызской Республики. Обеспечение общественного порядка осуществляется в установленных законом формах и направлено на предупреждение и пресечение противоправных проявлений, защиту прав и свобод человека и гражданина, их имущества, чести и достоинства, интересов государства и общества в целом.

От эффективности системы привлечения к уголовной ответственности, как способа предупреждения преступлений и снижения уровня преступности, зависит общее состояние законности, уровень защищенности граждан, выявление, устранение причин и условий, способствующих совершению преступлений.

Принцип неотвратимости уголовной ответственности предполагает, что лицо, совершившее деяние, предусмотренное указанным Кодексом, должно подлежать обязательному наказанию и (или) другим мерам уголовно-правового воздействия (статья 10 Уголовного кодекса Кыргызской Республики).

В основе принципа неотвратимости уголовной ответственности должна содержаться идея о том, что так или иначе каждое преступление подлежит выявлению (обнаружению), обязательному расследованию, независимо от причин, исследованию всех его обстоятельств и надлежащей фиксации доказательств.

В Решении Конституционного суда от 8 июня 2022 года было отмечено, что своевременное и неотвратимое наказание виновных создает у граждан представление о незыблемости существующего правопорядка, укрепляет веру в справедливость и мощь государственной власти, уверенность в том, что их жизнь, здоровье, имущество, права и интересы будут надежно защищены. Это в свою очередь придает борьбе с преступностью необходимую эффективность, способствует повышению правосознания и правовой культуры, ответственности и дисциплинированности граждан, активизации их общественной деятельности, а, в конечном счете, – укреплению законности и правопорядка в стране.

По этой причине одним из ключевых принципов уголовно-процессуального законодательства является неотвратимость ответственности, означающая, что каждое преступление должно быть раскрыто, расследовано, а виновный - подвергнут справедливому правосудию и наказанию.

5. Каждая стадия уголовного судопроизводства характеризуется присущими ей особенностями и юридическими свойствами, как отдельные механизмы уголовного производства.

Стадия возбуждения уголовного дела представляет собой уголовно-процессуальный институт, состоящий из совокупности процессуальных норм, устанавливающих порядок разрешения вопроса о возбуждении уголовного дела, являющийся первоначальным этапом уголовного процесса и имеющим своей целью обеспечение своевременного принятия законного и обоснованного решения о возбуждении уголовного дела или об отказе в его возбуждении.

Посредством возбуждения уголовного дела запускается процессуальный механизм, предполагающий необходимый объем действий органов следствия по реагированию на совершенное преступление. Прежде всего, под этим подразумевается установление органами правопорядка факта события совершенного преступления и проведение первичных следственных действий для выяснения всех обстоятельств совершенного деяния.

Наличие события преступления означает - имело ли место в действительности определенное событие, возникло ли оно в результате противоправной деятельности человека, время его возникновения, особенности развития, наступившие последствия, наличие причинной связи между действиями конкретного лица и наступившими последствиями и подпадает ли исследуемое событие под признаки конкретного состава преступления, предусмотренного Уголовным кодексом.

Таким образом, возбуждение уголовного дела – это уголовно-процессуальная деятельность, образующая важную начальную стадию уголовного процесса и выступает правовым основанием для дальнейшего расследования каждого преступления.

Расследование каждого преступления имеет первостепенное значение и служит фундаментальной опорой справедливого и равноправного общества, позволяет поддерживать верховенство права и общественный порядок, обеспечивая защиту каждой личности, общества и государства от преступлений. Оно также выполняет сдерживающую функцию, когда потенциальные правонарушители отказываются от участия в преступной деятельности, осознавая юридические последствия своих действий.

Следовательно, только своевременное возбуждение уголовного дела способствует достижению целей и задач уголовного судопроизводства.

Исходя из изложенного, процессуальное значение стадии возбуждения уголовного дела состоит в том, что она создает условия и предпосылки для реагирования на каждый факт преступления и производства всех последующих следственных действий в целях полного и всестороннего исследования всех обстоятельств совершенного преступления, сбора и фиксации доказательств, избличения виновных лиц и своевременного применения к ним мер уголовно-процессуального принуждения.

Таким образом, правовой иммунитет, независимо от его обладателя, не должен препятствовать своевременному возбуждению уголовного дела и нормальному функционированию механизма по выявлению преступлений.

6. Располагая полномочиями принимать законы и используя свое неотъемлемое право наполнять их содержанием по своему усмотрению, Жогорку Кенеш включил в Закон «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» положения о возможности возбуждения уголовного дела Генеральным прокурором в отношении депутата Жогорку Кенеша только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша (часть 1 статьи 138).

Тем самым, Жогорку Кенеш расширил границы правового иммунитета депутата, распространив процедуру получения согласия парламента и на стадию возбуждения уголовного дела. В соответствии с уголовно-процессуальным законодательством данный вопрос отнесен к полномочиям Генерального прокурора, который принимает решение самостоятельно.

Суть части 1 статьи 78 Конституции, предусматривающей привлечение депутата к уголовной ответственности с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, заключается в следующем.

Привлечение к уголовной ответственности, являясь уголовно-процессуальным понятием, означает привлечение лица в качестве обвиняемого (статья 496 Уголовно-процессуального кодекса) с тем, чтобы оно могло, прежде всего, полноценно защищаться от возможности подвергнуться необоснованному наказанию. В конституционно-правовом смысле, привлечение к уголовной ответственности лица, только поставленного в положение обвиняемого, раскрывает пределы производства по делу *in personam* (с латинского означающая «против конкретного лица»), когда против конкретного лица могут предприниматься уголовно-процессуальные меры персонального воздействия, способные затрагивать и ограничивать его основные права и свободы. Это допрос в качестве обвиняемого в совершении преступления, избрание меры пресечения, наложение ареста на имущество, проведение обыска, выемка документов и личной информации и другие следственные действия, носящие характер принуждения. Именно в этой связи Конституция определила момент запуска правового иммунитета депутата Жогорку Кенеша со стадии привлечения его в качестве обвиняемого. Обозначенную конституционную норму нельзя наполнить новым содержанием и расширить пределы ее действия.

Кроме того, содержание оспариваемой нормы, допускающей возможность возбуждения уголовного дела в отношении депутата только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, несовместимо с целями парламентской неприкосновенности и может привести к возникновению элементов личной привилегии. Иммунитет, будучи элементом особого правового статуса депутата, не должен трансформироваться в инструмент, который способствовал бы необоснованному освобождению депутата от юридической ответственности.

Таким образом, институт парламентской неприкосновенности, являясь правовой ценностью, отвечающей конкретным потребностям общественно-политической жизни государства, тем не менее, не может быть

абсолютным и не может предполагать безусловного освобождения депутата от ответственности за совершенное преступление.

Расширительное же понимание парламентской неприкосновенности искажает публично-правовой характер депутатского иммунитета, противоречит целям и задачам стадии возбуждения уголовного дела, а также уголовного судопроизводства в целом, превращая его в личную привилегию. Это неминуемо приведет к нарушению конституционного установления о допустимости изъятия из принципа равенства всех перед законом и судом, а также злоупотреблению властными полномочиями.

Следовательно, возбуждение уголовного дела в отношении депутата Жогорку Кенеша при наличии обоснованных подозрений в совершении преступления не является вторжением в деятельность и независимость депутата.

С учетом изложенного, механизм, предусмотренный частью 1 статьи 138 Закона «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», установивший необходимость получения согласия Жогорку Кенеша на возбуждение уголовного дела в отношении депутата, несоизмерен целям правового иммунитета и выходит за пределы, установленные частью 2 статьи 24 и частью 1 статьи 78 Конституции.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Часть 1 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» признать противоречащей части 2 статьи 24, части 1 статьи 78 Конституции Кыргызской Республики.

2. Жогорку Кенешу Кыргызской Республики внести изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности частей 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях» в связи с обращением ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно – Кыргызстан»

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

обращающейся стороны – Вахитова Валерьяна Ахметовича, Салиева Хусанбая Кадыржановича, представителей ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно – Кыргызстан» по доверенности,

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики,

третьих лиц – Кенешбаева Динмухамета Кенешбаевича, представителя Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Мыктыбек кызы Элзат, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Скатдаева Артема Олеговича, Оморбекова Арслана Эрмекаевича, представителей Государственной налоговой службы при Министерстве финансов Кыргызской Республики по доверенности, Саки уулу Руслана, заместителя заведующего отделом специализированных видов экспертиз Apparата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики,

приглашенного эксперта – Шайдуллиной Венеры Камилевны, независимого эксперта,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности частей 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно – Кыргызстан».

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции части 2, 3 статьи 17 Закона «О некоммерческих организациях».

Заслушав информацию судьи-докладчика Жумабаева Л.П., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд 17 июня 2022 года поступило ходатайство ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно – Кыргызстан» о проверке соответствия частей 2, 3 статьи 17 Закона «О некоммерческих организациях» и статьи 14 Закона «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)» части 4 статьи 1, части 2 статьи 2, частям 1, 2, 4-6 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статье 36, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции.

Постановлением Конституционного суда от 3 ноября 2022 года ходатайство было принято к производству.

При рассмотрении дела в судебном заседании по ходатайству Ысыранова С.К. проверка конституционности статьи 14 Закона «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)» определением Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 мая 2023 года была прекращена.

Как следует из ходатайства, оспариваемыми нормами Закона «О некоммерческих организациях» установлено, что размеры и структура доходов, а также сведения о размере и составе имущества некоммерческой организации, ее расходах не могут быть предметом коммерческой тайны.

Некоммерческие организации (за исключением государственных и муниципальных учреждений), осуществляющие деятельность за счет денежных и материальных средств, предоставленных на безвозмездной основе, должны будут ежегодно до 1 апреля размещать на сайте уполномоченного налогового органа сводную информацию об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также сведения о приобретенных, используемых и отчуждаемых имуществах.

По мнению заявителя, необходимость предоставления некоммерческими организациями соответствующего отчета препятствует их функциональной независимости и приводит к ограничению права на свободу объединений. Право каждого на свободу объединения включает в себя не только право создавать объединения для защиты своих интересов и выражения своих мнений и убеждений, но и свободу их деятельности. Такой подход согласуется и с положениями Всеобщей декларации прав человека (пункт 1 статьи 20) и Международного пакта о гражданских и политических правах (пункт 1 статьи 22) о праве каждого на свободу объединения (ассоциации) с другими.

Вместе с тем субъект обращения отмечает, что право на свободу объединения в силу части 2 статьи 23 Конституции и международных стандартов может быть ограничено Конституцией и законами только в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц. Однако оспариваемые нормы не преследуют ни одну из указанных целей.

Автор обращения отмечает, что информация об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также сведения о приобретенных, используемых и отчуждаемых имуществах не

подлежит разглашению, поскольку она подпадает под действие статьи 64 Налогового кодекса Кыргызской Республики, которая в свою очередь, относит любые сведения о налогоплательщике к налоговой тайне.

Субъект обращения также утверждает, что оспариваемые нормы не распространяются на иные общественные объединения, такие как политические партии, профессиональные союзы, религиозные организации и кооперативы, а также на коммерческие организации. Следовательно, указанные ограничения в виде обременений, таких как сдача отчета в налоговый орган и отмена коммерческой тайны, являются дискриминационными. Заявитель полагает, что установленная оспариваемыми нормами обязанность приводит к чрезмерному ограничению деятельности некоммерческих организаций.

ОО «Правозащитное движение: «Бир Дуйно-Кыргызстан» 15 мая 2023 года внесло дополнение к своему ходатайству, согласно которому просит проверить соблюдение процедур принятия оспариваемых норм. В частности, заявитель считает, что законопроекты должны подлежать правовой, правозащитной, гендерной, экологической, антикоррупционной и иной научной экспертизе (в зависимости от правоотношений, на регулирование которых направлен проект нормативного правового акта).

В соответствии с частью 4 статьи 20 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» в качестве экспертов должны привлекаться лица, не принимавшие непосредственного участия в подготовке проекта нормативного правового акта. Однако, по мнению заявителя, требования данной нормы не были исполнены, так как экспертиза проведена лицами того же органа, где готовился законопроект.

Субъект обращения также отмечает, что требования указанного Закона исполнены формально. В частности, в заключениях отделов Аппарата Жогорку Кенеша, проводивших экспертизы, были лишь рекомендации о необходимости получения заключения Правительства и проведения парламентских слушаний, и вывод об отсутствии положений, нарушающих установленные стандарты защиты прав и свобод человека и гражданина и равенства прав, обязанностей, ответственности для мужчин и женщин, а также содержащих коррупционные факторы.

С учетом изложенного, субъект обращения просит признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Представитель стороны-ответчика Ысыранов С.К. считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции и не являются дискриминационными в отношении некоммерческих организаций по следующим основаниям.

Все общественные объединения могут создаваться для реализации и защиты прав, свобод и интересов человека и гражданина и должны обеспечивать прозрачность своей финансовой и хозяйственной деятельности (части 1, 4 статьи 8 Конституции).

Каждый налогоплательщик обязан представлять налоговую отчетность в установленном порядке (статья 51 Налогового кодекса). За непредставление налоговых отчетов в установленные сроки предусмотрена юридическая ответственность (статья 308 Кодекса о правонарушениях).

Аналогичные требования к предоставлению отчетности законодательством установлены и к другим некоммерческим организациям, в том числе и к политическим партиям (статья 22 Закона «О политических партиях»), и религиозным организациям (статья 26 Закона «О свободе вероисповедания и религиозных организациях в Кыргызской Республике»).

Представитель Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики Кенешбаев Д.К., выразил аналогичную со стороны–ответчиком позицию, отметив также, что предусмотренные законодательством Кыргызской Республики различные виды отчетности для всех юридических лиц, независимо от организационно-правовой формы, не могут рассматриваться как дискриминационные для отдельных видов некоммерческих организаций.

Позиции представителей Министерства юстиции и Государственной налоговой службы при Министерстве финансов по своему содержанию аналогичны позиции стороны–ответчика.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу являются части 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях» следующего содержания:

«Статья 17. Открытость некоммерческой организации

2. Размеры и структура доходов, а также сведения о размере и составе имущества некоммерческой организации, ее расходах не могут быть предметом коммерческой тайны.

3. Некоммерческая организация (за исключением государственных и муниципальных учреждений), осуществляющая деятельность за счет денежных и материальных средств, предоставленных на безвозмездной основе, ежегодно до 1 апреля размещает на сайте уполномоченного налогового органа сводную информацию за предыдущий год об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также сведения о приобретенных, используемых и отчуждаемых имуществах.

Форма и порядок размещения информации определяются Кабинетом Министров Кыргызской Республики.».

Закон «О некоммерческих организациях» был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 3 ноября 1999 года №86, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов и является действующим.

2. В соответствии с пунктом 3 части 2 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд, проверяя конституционность оспариваемого нормативного правового акта, устанавливает соответствие его Конституции, в том числе, по порядку принятия, подписания, опубликования и введения в действие. Вопросы, связанные с проведением экспертизы проектов законов, также входят в стадию их принятия, когда законопроекты соотносятся с Конституцией, действующим законодательством и с положениями международных договоров на предмет выявления противоречий, несоответствий и коллизий.

В соответствии с частью 1 статьи 20 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» проекты нормативных правовых актов, в том числе по вопросам правового статуса общественных объединений должны подлежать правовой, правозащитной, гендерной, экологической, антикоррупционной и иной научной экспертизе (в зависимости от правоотношений, на регулирование которых направлен проект нормативного правового акта).

В соответствии со Стандартами по проведению отдельных видов специализированных экспертиз проектов законов в Жогорку Кенеше, утвержденными постановлением Жогорку Кенеша Кыргызской Республики от 18 января 2008 года №75-IV, экспертизой является деятельность экспертов по проведению анализа и оценки проектов законов на соответствие их требованиям указанных Стандартов. Экспертиза назначается Комитетом Жогорку Кенеша и проводится экспертами Аппарата Жогорку Кенеша или привлеченными со стороны лицами или группой лиц, не принимавших непосредственного участия в подготовке проекта закона.

Следует отметить, что выбор вида экспертиз зависит непосредственно от правоотношений, на регулирование которых направлен проект нормативного правового акта и от цели экспертизы (что должно быть выявлено в проекте). При этом результаты всех видов экспертиз, включая правовую, правозащитную, гендерную, экологическую, антикоррупционную представляют собой научную экспертизу.

Из имеющихся материалов дела следует, что проект Закона «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики (в законы Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях», «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)»)), принятый Жогорку Кенешем 17 июня 2021 года, прошел все необходимые виды специализированных экспертиз и имеется соответствующее заключение Правительства Кыргызской Республики.

При этом доводы заявителя о недостаточной содержательности проведенных экспертиз не являются основанием, подтверждающим нарушение процедуры принятия оспариваемого нормативного правового акта.

Вместе с тем, следует отметить, что специализированная экспертиза, являясь неотъемлемой ступенью нормотворческого процесса, оценивая законопроект с точки зрения соответствия его норм положениям Конституции, связи с общей системой действующего законодательства, соотношения с международными правовыми актами, обоснованности выбора формы акта и приемов правового регулирования, обеспеченности финансовыми ресурсами, организационными и иными государственными мерами, должна обеспечить приемлемость законопроекта, его сочетание с действующей правовой системой, своевременное выявление угроз и рисков, которые могут возникнуть в случае его принятия и дальнейшей реализации.

В этой связи Конституционный суд считает, что Жогорку Кенешу следует пересмотреть существующую систему проведения специализированных экспертиз с тем, чтобы они осуществлялись на основе единых стандартов и системного подхода с опорой на объективные факты, содержали мотивированные ответы на поставленные вопросы, отражали глубину прогнозных оценок, степень полноты и тщательности исследований. В конечном итоге, заключения специализированных экспертиз своим содержанием должны выступать мерилем качества их проведения и поступательно влиять на процесс совершенствования всей нормотворческой деятельности.

3. Построение правового и демократического государства предполагает наличие ряда факторов, влияние которых способствует формированию и укреплению стержневых демократических ценностей государства, одним из которых выступает усиление взаимодействия и партнерства между государством и гражданским обществом.

Все существующие подходы к пониманию гражданского общества связывают его эффективное функционирование с формированием социальных объединений, действующих независимо от государства в целях реализации частных и общественных интересов. Эти образования характеризуются свободой создания, а также максимальной степенью самостоятельности в определении целей и видов деятельности, своей организационной структуры.

Социальные объединения, являясь основными элементами гражданского общества, способствуют автономии общества, согласованию и поиску баланса частных и публичных интересов и обеспечивают взаимодействие с государством в политической, экономической, правовой, культурной, духовной сферах с целью удовлетворения потребностей человека.

При этом, следует принять во внимание, что в этом аспекте социальные объединения не подчиняются государству, но активно взаимодействуют с ним, являясь, по сути, ключевым посредником между государственной властью и обществом.

Поэтому не случайно статьей 36 во взаимосвязи с частью 1 статьи 8 Конституции в Кыргызской Республике, как в демократическом и социальном государстве, каждому гарантируется право на свободу объединения, которое входит в перечень основополагающих прав, объявленных во Всеобщей декларации прав человека. Содержание права на свободу объединения также раскрывается и в положениях Международного пакта о гражданских и политических правах (пункт 1 статьи 22).

Изложенное свидетельствует, что обеспечение полноценной реализации права на свободу объединения является основой демократии, залогом действенности участия различных объединений в социальной и экономической политике и эффективного взаимодействия гражданского общества со всей структурой государственного управления. Не менее важным при реализации права на свободу объединения является независимость и самостоятельность объединений в своей деятельности.

Таким образом, свобода создания и деятельности объединений является одной из предпосылок надлежащего функционирования демократии и обеспечивается, прежде всего, признанием государством их независимости и самостоятельности. Это означает свободу выбора форм и методов реализации их целей и задач, определенных в уставе, программных документах и иных актах, а государство со своей стороны создает благоприятные условия, делающие их достижимыми. Более того, в ряде случаев оказывает содействие общественным объединениям в реализации их задач в виде грантов, субсидий и предоставлением различных налоговых льгот (освобождение от уплаты подоходного налога, налога на прибыль и налога на добавленную стоимость (статьи 191, 213, 253 Налогового кодекса)).

В свою очередь, выполнение ими своего предназначения предполагает их правовое оформление в качестве некоммерческих юридических лиц – самостоятельных правосубъектных образований. Наличие соответствующего юридического статуса позволяет повысить эффективность осуществляемой ими деятельности, обеспечить должную самостоятельность и независимость, качественно и количественно увеличить круг реализуемых общественно полезных благ, разнообразить правовые способы и средства, используемые для их достижения.

В то же время, право на объединение не может сводиться исключительно к праву на создание зарегистрированного общественного объединения. Оно гораздо шире и включает также право на объединение без образования юридического лица (статья 6 Закона «О некоммерческих организациях»). При этом ключевой основой их экономической деятельности является ее неприбыльный характер, они подразделяются на организации взаимной пользы, имеющие направленность на удовлетворение общих потребностей участников, и организации, созданные для достижения общественно полезных целей, деятельность которых обеспечивает интересы лиц, не являющихся их членами. В совокупности они составляют общественный сектор экономики, существующий наряду с государственным и коммерческим секторами.

Таким образом, приоритетное внимание, уделяемое государством деятельности некоммерческих организаций в отдельных сферах, обусловлена тем, что в основе их деятельности лежат принципы, в числе которых превалирование социальных функций над экономическими, общественно полезный и неприбыльный характер осуществляемой деятельности, расходование прибыли исключительно на обеспечение и развитие социальных задач, возможность использования различных источников финансирования, функционирование организации на основе добровольности и самоуправления.

4. Согласно Конституции, политические партии, профессиональные союзы и другие общественные объединения обеспечивают прозрачность своей финансовой и хозяйственной деятельности (часть 4 статьи 8). При этом содержательно принцип прозрачности, то есть открытости и гласности, как основополагающая черта демократии в целом, становится одним из ключевых основ деятельности указанных организаций и позволяет обеспечивать их надлежащую коммуникацию с государством и обществом, а также обратную связь между ними. Именно это формирует доверие государства и общества к некоммерческому сектору, а доверие, в свою очередь, конвертируется в поддержку их деятельности, что особенно важно при решении общественно значимых задач.

Вышеуказанное конституционное установление нашло свое отражение в статье 17 Закона «О некоммерческих организациях», в соответствии с которой некоммерческие организации представляют в государственные органы сведения о своих доходах, расходах и имуществе в соответствии с законодательством Кыргызской Республики. При этом такие сведения не могут быть предметом коммерческой тайны. Они подлежат размещению на сайте уполномоченного налогового органа в сроки, установленные законом.

Объективным признаком сведений, составляющих коммерческую тайну, является их коммерческая ценность, заключающаяся в предоставлении ее обладателю определенных экономических преимуществ, способствующих получению прибыли. То есть, в основе коммерческой тайны лежит исключительно экономический интерес. Поэтому, в отличие от коммерческих организаций, показатели, отражающие основную уставную и сопутствующую финансово-хозяйственную деятельность некоммерческих организаций, не могут относиться к коммерческой тайне.

Как известно, некоммерческие организации могут осуществлять предпринимательскую деятельность постольку, поскольку это служит лишь достижению целей, ради которых они созданы. Поэтому является обоснованным утверждение, что субъектами права на коммерческую тайну, не могут выступать лица, основным делом которых не является предпринимательская деятельность, которая к тому же, не может подменять основную, общественно полезную функцию некоммерческих организаций.

В соответствии с вышеуказанной конституционной установкой и принципами деятельности некоммерческих организаций, обеспечение прозрачности финансовой деятельности является, прежде всего, проявлением их ответственности, которая, в свою очередь, способствует сохранению их изначального институционального предназначения и предотвращению возможных злоупотреблений с их стороны. Соответственно, обязанность по предоставлению сводной информации об источниках формирования денежных средств и направлениях их расходования в полной мере соответствует принципам деятельности некоммерческих организаций, таких как законность, гласность и открытость.

Следовательно, требования, заложенные в оспариваемых нормах об обеспечении прозрачности деятельности некоммерческих организаций направлены на реализацию конституционных установлений о праве на свободу объединения в системной связи с обязанностью осуществления деятельности на основе законности, ответственности и добросовестности. Такие требования не препятствуют некоммерческим организациям свободно изыскивать и получать денежные ресурсы и иное имущество от различных источников, включая зарубежных, а также самостоятельно распоряжаться ими, следовательно, не могут рассматриваться как ограничения, нарушающие конституционное право на свободу объединения.

Кроме того, следует принять во внимание, что законодательство многих стран с развитой демократией предусматривает необходимость предоставления различных форм отчетности о финансово-хозяйственной деятельности некоммерческих организаций, в том числе, об источниках формирования и направлениях их расходования, что обусловлено необходимостью обеспечения открытости и прозрачности их деятельности, что является конституционно-оправданным явлением в каждом обществе.

Вместе с тем регулируя деятельность некоммерческих организаций, государство не может вмешиваться в их внутренние дела и препятствовать в осуществлении ими законных уставных задач.

Согласно статье 5 Закона «О некоммерческих организациях», вмешательство государственных органов или должностных лиц в деятельность некоммерческих организаций, равно как и вмешательство некоммерческих организаций в деятельность государственных органов и должностных лиц не допускается, кроме случаев, когда это предусмотрено законом.

Устанавливая правовой запрет на вмешательство, законодатель, в первую очередь, определяет самостоятельное осуществление ими своих функций в установленных законом пределах, взаимное признание и уважение правового статуса друг друга, строгое выполнение взаимных обязанностей. В данном случае термин «вмешательство» следует понимать, как выход за пределы права, попытку оказания давления на внутренние механизмы управления, препятствование в осуществлении законных функций.

5. Согласно Конституции, никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений,

образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств. В Кыргызской Республике все равны перед законом и судом (части 1, 2 статьи 24).

Раскрывая значение конституционной гарантии запрета на дискриминацию и равенства всех перед законом, в решениях органа конституционного контроля неоднократно отмечалось, что любая дифференциация правового регулирования, приводящая к различиям в правах и обязанностях субъектов права, должна осуществляться законодателем с соблюдением требований Конституции, в том числе вытекающих из принципа равенства, в силу которых различия допустимы, если они объективно оправданы, обоснованы и преследуют конституционно значимые цели, а используемые для достижения этих целей правовые средства соразмерны им (Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2016 года).

С учетом изложенного, Конституционный суд отмечает, что разнообразие видов объединений зависит от целей, для достижения которых они созданы, их функций, отношений с учредителями, возможных источников финансирования и других факторов.

Принимая во внимание отличие целей и задач, организационных принципов построения, имеющие специфические черты, то и правовое регулирование деятельности различных общественных объединений не может быть одинаковым. Поэтому вполне возможны принципиальные различия, в том числе, в вопросе истребования отчетности в целях обеспечения прозрачности деятельности тех или иных видов общественных объединений.

Критерии для установления адекватной специфики правового регулирования деятельности разных общественных объединений должны основываться на различиях причин их создания и особенностей преследуемых ими целей. При этом не маловажным фактором выступает интерес государства, основанный на их специальном правовом статусе, следовательно, различия в содержании предоставляемых сводных информациях в зависимости от специфики и характера деятельности общественных объединений нельзя расценивать как неравное отношение к тождественным субъектам и нарушение конституционного принципа равенства всех перед законом и судом и запрета на дискриминацию.

Таким образом, оспариваемые нормы не могут отождествляться с дискриминацией, поскольку они по своему смыслу и предназначению в системе действующего правового регулирования направлены на обеспечение прозрачности деятельности некоммерческих организаций, обусловленные конституционным требованием и не противоречат частям 1, 2 статьи 24 Конституции.

Тем не менее, законодатель, устанавливая требования финансовой отчетности ко всем видам общественных объединений должен придерживаться единообразного подхода и правового режима, который обеспечивал бы им равные условия их жизнедеятельности. Дополнительное требование к некоммерческим организациям о публикации на сайте налоговой

службы сведений о сводной информации некоммерческих организаций об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также о приобретенном, используемом и отчуждаемом имуществе, хотя и не образует нарушение конституционных установлений, однако выступает отличительным обязательством, не присущим другим общественным объединениям (политическим партиям, профсоюзам). Недостаточная оправданность данного требования по подведомственности налоговым органам, при наличии всех других форм отчетности, включающих в себя и все сведения из сводной информации, порождает сомнения у отдельных субъектов о его оправданности, а также беспристрастности при его введении. В этой связи Конституционный суд отмечает необходимость приведения указанного обязательства в соответствие с требованиями разумности и принципа равного отношения к субъектам тождественных общественных отношений.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать части 2 и 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях» не противоречащими части 4 статьи 1, части 2 статьи 2, частям 1, 2, 4, 5, 6 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статье 36, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики внести изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из правовых позиций, изложенных в мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Маамыталы кызы К., с участием:

обращающейся стороны – Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны по доверенности;

стороны-ответчика – постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранова Самата Кыштообековича;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, представителей по доверенности Верховного суда Кыргызской Республики Сапияновой Маргариты Насаркановны, Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Айбашева Таалайбека Осконовича, Министерства юстиции Кыргызской Республики Токтогуловой Нурмиры Сабыржановны, Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Маматкулова Азамата Токтосуновича,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Султаналиева М.Б., Усенбаева С.А., представляющих интересы Дооталиевой А.А.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики пункт 11 части 1 статьи 35, часть 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Жолдошевой Л.Ч., проводившей подготовку дела к рассмотрению в судебном заседании, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 6 июля 2022 года поступило обращение Султаналиева М.Б., Усенбаева С.А., представляющих интересы Дооталиевой А.А., о проверке соответствия пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее - УПК) части 1 статьи 61, части 4 статьи 100, части 1 статьи 101 Конституции.

Как следует из ходатайства, старшим следователем Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Мусаевым М.А. 13 сентября 2016 года вынесено постановление о прекращении уголовного дела в отношении Дооталиевой А.А. за отсутствием в ее действиях состава преступления.

Потерпевший по данному делу Бекбоев Б.С. обратился в Первомайский районный суд города Бишкек с жалобой на указанное постановление о прекращении уголовного дела. Суд, рассмотрев жалобу, пришел к выводу, что данное постановление принято в соответствии с требованиями УПК и оснований для его отмены не имеется. В последующем, Бишкекским городским судом и Верховным судом Кыргызской Республики решение Первомайского районного суда оставлено в силе.

Заявители считают, что законность постановления о прекращении уголовного дела была закреплена решениями всех трех судебных инстанций и дальнейшее возобновление следствия могло быть возможным лишь в случае отмены вышеуказанных судебных решений. В противном случае, такие действия будут противоречить части 4 статьи 100 и части 1 статьи 101 Конституции, устанавливающих, что отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляется судом в установленном законом порядке; вступившие в законную силу решения судов Кыргызской Республики обязательны для всех государственных органов, органов местного самоуправления, юридических лиц, общественных объединений, должностных и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

Однако, как отмечают авторы обращения, несмотря на наличие неотмененных судебных решений о законности прекращения уголовного дела, органами прокуратуры вынесен ряд необоснованных и незаконных процессуальных решений по возобновлению следствия и, при этом, исследовались события и факты, по которым действиям Дооталиевой А.А. уже была дана юридическая оценка в ходе следствия, что нашло свое отражение и в обозначенных выше судебных решениях.

Султаналиев М.Б. и Усенбаев С.А. утверждают, что возобновление прокуратурой следствия в отношении Дооталиевой А.А. привело к тому, что события двенадцатилетней давности вновь стали предметом судебного разбирательства. Это стало возможным ввиду наличия у прокурора в силу оспариваемых норм УПК полномочия отменять незаконные и необоснованные решения следователя, руководителя следственного

подразделения, нижестоящего прокурора и возобновлять производство по прекращенному делу.

По мнению заявителей, произвольное многократное возобновление прекращенного уголовного дела при наличии неотмененных судебных решений, признавших законность его прекращения, создает для Дооталиевой А.А. постоянную угрозу необоснованного и незаконного уголовного преследования и, тем самым, нарушает ее конституционное право на судебную защиту, гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции.

С учетом изложенного, субъекты обращения просят признать пункт 11 части 1 статьи 35, часть 1 статьи 260 УПК, противоречащими части 1 статьи 61, части 4 статьи 100, части 1 статьи 101 Конституции в той мере, в какой не регламентируют процедуру отмены прокурором решений следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора о прекращении уголовного дела и о его возобновлении при наличии неотмененных судебных актов, признавших законность и обоснованность решений следователя.

Постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики 11 января 2023 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и просит их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Ысыранов С.К. выразил следующее мнение по оспариваемым нормам.

Исходя из части 4 статьи 100 и части 1 статьи 101 Конституции отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом; вступившие в законную силу решения судов общеобязательны и подлежат исполнению на всей территории республики. Отмена постановления следователя о прекращении уголовного дела и дальнейшее производство по уголовному делу могло быть возобновлено только при условии отмены судебных актов о законности и обоснованности решения следователя.

В соответствии со статьей 105 Конституции органы прокуратуры осуществляют уголовное преследование, участвуют в судебном разбирательстве, надзор за исполнением судебных решений и иные полномочия, предусмотренные конституционным законом.

При этом УПК наделяет прокурора полномочием по возобновлению прекращенного уголовного дела путем отмены постановления следователя о прекращении уголовного дела (статья 260).

Поскольку оспариваемые нормы УПК не регламентируют порядок возобновления прекращенного уголовного дела прокурором при наличии неотмененных судебных актов, предметом которых были вопросы законности решения следователя о прекращении уголовного дела, они не могут противоречить Конституции.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. отметил, что прокурор – должностное лицо, осуществляющее надзор за соблюдением

законов органами, ведущими оперативно-розыскную деятельность, досудебным производством. В рамках надзора он осуществляет полномочия по обеспечению законности действий уполномоченных лиц в досудебном производстве и как основной представитель стороны обвинения в уголовном процессе прокурор наделен УПК широкими полномочиями по объективной организации и ведению досудебного производства.

УПК предусматривает основания и порядок прекращения уголовного дела следователем, направления постановления об этом прокурору, а также возможность его обжалования. Жалобы участников уголовного судопроизводства на действия (бездействие) и решения органа дознания, следователя, прокурора, руководителя следственного подразделения могут быть рассмотрены со стороны следственного судьи. Однако в рамках судебного контроля суд не проверяет законность и обоснованность такого постановления, а всего лишь может дать оценку о наличии или об отсутствии на момент рассмотрения жалобы оснований для его отмены. В рамках досудебного производства, если в деле появляются другие обстоятельства, связанные с необходимостью допроса дополнительных свидетелей или проведения иных следственных действий, то прокурор может отменять постановления следователя о прекращении уголовного дела и возобновлять по нему производство. В частности в случае, который приводит обращающаяся сторона, прокурор не посягал на судебный акт, принятый в отношении постановления следователя, а действовал в рамках своих полномочий по отмене незаконного или необоснованного акта, вынесенного в рамках досудебного производства. Тем не менее проблемы правового регулирования рассматриваемого вопроса имеются.

Представитель Верховного суда Сапиянова М.Н. отметила, что согласно статьям 257, 258 и 259 УПК уголовное дело прекращается следователем при наличии оснований, указанных в части 1 статьи 27 УПК, при условии отсутствия обстоятельств, установленных частью 3 статьи 27 УПК.

При этом УПК не содержит нормы, разграничивающие полномочия прокурора по отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела, законность и обоснованность которого рассмотрена в судебном порядке.

Согласно принципу осуществления правосудия только судом, закрепленного статьей 8 УПК, приговор и другие решения суда по уголовному делу могут быть проверены и пересмотрены только соответствующими судами в порядке, предусмотренном законом.

Пробел в уголовном процессуальном законодательстве о порядке возобновления прокурором уголовного дела, прекращенного постановлением следователя, законность и обоснованность которого рассмотрена в судебном порядке, может быть восполнен законодательным органом путем внесения изменений в УПК.

На основании вышеизложенного, Сапиянова М.Н. не усматривает противоречия оспариваемых норм положениям Конституции.

Представитель Генеральной прокуратуры Айбашев Т.О. отметил, что прокурор принимает предусмотренные законом меры по выявлению любых нарушений законности, как в ходе расследования уголовного дела, так и после его завершения. Право прокурора своим постановлением инициировать дополнительное расследование, вытекает из положений абзаца второго статьи 105 Конституции.

В соответствии с пунктом 11 части 1 статьи 35 УПК полномочие прокурора в ходе уголовного судопроизводства отменять незаконные и необоснованные решения следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора, выносить постановления о приостановлении, прекращении производства по делу находится в системной связи с конституционными нормами абзаца второго статьи 105 Конституции. При отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела производство по прекращенному делу возобновляется постановлением прокурора.

Учитывая изложенное, представитель Генеральной прокуратуры считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции.

При этом Айбашев Т.О. считает, что доводы заявителей касаются частного случая принятия решения отдельным прокурором. Однако при наличии судебного акта постановление о прекращении досудебного производства не должно отменяться прокурором.

Представитель Министерства внутренних дел выразил позицию, аналогичную правовой позиции представителя Генеральной прокуратуры. Оспариваемые нормы УПК не затрагивают вопросы, связанные с судебными решениями, и не наделяют прокурора полномочиями отмены судебных решений.

Представитель Министерства юстиции Токтогулова Н.С., считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции. При этом отметила, что одними из принципов УПК являются верховенство права и законности, а также справедливое судебное разбирательство и правильное применение уголовного закона.

Отмеченным Кодексом закреплены положения относительно досудебной и судебной стадий уголовного процесса, в том числе предусматривающих уголовно-процессуальную деятельность следователя по процедуре прекращения уголовного дела и порядка его обжалования.

Следственный судья введен в уголовный процесс для более эффективного судебного обеспечения конституционных прав личности на стадии досудебного производства, он обладает в полной мере статусом судьи и на него распространяются нормы Конституции, конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» и УПК. Принятые им в рамках своих полномочий процессуальные решения являются обязательными для исполнения государственными органами, должностными лицами и гражданами. В соответствии с частью 4 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом в установленном законом порядке. По этой причине УПК требует доработки в части

регламентирования процессуального порядка возобновления прокурором уголовного дела при наличии судебных актов, согласно которым решения следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора о прекращении уголовного дела признаны законными.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц и исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу являются нормы пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, изложенные в следующей редакции:

«Статья 35. Полномочия прокурора

1. Прокурор в ходе уголовного судопроизводства уполномочен:

11) отменять незаконные и необоснованные решения следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора, выносить постановления о приостановлении, прекращении производства по делу;

Статья 260. Возобновление прекращенного уголовного дела

1. При отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела производство по прекращенному делу возобновляется постановлением прокурора.»

УПК принят в соответствии с порядком, установленным законодательством Кыргызской Республики, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Согласно Конституции, Кыргызская Республика является правовым государством (часть 1 статьи 1). Данное конституционное установление означает, что принципу верховенства права придается общеобязательное значение, когда вся государственная и общественная жизнь основывается на концепции правового управления. Иначе говоря, все лица, учреждения и организации, независимо от форм собственности, в том числе само государство, функционируют под действием единых правил, облеченных в законы, которые были публично приняты, в равной степени распространяются на все случаи жизни и реализуются независимо от обстоятельств.

Принцип правового управления обязывает государство на законодательном уровне принять действенные правовые механизмы, которые позволяли бы обеспечить полноценный режим законности в стране.

Одним из таких механизмов выступает уголовно-процессуальное законодательство, содержащее исходные параметры, регулирующие порядок уголовного судопроизводства и определяющие характер уголовно-процессуальной деятельности, её содержание и цели, включая деятельность уполномоченных лиц по раскрытию, расследованию преступлений, а также систему правоотношений, в которые вступают соответствующие субъекты, вовлекаемые в производство по уголовному делу.

В зависимости от конкретных ситуаций и обстоятельств расследуемого преступления нормы уголовного и уголовно-процессуального права позволяют принять необходимые процессуальные решения, которые в своей совокупности способствуют достижению целей уголовного судопроизводства.

3. Одним из значимых процессуальных действий, проводимых в рамках уголовного судопроизводства, является принятие решений по завершению производства по уголовному делу, как некий венец всей предшествующей деятельности. Прекращение уголовного дела представляет собой одну из форм окончания досудебного расследования без направления дела в суд. Это решение субъекта, в производстве которого находится уголовное дело, в виду невозможности дальнейшего его производства в связи с наличием одного из указанных в законе обстоятельств, исключаящих преступность или же наказуемость деяния, либо позволяющих освободить подозреваемого или обвиняемого от уголовной ответственности.

По своей правовой природе прекращение уголовного дела, с одной стороны, обеспечивает защиту прав личности, служит своеобразным правовым фильтром, ограждая невиновных от незаконного и необоснованного уголовного преследования, с другой, позволяет избежать перегрузок правоохранительной и судебной систем, а также причинения государству ущерба, выражающегося в расходах на бесперспективную процессуальную деятельность.

В частности, статьей 27 УПК приведен перечень обстоятельств, включающих уголовное судопроизводство, когда уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению.

В то же время итоговый характер прекращения уголовного производства обуславливает необходимость предъявления высоких требований к законности и обоснованности такого решения, поскольку оно включает в себя не только правовые, процессуальные и этические аспекты, но и имеет непосредственное отношение к деятельности правоохранительной системы государства по обеспечению правопорядка, принципа неотвратимости ответственности, восстановления нарушенных необоснованным прекращением уголовного дела прав личности и публичных интересов правосудия.

В этой связи, правовые процедуры проверки законности и обоснованности прекращения производства по уголовным делам приобретают особую значимость.

Согласно пункту 11 части 1 статьи 35 УПК прокурор в ходе уголовного судопроизводства уполномочен отменять незаконные и необоснованные решения следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора, в том числе, постановления о прекращении производства по делу. При отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела производство по делу возобновляется постановлением прокурора (часть 1 статьи 260 УПК). Причем, проверка в рамках прокурорского надзора постановления следователя о прекращении уголовного производства носит обязательный характер. Следователь после принятия такого решения направляет дело прокурору, который своим заключением либо признает его законным и обоснованным, либо отменяет и возобновляет производство по делу.

Кроме того, помимо обязательной формы осуществления прокурорского надзора за законностью и обоснованностью прекращения уголовного производства, нормами УПК предусмотрена возможность обжалования постановления следователя и участниками уголовного процесса.

Так, в соответствии со статьей 259 УПК постановление следователя, прокурора о прекращении уголовного дела может быть обжаловано подозреваемым, обвиняемым, его адвокатом, потерпевшим и (или) его представителем, а также лицом или представителем организации, по заявлению которых было возбуждено дело, прокурору, осуществляющему надзор за следствием, или в суд. Тем самым, законодательство предоставляет возможным субъектам право выбора правового инструмента по защите своих интересов на этой стадии. При этом оценка прокурором законности и обоснованности прекращения уголовного дела не означает утрату участниками уголовного процесса права на обращение в суд по этому же вопросу.

4. Право каждого на судебную защиту, гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции, является абсолютным по своему смыслу и содержанию и не допускает какого-либо ограничения.

Воплощение в жизнь данного права на этапе досудебного производства обеспечено путём закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве института следственного судьи, осуществляющего судебный контроль, в том числе, за законностью действий (бездействия) и решений должностного лица органа дознания, следователя, руководителя следственной группы, прокурора (пункт 58 статьи 5 УПК).

Закрепление судебного контроля в досудебном производстве обусловлено именно тем, что деятельность уполномоченных должностных лиц на этой стадии в большей степени обусловлена применением мер уголовно-процессуального принуждения, ограничивающих конституционные права и свободы человека и свидетельствует о приверженности Кыргызской Республики общепринятым международным

Так, согласно части 2 статьи 32 УПК в рамках осуществления судебного контроля следственный судья рассматривает жалобы участников уголовного судопроизводства на действия (бездействие) и решения органа дознания, следователя, прокурора, руководителя следственного подразделения. По результатам рассмотрения жалобы следственный судья принимает постановление о признании действий (бездействия) или решения соответствующего должностного лица незаконным или необоснованным и о его обязанности устранить допущенное нарушение либо об оставлении жалобы без удовлетворения (часть 2 статьи 271 УПК).

Законодатель, внедрив институт следственного судьи и предоставив ему полномочия по осуществлению превентивного и последующего судебного контроля, охватывающего весь объём досудебного производства, реализовал конституционную установку об обеспечении права каждого на судебную защиту. Предусмотрев же возможность обжалования постановления следственного судьи в апелляционном и кассационном порядках, воплотил в жизнь конституционную гарантию о праве каждого на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, которое является составной частью права на судебную защиту.

Из вышеуказанного правового регулирования следует, что законодатель предусмотрел довольно обширный механизм проверки законности и обоснованности постановления следователя о прекращении уголовного дела, где кроме обязательной проверки надзирающим прокурором, предоставлено право обжалования указанного постановления следователя вышестоящему прокурору или в суд.

5. Среди функций институтов государства осуществление правосудия занимает центральное место, и именно, благодаря ей природа государственной власти приобретает правовой и предсказуемый характер.

В Решении Конституционного суда от 15 июня 2022 года было отмечено, что отправление правосудия является исключительной прерогативой судебной власти. В силу своего высокого предназначения суд является носителем особой власти и наделен такими властно-распорядительными полномочиями, которыми не обладает ни один орган государственной власти и местного самоуправления. Действуя от имени государства и представляя его лицо, суд обладает возможностью подчинять своей воле и принуждать к совершению определенных действий или придерживаться соответствующего поведения.

Судебная власть, осуществляемая как в форме отправления правосудия, так и судебного контроля, выражается в форме судебного акта, который во всех случаях является властным волевым актом органа государственной власти, обеспеченный государственным принуждением. С момента вступления любого судебного акта в законную силу он приобретает свойства неопровержимости, исключительности, обязательности, преюдициальности, исполнимости и остается неизменным.

Так, в соответствии с Конституцией вступившие в законную силу акты судов Кыргызской Республики обязательны для всех государственных органов, органов местного самоуправления, юридических лиц, общественных объединений, должностных и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики (часть 1 статьи 101).

Данное конституционное установление означает, что акт суда распространяется на всех лиц независимо от того, были ли они лицами, участвующими в деле, или нет. Для лиц, участвующих в деле, обязательность судебного решения означает необходимость подчинить свое поведение предписанию судебного решения. Иные субъекты должны либо совершить определенные действия, либо воздержаться от их совершения, признавать и уважать принятое судебное решение под страхом наступления установленной законом ответственности.

Кроме того, свойством законной силы судебного решения является его преюдициальность в отношении установленных им обстоятельств и осуществленной правовой оценки, которая также направлена на обеспечение социальной ценности судебного акта, его общеобязательности и преемственности.

Таким образом, судебные акты, принятые в установленном порядке и вступившие в силу, независимо от того, приняты они в рамках судебного контроля, или же непосредственного судебного разбирательства обладают одними и теми же свойствами и не могут быть преодолены актами иных государственных органов.

Согласно части 4 статьи 100 Конституции, отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом в установленном законом порядке. Данное конституционное установление императивно указывает, что никакой иной орган не может принимать на себя функцию суда, ни одно решение суда, вне зависимости от его содержания, не может быть отменено, изменено или приостановлено другим органом или должностным лицом, нежели чем самим судом.

6. Уголовно-процессуальная деятельность как особый вид государственной деятельности не может осуществляться произвольно по собственному усмотрению и желанию ее субъектов. Для этого государство законодательно формулирует общие и специальные правила, исходные положения, определяющие характер уголовно-процессуальной деятельности, её содержание и направленность, которые находятся в неразрывной системной связи.

Однако фрагментарное использование содержания рассматриваемых норм УПК в отрыве от комплекса уголовно-процессуальных положений, в частности, статьи 27 УПК, привело к девиантному, дефектному пониманию оспариваемых норм. В результате стало возможным отмена прокурором постановления о прекращении уголовного дела и возобновления производства по делу при наличии судебного решения по этому вопросу.

Тем самым, существующее правовое регулирование допускает произвольное усмотрение прокурора по вопросу осуществления прокурорского надзора за законностью прекращения уголовного дела при наличии судебной оценки этого вопроса, что является по своей сути посягательством на власть, которым обладает только суд. Такая правовая ситуация недопустима как с точки зрения конституционных принципов формирования в Кыргызской Республике системы органов государственной власти, так и конституционно-правового статуса судебной ветви власти.

В этой связи Конституционный суд считает недопустимым при существующей системе судебного контроля произвольное, многократное возобновление прекращенного уголовного дела по одному и тому же основанию, когда искусственно создается перманентная угроза уголовного преследования, что противоречит целям уголовного судопроизводства, в частности, такой формы завершения уголовного производства как его прекращение, является чрезмерным обременением конституционных свобод личности, способным попираť человеческое достоинство.

Принимая во внимание вышеизложенное, Конституционный суд считает, что оспариваемые нормы противоречат конституционным установлениям о праве на судебную защиту, неопровержимости и общеобязательности судебных актов в той мере, в какой допускают возможность отмены прокурором постановления о прекращении уголовного дела и возобновления производства по нему, законность и обоснованность которого была подтверждена судебным актом, сохраняющим свою силу.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать пункт 11 части 1 статьи 35, часть 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащими части 1 статьи 61, части 4 статьи 100, части 1 статьи 101 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в какой допускают возможность отмены прокурором постановления о прекращении уголовного дела и возобновления производства по нему, законность и обоснованность которого была подтверждена судебным актом, сохраняющим свою силу.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

14 июня
2023 года
город Бишкек

№ 10-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

2023-жылдын
11-январы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 01-П

Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин, Саматбек Айтбаевич Усенбаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К. Маамыгалы кызынын катышуусунда, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2012-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасына Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин, Саматбек Айтбаевич Усенбаевдин даттануусун сот отурумунда карады.

Даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана А.А. Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиевдин, С.А. Усенбаевдин өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2022-жылдын 6-июлунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.А. Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиевдин, С.А. Усенбаевдин Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө, 101-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуусу келип түшкөн.

Кайрылууда көрсөтүлгөндөй, 2016-жылдын 13-сентябрында Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин Башкы тергөө башкармалыгынын өзгөчө маанилүү иштерди иликтөө боюнча башкармалыктын ага тергөөчүсү М.А. Мусаев тарабынан А.А. Дооталиевага карата анын аракетинде Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 166-беренесинин 1, 2, 4-бөлүктөрүндө каралган кылмыштын курамынын жоктугуна байланыштуу (1997-жылдын 1-октябрындагы редакциясына ылайык) жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтом чыгарылган.

Бул иш боюнча жабырлануучу Б.С. Бекбоев тергөөчү М.А. Мусаевдин жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомуна даттануу менен Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна кайрылган. Даттанууну карап чыгып, сот аталган токтом Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) талаптарына ылайык кабыл алынган жана аны жокко чыгарууга негиз жок деген тыянакка келген.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 01-П

Кийин Бишкек шаардык соту жана Кыргыз Республикасынын Жогорку соту Биринчи май райондук сотунун бул чечимин күчүндө калтырган.

Арыз ээлери М.А. Мусаев тарабынан чыгарылган жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомдун мыйзамдуулугу үч соттук инстанцияларынын тең чечимдери менен камсыз кылынган, ошол учурдан тартып тергөөнү андан аркы кайра жандандыруу жана ушул жазык ишинин алкагында зарыл тергөө аракеттерин жүргүзүү жогоруда көрсөтүлгөн соттук чечимдер жокко чыгарылганда гана болушу мүмкүн деп эсептешет. Башкача айтканда, жазык ишин кайра жандандыруу жана андан ары тергөө аракеттери Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө жана 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет, аларда соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу мыйзамда белгиленген тартипте сот тарабынан жүзөгө ашырылат; Кыргыз Республикасынын сотторунун мыйзамдуу күчүнө кирген чечимдери бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар, коомдук бирикмелер, кызмат адамдары жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

Бирок, кайрылуунун авторлору белгилегендей, тергөөчү М.А. Мусаев тарабынан жазык ишин кыскартуунун мыйзамдуулугу жөнүндө жокко чыгарылбаган соттук чечимдердин болгондугуна карабастан, прокуратура органдары тарабынан тергөөнү кайра жандандыруу боюнча бир катар негизсиз жана мыйзамсыз процессуалдык чечимдер чыгарылган, ошол эле учурда болгон окуялар жана фактылар иликтенип, алар боюнча А.А. Дооталиеванын жосунуна тергөөнүн жүрүшүндө юридикалык баа берилген, бул жогоруда көрсөтүлгөн соттук чечимдерде да чагылдырылган.

М.Б. Султаналиев жана С.А. Усенбаев прокуратуранын А.А. Дооталиевага карата тергөөнү кайра жандандыруу боюнча иш-аракеттери он эки жыл мурдагы окуялар бүгүнкү күндө да биринчи инстанциядагы сотто соттук териштирүүнүн предмети болушуна алып келди деп белгилешет. Бул Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин талашылып жаткан ченемдеринин негизинде мүмкүн болду, ага ылайык прокурор жазык сот өндүрүшүнүн жүрүшүндө тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун мыйзамсыз жана негизсиз чечимдерин жокко чыгарууга укуктуу жана тергөөчүнүн жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтому жокко чыгарылса, токтотулган иш боюнча өндүрүш прокурордун токтому менен кайра жандандырылат.

Арыз ээлеринин пикири боюнча кыскартылган жазык ишин аны кыскартуунун мыйзамдуулугун тааныган, жокко чыгарылбаган соттук чечимдери болгон учурда өзү билемдик менен көп жолу кайра жандандыруу А.А. Дооталиева үчүн негизсиз жана мыйзамсыз жазык куугунтуктоо коркунучун туруктуу түзүп, мында анын Конституциянын 61-беренесинин 1-пункту менен кепилденген соттук коргоого болгон конституциялык укугун бузат.

Жогоруда баяндалгандарды эске алып, кайрылуунун субъектилери талашылып жаткан ченемдерди прокурор тарабынан тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, төмөн турган прокурордун жазык ишин кыскартуу жөнүндө чечимдерин жокко чыгаруу жана тергөөчүнүн чечимдеринин мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн тааныган, жокко чыгарылбаган соттук актылар болгон учурда аны кайра жандандыруу жол-жобосу жөнгө салынбаган өлчөмдө Конституцияга каршы келет деп таанууну өтүнүшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасы менен А.А. Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиевдин, С.А. Усенбаевдин кайрылуусун кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык ар бир адам Конституцияда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу деп белгиленген. Муну менен Кыргыз Республикасынын жарандары, башка жеке жана юридикалык жактар үчүн конституциялык сот адилеттигине жеткиликтүүлүктүн жогорку деңгээлин камсыз кылуу менен бирге, өлкөнүн Баш Мыйзамы бул субъектилер мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугу жөнүндө суроо-талап менен конституциялык контролдоо органына кайрылууга укуктуу болгон шарттарды белгилөө менен, алардын чектерин коет. Бул шарттын маңызы талашылып жаткан ченемдин Конституциянын экинчи бөлүмүндө каралган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерине тикелей (конкреттүү) же мүмкүн болгон (абстракттуу) таасир тийгизүүсүндө турат.

Өз кезегинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам (19-берене) конституциялык сот өндүрүшүнүн маселелери боюнча кайрылуу субъектилерин аныктоо менен, конституциялык контролдоо маселелери боюнча Конституциялык сотко кайрылуу укугуна ээ болгон адамдардын толук тизмесин белгилеген.

Алсак, көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунда, эгерде Конституцияда таанылган укуктары менен эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик укуктук актыларда бузулуп жатат деп эсептесе, жеке же юридикалык жактардын Конституциялык сотко кайрылуу укугу бар деп белгиленген.

Тиешелүү түрдө жеке жана юридикалык жактарда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна кайрылуу укугу Конституцияда белгиленген адамдын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузулушу мүмкүн болгон учурда гана келип чыгат.

Мындан тышкары, кайрылууда келтирилген жүйөлөргө укуктук баа берүү арыз ээсинин арызынын резолютивдик бөлүгүндө баяндалган талаптардын чегинде гана жол берилет. Арыз ээлеринин кайрылуунун резолютивдик бөлүгүндө көрсөтүлгөн талабы адамдын жана жарандын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 01-П

Баш Мыйзамда таанылган укуктарын жана эркиндиктерин бузууга эмес, талашылып жаткан ченемдердин соттун чечимин жокко чыгаруунун, өзгөртүүнүн же токтотуунун тартибин, анын милдеттүүлүгүн белгилеген Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнө, 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршылыгына негизделет.

Демек, арыз ээлеринин Конституциянын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдерине шилтеме кылуусу жана коюлган маселе боюнча алардын позициясы Кыргыз Республикасынын Конституциясы (97-беренесинин 3-бөлүгү) жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам (19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пункту) менен аларга берилген укуктардын чегинен чыгып кеткен.

Мындан тышкары, судьялар коллегиясы, ошондой эле келип түшкөн кайрылууда алардын позициясын негиздеген, ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароонун милдеттүү шарты болуп саналган Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин талашылып жаткан ченемдеринин Баш Мыйзамдын жоболоруна ылайык келүүсү маселесинде аныксыздыктын бар экендигин айгинелеген укуктук мүнөздөгү бир дагы аргумент келтирилбегендигин белгилеген.

Кайрылуунун авторлорунун талаптары укук колдонуу практикасы менен байланышкан жүйөлөр менен гана бекемделген жана иштин иш жүзүндөгү жагдайларын иликтөөнү талап кылат, тиешелүү түрдө аны чечүү жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2-пункттарынын негизинде судьялар коллегиясы кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбөөсүнөн улам, ошондой эле анын тийиштүү эмес органдан же адамдан (субъектиден) берилгендигине байланыштуу кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

А.А. Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиев, Ч.А. Усенбаев судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 14-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылышкан.

Арыз ээleri судьялар коллегиясы алардын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусу негизсиз жана төмөнкүдөй негиздер боюнча жокко чыгарылууга жатат деп эсептешет.

М.Б. Султаналиев, С.А. Усенбаев өздөрүнүн даттануусунда судьялар коллегиясынын Конституцияда белгиленген адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузулушу мүмкүн болгон учурда гана жеке жана юридикалык жактарда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна кайрылуу укугу пайда болушу мүмкүн деген тыянагы жаңылыш болуп саналат деп көрсөтүшөт. Ошону менен бирге, Конституциянын 97-беренесинин 3-бөлүгү, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пункту бул укуктун келип

чыгышын эмес, мыйзамдарда жана башка ченемдик укуктук актыларда Конституцияда таанылган укуктар жана эркиндиктер бузулган деп эсептеген учурда анын жеке же юридикалык жактарга таандыктыгын аныктайт деп тастыкташат.

Андан ары даттануунун авторлору кайрылууга карата жалпы талаптарды белгилеген «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин тиешелүү ченемине судьялар коллегиясынын шилтемесинин жоктугунан улам арыз ээсинин өтүнүчүнүн резолютивдик бөлүгүндө көрсөтүлгөн талаптардын чегинде гана кайрылууда келтирилген аргументтерге укуктук баа берүүгө жол берилет деген корутундусуна макул эместигин билдиришкен.

Арыз ээлери коллегиянын укуктук мүнөздөгү кандайдыр бир аргументтер келтирилген эмес жана талаптар укук колдонуу практикасына байланышкан жүйөлөр менен гана негизделген деген тыянагы менен макул эместигин белгилешет жана укук колдонуу практикасы Конституциялык соттун кароосунун предмети болушу мүмкүн эместигине байланыштуу, ченемдик укуктук актылар түшүнүктүүлүгү, тактыгы менен мүнөздөлүүгө тийиш жана кош мааниде чечмеленүүгө жатпайт деп эсептешет. Болбосо, коллизия жараткан ченемдик укуктук акт адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна алып келет, бул Конституциянын ченемдерине карама-каршы келет.

М.Б. Султаналиев, С.А. Усенбаев алардын конкреттүү ишинде ошол эле окшош негиздер боюнча кыскартылган жазык ишин өзүм билемдик менен кайра-кайра баштоо көйгөйү козголууда деп эсептешет, анын ичинде А.А. Дооталиевага карата жазык ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн чечиминин мыйзамдуулугун тааныган, жокко чыгарылбаган соттук чечимдердин болушу ал үчүн дагы негизсиз жана мыйзамсыз жазыктык куугунтуктоо коркунучун жаратууда деп эсептешет. Муну менен Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген анын соттук коргоого укугу бузулган.

Даттануунун авторлору судьялар коллегиясынын алардын өтүнүчүн кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктамасын негизсиз жана жокко чыгарылууга жатат деп эсептешет, анткени алардын пикири боюнча кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын белгиленген талаптарына ылайык келет.

Баяндалгандардын негизинде, А.А. Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Б. Султаналиев, С.А. Усенбаев судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана алардын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну суранышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээлеринин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуу зарылдыгы жөнүндө тыянакка келишти.

2023-жылдын
11-январы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 01-П

Өтүнүч «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде аныксыздык байкалат, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин, Саматбек Айтбаевич Усенбаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы аныктамасына даттануусу канааттандырылсын.

2. Алла Аликовна Дооталиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин, Саматбек Айтбаевич Усенбаевдин Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 35-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун, 260-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
8 - февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 02-П

Ашыркул уулу Кенжебектин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Г.А. Оморканованын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Ашыркул уулу Кенжебектин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасына даттануусун соттук отурумда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана К. Ашыркул уулунун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 13-сентябрында Ашыркул уулу Кенжебектин «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Мыйзамдын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктун, 47-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацын, 52-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктун, 53-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 111-112-беренелерине карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучу республикалык жана областтык маанидеги шаарлардын мэрлерин Президент тарабынан, ал эми райондук маанидеги шаарлардын мэрлерин жана айыл өкмөт башчыларын аким тарабынан дайындалышын белгилеген «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 47-беренесинин 1-бөлүгү жана 53-беренесинин 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 111-112-беренелерине карама-каршы келет деп эсептейт. Арыздануучунун пикири боюнча, талашылып жаткан ченемдик актылар Конституцияда кепилденген жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү маанидеги маселелерди өз кызыкчылыктарында жана өз жоопкерчилигинде өз алдынча чечүүгө укугун жана реалдуу мүмкүнчүлүгүн аныктаган жергиликтүү өз алдынча башкаруунун принциптерине карама-каршы келет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 02-П

Ашыркул уулу Кенжебек өз талаптарына жүйө катары Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө пактынын 2, 25-26-беренелерине шилтеме жасаган. Ошондой эле ал, талашылып жаткан ченемдерде Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктиштигинин Парламенттер аралык Ассамблеясынын 1994-жылдын 29-октябрындагы «Шериктештикке катышкан мамлекеттердеги жергиликтүү өз алдынча башкаруунун принциптери жөнүндө» токтому менен сунушталган Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктиштигине катышкан мамлекеттердеги жергиликтүү өз алдынча башкаруунун принциптери жөнүндө декларациядагы жоболорду эске алган эмес деп белгилейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасы менен өтүнүч, талашылып жаткан ченемдердин Конституциянын 111-112-беренелерине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө бөлүгүн кошпогондо, өндүрүшкө кабыл алынган.

Арыздануучу судьялар коллегиясынын аталган аныктамасында «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Мыйзамдын талашылып жаткан 47-беренесинин 1-бөлүгү, 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы, 53-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү мэрд жана айыл өкмөтүнүн башчысын кызмат ордуна дайындоонун тартибин, Президенттин менен райондук мамлекеттик администрациянын башчысы-акимдин бул маселе боюнча ыйгарым укуктарын аныктайт деп белгиленгендигин көрсөткөн. Ал эми Конституциянын 111-112-беренелеринде жергиликтүү өз алдынча башкаруунун негиздери, өз ара аракеттенүү принциптери, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун түзүмү аныкталган жана адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерине тиешелүү ченемдик жоболор камтылган эмес.

Судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасы менен макул болбостон, К. Ашыркул уулу 2022-жылдын 30-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Өз даттануусунда арыздануучу баштапкы өтүнүчүндө келтирген жүйөлөрүн кайталап көрсөтүп, аларды негиздөө катары Конституциянын 2, 4-беренелерине, 37-беренесинин 1-бөлүгүнө шилтеме жасаган.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, К. Ашыркул уулу Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасынын тиешелүү бөлүгүн жокко чыгарууну жана өтүнүчүн толук көлөмдө өндүрүшкө кабыл алууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын анын кайрылуусун өндүрүшкө тиешелүү бөлүгүндө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянакка келди.

К. Ашыркул уулу өз өтүнүчүндө судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган аргументтерди келтирген эмес.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту кайрылууну сот өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде, судьялар коллегиясынын корутундуларына укуктук баа берүү баштапкы кайрылууда келтирилген талаптардын жана судьялар коллегиясынын тыянактарын четке каккан жүйөлөрдүн алкагында гана жүргүзүлүшү мүмкүн экендигин белгилейт.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы ченемдик укуктук актылардын же алардын бир бөлүгүнүн конституциялуулугундагы күмөндүүлүк жөнүндө так айгинелеген укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо алардын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүүдө турат.

Ал эми арыздануучу өзүнүн мурдагы өтүнүчүндө да, судьялар коллегиясынын аныктамасына келтирилген даттануусунда да укуктук мүнөздөгү эч кандай аргументтерди келтирген эмес, ал тек гана Конституциянын бир катар ченемдерин көрсөтүү менен чектелген. Бул талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү жаратуучу жана талашылып жаткан ченемдик акт менен Конституциянын жоболорунун ортосундагы системалык байланышты так көрсөткөн укуктук аргументтер катары каралышы мүмкүн эмес.

Конституциялык сот 47-берененин 1-бөлүгүнүн, 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, 53-берененин 1, 2-бөлүктөрүнүн ченемдик жоболорунун Конституциянын 111, 112-беренелерине ылайык келүүсү бөлүгүндө өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу менен, Конституциянын жогоруда аталган беренелеринде жергиликтүү өз алдынча башкаруунун негиздери, өз ара аракеттенүү принциптери, түзүмү аныкталган жана адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерине тиешелүү ченемдик жоболор камтылган эмес деп белгилеген судьялар коллегиясынын тыянагын туура жана негиздүү деп эсептейт.

Мындан тышкары, кайрылуу субъектисинин жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишинин жана компетенциясынын маселелерин жөнгө салган талашылып жаткан ченемдердин Конституциянын 111, 112-беренелерине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуусу анын укуктарынын алкагынан чыгат, анткени анын талаптары маңызы боюнча бийлик бутактарынын ортосундагы компетенциялардын талаштуулугун чечүү зарылдыгын болжойт.

Демек, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 23-беренесине ылайык мамлекеттик бийлик бутактарынын ортосундагы компетенциялар жөнүндө талашты чечүү тууралуу кайрылуу укугуна Президент, Жогорку Кеңеш, Жогорку Кеңештин фракциялары, депутаттык топтор, Министрлер Кабинети, Жогорку сот жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары ээ, алар өздөрүнүн компетенциясына тиешелүү болгон бөлүгүндө гана сунуштама киргизе алышат.

2023-жылдын
8 - февралы
Бишкек шаары

№ 02-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

Арыз ээси талашылып жаткан ченемдердин жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ыйгарым укуктарынын чегин регламенттеген конституциялык ченемдерге ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө маселени коюуга укугу бар субъекттердин катарына кирбейт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасынын тиешелүү бөлүгүн жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Ашыркул уулу Кенжебектин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 5-октябрындагы аныктамасына келтирилген даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
10-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 03-П

Жаныбек Муратбекович Исаковдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар К.А. Дуйшеев, Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Жаныбек Муратбекович Исаковдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасына даттануусун соттук отурумда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана Ж.М. Исаковдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 12-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Ж.М. Исаковдун “Кыргыз Республикасынын Адвокатураны жана адвокаттык иш жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 23-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 63-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө көрсөтүлгөндөй, “Кыргыз Республикасынын Адвокатураны жана адвокаттык иш жөнүндө” Мыйзамдын 23-беренесинин 1 жана 2- бөлүктөрүнүн жоболоруна ылайык, Юстиция министрлиги адвокаттардын маалыматтарын (фамилиясы, аты, атасынын аты, дареги, лицензия берилген датасы, лицензиянын номери, Адвокатурага кирген датасы, адвокаттык мекеменин аталышы жана юридикалык дареги, мөөрдүн үлгүсү) камтыган адвокаттардын мамлекеттик реестрин жүргүзөт жана аны өзүнүн расмий сайтында электрондук түрдө жайгаштырат.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча адвокаттардын мамлекеттик реестри жеке мүнөздөгү маалыматтарды камтыйт, аларды мыйзамда белгиленген тартипке карабастан Юстиция министрлиги өз сайтына адвокаттардын макулдугусуз жайгаштырат.

Ж.М. Исаков Адвокаттардын мамлекеттик реестрине ачык жеткиликтүүлүк ар бир адамдын жеке маалыматтарын коргоону белгилеген Конституциянын 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн талабынын аткарылышына кепилдик бербейт деп эсептейт. Мындай кырдаалда субъекттин жеке маалыматтары толук корголбойт, анткени кызыкдар тараптар аларга Юстиция министрлигинин расмий сайты аркылуу эркин кире алышат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 03-П

Арыз ээси адвокат катары “Жеке мүнөздөгү маалымат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын бир катар жоболорун түшүндүрүү жөнүндө адвокаттык суроо-талап менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Жеке маалыматтарды коргоо боюнча мамлекеттик агенттикке бир нече жолу кайрылган.

Өз кезегинде Министрлер Кабинетине караштуу Жеке маалыматтарды коргоо боюнча мамлекеттик агенттик “Жеке мүнөздөгү маалымат жөнүндө” Мыйзамдын күчү Юстиция министрлигинин адвокаттардын мамлекеттик реестрин жүргүзүү боюнча ишмердүүлүгүнө да жайылтылат деп билдиришкен; адвокаттардын реестринин ачык-айкындуулугу жана жеткиликтүүлүгү, ошондой эле чогултулуучу жеке маалыматтардын тизмеси Юстиция министрлигинин мындай реестрди жүргүзүү боюнча ыйгарым укуктуу органды аныктоо менен ченемдик жактан бекемделген; Адвокаттардын мамлекеттик реестриндеги адвокат жөнүндө аны идентификациялоого мүмкүндүк берген маалыматтар жеке маалыматтар болуп саналат; Адвокаттардын мамлекеттик реестри жеке маалыматтардын жалпыга жеткиликтүү топтомуна кирет; адвокаттын жеке маалыматтарын Адвокаттардын мамлекеттик реестрине киргизүү үчүн анын макулдугу талап кылынбайт, анткени Юстиция министрлиги мындай иштерди Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленгендей өз компетенциясынын алкагында жүргүзөт.

Ж.М. Исаковдун анын жеке маалыматтарын Адвокаттардын мамлекеттик реестринен алып салуу жөнүндө кайрылуусуна Юстиция министрлиги Адвокаттардын мамлекеттик реестри “Кыргыз Республикасынын Адвокатуранын жана адвокаттык иш жөнүндө” Мыйзамдын талаптарына ылайык жүргүзүлүп жаткандыгын көрсөтүү менен анын өтүнүчүн канааттандыруудан баш тарткан.

Ж.М. Исаков ошондой эле субъекттин жазуу жүзүндөгү макулдугусуз жеке маалыматтардын реестрине киргизүү, жеке маалыматтарды коргоонун жана аларды жеке маалыматтардын жалпыга жеткиликтүү массивинен, б.а. “Кыргыз Республикасынын Адвокатуранын жана адвокаттык иш жөнүндө” Мыйзамынын 23-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн талаптары менен шартталган адвокаттардын мамлекеттик реестринен чыгаруунун мыйзамдуу ыкмаларынын жана механизмдеринин жоктугу “Жеке мүнөздөгү маалымат жөнүндө” Мыйзамдын жеке маалыматтардын жалпыга жеткиликтүү массивине киргизүү үчүн жеке маалыматтардын субъектисинин жазуу жүзүндөгү макулдугун алуунун милдеттүүлүгүн белгилеген 7-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарына карама-каршы келет деп белгилейт.

Жазылгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада белгиленгендей, Конституциянын 63-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык мамлекет ар бир адамдын жеке маалыматтарын коргоого кепилдик берет; жарандардын жеке маалыматтарына жетүү, аларды алуу мыйзамда каралган учурларда гана жүзөгө ашырылат. “Жеке мүнөздөгү маалыматтар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Конституцияда каралган жарандардын жеке маалыматтарын коргоо кепилдигинен келип чыгат жана жеке маалыматтарды чогултуу, иштетүү жана колдонуу менен байланышкан адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоону камсыз кылуу максатында жеке маалыматтар менен иштөөнү укуктук жөнгө салууга багытталган.

Аталган Мыйзамдын жоболору жеке маалыматтардын массивин кармоочуларга (ээлерине) алар менен иштөөгө, эгерде мындай муктаждык Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген алардын компетенциясынан келип чыкса, мүмкүндүк берет (5-берене). Жеке маалыматтар жөнүндө жалпыга жеткиликтүү маалымат режимин белгилөө үчүн субъекттин макулдугу зарылдыгынын жалпы эрежеси боюнча жеке маалыматтар менен жалпыга жеткиликтүү маалымат мыйзам боюнча ачык мүнөздө болсо, Мыйзамда ушул эрежеден четтөө каралган (6-берененин 5-бөлүгү).

Өз кезегинде адвокаттык иш, оболу калктын социалдык жактан аялуу тобуна квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү боюнча мамлекеттин милдетин адвокаттарга жүктөө менен шартталган коомдук маанилүү мүнөзгө ээ. Мамлекет квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүүнүн коомдук маанилүүлүгүн эске алуу менен адвокаттарга белгилүү кесиптик жана башка талаптарды белгилөөгө, ошондой эле айрым адамдарды кесиптик адвокаттык ишке уруксат берүүнүн зарыл шарттарын аныктоого милдеттүү, анткени адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун натыйжалуулугу алар көрсөткөн юридикалык жардамдын сапатына жараша болот. Адвокат өзүнүн кызмат көрсөтүүлөрүнүн мүнөзүнөн улам мыйзам тарабынан ага конституциялык маанилүү функция жүктөлгөн өзгөчө субъект болуп саналат (Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2015-жылдын 11-мартындагы жана 2018-жылдын 14-февралындагы чечимдери).

Жогоруда көрсөтүлгөн тыянактардын негизинде судьялар коллегиясы талашылып жаткан ченемдер Конституциянын талаптарына шайкеш келеби деген маселеде кандайдыр бир белгисиздикти тапкан жок, бул өз кезегинде конституциялык сот өндүрүшүнө кайрылууну кабыл алуудан баш тартуу үчүн негиз болгон.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, Ж.М. Исаков 2023-жылдын 12-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси судьялар коллегиясынын анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусун мыйзамсыз жана негизсиз, ошондой эле төмөнкү себептер боюнча жокко чыгарылууга жатат деп эсептейт.

Ж.М.Исаковдун пикири боюнча ал Мыйзамдын талашылып жаткан ченеминде укуктук белгисиздиктин бар экендиги жөнүндө жетиштүү жүйөлөрдү келтиргендигине карабастан, судьялар коллегиясы “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 27 жана 28-беренелеринин талаптарына ылайык формасы жана мазмуну боюнча ылайык келбегендигинен улам анын кайрылуусун кабыл алуудан баш тарткан.

Мындан тышкары Ж.М. Исаков кайрылуунун предмети адвокаттык иштин өзгөчөлүктөрү эмес, жеке маалыматтарды коргоо маселеси болгондуктан, коллегиянын конституциялык көзөмөл органынын укуктук позициясы менен бекемделген жүйөлөрүн негизсиз деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде кайрылуу субъектиси судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасын жокко чыгарууну, анын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну, ошондой эле аталган даттанууну анын катышуусунда кароону өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуунун зарылдыгы жөнүндө тыянакка келген.

Судьялар коллегиясы кайрылууну конституциялык сот өндүрүшүндө кароо жөнүндө маселени чечүүдө “Кыргыз Республикасынын Адвокатуранын жана адвокаттык иш жөнүндө” Мыйзамдын талашылып жаткан ченемдеринин конституциялуулугуна баа берген эмес, ал эми аталган Мыйзамдын маңызынан жана мазмунунан алганда конституциялык контролдоо органынын 2015-жылдын 11-мартындагы жана 2018-жылдын 14-февралындагы адвокаттык иш маселелери боюнча чечимдеринде баяндалган укуктук позицияларды эске алуу менен Адвокаттардын мамлекеттик реестринде турган адвокаттардын жеке маалыматтарына алардын макулдугун албастан эркин жетүүнү камсыз кылууга Юстиция министрлигине мүмкүндүк берген талашылып жаткан ченемдердин жоболоруна карата келтирилген аргументтер Конституциянын ченемдерине карама-каршылыкты камтыбайт деп көрсөткөн.

Ошону менен бирге Конституциялык сот Ж.М. Исаковдун “Кыргыз Республикасынын Адвокатуранын жана адвокаттык иш жөнүндө” Мыйзамдын 23-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн Конституциянын 63-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 27-беренеси менен коюлган формалдуу талаптарга ылайык келет деп эсептейт, анткени коюлган маселеде укуктук аныксыздык бар, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн жетиштүү негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

2023-жылдын
10-февралы
Бишкек шаары

№ 03-П

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Жаныбек Муратбекович Исаковдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 29-декабрындагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандырылсын.

2. Жаныбек Муратбекович Исаковдун “Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 23-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
15-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 04-П

Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, А.Р. Рыскулованын, У. Омуркул уулунун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктамасына даттануусун соттук отурумда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана А.Р. Рыскулованын, У. Омуркул уулунун өтүнүчүндөгү материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2023-жылдын 9-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.Р. Рыскулованын, У. Омуркул уулунун Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 222-беренесинин 6-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциянын 23-беренесинин 1, 5-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтүн мазмунунан көрүнүп тургандай, жаран К.М.О. (кайрылуу авторунун редакциясында) Чүй облусунун Аламүдүн райондук сотуна жер участогун сатуу-сатып алуу келишимин жараксыз деп табуу, аны жубайлардын биргелешкен менчиги деп таануу, ошондой эле мүлктү бөлүү жөнүндө доо арыз менен кайрылган. Ушуга байланыштуу арыз ээси тарабынан 60 911 (алтымыш миң тогуз жүз он бир) сом өлчөмүндө алдын ала мамлекеттик алым төлөнгөн.

Жогоруда аталган доо арыз Чүй облусунун Аламүдүн райондук сотунун 2022-жылдын 13-июлундагы аныктамасы менен ЖПКнын 222-беренесинин 6-пунктунун негизинде кароосуз калтырылган, ага ылайык сот, эгерде өзү жокто ишти териштирүү жөнүндө өтүнбөгөн доогер сотко чакыруу боюнча келбесе, ал эми жоопкер ишти маңызы боюнча териштирүүнү талап кылбаса, сот жогоруда айтылган чечимди чыгарат. Кайрылуу субъекттери белгилегендей, соттун мындай чечим чыгаруусуна доогердин өкүлүнүн соттук процеске бир нече мүнөткө кечигип калуусу себеп болгон.

Соттун аныктамасы менен макул болбогон доогердин өкүлү У. Омуркул уулу аны жокко чыгаруу жөнүндө ошол эле сотко арыз менен кайрылган, ал 2022-жылдын 23-августундагы аныктама менен канааттандыруусуз калтырылган. Чүй облустук соту ошондой эле бул аныктамага жеке даттанууну канааттандыруудан баш тарткан.

А.Р. Рыскулова, У.Омуркул уулу доогер тарап, арызды кароосуз калтыруу үчүн негиз болгон 2022-жылдын 13-июлунда 15 мүнөт кечиккен учурдан башка бир дагы соттук процессти калтырбагандыгын жана соттук отурумга кечикпегендигин белгилешет. Ал эми жоопкерлер соттук отурумга системалуу түрдө кечигишкен же келбей калган учурлар да болгон.

Арыз ээлеринин пикири боюнча жогоруда келтирилген фактылар талашылып жаткан ченемдин колдонулушу Жарандык процесстик кодекстин да, ошондой эле Конституциянын принциптерине жана максаттарына карама-каршы келерин айгинелейт.

Кайрылуу субъекттери талашылып жаткан ченем доогердин соттук коргоого укугун чектейт деп эсептешет, анткени доогер соттук отурумга бир жолу келбесе, сот доону кароосуз калтырышы мүмкүн. Алардын пикири боюнча мындай абал укуктук статусу боюнча басмырлоочу болуп саналат, анткени ал доогерге гана жайытылат.

Арыз ээлери белгилегендей, талашылып жаткан ченемди кабыл алууда мыйзам чыгаруучунун логикасы ишти создуктурууга жол берилбестигинде болгон, бирок иш жүзүндө бул ченем арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасы даттанылган учурда ишти кароону андан да создуктурат, бул адилетсиз жана негизсиз.

Арыз ээлери өз өтүнүчүндө жарандык иштер боюнча сот өндүрүшүнүн тартибин, жарандык сот өндүрүшүнүн максаттарын аныктоочу, өздөрүнүн бузулган укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам менен корголуучу таламдарын коргоо үчүн сотко кайрылган кызыкдар жактардын укугун, мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлик принцибин бекемдөөчү ЖПКнын ченемдерин аргумент катары келтиришет (1-берененин 1-пункту, 3, 4, 7-беренелер). Алар ошондой эле Конституциянын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектөөгө тыюу салууну, бул укуктарды жана эркиндиктерди жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдарды кабыл алууну, басмырлоону, соттук коргоонун кепилдиктерин (23-берененин 1, 5-бөлүктөрү, 24-берененин 1, 2-бөлүктөрү, 55-берене, 56-берененин 1, 2-бөлүктөрү, 61-берененин 1, 2-бөлүктөрү) караган ченемдерин санап өтүшкөн.

Кайрылуу авторлору ошондой эле конституциялык айрым жоболор боюнча укуктук позициясы баяндалган Кыргыз Республикасынын конституциялык көзөмөл органынын бир катар чечимдерине (2013-жылдын 16-ноябрындагы, 2014-жылдын 30-апрелиндеги, 7-октябрындагы, 3-декабрындагы, 2016-жылдын 11-майындагы, 16-ноябрындагы, 2017-жылдын 17-февралындагы, 22-февралындагы, 19-апрелиндеги, 2018-жылдын 14-февралындагы, 19-сентябрындагы, 2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы, 23-декабрындагы, 2021-жылдын 17-февралындагы, 17-мартындагы) шилтеме жасашат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 04-П

Мындан тышкары, кайрылуу субъекттери Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8 жана 29-статьяларынын, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2-статьясынын 3-бөлүгүнүн 2-пунктунун “а” пунктчасын, 14-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдик жоболорун келтиришет, аларда ар бир адам Конституция же мыйзам менен ага берилген негизги укуктары бузулган учурда компетенттүү улуттук соттор тарабынан укуктары натыйжалуу калыбына келтирилишине укуктуу деп жазылган. Ар бир адам өз укуктарын жана эркиндиктерин жүзөгө ашырууда мыйзамда белгиленген гана чектөөлөргө – башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин тийиштүү түрдө таанууну жана урматтоону камсыз кылуу, адеп-ахлактуулуктун, коомдук тартиптин адилеттүү талаптарын канааттандыруу жана демократиялык коомдогу жалпы бакубаттуулук максатында гана чектөөлөргө дуушар болот.

Жогорудагыларды эске алуу менен арыз ээлери талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп табууну өтүнүшөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктамасы менен А.Р. Рыскулованын, У.Омуркул уулунун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада Конституциянын 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, ар бир адам Баш Мыйзамда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу экендиги белгиленген.

Ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясына байланыштуу, алардын конституциялуу эместиги жөнүндө маселени коюу алардын конституциялуулугу күмөн жараткан укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо гана мүмкүн болот.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылууда кайрылуучунун коюлган маселе боюнча позициясы көрсөтүлүүгө тийиш жана анын Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемеси болушу керек. Ошол эле учурда талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети менен конституциялык жобонун ортосунда ажырагыс системалык байланыш сөзсүз болушу керек.

Судьялар коллегиясы белгилегендей, бул талап арыз ээсинин жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө болушу, конституциялык жоболор менен системалык байланышта болушу жана алар талашып жаткан укук ченеминин жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугу айкын күмөндүүлүк жаратышы керек дегенди билдирет.

Бирок, судьялар коллегиясынын пикири боюнча берилген кайрылууда арыз ээлери өз позицияларына негиздеме катары, талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө маселеде аныксыздыктын бар экендигин айгинелеген укуктук мүнөздөгү кандайдыр бир аргументтерди келтиришкен эмес, бул болсо ишти конституциялык сот

өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн ажырагыс шарт болмок. Кайрылуу субъекттеринин талаптары жалпы юрисдикциядагы соттордун укук колдонуу практикасынан конкреттүү учурду баяндоо менен гана бекемделген, ал укуктук мүнөздөгү жүйө катары каралбаган фактылык жагдайларды изилдөөгө муктаж.

Мында ЖПКнын 223-беренесинин 3 жана 4-бөлүктөрүнө ылайык сот доогердин же жоопкердин өтүнүчү боюнча, эгерде тараптар өздөрүнүн сот жыйналышына келбегендигинин себептери жүйөлүү экендигин жана алар жөнүндө сотко билдирүү мүмкүн болбогондугун ырастаган далилдерди көрсөтсө, ЖПКнын 222-беренесинин 5 жана 6-пункттарында көрсөтүлгөн негиздер боюнча сот арызды кароосуз калтыруу жөнүндөгү өзүнүн аныктамасын жокко чыгарат. Мындай өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө соттун аныктамасына карата жекече даттануу (сунуштама) берилиши мүмкүн.

Демек, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири доогердин соттук коргоо укугун чектөө жана басмырлоо катары каралышы мүмкүн эмес, анткени Жарандык процесстик кодекстин жогоруда көрсөтүлгөн ченемдери менен арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасына токтоосуз даттануу механизми каралган, бул талашылып жаткан ченемдин ишти кароонун мөөнөттөрүнүн негиздүүлүгү боюнча максатына жетүүсүнө туура келет.

Ошентип, судьялар коллегиясы талашылып жаткан жобонун Конституциянын ченемдерине ылайык келүү маселесинде белгисиздикти көргөн жок.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, А.Р. Рыскулова жана У.Омуркул уулу 2023-жылдын 17-февралында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылышкан.

Арыз ээлери судьялар коллегиясынын алардын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусу негизсиз жана төмөнкү негиздер боюнча жокко чыгарылууга тийиш деп эсептешет.

А.Р. Рыскулова, У. Омуркул уулу өз даттануусунда талашылып жаткан ченемдин доогерге карата басмырлоочу мүнөзүн өзгөчө белгилешет, ошондой эле арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасына токтоосуз даттануунун Жарандык процесстик кодексте каралган механизмдери ЖПКнын алар талашып жаткан басмырлоочу ченемдик жобосунун колдонулушунан бузулган укукту калыбына келтирүүгө багытталгандыгын белгилешет. Арыз ээлеринин пикири боюнча аталган даттануу механизмдин болушу басмырлоочу ченемдин өзүн жокко чыгарбайт жана бузулган конституциялык укуктарды жана принциптерди калыбына келтирбейт, муну менен бирге иштин создуктурулушун андан ары күчөтөт.

Даттануунун калган бөлүгүндө арыз ээлери өздөрүнүн баштапкы өтүнүчүндө баяндалган окшош жүйөлөрдү келтиришет.

2023-жылдын
15-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 04-П

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, А.Р. Рыскулова, У.Омуркул уулу судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктама-сын жокко чыгарууну жана алардын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну суранышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээлеринин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуунун зарылдыгы жөнүндө тыянакка келди.

Кайрылуу «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде белгисиздик бар, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Алина Руслановна Рыскулованын, У. Омуркул уулунун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-февралындагы аныктамасына даттануусу канааттандырылсын.

2. Алина Руслановна Рыскулованын, У. Омуркул уулунун Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 222-беренесинин 6-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
22-марты
Бишкек шаары

№ 05-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Айгерим Сулкайнаровна Маматканованын, Элдияр Байбаракович Акматовдун жана Авазхан Абдуллаевна Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн Кубанычбек Матишович Абдыкеримовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж.Осконбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К. Маамыталы кызынын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Айгерим Сулкайнаровна Маматканованын, Элдияр Байбаракович Акматовдун жана Авазхан Абдуллаевна Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн Кубанычбек Матишович Абдыкеримовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасына даттануусун соттук отурумда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана А.С. Маматканованын, Э. Б. Акматовдун жана А.А. Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн К.М. Абдыкеримовдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья М.Р.Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2023-жылдын 23-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.С. Маматканованын, Э.Б. Акматовдун жана А.А. Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн К.М. Абдыкеримовдун Кыргыз Республикасынын Турак жай кодексинин 48-беренесинин 2, 3 жана 4-бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө, 45-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

К.М.Абдыкеримовдун пикири боюнча талашылып жаткан ченемдерде адамды жеке менчик турак жай фондусуна таандык турак жайда жашаган адамдар менен чогуу соттун чечими боюнча чыгаруу мүмкүндүгү көрсөтүлгөн укуктук аныксыздык бар. Ал эми аталган Кодекстин 48-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык, жеке турак жайдан чыгарууга, эгерде турак жайдын урап калуу коркунучу бар болсо же ал жеткис күчтүн аракеттеринин натыйжасында жашоо үчүн жараксыз болсо, аларга башка тендеш турак жай же көчмө турак фондунан турак жайы берилгенде гана чыгарууга жол берилет.

Арыз ээси жалпы юрисдикциядагы соттордо туура эмес укук колдонуу практикасы калыптанган жана жеке турак жайдан анда урап калуу коркунучу болбосо да же жашоо үчүн ар кандай жараксыз абал болбосо да чыгаруу жүргүзүлөт деп эсептейт. Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жергиликтүү соттордун мындай практикасын колдойт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 05-II

Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси Конституциянын 45-беренесинде ар бир адамдын турак-жайлуу болуу укугуна кепилдик берерин белгилеген. Эч ким өзүм билемдик менен турак жайынан ажыратылышы мүмкүн эмес. Мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары турак жай курулушун кубаттайт, турак жайга болгон укукту ишке ашыруу үчүн шарттарды түзөт. Аз камсыз болгон жана башка муктаж адамдарга мамлекеттик, муниципалдык жана башка фонддордон же социалдык мекемелерде мыйзамда белгиленген негиздерде жана тартипте турак жай берилет.

Ошентип, арыз ээсинин пикири боюнча, турак жайга жана соттук коргоого болгон конституциялык укуктар бузулган (45, 61-беренелер). Ал ошондой эле Конституцияда кепилденген соттук териштирүүдөгү атаандаштык принцибине ылайык тараптарга процессуалдык укуктарды жана милдеттерди бирдей ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн берүү керек деп эсептейт (100-берене).

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карма-каршы келет деп таанууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасы менен А.С. Маматканованын, Э. Б. Акматовдун жана А. А. Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн К.М. Абдыкеримовдун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада белгиленгендей, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылууда кайрылуучунун коюлган маселе боюнча анын позициясы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме кылуу менен укуктук негиздемеси көрсөтүлүшү керек. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети менен конституциялык жобонун ортосунда ажырагыс системалык байланыш сөзсүз болушу керек.

Бул талап, арыз ээсинин жүйөлөрү укуктук мүнөздө болууга, конституциялык жоболор менен системалык байланышта болууга жана ал талашып жаткан ченемдердин жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугунда айкын күмөндүүлүктүн болушу керек экендигин билдирет.

Бирок берилген кайрылууда арыз ээсинин талашылып жаткан ченемдердин конституциялык эместиги жөнүндө жүйөлөрү жалпы юрисдикциядагы соттор тарабынан анын таламдарын козгогон доолор боюнча материалдык жана процесстик укуктун ченемдерин туура эмес колдонууга негизделген, б.а. соттук, накта укук колдонуу практикасынын жеткилең эместиги жөнүндө субъективдүү божомолдорго негизделген. Арыз ээси тарабынан ал талашылып жаткан ченемдер Конституцияда кепилденген укуктарды жана эркиндиктерди, жарандардын өздүк мүлкүнө, атап айтканда, турак-жайга ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө маселесине карата мыйзамдуу таламдарын кандай бузуп жаткандыгы жөнүндө конкреттүү укуктук негиздер келтирилбейт. Башкача айтканда, кайрылуунун авторунун талаптары укук колдонуу практикасына байланыштуу жүйөлөр менен гана бекемделген жана иштин анык жагдайларын иликтөөгө муктаж, тиешелүү түрдө аларды чечүү жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2-пунктарынын негизинде судьялар коллегиясы кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына дал келбегендиктен улам кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, А.С.Маматканованын, Э.Б. Акматовдун жана А.А.Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн К.М. Абдыкеримов 2023-жылдын 28-февралында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

К.М.Абдыкеримов судьялар коллегиясынын аныктамасына даттануу менен судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана аны жокко чыгарууга багытталган жүйөлөрдү келтирген эмес. Өзүнүн позициясын негиздөөдө ал өзүнүн баштапкы кайрылуусунда келтирген жүйөлөрүн кайталап, соттор чыгаруу жөнүндө чечим кабыл алууда Жарандык кодекс-тин 222 жана 289-беренелерин жетекчиликке алган фактысына басым жасайт.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу маселеси боюнча аныктамасы процессуалдык мүнөзгө ээ. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот судьялар коллегиясынын тыянактарына кайрылууда келтирилген аргументтердин жана талаптардын, ошондой эле анын тыянактарын жокко чыгаруучу жүйөлөрдүн алкагында гана мындай аныктаманы кайра кароо тартибинде укуктук баа берет.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамда кайрылуунун формасына жана мазмунуна карата жалпы талаптар каралган. Кайрылуунун мазмунуна коюлган негизги талаптардын бири кайрылуучунун коюлган маселе боюнча позициясынын болушу жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме кылуу менен анын укуктук негиздемесинин болушу саналат (27-берененин 4-бөлүгүнүн 9-пункту).

Конституциялык сот арыз ээсинин башка теңдеш турак жайды бербестен турак жайдан чыгарууда турак жайга болгон укукту бузууну ачып көрсөткөн ынанымдуу жүйөлөрдү келтирбегендигин белгилейт.

Турак жайдан өзүм билемдик менен ажыратууга тыюу салуунун конституциялык кепилдиги мыйзам чыгаруучу тарабынан турак жайдын менчик ээсине гана турак жайынан өзүм билемдик менен ажыратууга жол берилбестигин, ага ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугун тоскоолдуксуз ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн кепилдеген шарттарды түзүүсүн болжолдойт.

К.М. Абдыкеримовдун кайрылуусуна тиркелген материалдардан анын коргоосундагылар боюнча учурда сөз бул турак жайдын ээсинин доо арызына ылайык аларды мыйзамсыз ээлеген турак жайдан чыгаруу жөнүндө болуп жатат. Арыз ээсинин соттор өздөрүнүн укук колдонуу практикасында Турак жай кодексинин 48-беренесинин 2, 3, 4-бөлүктөрүндө, Жарандык кодексинин 222, 289-беренелеринде каралган ченемдерди негизсиз колдонуп жаткандыгы тууралуу жүйөлөрү укуктук да, фактылык да аргументтер менен ырасталган эмес.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

Арыз ээси өз кайрылуусунда ошондой эле укуктук проблеманы ачкан конкреттүү негиздемелерди келтирбейт, анын кесепегинен Конституциянын 100-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук принциби бузулат.

Соттук коргоого укук ар бир кызыкдар адамдын бузулган же талашылып жаткан укугун же мыйзам тарабынан корголуучу кызыкчылыгын коргоо максатында сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн мыйзамдык чаралар аркылуу берүүнү билдирет. Бул кайрылуунун контекстинде, соттук коргоо укугун конституциялык жактан бекемдөө Турак жай кодексинин 48-беренесинин 2-бөлүгү менен камсыздалган.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык, арыз ээси кайрылууда ал көрсөткөн жагдайларды көрсөтүү менен анда баяндалган фактыларды ырастоочу далилдерди келтирүүгө милдеттүү. Демек, алар талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө маселеде белгисиздиктин бар экендигин көрсөткөн укуктук аргументтер катары каралышы мүмкүн эмес.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы арыз ээсинин кайрылуусу формасы жана мазмуну боюнча “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт деген жүйөлүү тыянакка келген деп эсептейт жана тиешелүү түрдө анын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Айгерим Сулкайнаровна Маматканованын, Элдияр Байбаракович Акматовдун жана Авазхан Абдуллаевна Тангатарованын кызыкчылыгын көздөгөн Кубанычбек Матишович Абдыкеримовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 17-февралындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган күндөн тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
30-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 06-П

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин келтирилген даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

А.Т. Молдобаевдин даттануусунда баяндалган жүйөлөрдү жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин “Бүтүн Кыргызстан” парламенттик фракциясынын сунуштамасы боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 25-январында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин “Бүтүн Кыргызстан” парламенттик фракциясынын (мындан ары - “парламенттик фракциясы) Кыргыз Республикасынын Президентинин “Элдик Курултайды чакыруу жөнүндө” 2022-жылдын 15-августундагы №284 жана “Кыргыз Республикасынын Президентинин Элдик Курултайды өткөрүү маселелери боюнча айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” 2022-жылдын 28-сентябрындагы №328 жарлыктарынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 4-беренесине, 7-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө сунуштамасы келип түшкөн.

Сунуштамадан келип чыккандай, кайрылуу субъектисинин пикиринде коомдук-өкүлчүлүктүү жыйындын ишин - Элдик Курултайдын уюштурулушун жана иштөө тартибин конституциялык Мыйзам менен жөнгө салууну караган Конституциянын 7-беренесинин 2-бөлүгүнүн

2023-жылдын
30-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 06-П

жоболоруна карабастан, Президенттин жарлыгы менен аныктоо Конституцияга карама-каршы келет деп эсептейт. Кайрылуу субъектинин пикири боюнча Президенттин талашылып жаткан жарлыктары Конституцияда бекитилген бийликти бөлүштүрүү системасына кийлигишүү болуп саналат жана Кыргызстандын элинин мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга анык жеткиликтүүлүктү кепилдеген конституциялык орнотмолорду ишке ашырууга күмөн жаратат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасы менен парламенттик фракциянын сунуштамасы өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 1-мартында Конституциялык сотко Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаевдин Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын аныктамасына даттануусу келип түшкөн.

А.Т. Молдобаев талашылып жаткан Президенттин жарлыктары конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болушу мүмкүн эмес деп эсептейт, анткени алар “Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө” Мыйзамдын 2-беренесинде аныкталган ченемдик укуктук актылардын белгилерине ээ эмес, анткени алар кандайдыр бир укуктук мамилелерди жөнгө салууга багытталган эмес, адамдардын аныкталбаган чөйрөсүнө жана бир нече жолу колдонууга эсептелген эмес деп болжойт.

Даттануунун авторунун пикири боюнча парламенттик фракциянын буга чейин болуп өткөн иш-чараны өткөрүүнү жөнгө салуучу жана талашылып жаткан жарлыктардын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө сунуштамасын Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алуу конституциялык контролдоо органынын милдеттерине шайкеш келбейт, анткени ал “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык укук маселелерин гана белгилейт жана чечет. А.Т. Молдобаев Кыргыз Республикасынын Президенти мамлекет башчысы болуп туруп, элдин жана мамлекеттик бийликтин биримдигин камсыз кылуу максатында “Элдик Курултайды чакыруу жөнүндө” Жарлыкты чыгарган деп эсептейт. Мында Президент коомдук-өкүлчүлүктүү чогулуштун макамы мыйзам менен жөнгө салынганга чейин аны өткөрүү зарылдыгын белгилеген. Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан “Элдик Курултай жөнүндө” конституциялык Мыйзам долбоору демилгеленген, ал дагы эле Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алына элек. Элдик Курултайдын ишин уюштуруу тартибин мыйзам менен регламенттөөнүн жоктугу аны өткөрүү үчүн тоскоолдук болбошу керек, анткени муну менен Негизги Мыйзамдын 37-беренесинин 2-бөлүгүндө бекитилген жарандардын коомдун жана мамлекеттин иштерин башкарууга катышуу укугу чектелиши мүмкүн.

Даттануунун автору Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында курултайларды өткөрүүгө жол берүүчү ченемдер каралгандыгын белгилейт. “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 61-беренесине ылайык коомдоштуктун мүчөлөрү менен талкуулоону талап кылуучу жергиликтүү маанидеги маанилүү маселелер боюнча чечимдерди кабыл алуу үчүн жергиликтүү коомдоштуктар курултайларды, жыйындарды (чогулуштарды) жана тикелей эрк билдирүүнүн башка формаларын өткөрө алат.

А.Т. Молдобаевдин пикири боюнча тарыхта “биринчи Элдик Курултай” катары иш-чара акыры өткөрүлдү, демек, талашылып жаткан жарлыктарды Конституцияга ылайык же карама-каршы келет деп таануу эч кандай кесепеттерге алып келбейт, ал эми анын жыйынтыктары жараксыз деп табылышы мүмкүн эмес.

Баяндалгандарды эске алуу менен А.Т. Молдобаев 2023-жылдын 14-февралындагы Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын аныктамасын жокко чыгарууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту А.Т. Молдобаевдин даттанууда баяндалган жүйөлөрүн жана парламенттик фракциянын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Конституциянын 71-беренесине ылайык Президент Кыргыз Республикасынын бардык аймактарында аткарылышы милдеттүү болгон жарлыктарды жана тескемелерди кабыл алуу аркылуу өз ыйгарым укуктарын ишке ашырат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдагы 15-январындагы чечиминде айтылган укуктук позицияга ылайык ченемдик укуктук акт - ченем жаратуучу орган тарабынан анын компетенциясынын чегинде аныкталган таризде кабыл алынган (чыгарылган) жана укуктук ченемдерди белгилөөгө, өзгөртүүгө же жокко чыгарууга багытталган жазуу жүзүндөгү расмий документ. Ошентип, ченемдик укуктук актыны мүнөздөөчү маанилүү белгилер болуп төмөнкүлөр саналат: анын бекитилген тартип боюнча мамлекеттик бийликтин ыйгарымдуу органы, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы же кызмат адамы тарабынан чыгарылышы, адамдардын аныкталбаган чөйрөсүнө жана көп ирет колдонууга эсептелген, коомдук мамилелерди жөнгө салууга же колдонуудагы укуктук мамилелерди өзгөртүүгө же токтотууга багытталган жалпыга милдеттүү укуктук ченемдердин (жүрүм-турум эрежелери) болушу.

Баяндалгандарды эске алып, Конституциялык сот Президенттин 2022-жылдын 15-августундагы №284 Жарлыгы коомдук-өкүлчүлүктүү жыйындын укуктук макамы мыйзам менен жөнгө салынганга чейин анын ишин уюштуруу жана ишке ашыруу тартибин белгилөөдө жөнгө салуучулук курам болгон үчүн анда ченемдик мүнөз

2023-жылдын
30-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 06-П

бар экендигин белгилейт. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 28-сентябрындагы №328 Жарлыгынын жоболору Кыргыз Республикасынын Президентинин 2001-жылдын 2-майындагы №152 Жарлыгы менен бекитилген Жергиликтүү жамааттын өкүлдөрүнүн элдик курултайы жөнүндө жобого жана Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 28-сентябрындагы №328 Жарлыгы менен бекитилген Элдик Курултай жөнүндө убактылуу жобого өзгөртүүлөрдү киргизүү менен шартталган окшош мазмунга ээ.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Президентинин талашылып жаткан жарлыктары ченемдик мүнөзгө ээ болуп, Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктуна жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктуна ылайык Конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болушу мүмкүн.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту.

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун токтомунун жүйөлөштүрүү бөлүгү боюнча Конституциялык соттун судьясы Кырккелди Джумалиевич Кыдырбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Конституциялык соттун жогоруда белгиленген токтомунун жүйөлөштүрүү бөлүгү боюнча өзгөчө пикирдин маңызы төмөнкүдөй.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 25-январында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин “Бүтүн Кыргызстан” парламенттик фракциясынын (мындан ары – “Бүтүн Кыргызстан” парламенттик фракциясы) Кыргыз Республикасынын Президентинин “Элдик Курултайды чакыруу жөнүндө” 2022-жылдын 15-августундагы №284 жана “Кыргыз Республикасынын Президентинин Элдик Курултайды өткөрүү маселелери боюнча айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” 2022-жылдын 28-сентябрындагы №328 жарлыктарынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 4-беренесине, 7-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө сунуштамасы келип түшкөн.

Сунуштамадан белгилүү болгондой, кайрылуу субъектиси коомдук-өкүлчүлүктүү жыйын – Элдик Курултайдын уюштурулушун жана иштөө тартибин конституциялык Мыйзам менен жөнгө салууну караган Конституциянын 7-беренесинин 2-бөлүгүнүн жоболоруна карабастан, Президенттин жарлыгы менен аныктоо Конституцияга карама-каршы келет деп эсептеген. Кайрылуу субъектинин пикири боюнча Президенттин талашылып жаткан жарлыктары Конституцияда бекитилген бийликти бөлүштүрүү системасына кийлигишүү болуп саналат жана Кыргызстан элинин мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга анык жеткиликтүүлүгүн кепилдеген конституциялык жоболорду ишке ашырууда күмөндүүлүк жаратат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасы менен парламенттик фракциянын сунуштамасы өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 1-мартында Конституциялык сотко Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаевдин Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 14-февралындагы аныктамасына даттануусу келип түшкөн.

2023-жылдын
30-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 06-П

А.Т. Молдобаев талашылып жаткан Президенттин жарлыктары конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болушу мүмкүн эмес деп болжогон, анткени алар кандайдыр бир укуктук мамилелерди жөнгө салууга, адамдардын аныкталбаган чөйрөсүнө жана бир нече жолу колдонууга багытталбаган бөлүгүндө «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 2-беренесинде аныкталган ченемдик укуктук актылардын белгилерине ээ эмес.

А.Т. Молдобаевдин көрсөтүлгөн жүйөлөрү жана алардын укуктук негиздемеси туурасында Конституциялык сот токтомдун жүйөлөштүрүү бөлүгүндө Президент конституциянын 71-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын бүтүндөй аймагында аткарылууга тийиш жарлыктарды жана тескемелерди кабыл алуу аркылуу өзүнүн ыйгарым укуктарын ишке ашырат деп белгилейт. “Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө” Мыйзам Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыгын ченемдик укуктук актылардын түрлөрүнө киргизет (4-берене).

Бирок, ошол эле учурда Конституциялык сот жүйөлөштүрүүнүн кийинки бөлүгүндө жогоруда аталган жоболорго толугу менен каршы келген көз карашты келтирип, Президенттин 2022-жылдын 15-августундагы №284 Жарлыгы коомдук-өкүлчүлүктүү жыйындын укуктук макамы мыйзам менен жөнгө салынганга чейин анын ишин уюштуруу жана иштөө тартибин белгилөөдө жөнгө салуучулук курам болгондугунан улам анда ченемдик мүнөз бар экендигин белгилейт.

Ушуну менен Конституциялык сот А.Т. Молдобаевдин даттанып жаткан Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыктары ченемдик-укуктук мүнөздө болбостон, ченемдик гана мүнөзгө ээ деп таанып, маңызы боюнча анын жүйөсүн колдогон. Башкача айтканда, Конституциялык сот “ченемдик укуктук акт” жана “ченемдик акт” деген укуктук категорияларды тендештирип койду. Мындан Конституцияда белгиленген ыйгарым укуктар алкагынан (97-беренесинин 2-бөлүгү) тышкары конституциялык контролдоо органы мыйзамдар жана ченемдик укуктук актылардын ылайык келүүсү жөнүндөгү иштерди гана эмес, ченемдик актылардын өзү тууралуу иштерди дагы чечет деген түшүнүк келип чыгууда.

Судья

К.Дж. Кыдырбаев

2023-жылдын
13-апрели
Бишкек шаары

№ 07-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

«2022-жылы Кыргыз Республикасындагы конституциялык мыйзамдуулуктун абалы жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун маалыматын» бекитүү тууралуу

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту курамында: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев ишти натыйжалуу уюштуруу максатында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык токтом кылат:

1. «2022-жылы Кыргыз Республикасындагы конституциялык мыйзамдуулуктун абалы жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун маалыматы» бекитилсин.

2. «2022-жылы Кыргыз Республикасындагы конституциялык мыйзамдуулуктун абалы жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун маалыматы» жалпыга маалымдоо үчүн мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

“2022-ЖЫЛЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ КОНСТИТУЦИЯЛЫК МЫЙЗАМДУУЛУКТУН АБАЛЫ ЖӨНҮНДӨ”

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН МААЛЫМАТЫ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту (мындан ары – Конституциялык сот) конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык түзүлүштүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктары менен эркиндиктерин коргоо, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын (мындан ары – Конституция) үстөмдүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу максатында конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп саналат.

Конституциялык сот кайсы бир коомдук бийликке көз каранды эмес, Конституцияга гана баш ийет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-II

Конституциялык сот Конституцияга ылайык: 1) Конституцияны расмий чечмелеп берет; 2) мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын Конституцияга ылайык келүүсү тууралуу иштерди чечет; 3) Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду берет; 4) мамлекеттик бийлик бутактарынын оргосундагы компетенциялар жөнүндө талаштарды чечет; 5) ушул Конституцияга өзгөртүүлөр жана толуктоолор жөнүндө мыйзам долбооруна корутунду берет; 6) Президентке каршы айып коюунун белгиленген тартибинин сакталгандыгы жөнүндө корутунду берет.

Конституциялык сот өзүнүн ишмердигин “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамда жана Конституциялык соттун Регламентинде бекитилген тартипте ишке ашырат.

Сот органы катары Конституциялык сот кайрылуу субъектилеринен кайрылуулар келип түшкөн учурда гана өзүнүн ыйгарым укуктарын аткарат. Кайрылуучулардын тизмеси “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамда белгиленген.

Конституциялык сот өндүрүшкө кабыл алынган кайрылууларды кароонун жыйынтыгы боюнча чечимдерди жана корутундуларды чыгарат, алар жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет. Алар акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт, бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

Конституциялык сот тарабынан мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар же алардын жоболору конституциялуу эмес деп таанылганда, алардын Кыргыз Республикасынын аймагындагы колдонулушу жокко чыгарылат. Ошону менен бирге ал мыйзамга же жобого негизделген башка ченемдик укуктук актылардын колдонулушу да жокко чыгарылат, буга соттук чечимдер кирбейт.

Конституциялык сот күчүнө кире элек эл аралык келишимдерди конституциялуу эмес деп тааныган учурда, алар колдонууга киргизилбейт жана колдонулбайт.

Конституциялуу эмес деп таанылган мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын ченемдерине негизделип чыгарылган соттук актылар укуктары жана эркиндиктери бузулган жарандардын даттануулары боюнча ар бир конкреттүү учурда сот тарабынан кайра каралат.

Конституциялык соттун актыны конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө чечиминин юридикалык күчү ушул эле актыны кайра кабыл алуу жолу менен бузулушу мүмкүн эмес. Конституциялык соттун Чечими тикелей иштейт жана башка мамлекеттик органдар же кызмат адамдары тарабынан ырастоону талап кылбайт.

Кароо предметине айланган мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын ченемдери Конституциялык соттун чечимине ылайык келтирилгенге чейин Конституция жана ченемдик мүнөзгө ээ болгон Конституциялык соттун чечиминин өзү түздөн-түз колдонулат.

Конституциялык соттун чечимдери жана корутундулары мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында”, ошондой эле Конституциялык соттун расмий сайтында жарыяланат.

Конституциялык мыйзамдуулукту орундатууда Конституциялык соттун актыларын аткаруу олуттуу мааниге ээ. Аларды аткаруу тартиби “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамда, “Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө” жана “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” мыйзамдарда аныкталган.

Конституциялык сот мыйзамды Конституцияга толугу менен же жарым-жартылай карама-каршы келет тааныган учурда, же болбосо Конституциялык соттун чечиминен укуктук жөнгө салуу чөйрөсүндөгү кенемтени четтетүү зарылдыгы келип чыккан учурда, Министрлер Кабинети Конституциялык соттун чечими келип түшкөн күндөн үч айдан кечиктирбестен Жогорку Кеңешке көрсөтүлгөн чечимден келип чыккан мыйзам долбоорун киргизет. Мындай мыйзам долбоорун Жогорку Кеңештин депутаттары же мыйзам чыгаруу демилгесинин башка субъектилери тарабынан да демилгелениши мүмкүн. Көрсөтүлгөн мыйзам долбоорлору Жогорку Кеңеште коомдук талкуу жол-жобосуз, кезексиз тартипте каралууга жатат жана үч окууда бир каралышы мүмкүн.

Эгер конституциялык соттун чечими менен мыйзам алдындагы ченемдик укуктук акт Конституцияга толугу менен же жарым-жартылай карама-каршы келет деп таанылган, же болбосо Конституциялык соттун чечиминен укуктук жөнгө салуу чөйрөсүндөгү кенемтени четтетүү зарылдыгы келип чыккан учурда, актылары сотто кароо предмети болгон мамлекеттик бийлик органдары же өз алдынча башкаруу органдары Конституциялык соттун чечими келип түшкөн күндөн эки айдан кечиктирбестен жаңы ченемдик укуктук акт кабыл алат же ага өзгөртүү киргизет.

Конституциялык соттун актыларын аткарбай коюу, тийиштүү деңгээлде аткарбай коюу же болбосо аткарылышына жолтоо болуу, ошондой эле Конституциялык соттун ишмердигине кийлигишүү мыйзамда белгиленген жоопкерчиликке алып келет.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамга ылайык Конституциялык сот жыл сайын кабыл алынган актыларына талдоо жүргүзөт жана жалпы маалымдарлык үчүн мындай маалыматты жарыялайт. Конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуу ыкмасы катары Конституциялык соттун актыларын аткаруу бүтүндөй укуктук тутум үчүн олуттуу мааниге ээ жана Кыргыз Республикасынын демократиялык, укуктук мамлекет катары жашоосунун жана өнүгүүсүнүн олуттуу шарты болуп саналат, Кыргыз Республикасында Конституцияга ылайык адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери кепилдикке алынган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ, Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында колдонулат жана тикелей иштейт. Кыргыз Республикасында кабыл алынып жаткан мыйзамдар жана башка укуктук актылар Конституцияга карама-каршы келбеши керек. Мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, жарандар жана алардын бирикмелери Конституцияны карманууга милдеттүү.

Конституциялык сот конституциялык контролдоонун соттук органы катары мамлекеттик бийликтин башка органдарынын иши менен катар Кыргыз Республикасында конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуучу өзгөчө конституциялык маанилүү функцияларды турмушка ашырып келет.

1. Конституциялык сотко 2022-жылы келип түшкөн кайрылууларга кыскача сереп.

2022-жылы Конституциялык сотко 68 кайрылуу келип түшкөн, алардын ичинен 10 гана конституциялык өндүрүшкө кабыл алынган (15%). Конституциялык сотко кайрылуулардын көбү жарандар тарабынан берилет (85%), мамлекеттик органдардан (4%), юридикалык жактардан (4%) жана судьялардан (4%) келип түшкөн кайрылуулардын үлүшү анча чоң эмес.

Келип түшкөн кайрылуулар жана даттануулар боюнча Конституциялык сот 10 чечим кабыл алган, Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын аныктамасына даттануулар боюнча 11 токтом кабыл алынган.

Кабыл алынган 10 чечимдин ичинен талашылып жаткан ченемдик укуктук актыларды Конституцияга карама-каршы келбейт деп таануу жөнүндө 7 чечим; талашылып жаткан ченемдик укуктук актыларды Конституцияга карама-каршы же жарым-жартылай карама-каршы келет деп таануу жөнүндө 3 чечим.

Кайрылууларды өндүрүшкө кабыл алуудан Конституциялык соттун баш тартуусунун жогорку пайызы (85%) кайрылуулардын даярдык деңгээли менен аныкталат, ал жарандардын, юристтердин жана мамлекеттик органдардын өкүлдөрүнүн конституциялык контролдоо органына кайрылуу тартибинин жетишсиз деңгээли жөнүндө айгинелейт.

Ушуга байланыштуу бардык мамлекеттик органдардын, анын ичинде Конституциялык соттун алдында укуктук маданияты жогорулатууну улантуу, ар кандай формада конституционализмдин негиздери тууралуу жеке жана юридикалык жактарга маалымат берүү милдети турат: алар өзүнө юристтердин катышуусунда лекцияларды өткөрүүнү, ЖОЖдордо конституционализм борборлорун түзүүнү, укук таануучулардын ар кандай категориялары (судьялар, прокурорлор, адвокаттар, укук адистерин, коомдук уюмдардын юристтери жана башкалар), мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылар үчүн конституционализм мектептерин өткөрүүнү туруктуу улантууну; конституционализмдин негиздери боюнча укуктук агартуу иш-чараларына укук адистерин, жарандык коомдун институттарын кеңири тартууну жана башкаларды камтыйт.

2. Конституциялык соттун 2022-жылы кабыл алган чечимдерине сереп

2.1. Конституциялык соттун 2022-жылдын 20-апрелиндеги Чечиминде сот Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобонун колдонулушун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 4-бөлүгүнө, 96-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тааныган.

Бул Чечимде төмөндөгү укуктук позициялар түзүлгөн. Сот адилеттигинин жана аны жүзөгө ашырууга чакырылган адамдардын мамлекет жана коом үчүн ушунчалык чоң мааниге ээ экендиги априори эч кандай шек жаратууга болбой турган негиз салуучу принциптер Баш Мыйзамда бийик жана буйруктуу көрсөтмөлөр менен баяндалганынан ачык түрдө көрсөтүлүп турат. Сот адилеттиги адамдын тагдырына гана эмес, ошондой эле коомдун адеп-ахлактык руханий абалына, анын андан аркы өнүгүү багытына, ал тургай келечек муундардын тагдырына да түздөн-түз таасирин тийгизет жана көп учурда өзгөртөт.

Судьяны жоопкерчиликке тартуу мүмкүндүгү анын бийликтик ыйгарым укуктарын жана жеке кол тийбестигин тең салмактоо үчүн жалгыз каражат болуп саналат жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу сыяктуу өзгөчө маанилүү мамлекеттик функцияны ишке ашырууда өзүм билемдикке жол бербөө максатын көздөйт. Муну менен бирге тең салмактуулук касиетинин бузулушуна жол берилбестиктин күчүнөн улам судьялардын жоопкерчилик тутуму үзгүлтүксүз мүнөзгө ээ болушу керек жана кандай гана себептер болбосун токтото турулушу мүмкүн эмес. Укуктук боштукту болтурбоо максатында, анткени судьяларды жоопкерчиликке тартуу маселелеринде укуктук кенемтенин пайда болуусу коомго зарыл болгон сот адилеттигинин жогорку деңгээлин кармап турууга коркунуч жаратып, ал эми жаңы ченемдик актыны кабыл алуу белгилүү бир убакытты талап кылгандыктан, Конституциянын түздөн-түз таасир этүү принциби иштей баштайт. Тиешелүү түрдө Убактылуу Жобону кабыл алуу формасында судьялардын тартиптик жоопкерчилик маселелерин убактылуу жөнгө салуу судьялардын жана бийликтин сот бутагынын көз карандысыздыгына кол салуу катары каралышы мүмкүн эмес, конституциялык жактан маанилүү баалуулуктар көз карашынан алганда объективдүү акталган, демек Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт.

Бул соттун чечими аткарууну талап кылбайт.

2.2. Конституциялык соттун 2022-жылдын 27-апрелиндеги Чечими менен «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2, 4, 5- бөлүктөрүнө, 32-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 33-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылган.

Сот белгилеп кеткендей, мамлекеттик бийликти мыйзамдаштыруунун жолу катары эркин шайлоонун конституциялык баалуулугу добуш берүү учурунда элдин эрк билдирүүсүнө айланган шайлоочулардын электоралдык жүрүм-турумуна реалдуу таасир тийгизе турган маалыматтарды таратуу үчүн бирдей шарттардын болушу менен аныкталат. Кыргыз Республикасынын жарандарынын шайлоо укугу өзүнө мамлекеттик бийлик органдарына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоо жана шайлануу укугун гана эмес, ошондой эле шайлоо алдындагы үгүт иштерине катышуу укугун да камтыйт. Шайлоо алдындагы үгүт иштеринин милдети шайлоочуларды шайлоого катышкан талапкерлер, алардын шайлоо алдындагы программалары жөнүндө максаттуу маалыматтар менен камсыз кылуу болуп саналат, ал эми анын түпкү максаты катары шайлоочулардын артыкчылык берүүлөрүн, алардын электоралдык эркин калыптандыруу эсептелет, ал маңызы боюнча кийин шайлоолордун натыйжасын аныктоочу электоралдык жүрүм-турумдун конкреттүү моделин тандоодо чагылдырылат.

Каралып жаткан аспектиде шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүүгө укук маалыматты эркин таратуунун бир түрү катары сөз эркиндигин коргоодо турат. Ошол эле учурда мамлекеттик бийлик органдарын түзүү механизминин ажырагыс элементи катары шайлоо алдындагы үгүт иштерине мамлекет тарабынан көңүл бурулбай калышы мүмкүн эмес, анткени бүтүндөй коомдун кызыкчылыктары үчүн кайтарымсыз кесепеттерди болтурбоодо мамлекеттик институттарды мыйзамдаштыруу катуу тартипти, айкындуулукту жана иш-аракеттердин алдын ала белгиленген параметрлерде айкын болушун талап кылат. Демек, шайлоонун алдында жана шайлоо учурунда сөз эркиндигине адаттагы шарттарда жол берилгис чектөөлөр коюлушу мүмкүн. Шайлоо өнөктүгүнүн ар тараптуулугун эске алуу менен, мыйзам чыгаруучу өз карамагында кыйла эркиндикке ээ, бирок ал шайлоонун жыйынтыктарынын коомдук мааниси менен эркин шайлоо укугу, сөз жана маалымат эркиндигине укук сыяктуу конституциялык маанилүү баалуулуктардын ортосундагы тең салмактуулукту камсыз кылуу зарылдыгына таянышы керек.

Мамлекет тарабынан белгиленген талаптар шайлоо процессинин катышуучуларынын шайлоочуларды башка талапкерлерге, шайлоого катышып жаткан саясий партияларга карата алардын позициясы жана көз карашы менен тааныштыруу мүмкүнчүлүгүн чектебейт, антпесе бул сөз жана пикир билдирүү эркиндигин өлчөмсүз чектөөгө алып келмек, демек, аларды Конституцияга карама-каршы келет деп таанууга болбойт. Ошол эле учурда мындай талаптарды белгилөөдө мыйзам чыгаруучу укуктук аныктык принцибин жетекчиликке алышы керек, башкача айтканда, алар укуктук ченемдердин тактыгынын, айкындуулугунун жана кош маанилүү эместик талаптарына жооп бериши керек.

Конституциялык сот белгилеп кеткендей, мыйзам чыгаруучу тарабынан талашылып жаткан ченемдерде "...мүмкүн болуучу терс натыйжаларды...", "...көз көрүнөө басымдуулук кылган..." сыяктуу туюндурмалардын колдонулушу жогоруда баяндалган принциптин талаптарына жооп бербейт, ар кандай чечмелөө жана өзүм билемдик менен укук колдонуу мүмкүнчүлүгүнө жол бергенин моюнга алуу керек, демек ал мыйзамдар менен түзөтүлүүгө жатат.

Бул Чечим "Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу" 2023-жылдын 6-апрелиндеги № 81 Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын кабыл алуу жолу менен аткарылды.

2.3. Конституциялык соттун 2022-жылдын 8-июнундагы Чечими менен сот Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү укуктук аныктык принцибине ылайык келбеген жана эгерде ачыкка чыгаруу тергөөнүн кызыкчылыктарына карама-каршы келбесе жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын бузбаса, ачык жарыяланышы мүмкүн болгон маалыматтардын тизмесин камтыбаган даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 32-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылган.

Сот бул Чечимде ар бир инсандын жана бүтүндөй коомдун коопсуздугун камсыз кылуу мамлекеттин туруктуу өнүгүүсүнө багытталган анын стратегиялык иш-милдети экенин белгиледи. Көрсөтүлгөн иш-милдетти жүзөгө ашыруу мамлекеттен толук кайтарымдыкты, укуктук жөнгө салуунун колдонулгудай механизмдерин кошкондо, бардыгын камтыган чаралардын комплексин кабыл алууну талап кылат.

Коомдун динамикалуу өзгөрүшүнүн азыркы шарттарында, адам жашоосунун бардык чөйрөлөрүнүн кеңейиши жана татаалдашы менен кылмыштар дагы барган сайын ойлонуштурулган жана кылдат мүнөзгө ээ болуп бара жатат. Демек, тергөө ыкмалары дайыма өркүндөтүлүп, бүгүнкү күндүн реалдуулуктарына жооп берген жаңы каражаттардын киргизилишине гана эмес, ошондой эле КЖПКнын 167-беренеси менен бекитилген тергөө маалыматтарын ачыкка чыгарбоо талабы сыяктуу өзгөчө коргоо чараларына да муктаж.

Тергөө маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу салуу маанилүү коомдук кызыкчылыктарды дагы, жеке кызыкчылыктарды дагы коргоо максатын көздөйт, тергөөнүн маалыматын ачыкка чыгарууга тыюу маанилүү коомдук жана жеке кызыкчылыктарды көздөп, коомдук тартипти, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында конституциялык укуктарды жана эркиндиктерди чектөө мүмкүндүгү жөнүндө

конституциялык жобо менен туура келет. Ошол эле учурда тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу абсолюттук болушу мүмкүн эмес, анткени тергөөнүн карамагындагы бардык маалыматтар ачыкка чыкканда тергөөнүн кызыкчылыктарына жана жазык процессинин катышуучуларына зыян келтириши мүмкүн болгон сырды же маалыматтарды априори милдеттүү түрдө камтышы мүмкүн эмес.

Тергөөнүн сырын түзгөн маалыматтарды ачыкка чыгарбоого байланыштуу маселелерди регламентациялоо ал маалыматтардын мазмундук бөлүгүн, тергөөнүн жана (же) жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары менен байланышын, конституциялык жактан корголуучу баалуулуктардын тең салмактуулугун камсыз кылуу үчүн так белгиленген мыйзамдык критерийлердин негизинде аларды ачыкка чыгаруу мүмкүндүгүн эске алуу менен жүргүзүлүшү керек.

Андан тышкары, жазык сот өндүрүшүнүн маселелерин ченемдик регламентациялоодо укуктук аныктык принцибин так сактоо жана ыйгарым укуктуу процесстик адамдардын чексиз карамагына алуучу мүмкүндүктү болтурбоо зарылдыгынан улам, талашылып жаткан ченемдерде тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тийиштүү эмес деп таануу үчүн негиздер, ошондой эле алардын колдонулушунун мүмкүн болуучу мезгили сыяктуу аспектилер кыйла так ченемдик жөнгө салынууга жатат.

Конституциялык сот жогоруда белгиленген тыянактар менен бирге, мыйзам чыгаруучуга КЖПКнын 167-беренесинде укуктук жөнгө салуунун жогоруда белгиленген маселелерин чечилиши менен катар, эгер ачыкка чыгаруу тергөөнүн кызыкчылыктарына карама-каршы келбесе жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушу менен байланыштуу болбосо, ошондой эле тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу жайылтылбаган маалыматтар жана тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарылды деп таанылбай турган маалыматтар болсо, ал тергөөчүнүн же прокурордун уруксаты менен ачыкка чыгарыла турган маалыматтардын тизмесин аныктоо зарылдыгын көрсөткөн.

Аталган Чечим «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине өзгөртүү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2023-жылдын 15-февралындагы № 28 Мыйзамын кабыл алуу жолу менен аткарылган.

2.4. Конституциялык соттун 2022-жылдын 15-июнундагы Чечими менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4- бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-II

Сот өзүнүн Чечиминде белгилеп кеткендей, укукка каршы жосундардын көрүнүштөрүнүн эң эле терс формаларынын бири болуп материалдык зыянды жана моралдык залаканы келтирүү менен болгон кылмыштар саналат. Ушуга байланыштуу, сот өкүм чыгарууда материалдык зыян келтирилген кылмыш жөнүндө ар бир иш боюнча жарандык доону чечүүсү керек, ал эми доо келтирилбесе, өзүнүн демилгеси боюнча зыяндын ордун толтуруу боюнча чечимди кабыл алуу маселесин талкууга салышы керек.

Белгиленген милдеттерди ишке ашыруунун укуктук механизми катары сотко чейинки өндүрүш органдары жазык-процессуалдык мажбурлоо чараларын, анын ичинде мүлккө камак салуу сыяктуу түрү өзгөчө орунду ээлеген мажбурлоо чараларын мыйзамда белгиленген тартипте колдонушат. Ошол эле учурда тийиштүү чектөөчү чараларды жокко чыгаруу мүлккө камак салуу мажбурлоо чарасынан маанилүүлүгү кем эмес, анткени мүлккө камак салууну негизсиз жокко чыгаруу кылмыштан жабыр тарткандардын мүлктүк укуктарынын бузулуу, моралдык залалдын ордун компенсациялоонун, соттук чыгымдардын ордун толтуруунун, айыптарды төлөтүүнүн жана мурда камакта болгон мүлктү жашыруу же жоготуу мүмкүндүгүнөн улам мүлктү конфискациялоонун мүмкүн эместик коркунучу бар. Ушундан улам, дал ушул аспектиде мүлккө камак салууну жокко чыгарууну регламенттеген укуктук ченемдердин ишке ашырылуусуна соттук контролдоонун натыйжалуу иштөө маселеси орчундуу мааниге ээ болууда. Конституция менен сотко чейинки өндүрүш этабында кепилденген соттук коргоо укугу жазык-процесстик мыйзамдарда соттук контролду жүзөгө ашыруучу тергөө судьясынын институтун бекитүү жолу менен ишке ашырылган. Көрсөтүлгөн институттун иштеши ар бир адамдын мыйзамсыз аракеттерден жана укук коргоо органдарынын өзүм билемдигинен соттук коргоо аркылуу укуктарын ишке ашыруунун маанилүү кепилдиги болуп саналат. Ошол эле учурда тергөө судьясы айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөлүү эместиги тууралуу маселени чечпейт. Демек, ал ишке ашыруучу соттук контроль сот бийлигинин, оболу, сот өндүрүшүнө чейинки стадияда инсандын бузулган укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган өз алдынча функциясы болуп саналат.

Сот тарабынан мүлккө салынган камакты жокко чыгаруу боюнча аракеттерди КЖПКнын 130-беренесинин 1-бөлүгүндө каралган соттук контролдоонун мүмкүндүгүнө карабастан сотко гана таандык бийликке кол салуу мүмкүндүгүнөн байкалат, бул Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик органдарынын жана бийликтин сот бутагынын конституциялык-укуктук тутумун түзүү тартиби жөнүндө конституциялык принциптердин көз карашынан алганда такыр жол берилгис болуп саналат. Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнүн күчүнөн улам «Соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу сот тарабынан мыйзамда белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат.». Мындан соттон башка бир дагы орган өзүнө соттун функцияларын ала албайт, соттун бир да

чечими мазмунуна карабастан, анын ичинде мүлккө камак салуу жөнүндө маселелерди чечүүнү кошкондо жокко чыгарылышы, өзгөртүлүшү же токтото турулушу мүмкүн эместиги келип чыгат.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу мүлккө камак салууну жокко чыгаруу тартибине тийиштүү колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүүсү зарыл деп Конституциялык сот белгилеген.

Аталган Чечим «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процес-суалдык кодексине өзгөртүү киргизүү жөнүндө» 2023-жылдын 30-мартындагы № 75 Кыргыз Республикасынын Мыйзамын кабыл алуу жолу менен аткарылган.

2.5. Конституциялык соттун 2022-жылдын 29-июнундагы Чечими менен Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин (мындан ары – Салык кодекси) 87-беренесинин 1, 2- бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4, 5-бөлүктөрүнө, 31-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылган.

Сот өзүнүн Чечиминде белгилеп кеткендей, мамлекет коомду башкаруучу башкы тутум болуп саналат, ал укуктук жөнгө салуу аркылуу анын жашоо-турмушун иреттөөгө, анын нормалдуу иштешин жана өнүгүшүн камсыз кылууга багытталган. Көрсөтүлгөн милдеттерди аткарууну тийиштүү финансылык база – мамлекеттин бюджети болмоюн ишке ашыруу мүмкүн эмес.

Баш Мыйзамдын 50-беренесинен келип чыккан салыктарды жана жыйымдарды төлөө конституциялык милдети, ар ким Конституцияны жана мыйзамдарды сактоого милдеттүү деп белгилеген 53-беренесинин 3-бөлүгү менен өз ара байланышта түздөн-түз жана шартсыз талап катары бардык салык төлөөчүлөргө жайылтылат. Салыкты өндүрүп алуунун сөзсүз боло тургандыгынан жана шексиздигинен улам салык төлөөчү салыкты төлөө же төлөбөй коюу тууралуу маселени өз алдынча чечүүгө акысы жок: ал конституциялык жобонун күчүнөн улам аны төлөөгө милдеттүү.

Мыйзам чыгаруучу салыктарды төлөөнүн милдеттүүлүк принцибинин иштөөсүн камсыз кылуу менен салык төлөөчүнү салыктын төлөнүүчү суммасын мажбурлап төктүрүүгө багытталган превентивдүү мүнөздөгү мажбурлоо чараларын белгилеген. Андыктан ар кимдин салыктарды жана жыйымдарды төлөө боюнча конституциялык милдетин аткарууну камсыз кылуу зарылдыгынан келип чыгуучу 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашкан өлчөмдө салыктык карызы бар салык төлөөчүнүн Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгуу укугун чектөө Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт, бул ошондой эле мамлекеттин улуттук коопсуздугунун ажырагыс бөлүгү болуп саналган экономикалык коопсуздуктун зарыл негизи катары салыктардын укуктук табияты менен шартталган.

Салыктык укук мамилелерин иретке келтирүү максатында, тактап айтканда, салык милдеттенмесинин аткарылышын камсыздоо чөйрөсүндө Салык кодексинин жана ЖПКнын ченемдик жоболорун шайкеш келтирүү жана салыктык укук мамилелеринин колдонуудагы укуктук жөнгө салуу тутумунда алардын макулдашылбагандыгын жокко чыгаруу зарылдыгы келип чыгат. Укуктар менен эркиндиктерди кандай гана чектөө болбосун, ал мыйзамдуулук принциптерине ылайык келиши керек, ошондой эле мындай чектөөнү алдын ала көрө билүү мүмкүндүгүн камсыз кылуу максатында мыйзам чыгаруучу мыйзам чыгаруу техникасынын эрежелерине ылайык укуктук чектөөнүн так ченемдик регламентациясын белгилеп, башкача айтканда, доону камсыз кылуу чарасы катары Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгууну чектөө чарасы сыяктуу салыктык милдеттенменин аткарылышын камсыз кылуунун мындай ыкмасын ишке ашыруунун процессуалдык формасын камсыз кылуусу зарыл.

Бул Чечим аткаруу стадиясында турат.

2.6. Конституциялык соттун 2022-жылдын 21-сентябрындагы Чечими менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгү жабырлануучунун тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун камтыбаган даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылган.

Сот өзүнүн Чечиминде белгилеп кеткендей, процессуалдык аракеттерге/аракетсиздикке жана чечимдерге даттануу укугуна ээ болуу жарандарга жана башка адамдарга өз укуктарын жана кызыкчылыктарын ишке ашырууга мүмкүндүк берүүчү эң маанилүү кепилдик болуп саналат. Ал кылмыш иштер боюнча сотко чейинки өндүрүштө өзгөчө мааниге ээ, анткени бул этаптагы ыйгарым укуктуу кызмат адамдарынын иши көбүнесе адамдын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин чектеген жазык-процессуалдык мажбурлоо чараларын колдонуу менен шартталган.

Мыйзам чыгаруучу тергөө судьясы институтун киргизүү жана ага сотко чейинки өндүрүштүн бүткүл көлөмүн камтыган алдын ала жана кийинки соттук контролду жүзөгө ашыруу ыйгарым укуктарын берүү менен ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун камсыз кылуу жөнүндөгү конституциялык жобону ишке ашырды. Тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүн караштырып, ал соттук коргоого болгон укуктун курамдык бөлүгү болуп саналган, ар бир адамдын ишти жогору турган сот тарабынан кайра каратууга болгон укугуна конституциялык кепилдикти жүзөгө ашырды. Ушуну менен бирге, мыйзам чыгаруучу кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарды реформалоо процессинде жабырлануучуну жана анын адвокатын тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугуна ээ болгон субъекттердин катарынан чыгарып салганын белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

Конституциялык сот, мыйзам чыгаруучу мурда берилген укуктардын көлөмүн азайтууга, эгерде ал чектөөчү мүнөзгө ээ болбосо да, олуттуу, ошондой конституциялык маанилүү негиздер болсо, азайтууга барышы мүмкүн экендигин өзгөчө белгилеп кеткен. Мында, мыйзам чыгаруучунун мындай чечими терең жана кылдаттык менен негизделип, акылга сыярлык, адилеттүүлүк жана өлчөмдөштүк принциптерине жооп бериши керек.

Укуктук жөнгө салуунун бир формасынан экинчисине өтүүдө Баш Мыйзамдын негиз түзүүчү талабы болуп, жаңы мыйзам күчүнө киргенге чейинки абалына салыштырмалуу, укук субъекттеринин абалынын начарлашына жол бербөө болуп саналат. Бул постулат тынымсыз өзгөрүп туруучу мыйзамдардын шартында укук тутумунун өнүгүшүнө позитивдүү мүнөз берип, өз билемдик ченем жаратуу процессине бөгөт коёт. Бул принциптин жардамы менен укуктук мамилелер негизинен стабилдүүлүккө, ал эми адамдын жана жарандын укуктук абалы – туруктуулукка ээ болуп, мамлекеттин мыйзам чыгаруу ишмердигинин адилеттүүлүгүнө жана гумандуулугуна ишеним жаратат.

Тергөө судьясынын токтомуна даттануу маселесин жөнгө салуудагы, мындай укукту жабырлануучу жана анын адвокатын кошпостон, шектүүгө, айыпталуучуга, алардын адвокаттарына, прокурорго, ошондой эле мүлкүнө камак салынган жактарга гана берген, талашылып жаткан ченем менен орнотулган дифференциацияланган мамиле, конституциялык маанилүү негиздерге ээ эмес, демек, Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет.

Ошондой эле Конституциялык сот, соттук коргоого болгон укук жана тараптардын тең укуктуулугу менен атаандаштык принциби тууралуу конституциялык кепилдиктерди жүзөгө ашыруу, тергөө судьясынын актысы менен түздөн-түз укуктары жана эркиндиктери козголгон жабырлануучу тарап жана анын мыйзамдуу өкүлдөрү анын токтомуна даттануу укугуна ээ болгон учурда гана толук болуп эсептелиши мүмкүн деп белгилейт.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүндө баяндалган укуктук позицияны жүзөгө ашырууга багытталган ченемдик укуктук актынын тиешелүү долбоорун иштеп чыгуу жана белгиленген тартипте Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизүү тапшырылган. Жабырлануучунун сотко чейинки өндүрүш стадиясындагы укуктарын толтуруу маселесин кийинкиге калтырып коюу болбой турганын эске алуу менен, Конституциялык сот талашылып жаткан ченемди Конституцияга ылайык келтиргенге чейин, укук колдонуучу органдар жабырлануучу тарапка Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Чечиминин негизинде тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун берүүгө милдеттүү деп эсептейт.

Аталган Чечим аткаруу стадиясында турат.

2.7. Конституциялык соттун 2022-жылдын 26-октябрындагы Чечими менен Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылган.

Конституциялык сот өз Чечиминде мыйзамдуулукту жана укук тартибин бекемдөөдө негизги багыт болуп укук бузууларга каршы натыйжалуу күрөшүү жана жасалган кылмыштар үчүн жоопкерчиликтин сөзсүз болушун камсыз кылуу талабы саналат деп белгилеген. Укук бузууларды жасагандыгы үчүн жоопкерчиликтин сөзсүз болуу принцибинен ар кандай кетүү укукка каршы жана жол берилгендик жөнүндө нагыз маалыматты объективдүү кабыл алууну бурмалайт, укук бузуучуларда алар жасаган укук бузууларга байланыштуу контролсуздук жана жазаланбастык маанайды жаратат. Укук бузуучуга карата камакка алууну белгилөө превентивдүү функцияны аткарат, анын багыттапасы укук бузуучунун өзүн дагы, башка жакты дагы жаңы укук бузууларды жасоодон карманууга багытталган.

Камакка алууну токтоосуз аткаруу зарылдыгы жазанын сөзсүз болуу принцибин жүзөгө ашыруу, ошондой эле укук коргоочулук механизмдин иштеп турушун жана натыйжалуулугун камсыз кылууга багытталган жана өзгөчө тартипте аткарылышын талап кылган жазанын бул түрүнүн спецификасы менен шартталган, анткени башка кандай гана учурда болбосун, УБЖКда каралган максаттар менен милдеттер тиешелүү даражага жеткирилбей, тактап айтканда камакка алуунун аткарылышын кийинкиге калтыруунун ар кандай формасында, анын ичинде сот актысы даттанылганда да укук бузуучу жазадан качууга же жаңы укук бузууларды жасоого мүмкүндүк алган шарттарга алып келиши мүмкүн. Андан тышкары, камакка алуунун токтоосуз аткарылышы укук бузуулар чөйрөсүндөгү мамлекеттин юрисдикциялык органдарынын эмгекти көп талап кылуучу жумушту этибарга албоого, алардын социалдык маанилүүлүгүн жана коомдук баркын жокко чыгарууга, мыйзамдын күчүнө жана кадыр-баркына ишенимге шек келтирүүгө, тактап айтканда, укук коргоочулук функцияларды аткарган укук коргоо органдарында укук коргоочулук ишинин натыйжалуулугун жалпысынан төмөндөтүүгө, ошондой эле укук коргоо органдарынын бардык күч-аракетин жокко чыгарууга жол берилбестик менен шартталган. Ошондуктан, камакка алуу жөнүндө соттун токтомунун токтоосуз аткарылышы жөнүндө мыйзам чыгаруучунун логикасы жаза чарасынын ушул түрүнүн аткарылышынын актуалдуулугун сактап калуу зарылдыгына негизделген.

Ошол эле учурда, административдик камакка алуу административдик жазанын кыйла катуу түрүн билдирет, ал адамдын эркиндик жана жеке кол тийбестик сыяктуу негизги жана ажырагыс укуктарын чектөө менен байланыштуу болоорун эске алуу зарыл. Ушуга байланыштуу,

2023-жылдын
13-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

административдик камакка алууну дайындоо, аткаруу жөнүндө мыйзамдардын ченемдери, ошондой эле даттануу тартиби коомдук жана жеке кызыкчылыктар ортосунда тең салмактуулукту издештирүүдө соттук коргонууга болгон негизги конституциялык укук бузулбагандай жана сот адилеттигине натыйжалуу жетишүү камсыздалгандай болушу үчүн абдан ойлонуштурулгандай болуусу керек.

Камакка алуунун болушунча кыска мөөнөтү дагы адамдын укуктары менен эркиндиктерине олуттуу таасирин тийгизет. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу камакка дуушар болгон адамдын укуктарын соттук коргоо аркылуу, тактап айтканда жогору турган сотто анын даттануусу келип түшкөн учурдан тартып 48 сааттан кечиктирбестен кароо мүмкүндүгү сыяктуу кошумча кепилдиктерди караштырууга милдеттүү. Мында кармоонун мөөнөтү административдик камактын мөөнөтүнө кошуп эсептелиши керек. Муну менен камакка алуу жөнүндө соттун токтомун токтоосуз аткаруу жөнүндө эреже мүмкүн болуучу соттук катаны тезинен оңдотуу кепилдиги менен тең салмактанган.

Аталган Чечим аткаруу стадиясында турат.

2.8. Конституциялык соттун 2022-жылдын 30-ноябрындагы Чечими менен «Жер участкакторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участкагуна укуктуу берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылган.

Конституциялык сот бул ишти карап жатып төмөндөгү тыянакка келди. Конституциянын маанисинен жана мазмунунан кайрылуучулар сот адилеттигин жүргүзүү маселелерин жөнгө салуучу укуктук ченемдерди кыйшаюусуз жана так карманган, белгиленген жол-жоболорду сактаган учурда алардын соттук коргонуу укугу ишке ашырылуусу мүмкүн.

Конституцияга бардык ченемдик укуктук мүнөздөгү актылардын иерархиялык баш ийүүсүн, Конституциялык соттун конституциялык контролдон чектерин аныктоодогу көз карашын камсыз кылууга багытталган өзгөчөлүү контролдоо функциясы чечүүчү болуп саналат да, ченем жаратуу чөйрөсүн түп тамыры менен камтууга тийиш жана мыйзамдык аныктамаларга да көз каранды болбойт. Конституциялык контролдон табияты анын ченем жаратуунун бүткүл чөйрөсүндө мыйзамдуулуктун негизги кепили катары иштешин шарттайт, ал ченем

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 07-II

жаратуучу органдардын ишмердүүлүгү менен гана чектелбестен, элдин чексиз чөйрөсүнө жана кайталап колдонууга арналган, жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежелерин камтыган бийлик органдарынын ар кандай актыларынын Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүү чөйрөсүн камтууга тийиш. Башкача айтканда, ар кандай ченемдик укуктук жөнгө салуу, мыйзамдык алкактарга карабастан, мындай текшерүүнү айланып өтүүгө мүмкүндүк берүүчү формалдуу себептерге жол бербөө үчүн конституциялык контролго алынууга тийиш. Ошентип, Конституциялык соттун өзүнүн аныктоосу жана баасы боюнча ченемдик укуктук мүнөзгө ээ болгон, бирок конституциялык контролдун чөйрөсүнө кирбей турган актылар болушу мүмкүн эмес, антпесе Конституциянын үстөмдүгү жана укуктук мамлекеттин принциби бузулат.

Жогорку соттун Пленумунун токтомдору өзүнүн мүнөзү боюнча мыйзамга карата көмөкчү мааниге ээ. Бул түшүндүрмөлөрдүн маңызы укук колдонуудагы кыйынчылыктарды жана соттук тажрыйбадагы кемчиликтерди жоюу максатында мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын көп маанилүү, маңызы боюнча бүдөмүк, баа берүүчү, карама-каршы же толук эмес мазмунуна айкындык берүү болуп саналат.

Жогорку соттун Пленумунун токтомдору өзүнүн өзгөчөлүгүнөн улам өздөрүнүн инерциялык таасирин сактоо менен укук колдонуу тажрыйбасынын чөйрөсүн олуттуу түрдө же кеңейтиши, же тарытышы мүмкүн. Судьялар сот адилеттигин жүзөгө ашырууда Жогорку соттун Пленумунун токтомдорунун чечмелөөчү мазмунунан улам багытын карманууга милдеттүү болгондо, аталган токтомдор Конституция көздөгөндөй өзүнчө бир “жол картасы” болушу керек. Ошону менен бирге Жогорку соттун Пленумунун токтомдорундагы түшүндүрмөлөр өз алдынча укуктук ченемдерди камтыбастан, колдонуудагыларды гана чечмелөөгө тийиш. Болбосо, конституциялык укуктук деңгээлде алар укук ченемдерине гана мүнөздүү болгон жөнгө салуучу касиетке ээ болуп, судьялар үчүн милдеттүү мүнөзүнөн улам аларды адамдардын чексиз чөйрөсү жана бир жолку эмес колдонулушу үчүн жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежелер деңгээлине келтирет. Демек, мындай токтомдорду конституциялык контролдун алкагынан чыгарууга болбойт. Болбосо, бул ар бир адамдын конституциялык сот адилеттигине жетишүү укугунан “де-факто” ажыратуу дегенди билдирет жана укуктук мамлекеттин конституциялык принцибинин бузулушуна алып келмек.

Жогорку соттун талашылып жаткан түшүндүрмөсү Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодекси жана административдик иш жана административдик жол-жоболор жөнүндө мыйзамдар менен аныкталуучу белгиленген мыйзамдык жол-жоболорду сактоо зарылчылыгы менен шартталган. Демек,

Жогорку соттун Пленумунун токтомунун талашылып жаткан ченемдик жобосу Конституциянын жана колдонуудагы мыйзамдардын алкагында чыгарылган.

Жогорку соттун түшүндүрмөсүнүн конституциялуулугунун күмөндүүлүгү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген Типтүү жобонун жана Бишкек шаардык кеңешинин 2011-жылдын 14-январындагы токтому менен бекитилген Жобонун колдонулушунан улам келип чыккан, аларда жер участогун берүүдө комиссиянын терс сунушу болгон учурда да ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдарды мыйзам актыларын чыгарууга милдеттендирүүчү укуктук механизм каралбайт. Жыйынтыгында Жогорку соттун Пленумунун талашка түшкөн ченемдик жоболорунун Министрлер Кабинетинин типтүү жобосу жана Бишкек шаардык кеңешинин 2020-жылдын 14-январындагы № 141 токтому менен бекитилген Жобо менен комплекстүү колдонулушу аталган маселе боюнча ар бир адамдын соттук коргонуу укугун ишке ашыруусунун мүмкүн болбой калышына алып келген.

Соттук коргонуу укугу жөнүндө конституциялык жоболорду сактоо менен ченем жаратуучу органдар олуттуу конституциялык баалуулуктардын катарына кирген бул укукту камсыз кылууда бардык процесстик механизмдерди жана шарттарды кароого тийиш жана аларды ишке ашырууда эч кандай тоскоолдуктар болбошу керек.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине жана Бишкек шаардык кеңешине өздөрүнүн жоболорун жер маселелери боюнча комиссиянын оң же терс чечимине карабастан, ыйгарым укуктуу органды тиешелүү укуктук актыны чыгарууга милдеттендире турган укуктук механизмди камтыгандай кайра карап чыгуу тапшырылды.

Аталган Чечим аткаруу стадиясында турат.

2.9. Конституциялык соттун 2022-жылдын 21-декабрындагы Чечими менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы № 407 токтому менен бекитилген Транспорт каражаттарын, түзүлүштөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга карата менчик укуктарын мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин 541-пунктун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 15-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 40, 41-беренелерине карама-каршы келбейт деп таанылган.

Конституциялык сот өз Чечиминде белгилеп кеткендей, жашоо укугу ар кандай субъект тарабынан адам өмүрүн өзүм билемдик менен кыюуга тыюу гана салбастан, мамлекеттин ар бир адамдын

өмүрүн коргоо үчүн жоопкерчилигин да болжолдойт. Ал мамлекеттик компетенциянын ар кандай чөйрөсүндө жүзөгө ашырылат, бул милдетти бардык мамлекеттик бийлик органдары тарабынан ишке ашырууну билдирет, эгерде алардын иш-аракети адамдардын өмүрүнө, ага тете индивиддин ден соолугуна коркунуч менен байланышкан болсо, башка субъекттерге карата анын контролдоо функцияларын талап кылат.

Экономикалык эркиндик, менчик укугу сыяктуу эле, жарандар ар дайым ээ болууга умтулган баалуулуктардын бири болуп саналат. Бирок ал экономикалык кызыкчылыктарды сактоону гана эмес, башкалардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камтыган социалдык жоопкерчиликти да болушун болжойт. Андыктан кандай гана мамлекет болбосун экономикалык эркиндик менен коомдук кызыкчылыктарды айкалыштыруу жана тең салмактуулукту сактоо абдан маанилүү.

Автотранспорт каражаттарын өтө кооптуу булактарга киргизүү – алар үчүн өзгөчө укуктук режимди, анын ичинде мындай транспорт каражаттарынын бардык ээлери үчүн аларды эксплуатациялоого киргизүүнүн өзгөчө эрежелерин орнотууну шарттайт. Демек, калктын коопсуздугун, өмүрүн жана ден соолугун коргоону камсыз кылган мындай талаптардын жана эрежелердин орнотулушу басмырлоо катары каралышы мүмкүн эмес.

Белгиленген жолдун оң жагы менен жүрүүгө карама-каршы рулдук башкаруусу транспорт каражатынын жүрүү багытына карата оң тарабында жайгашкандыктан, коркунучтун күчөшүнүн булагы гана эмес, ошондой эле аны эксплуатациялоо учурунда жол кыймылынын коопсуздугуна коркунучту күчөтөт.

Өлкөдө орнотулган оң тараптуу кыймылга карабастан, рулдук башкаруусу өзүнүн кыймылынын багыты боюнча оң тарапта жайгашкан автотранспорт каражаты жогорку кооптуулуктагы булак гана болбостон, аны эксплуатациялоодо да жол коопсуздугуна коркунучту күчөтөт. Ошондуктан мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын аймагында мындай транспорт каражаттарын каттоо, пайдаланууга жол берилишине тыюу салуу киргизүү менен, ташып кирүүгө тыюу салуу киргизүү менен үчүн алып кирүүгө, ну киргизүү менен, анын аталган транспорт түрүнүн конструкциясынын курамдык бөлүктөрүнө, анын ичинде кузовуна да жайылтууну болжогон. Мындай укуктук жөнгө салуу жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылуу зарылчылыгы менен шартталган, анын милдеттери: жарандардын өмүрүн, ден соолугун жана мүлкүн коргоо, жол-транспорт кырсыктарын болтурбоо аркылуу алардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо, алардын кесепеттеринин оордугун азайтуу болуп саналат.

Конституциялык сот рулдук башкаруусу оң тарабында жайгашкан транспорт каражаттарынын кузовун алмаштырууга тыюу салуунун орнотулушу адамдын өмүрү жана ден соолугу сыяктуу коом үчүн маанилүү болгон ажыратылгыс бакубаттыкты өзгөчө коргоонун конституциялык жактан бекитилген талабы менен шартталган, анткени менчик

укугу мүлккө ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө боюнча ыйгарым укуктарды жүзөгө ашыруу мүмкүндүгүн гана болжобостон, ошондой эле тиешелүү адамдардан мыйзам тарабынан аларга жүктөлгөн милдеттерин аткарууну, анын ичинде мүлктүн башка адамдар үчүн жогору болгон коркунучун эске алуу менен аткарууну талап кылат.

Соттун бул чечими аткарууну талап кылбайт.

2.10. Конституциялык соттун 2022-жылдын 28-декабрындагы Чечими менен Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин (мындан ары – КЖК) 178-беренесин Конституциянын 58-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп тапты.

Конституциялык сот бул Чечиминде балдарга кам көрүү, аларды тарбиялоо атанын да, эненин да бирдей укугу жана милдети экенин белгилеген. Ата-эненин балдарга кам көрүү милдетин жана баланын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылуу принцибин бекитүү менен Конституция мыйзам чыгаруучуну үй-бүлөлүк мамилелер чөйрөсүн бардык тармактык мыйзамдарда так жана деталдуу жөнгө салууну камсыз кылууга милдеттендирет. Бала эрезеге жеткенге чейин ата-энесине толук көз каранды экендигин эске алуу менен мамлекет анын укуктарын коргоонун конституциялык гаранты катары чыгып, ошону менен өзүнүн социалдык функциясын аткарат.

Ата-энелердин жашы жете элек балдарын багуу боюнча милдеттерин ыктыярдуу аткаруусу ата-эненин балдарына кам көрүүдөгү ак ниеттүүлүктүн жалпы таанылган презумпциясына негизделет жана шартсыз мүнөзгө ээ.

Жашы жете элек балдардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоону жүзөгө ашыруунун кепилдиктерин белгилөө максатында, аларды багуу боюнча милдеттер аткарылбаган же талаптагыдай эмес аткарылган учурларда мыйзам чыгаруучу үй-бүлөлүк-укуктук, жарандык-укуктук жана жазык-укуктук тартиптеги мамлекеттик мажбурлоонун (юрдикалык жоопкерчилик) чараларын карайт, алар бири-бирин толуктоочу катары каралат.

Жазык жоопкерчилигинин башталышынын шарттарына алиментти өз убагында төлөбөгөндүгү же төлөнбөгөндүгүнүн натыйжасында келип чыккан алимент алуучунун материалдык жактан жоготуусу менен аныкталган коомдук коркунучтуу зыянды; алимент төлөөчүнүн жүрүм-турумунун укукка жат экендигин; укук бузуучунун атайылаган жүрүм-туруму жана андан келип чыккан кесепеттер ортосундагы себептик байланышты; укук бузуучунун күнөөсүн киргизсе болот. Мындан тышкары, карызкор, эгерде ага таасир этүүнүн башка жолдору алимент төлөө жөнүндө сот актысынын талаптагыдай аткарылышын камсыз кылбаса, ал жазык жоопкерчилигине тартылат.

Алимент төлөөдөн кыянаттык менен качуу – алимент төлөө жөнүндө келишимди же алимент төлөө жөнүндө сот актысын системалуу түрдө атайылап аткарбай коюу же толук көлөмдө аткарбай коюу, анын ичинде кирешесин толугу менен же жарым-жартылай жашыруу, өндүрүп алынышы мүмкүн болгон мүлктү жашыруу, жосунсуз жоруктары үчүн жоопко тартылгандыгына карабастан, өзүнүн кирешеси жана мүлкү, жашаган жери жана иштеген жери жөнүндө жалган маалымат берүү болуп саналат. Бул кылмыштын конструктивдүү элементи – адам соттун чечими боюнча төлөп берүүгө милдеттүү болгон алимент түрүндөгү багууну камсыз кылбай коюусу саналат, ал кара ниет мүнөзгө ээ болуп, жүйөлүү себептин жоктугу менен коштолот.

Укук бузуучуда мурда жаза алган жоопкерчиликтин болушу аны мындай аракеттерди жасагандыгы үчүн андан ары кылмыш жоопкерчилигине тартуудан бошотпойт.

Конституциялык сот, жогоруда айтылгандар менен бирге, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинде белгиленген колдонуудагы укуктук жөнгө салуу жазык жоопкерчилигинин максаттарына жетүүнү камсыз кыла албайт, анткени жазалардын бир катар түрлөрүн, анын ичинде квалификациялоого ылайык, оордотуучу белгилер боюнча дифференцияланган жазаларды дайындоо механизмдин камтыбагандыгын белгиледи. Жазык мыйзамдары кылмыштын мүнөзүн, анын Конституция жана жазык мыйзамдары тарабынан корголуучу баалуулуктарга коркунучтуулугун эске алууга мүмкүндүк берүүчү зарыл болгон укуктук шаймандарды камтууга тийиш. Алименттик милдеттенмелер боюнча кылмыштын бардык мүмкүн болгон квалификациялык курамын эске алуу менен жазык жоопкерчилигин күчөтүү инсандын мамлекет менен коомдук-укуктук мамилелеринде юридикалык жоопкерчиликтин жана кепилдиктеринин конституциялык принциптерине адекваттуу болот.

Жогоруда айтылгандарга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыккан тиешелүү мыйзам долбоорун белгиленген тартипте иштеп чыгуу жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизүү тапшырылды.

Бул Чечим аткаруу стадиясында турат.

Конституциялык соттун жогоруда аталган 4 чечими жазык, жазык-процесстик мыйзамдардын ченемдерин, ал эми калгандары соттук ишмердүүлүктү, судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартууну, салыктык, шайлоо укуктук мамилелерин жана башкаларды жөнгө салуучу мыйзамдар чөйрөсүндө текшерүүнүн натыйжасында кабыл алынган. Келип түшкөн кайрылуулардын санын жана алардын мазмунун, кабыл алынган чечимдерди талдоо жазык мыйзамдарында көйгөйлөрдүн бар экендигин көрсөтүп турат.

3. Конституциялык соттун чечимдеринин аткарылышына сереп

3.1. Мамлекетте конституциялык мыйзамдуулуктун абалынын маанилүү көрсөткүчтөрүнүн бири Конституциялык соттун чечимдеринин толук жана өз убагында аткарылышы болуп саналат, бул Конституциялык соттун чечимдеринин аткарылышын камсыз кылуу процессине тартылган мамлекеттик органдардын жана кызмат адамдарынын жоопкерчиликтүү мамилеси, конституциялык сот адилеттигинин натыйжалуулугу жана таасирлүүлүгү, жарандардын укуктары менен эркиндиктерин, уюмдардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоонун конституциялык кепилдиктерин турмушка ашырылуусу тууралуу күбөлөндүрөт.

Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 62-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын (мындан ары – Конституциялык палата) укук улантуучусу болуп саналат. 2021-жылдын 5-майындагы Конституция күчүнө киргенге чейин кабыл алынган Конституциялык палатанын чечимдери мыйзамдарда белгиленген тартипте аткарылууга жатат.

Демек, Конституциялык палатанын чечимдерин эске алганда (2013-жылдын 1-июлунан тартып), конституциялык контролдоо органы 2022-жылдын 31-декабрына карата 127 чечим жана 1 корутунду кабыл алган.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 28-октябрындагы № 233 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Регламентинин 811-пунктун аткаруусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан берилүүчү маалыматты талдаганда, актылары Конституциялык соттун кароосунун предмети болгон ченем жаратуучу органдарда мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылчылыгын караштырган 72 чечимдин ичинен төмөндөгү 9 чечим аткарылбастан калып жатканы көрүндү.

1) «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 22-беренесинин 11-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2015-жылдын 27-ноябрындагы Чечими;

2) «Уюшкан кылмыштуулукка каршы аракет жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 21-беренесинин 3, 5, 7-бөлүктөрүнүн, 22-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-5-пункттарынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө 2016-жылдын 2-ноябрындагы Чечими;

3) Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө 2019-жылдын 13-февралындагы Чечими;

4) «Кыргыз Республикасынын Президентинин ишмердигинин кепилдиктери жөнүндө» Кыргыз Республикасы Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренесинин 8-пунктунун «б» пунктчасынын жана 2-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2019-жылдын 24-октябрындагы Чечими;

5) Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 29-июнундагы Чечими;

6) Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 21-сентябрындагы Чечими;

7) Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 26-октябрындагы чечими;

8) «Жер участкагорун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участкагуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 30-ноябрындагы Чечими;

9) Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 28-декабрындагы Чечими;

3.2. Конституциялык соттун жогоруда көрсөтүлгөн чечимдеринин жүзөгө ашырууда даярдалган тийиштүү мыйзам долбоорлору азыркы учурда Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосунда турат.

1) Конституциялык соттун «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 22-беренесинин 11-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2015-жылдын 27-ноябрындагы Чечимин аткарууга байланыштуу даярдалган мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укуктук маселелер жана Жогорку Кеңештин Регламенти боюнча комитетинин кароосунда турат.

2) Конституциялык соттун Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө 2019-жылдын 13-февралындагы Чечимин аткарууга байланыштуу даярдалган мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан 2022-жылдын 21-декабрында биринчи окууда кабыл алынган.

2023-жылдын
13-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

3) Конституциялык соттун «Кыргыз Республикасынын Президентинин ишмердүүлүгүнүн кепилдиктери жөнүндө» Кыргыз Республикасы Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасы Мыйзамынын 1-беренесинин 8-пунктунун «б) пунктчасынын жана 2-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2019-жылдын 24-октябрындагы Чечимин аткарууга байланыштуу даярдалган мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан 2023-жылдын 8-февралында экинчи окууда кабыл алынган.

4) Конституциялык соттун Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 21-сентябрындагы Чечимин аткарууга байланыштуу даярдалган мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Укук тартиби, кылмыштуулук менен күрөшүү жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча комитетинин кароосунда турат.

3.3. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин кароосунда турган мыйзам долбоорлору:

1) «Уюшкан кылмыштуулукка каршы аракет жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 21-беренесинин 3, 5, 7-бөлүктөрүнүн, 22-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-5-пункттарынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө 2016-жылдын 2-ноябрындагы Чечиминен келип чыккан мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Укук тартиби, кылмыштуулук менен күрөшүү жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча комитетинин кароосунда турган, бирок бул мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасынын 2022-жылдын 30-декабрындагы № 14-64329 катынын негизинде кайра чакыртып алынган.

2) Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 29-июнундагы Чечими боюнча мыйзам долбоору даярдалган, ал Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизилген, бирок мамлекеттик органдардын позициясын эске алуу менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасынын 2023-жылдын 6-мартындагы № 30-11735 каты менен Мыйзам долбоору аны башка редакцияда жеткире иштеп чыгуу максатында кайра чакыртып алынган.

Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 26-октябрындагы, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун токтомунун 14-пунктунун ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 30-ноябрындагы жана Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 28-декабрындагы чечимдерин аткарууга байланыштуу даярдалган мыйзам долбоорлору иштеп чыгуу жана мыйзам менен белгиленген тартипте министрликтер жана ведомстволор менен макулдашуу стадиясында турат.

3.4. Конституциялык контролдоо органынын кабыл алган чечимдеринин аткарылышын камсыз кылуу боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен өз ара аракеттенүүнүн мурунку тажрыйбасын эске алуу менен, Конституциялык сот кабыл алынган чечимдерден келип чыккан укуктук позицияларга Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан бул этапта кыйла оперативдүү чара көрүү жагындагы жакшы тенденция түзүлүп жаткандыгын белгилейт. Чечимдерди аткарууга байланыштуу ченемдик-укуктук актылардын долбоорлорун даярдоо “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзам менен белгиленген мөөнөттө жана тартипте ишке ашырылып жатат. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу зарылдыгы тууралуу маалымдарлык деңгээли жогорулады (Конституциялык сот тарабынан кабыл алынган жана алардын жүйөлөштүрүүчү бөлүгүн эске алууга көрсөтмө берген 8 чечимдин ичинен 3ү аткарылды, калганы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде, Министрлер Кабинетинде кароонун ар кайсы стадиясында турат).

Ошону менен бирге, Конституциялык соттун укуктук мамлекеттин өнүгүүсүнө карай илгерилөө аракети Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 13-бөлүгүнүн 7-пунктун активдүү колдонуусунан көз каранды, ага ылайык Конституциялык соттун чечиминен келип чыгуучу мыйзам долбоорун тийиштүү субъектилердин оң корутундусу болгондо, бир эле учурда үч окууда кабыл алууну карайт.

Ал эми, аталган Мыйзамдын 53-беренесинин 18-бөлүгүнө ылайык Конституциялык соттун чечиминен келип чыккан мыйзамдардын долбоорлору Конституциялык соттун чечиминин маңызынан жана мазмунунан гана келип чыккан ченемдерди камтууга тийиш жана Жогорку Кеңеште кезексиз тартипте каралышы керек. Мындай укук мыйзам чыгаруучуга Конституциялык соттун чечимдеринен келип чыгуучу мыйзамдардын долбоорлору коомдук талкууга алынбай тургандыгынын негизинде берилет («Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 22-беренесинин 1-бөлүгү), себеби алар ченем чыгаруучу орган тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш.

3.5. Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлүнүн институтунун киргизилишин колдойт, бул конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында Парламенттин позициясын натыйжалуу жана сапаттуу берилишин жогорулатууга мүмкүндүк берет.

Ошону менен бирге Конституциялык сот конституциялык мыйзамдуулуктун деңгээли бардык мамлекеттик органдардын, алардын кызмат адамдарынын жана ар бир кызматкердин мыйзам чыгарууда да, укук колдонуу практикасында да конституциялык жоболорду аткарууда өзүнүн ролун жана жоопкерчилигин терең түшүнүүсүнө жараша болоорун эске алат.

Жарандарыбыздын Конституциялык сотко кайрылууларын талдоодон келип чыккан төмөнкү укуктук көйгөйлөргө Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин жана Министрлер Кабинетинин көңүлүн буруу зарылдыгы бар.

Конституциялык соттун 2013-жылдын 26-ноябрындагы Чечими Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 427-беренесине өзгөртүү киргизүү бөлүгүндө гана аткарылган, ал эми жарандардын мамлекеттик саясий кызматты өтөөсү жөнүндө укуктук жөнгө салуу чөйрөсүнө өзгөртүүлөр киргизилген эмес.

Конституциялык соттун 2014-жылдын 24-январындагы Чечими 2015-жылдын августунда Кыргыз Республикасынын 1999-жылдагы Жазык-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү кабыл алуу аркылуу аткарылган. Бирок, 2021-жылы Кыргыз Республикасынын жаңы Кылмыш-жаза-процессуалдык кодекси кабыл алынганда конституциялык контролдоо органынын укуктук позициялары жана 2015-жылы кабыл алынган өзгөртүүлөр эске алынбай туюндурулган.

4. Корутунду

Конституциялык сот конституциялык-укуктук жөнгө салууну, каралган иштерди жана материалдарды, жарандардын жана уюмдардын кайрылууларын системалуу талдоонун негизинде төмөнкүдөй тыянактарга жана сунуштарга келди.

Конституциялык сот мамлекеттеги ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугуна контролдоо функциясын ишке ашырып жатып, 2022-жылы 9 мыйзам жана мыйзамга караштуулуктагы 1 ченемдик укуктук актыны текшерип чыкты. Көбү Конституциялык сот тарабынан Конституцияга ылайык келет деп табылды.

Конституциялык сот кабыл алынган мыйзамдарда Конституциянын принциптеринин жана ченемдеринин сакталганын жана өнүгүүсүн ырастады, мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, алардын кызмат адамдарынын, жарандардын жана юридикалык жактардын ишинде конституциялык мыйзамдуулуктун режимин андан ары камсыз кылууга багытталган укуктук позицияларды формулировкалаган.

Айрым мыйзамдарда кенемтелер жана укуктук аныксыздык менен шартталган укуктук жөнгө салуунун кемчиликтери аныкталган, ага байланыштуу мыйзам чыгаруучуга аларды коомдук мамилелерди мыйзамдык жөнгө салууну андан ары өркүндөтүүдө четтетүү сунушталган.

Конституциялык сот айрым чечимдерде укук колдонуучулук практикада жарандардын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушун болтурбоо максатында укуктук ченемдердин аныкталган конституциялык-укуктук мазмунун эске алуу менен мыйзамдардын колдонууну сунуштаган.

Конституциялык сот мыйзам чыгаруучуга кабыл алып жаткан мыйзамдарда түзүлүп жаткан коомдук мамилелерди адекваттуу чагылдыруусу,

2023-жылдын
13-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 07-П

коомдун жана мамлекеттин жашоо-турмушунун маанилүү чөйрөлөрүндө укуктук жөнгө салууну белгилөөдө же өзгөртүүдө калктын калың катмарынын колдоосуна таянуусу зарыл деп эсептейт.

Мыйзам чыгаруу ишинин практикасында бул максаттарда ченемдик-укуктук актылардын долбоорлору боюнча болжолдоо, коомдук талкуу жана коомдук экспертизалоо, ар кандай диалогдук аянтчалар институттарын системалуу түрдө пайдалануу максатка ылайыктуу.

Ченем жаратуучу органдар тарабынан коомдук мамилелердин ар кыл чөйрөлөрүндө ишке ашырылып жаткан укуктук жөнгө салууга, ошондой эле укук коргоо жана башка коомдук органдардын укук колдонуучулук ишмердигине жарандардын ишенимин бекемдөө максатында жарандардын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин турмушка ашырууга багытталган мыйзамдуу жана негизделген чечимдерди кабыл алуу гана зарыл болбостон, аларды турмушка ашыруунун аракеттүү механизмдердин жеткиликтүү формада түшүндүрүү дагы зарыл.

Мамлекеттик органдар жана алардын кызмат адамдары тарабынан Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу боюнча, ошондой эле ушул чечимдерде камтылган укуктук позицияларды өзүнүн ишмердигинде эске алуу боюнча зарыл чаралар көрүлүп жатат, бирок кызмат адамдарынын аларды аткаруу тартиби боюнча жетишсиз кабардар болгондугуна көбүнесе байланыштуу белгилүү бир көйгөйлөр бар экендигин белгилеп кетүү керек.

Конституция өзгөчө касиеттери бар саясий-укуктук акт болуп саналып, инсандын, коомдун жана мамлекеттин идеалдарын колдонуудагы мыйзамдар, укуктук жана реалдуу саясат тилине которууга мүмкүндүк берет жана коом менен мамлекеттин демократиялык бакубаттуулугунун укуктук пайдубалы болуп кызмат кылат.

Фундаменталдуу конституциялык дөөлөттөрдүн негизинде эволюциялык конституциялык өнүгүү укук үстөмдүгүнө жана конституциялык укук тартибине карата жаңы коркунучтарды жеңүүнү камсыз кылат.

Конституциялык сот коомдук аң-сезимде өз өлкөсүнүн Конституциясын жана мыйзамдарын урматтоо, аң-сезимдүү жана ыктыярдуу сактоо коомдун биримдигинин жана консолидациясынын, Кыргыз Республикасынын туруктуу жана динамикалуу өнүгүүсүнүн негизи болуп саналат деген түшүнүктү бекемдөө зарыл деп эсептейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
24-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 08-П

Каныкей Азимжановна Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Айнура Мусаевна Осмоналиеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Каныкей Азимжановна Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Айнура Мусаевна Осмоналиеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана К.А. Тусучеванын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья Л.П. Жумабаевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

ТАПТЫ:

2022-жылдын 29-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна К.А. Тусучеванын Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринин, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 «Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө» токтомунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээси өз кайрылуусунда Конституциянын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдеринде Кыргыз Республикасында эркектер менен аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге жана аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ экендиги белгиленгендигин көрсөткөн. Ар бир адам эмгектенүү эркиндигине, эмгектенүүгө өз жөндөмүн тескөөгө, кесипти жана иштин түрүн тандоого, коопсуздук жана гигиеналык талаптарга жооп берген эмгектин шарттарына жана корголушуна, ошондой эле мыйзамда белгиленген жашоо минимумунан төмөн эмес эмгек акы алууга укуктуу. Ар кандай белгилери, анын ичинде жыныстык белгиси боюнча гендердик басмырлоого жол берилбейт.

Бул конституциялык жоболор ар бир адамдын расасына, түсүнө, жынысына, тилине, туткан динине, саясий же башка ынанымдарына, улуттук же социалдык тегине, мүлктүк, катмардык же башка абалына карата эч кандай айырмалабастан бардык укуктарга жана эркиндиктерге ээ болууга, ишти эркин тандоого, эч кандай басмырлоосуз адилеттүү жана жагымдуу эмгек шарттарына жана бирдей эмгек акы алууга укугун жарыялаган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 2, 23-статьяларына шайкеш келет.

Мындан тышкары, арыз ээси кандайдыр бир белгилери боюнча басмырлоого тыюу салуунун жана жол берилбестигинин конституциялык кепилдиги Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыда (2-статьянын 1-бөлүгү) жана Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин Адам укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө конвенцияда (20-статья) да бекемделгендигин белгилейт.

Басмырлоого тыюу салууну бузуу менен талаш-тартыштуу ченемдер тиешелүү билими жана квалификациясы бар жана бирдей эмгекке талапкер болгон аялдарды ушундай эле билими жана адистиги боюнча квалификациясы бар эркектер менен теңдеш эмес абалга коет.

К.А. Тусучева Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга тыюу салынарын белгилейт. Талашылып жаткан ченемге карата Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эместиги белгиленген.

Кайрылуу субъектиси аялдар үчүн тыюу салынган кесиптердин тизмеси совет доорунан калган мурас жана аялдарга карата эмгек чөйрөсүндөгү ачык басмырлоо болуп саналат жана бул аялдардын «репродуктивдүү ден соолугуна» мамлекеттин камкордугу менен түшүндүрүлгөндүгүн белгилейт.

Арыз ээси аялдар өздөрү үчүн эмне маанилүү – эне болуу жана өзүнүн репродуктивдүү функциясын ишке ашыруу же ийгиликтүү кесипкөй адис болуу, иштөө жана карьералык өсүүгө жетүү керектигин өздөрү чечүүгө укуктуу деп эсептейт. Эгерде репродуктивдүү функцияларды ишке ашыруу үчүн коркунуч бар болсо, аялдар кош бойлуулукту пландаштырууда мындай тобокелдиктердин бар экендиги жөнүндө аларга эскертилиши керек, бирок бул бардык аялдар үчүн ишмердүүлүктүн кандайдыр бир түрүнө тыюу салууга алып келбеши керек. Мындай тыюу салуулар эркектер менен аялдардын тең укуктуулугунун принцибин бузат, анткени эркектердин репродуктивдүү ден соолугуна тобокелдик менен байланышкан эч кандай тыюу салуулар жок, бирок мындай тобокелдиктер бир катар кесиптерде болушу мүмкүн. Ошол эле учурда кесипкөй адис болуу же тукум улоо

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 08-II

менен алектенүү тандоосу эркектерге коюлбайт. Алсак, мамлекет эркектерге тандоону тануулабайт, бирок аялдарга мыйзамдык формада тандоону милдеттендирет, бул түздөн-түз басмырлоо болуп саналат.

Баяндалгандарды эске алуу менен арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасы менен К.А.Тусучеванын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Судьялар коллегиясы өзүнүн аныктамасында эмгек чөйрөсүндөгү басмырлоо маселеси боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2015-жылдын 16-декабрындагы Чечиминде билдирилген укуктук позициясы бар экендигин белгилеген, ага ылайык мыйзамдын жана соттун алдында бардыгынын бирдейлик конституциялык принциби мыйзам чыгаруучуга эмгектик мамилелерди укуктук жөнгө салууда шарттары жана иштин түрлөрү боюнча ар кандай категорияларга таандык болгон адамдардын укуктук статусундагы айырмачылыктарды белгилөөгө, анын ичинде, эгерде бул айырмачылыктар объективдүү туура, негиздүү жана конституцияда белгиленген максаттарга ылайык келсе, айрым кызмат орундарын ээлөөнүн тартибине жана кызматтан бошотуунун негиздерине тиешелүү өзгөчө эрежелерди киргизүүгө тоскоолдук кылбайт. Эл аралык эмгек уюмунун 1958-жылдагы №111 «Жумуш жана кесип жаатындагы басмырлоо жөнүндө» конвенциясынын 1-статьясынын 2-пунктуна ылайык, белгилүү бир жумуш менен байланыштуу өзгөчө талаптарга негизделген ар кандай айырмалоо, четтетүү же артыкчылык берүү басмырлоо болуп эсептелбейт.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасы 1996-жылдын 6-мартындагы № 257-1 токтому менен кошулган, 1979-жылдын 18-декабрындагы Аялдарга карата кодулоонун бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө конвенциянын 4-статьясынын 2-пунктуна ылайык, катышуучу-мамлекеттердин энеликти коргоого багытталган атайын чараларды кабыл алуусу, анын ичинде ушул Конвенцияда камтылган чаралар басмырлоочу болуп эсептелбейт.

Ушуга байланыштуу, судьялар коллегиясынын пикири боюнча, көрсөтүлгөн актыларда Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүндө белгиленген юридикалык теңчилик принцибин ишке ашыруу аялдардын тукум уулоодогу жалпы таанылган социалдык ролун эске албастан жүзөгө ашырылышы мүмкүн эместиги белгиленген, бул аялдардын репродуктивдүү ден соолугун коргоону жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу түрүндө кепилдиктерди белгилөөгө мамлекетти милдеттендирет деп белгиленген.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 токтому менен аялдардын эмгегин пайдаланууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызмат орундарынын тизмеси каралган жана, бул ченемдер Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринин талаптарынан түздөн-түз келип чыгат жана аялдардын репродуктивдүү ден соолугун коргоого багытталган деп белгиленген.

Ошентип, судьялар коллегиясы талашылып жаткан жоболордун Конституциянын ченемдерине ылайык келүүсү жөнүндө маселеде эч кандай белгисиздикти көргөн жок.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, К.А.Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Осмоналиева Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси өзүнүн даттануусунда баш тартуу жөнүндө аныктамада судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинде каралган талаптар бузулгандыгын же аткарылбагандыгын көрсөтпөгөндүгүн белгилейт. Арыз ээси бул талаптарды бузуу жөнүндө көрсөтмөнүн жоктугу өтүнүч берүүдө алардын сакталгандыгын тастыктайт деп эсептейт.

Ошондой эле А.М. Осмоналиева даттанылуучу аныктамада кайрылуунун формасына жана мазмунуна тиешелүү аталган конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пункту гана көрсөтүлөт, бирок К.А.Тусучеванын өтүнүчүнүн дал формасы жана мазмуну талаптарга жооп бербегендигинин укуктук негиздемеси жок. Судьялар коллегиясы анын негизинде өтүнүч Мыйзамда белгиленген талаптарга ылайык келбегендиги жөнүндө тыянак чыгара турган башка эч кандай так укуктук жүйөлөрдү келтирбейт.

Даттануунун калган бөлүгүндө арыз ээси өзүнүн өтүнүчүндө чагылдырылгандарга окшош жүйөлөрдү келтирет.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, К.А.Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн А.М.Осмоналиева судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасын жокко чыгарып, анын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, бул өтүнүчтү конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алуу зарылдыгы жөнүндө тыянакка келген.

Өтүнүч «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде аны конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында чечүүгө муктаждык бар.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Каныкей Азимджановна Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Айнура Мусаевна Осмоналиеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 27-январындагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандырылсын.

2023-жылдын
24-майы
Бишкек шаары

№ 08-П

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

2. Каныкей Азимджановна Тусучеванын Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринин, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 «Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө» токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыры болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
24-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 09-П

Сейитгазы Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы № 04 аныктамасына келтирилген даттануусу боюнча

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Сейитгазы Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы № 04 аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана С. Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиевдин өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья-баяндамачы Ж.А.Шаршеналиевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

2022-жылдын 27-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна С.Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиевдин Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 65-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 414-беренесинин 1-бөлүгүнүн (мындан ары – Эмгек кодекси) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуудан көрүнүп тургандай, 2015-жылдын 16-февралында С.Асанбаев аны жумуштан бошотуунун негиздерин камтыган Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Монополияга каршы жөнгө салуу мамлекеттик агенттигинин (мындан ары – Мамлекеттик агенттик) 2014-жылга иши жөнүндө коллегиясынын токтому менен таанышып чыккан жана С.Асанбаевди жумуштан бошотуу жөнүндө буйрукка ошол эле күнү кол коюла тургандыгы жөнүндө ага маалымдалган.

2015-жылдын 11-мартында С. Асанбаев жумуштан бошотуу жөнүндө буйрук менен ал тааныштырылбагандыктан сотко доо арыз менен кайрылууга аргасыз болгон. Октябрь райондук сотунун чечими менен жумуштан бошотуу, жумушка калыбына келтирүү, аргасыздан иштебей калган мезгил үчүн эмгек акысын өндүрүү жана моралдык зыяндын ордун толтуруу жөнүндө С.Асанбаевдин Мамлекеттик агенттикке карата доосун канааттандыруудан баш тартылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 09-П

Кайрылуу субъектиси С.Асанбаевдин жумуштан бошотуунун мыйзамсыздыгын далилдөөгө болгон кийинки аракеттеринин баары майнапсыз болгондугун белгилеген, анткени апелляциялык жана кассациялык инстанциядагы соттор өз соттук актыларын Эмгек кодексинин 414-беренесинин 1-бөлүгүнө негиздешкен, ага ылайык кызматкер жумуштан бошотуу жөнүндө талаш-тартышты чечүү үчүн жумуштан бошотуу тууралуу буйрук менен таанышкандан же эмгек китепчеси берилген күндөн тартып 2 айдын ичинде жекече эмгек талаш-тартыштарын кароочу органдарга кайрылууга укуктуу.

Арыз ээсинин пикири боюнча соттор дал ушул себептен доо арызды канааттандыруудан баш тартышкан, ал эми аныгында С.Асанбаев кол коюу менен аны жумуштан бошотуу жөнүндө буйрук менен расмий таанышкан эмес, иш берүүчү ага талаштуу буйрукту берген эмес, ага ошондой эле эмгек китепчеси берилген эмес жана Мамлекеттик агенттиктен эч кандай билдирме алган эмес.

Кайрылуунун автору талашылып жаткан ченемдер мыйзам жана сот алдында бардыгынын тең укуктуулук принцибин, ошондой эле жумуштан негизсиз бошотууга каршы эскертүү жана соттук коргоого укукту камтыган эмгек эркиндигине болгон укукту бузат деп эсептейт.

Кайрылуу субъектиси ар бир адамдын эмгек эркиндигине укугу эл аралык укуктук актыларда белгиленгендигин көрсөткөн, атап айтканда, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 23-беренесинде ар бир адамдын эмгекке, жумушту эркин тандоого, адилет жана ыңгайлуу эмгек шарттарына жана жумушсуздуктан корголууга укугу белгиленген.

Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 6-беренесинин 1-бөлүгүндө адамдын эмгектенүүгө укугу таанылат, ал ар бир адамдын өзү эркин тандап алган же өзү макул болгон эмгек менен өзүнүн жашоо-турмушу үчүн каражат иштеп табуу мүмкүнчүлүгүнө болгон ар бир адамдын укугун камтыйт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы аныктамасы менен С.Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиевдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада белгиленгендей, жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылууда коюлган маселе боюнча кайрылуучунун позициясы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме кылуу менен анын укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети менен конституциялык жобонун ортосунда ажырагыс системалык байланыш сөзсүз болушу керек.

Бул талап арыз ээсинин жүйөлөрү укуктук мүнөздө болуп, конституциялык жоболор менен системалык байланышта болууга жана ал талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугуна айкын күмөндүүлүктү жаратышы керектигин билдирет.

Бирок, кайрылууда келтирилген арыз ээсинин жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келеби деген маселеде белгисиздикти жаратпайт, анткени талашылып жаткан ченемдер менен Конституциянын жоболорунун ортосундагы системалык байланыш укук колдонуу практикасына байланышкан жүйөлөр менен бекемделген жана иштин иш жүзүндөгү жагдайларын изилдөө талап кылынат, тиешелүү түрдө аларды чечүү жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет.

Судьялар коллегиясы Эмгек кодексинин 414-беренесинин 1-бөлүгүнүн жобосунда кызматкердин жеке эмгек талаш-тартыштарын кароочу органдарга жумуштан бошотуу жөнүндө талашты чечүү үчүн кайрылууга – жумуштан бошотуу жөнүндө буйрук менен таанышкан күндөн же эмгек китепчеси берилген күндөн тартып 2 айдын ичинде укугу бар экендиги каралгандыгын белгилеген.

Ошол эле учурда, аталган Кодекстин 414-беренесинин 5-бөлүгүнүн жобосунда көрсөтүлгөн мөөнөттөр жүйөлүү себептер боюнча өткөрүп жиберилсе, алар тиешелүү түрдө эмгек талаш-тартыштары боюнча комиссия жана сот тарабынан калыбына келтирилиши мүмкүн экендигин белгиленген.

Мындан тышкары, берилген кайрылууда арыз ээсинин өз позициясын негиздөө үчүн келтирген жүйөлөрү, ал Эмгек кодексиндеги ченемдик жоболордун, анын көз карашы боюнча максатка ылайыктуу эместиги, т.а. жумуштан бошотуу жөнүндө тиешелүү буйрук менен жазуу жүзүндө тааныштыруу тартибин, ошондой эле эмгек китепчесин берүү жол-жобосун жөнгө салган ченемдик жобонун жоктугу жөнүндө маселени коюп жаткандыгын айгинелейт.

Ошол эле учурда, колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү сыяктуу маселелерди чечүү мыйзам чыгаруучунун өзгөчө компетенциясына кирет жана ал Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ыйгарым укуктарына кирбейт.

Ошентип, судьялар коллегиясы талашылып жаткан жоболордун Конституциянын ченемдерине ылайык келүүсү жөнүндө маселеде белгисиздикти көргөн жок.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, С.Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиев 2023-жылдын 26-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

М.Б.Султаналиев судьялар коллегиясынын аныктамасына даттанууда судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана аны жокко чыгарууга багытталган аргументтерди келтирбейт. Ал өзүнүн позициясын негиздөөдө кайрылууда келтирген жүйөлөрүн кайталап, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 09-П

3-октябрындагы жана 2019-жылдын 16-январындагы чечимдерине ылайык мыйзам алдында бардыгынын бирдейлиги процесстик укук мамилелеринин бардык субъектилерине бирдей колдонулган укуктун бирдиктүүлүгүнөн көрүнөт жана жалпы маанисинде сотко бирдей жеткиликтүүлүк укугун жана атаандаштык мүмкүнчүлүктөрдүн теңдештигин кепилдейт жана мындай териштирүүлөрдө тараптарга карата кайрылуу кандайдыр бир басмырлоодон эркин болушун камсыздайт деген чечимине басым жасайт.

Ошону менен бирге, арыз ээси 2019-жылдын 6-мартында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы буга чейин ушул сыяктуу маселе боюнча ишти карагандыгын, анда аскер кызматчыларынын тартиптик жаза колдонуу жөнүндө чечимге даттануусунун так белгиленген жол-жобосунун Тартип уставында жоктугу аскер кызматчыларынын соттук коргоого конституциялык укугун жүзөгө ашыруусуна иш жүзүндө тоскоолдук жаратат деген чечим чыгаргандыгын белгилейт.

Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси, эгерде окшоштук келтирсек, анда алгач берилген өтүнүчтө да иштен бошотуунун так белгиленген жол-жобосу жок, бул жумуштан бошогондо кызматкерге эмгек китепчесин бербей коюуга жол берет деп эсептейт жана кол койдуруу менен иштен бошотуу жөнүндө жазуу жүзүндөгү билдирүүнүн жоктугу менен мүнөздөлөт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, С.Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн М.Б.Султаналиев судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы аныктамасын жокко чыгарып, алардын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келген.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы, кайрылуудагы Эмгек кодексинин талашылып жаткан ченемдеринде кызматтан бошотуу жөнүндө тиешелүү буйрук менен жазуу жүзүндө тааныштыруу тартибин жөнгө салуучу жоболор, ошондой эле эмгек китепчесин берүү жобосу жоктугунан улам аны конституциялуу эмес деп таануу зарылчылыгы жөнүндө маселе коюлгандыгына негизделген.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту бул маселе боюнча судьялар коллегиясынын «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1 жана 4-пункттарына шилтеме жасоо менен тыянактарын туура деп белгилейт, анткени арыз ээсинин жүйөлөрү, пикирлери жана тыянактары жумуштан бошотуу жөнүндө тиешелүү буйрук менен жазуу жүзүндө тааныштыруу жол-жобонун жоктугуна, ошондой эле эмгек китепчесин берүүнүн деталдуу тартибинин жоктугуна негизделет.

2023-жылдын
24-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 09-П

Ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясына байланыштуу алардын конституциялуу эместиги жөнүндө маселени коюу алардын конституциялуулугуна ачыктан-ачык күмөн жараткан укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо гана мүмкүн.

Бирок, арыз берүүчү тарабынан келтирилген жүйөлөр жалпысынан талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугунан күмөн жараткан орчундуу себептерди камтыбайт.

Кызматкерге эмгек китепчесин берүү тартибин регламенттөө жана жумуштан бошотуу жөнүндө буйрукка кол койдуруп тааныштыруу менен жумуштан бошотуунун жол-жобосун белгилөө түздөн-түз мыйзам чыгаруучунун дискрециясына таандык.

Конституциялык сот арыз ээси эмгек эркиндигине, адамдын эмгекке жөндөмдүүлүгүн тескөөгө, кесипти жана ишти тандоого, коопсуздук жана гигиеналык талаптарга жооп берген эмгек шарттарына жана аны коргоого, ошондой эле мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунан төмөн эмес эмгек акы алууга укугу бузулгандыгын айкындаган ынанымдуу жүйөлөрдү келтирген эмес деп белгилейт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, судьялар коллегиясы арыз ээсинин даттануусу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт деген негиздүү тыянакка келген деп эсептейт жана тиешелүү түрдө анын 2023-жылдын 26-январындагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Сейитгазы Асанбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн Марат Бакаевич Султаналиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-январындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

**ПОСТАНОВЛЕНИЯ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., рассмотрел в судебном заседании жалобу Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Султаналиева М.Б., Усенбаева С.А., представляющих интересы Дооталиевой А.А., Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 6 июля 2022 года поступило обращение Султаналиева М.Б., Усенбаева С.А., представляющих интересы Дооталиевой А.А. о проверке соответствия пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики части 4 статьи 100, части 1 статьи 101 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства, 13 сентября 2016 года старшим следователем Управления по расследованию особо важных дел Главного следственного управления Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Мусаевым М.А. было вынесено постановление о прекращении уголовного дела в отношении Дооталиевой А.А. за отсутствием в ее действиях состава преступления, предусмотренного частями 1, 2, 4 статьи 166 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (в редакции от 1 октября 1997 года).

Потерпевший по данному делу Бекбоев Б.С. обратился в Первомайский районный суд города Бишкек с жалобой на постановление следователя Мусаева М.А. о прекращении уголовного дела. Рассмотрев жалобу, суд пришел к выводу о том, что данное постановление принято в соответствии с требованиями Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее - УПК) и оснований для его отмены не имеется.

В последующем, Бишкекским городским судом и Верховным судом Кыргызской Республики данное решение Первомайского районного суда было оставлено в силе.

Заявители считали, что законность постановления о прекращении уголовного дела, вынесенного Мусаевым М.А., была закреплена решениями всех трех судебных инстанций, с того момента, дальнейшее возобновление следствия и проведение необходимых следственных действий в рамках данного уголовного дела могло быть возможным лишь в случае отмены вышеуказанных судебных решений. То есть, любые действия по возобновлению и дальнейшему расследованию уголовного дела противоречат части 4 статьи 100 и части 1 статьи 101 Конституции, устанавливающих, что отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляется судом в установленном законом порядке; вступившие в законную силу решения судов Кыргызской Республики обязательны для всех государственных органов, органов местного самоуправления, юридических лиц, общественных объединений, должностных и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

Однако, как отмечали авторы обращения, несмотря на наличие неотмененных судебных решений о законности прекращения следователем Мусаевым М.А. уголовного дела, органами прокуратуры был вынесен ряд необоснованных и незаконных процессуальных решений по возобновлению следствия и, при этом, исследовались события и факты, по которым деянию Дооталиевой А.А. уже была дана юридическая оценка в ходе следствия, что нашло свое отражение и в обозначенных выше судебных решениях.

Султаналиев М.Б. и Усенбаев С.А. утверждали, что действия прокуратуры по возобновлению следствия в отношении Дооталиевой А.А. привели к тому, что события двенадцатилетней давности и на сегодняшний день являются предметом судебного разбирательства в суде первой инстанции. Это стало возможным на основании оспариваемых норм УПК, в соответствии с которыми, прокурор в ходе уголовного судопроизводства уполномочен отменять незаконные и необоснованные решения следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора, и при отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела производство по прекращенному делу возобновляется постановлением прокурора.

По мнению заявителей, произвольное многократное возобновление прекращенного уголовного дела при наличии неотмененных судебных решений, признавших законность его прекращения, создает для Дооталиевой А.А. постоянную угрозу необоснованного и незаконного уголовного преследования и тем самым нарушает ее конституционное право на судебную защиту, гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции.

С учетом изложенного, субъекты обращения просили признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции, в той мере, в какой не регламентируют процедуру отмены прокурором решений следователя, руководителя следственного подразделения, нижестоящего прокурора о прекращении уголовного дела и о его возобновлении при наличии неотмененных судебных актов, признавших законность и обоснованность решений следователя.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года было отказано в принятии обращения Султаналиева М.Б., Усенбаева С.А., представляющих интересы Дооталиевой А.А.

В определении было отмечено, что в соответствии с частью 3 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики каждый вправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией. Тем самым, обеспечивая высокую степень доступности к конституционному правосудию граждан Кыргызской Республики и иных физических и юридических лиц, Основной Закон страны, тем не менее, очерчивает их пределы, устанавливая условие, при которых эти субъекты вправе обратиться в орган конституционного контроля с запросом о конституционности законов и других нормативных правовых актов. Суть этого условия заключается в прямом (конкретном) или возможном (абстрактном) затрагивании оспариваемой нормой прав и свобод человека и гражданина, предусмотренных разделом вторым Конституции.

В свою очередь, конституционный Закон «О Конституционном суде Кыргызской Республики», определяя субъектов обращения по вопросам конституционного судопроизводства (статья 19), установил исчерпывающий перечень лиц, в прерогативу которых входит право на обращение в Конституционный суд по вопросам конституционного контроля.

Так, пунктом 1 части 1 статьи 19 указанного конституционного Закона установлено, что право на обращение в Конституционный суд принадлежит в том числе физическому (физическим) или юридическому (юридическим) лицу, если оно считает, что законами и иными нормативными правовыми актами нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией.

Соответственно, право на обращение в Конституционный суд Кыргызской Республики у физических и юридических лиц возникает лишь в том случае, если имели или могут иметь место нарушения прав и свобод человека и гражданина, установленные Конституцией.

Кроме того, правовая оценка аргументов, изложенных в обращении допустима лишь в рамках требований, изложенных в резолютивной части ходатайства заявителя. Требование заявителей, изложенное в резолютивной части обращения, основывается не на нарушении признаваемых Основным Законом прав и свобод человека и гражданина, а на противоречии оспариваемых норм части 4 статьи 100, части 1 статьи 101 Конституции, устанавливающих порядок отмены, изменения или приостановления судебного решения, его обязательности.

Следовательно, ссылка заявителей на вышеназванные нормы Конституции и их позиция по поставленному вопросу выходила за пределы их прав, предоставленных им Конституцией Кыргызской Республики (часть 3 статьи 97) и конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» (пункт 1 части 1 статьи 19).

Кроме того, коллегия судей также отметила, что в представленном обращении в обоснование их позиции не приведено каких-либо аргументов правового характера, свидетельствующих о наличии неопределенности в вопросе соответствия оспариваемых норм УПК положениям Основного Закона, которые явились бы неперенным условием рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

Требования авторов обращения были подкреплены лишь доводами, связанными с правоприменительной практикой, и требовали исследования фактических обстоятельств дела, соответственно их решение относилось к компетенции судов общей юрисдикции.

На основании пунктов 1, 2 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» коллегия судей отказала в принятии обращения к производству, ввиду несоответствия обращения по форме и содержанию требованиям конституционного Закона, а также, в той связи, что оно исходило от ненадлежащего органа или лица (субъекта).

Не согласившись с определением коллегии судей, Султаналиев М.Б., Усенбаев С.А., действующие в интересах Дооталиевой А.А. 14 декабря 2022 года обратились с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявители считают отказ коллегии судей в принятии их ходатайства к производству необоснованным и подлежащим отмене по следующим основаниям.

Султаналиев М.Б., Усенбаев С.А. в своей жалобе указывают, что вывод коллегии о том, что право на обращение в Конституционный суд Кыргызской Республики у физических и юридических лиц возникает лишь в том случае, если имели или могут иметь место нарушения прав и свобод человека и гражданина, установленные Конституцией, является ошибочным. При этом утверждая, что часть 3 статьи 97 Конституции, пункт 1 части 1 статьи 19 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» определяет не возникновение данного права, а его принадлежность физическому или юридическому лицу, в случае если оно считает, что законами и иными нормативными правовыми актами нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией.

Далее авторы жалобы выражают несогласие с выводом коллегии судей о том, что правовая оценка аргументов, изложенных в обращении допустима лишь в рамках требований, указанных в резолютивной части ходатайства заявителя, ввиду отсутствия ссылки коллегии судей на соответствующую норму статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», устанавливающую общие требования к обращению.

Заявители также отмечают, что не согласны с выводом коллегии о том, что не были приведены какие-либо аргументы правового характера, а требования подкреплены лишь доводами, связанными с правоприменительной практикой и считают, что ввиду того, что правоприменительная

практика не может быть предметом рассмотрения Конституционного суда, нормативные правовые акты, должны характеризоваться ясностью, точностью и не могут подвергаться двоякому толкованию. В противном случае, нормативный правовой акт, создающий коллизию, приводит к нарушению прав и свободы человека и гражданина, что противоречит нормам Конституции.

Султаналиев М.Б., Усенбаев С.А. полагают, что в их конкретном случае затрагивается проблема произвольного многократного возобновления прекращенного уголовного дела по одним и тем же основаниям, в том числе при наличии неотмененных судебных решений, признавших законность решения следователя о прекращении уголовного дела в отношении Дооталиевой А.А., что создает для нее угрозу необоснованного и незаконного уголовного преследования. Тем самым нарушается ее право на судебную защиту, гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции.

Авторы жалобы считают определение коллегии судей об отказе в принятии их ходатайства необоснованным и подлежащим отмене, поскольку, по их убеждению, ходатайство соответствует по форме и содержанию установленным требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики».

На основании изложенного, Султаналиев М.Б., Усенбаев С.А., действующие в интересах Дооталиевой А.А. просят отменить определение коллегии судей от 15 сентября 2022 года и принять их ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителей и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе усматривается неопределенность, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы Дооталиевой Аллы Аликовны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года.

2. Принять к производству ходатайство Султаналиева Марата Бакаевича, Усенбаева Саматбека Айтбаевича, представляющих интересы

11 января
2023 года
город Бишкек

№ 01-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

Дооталиевой Аллы Аликовны о проверке конституционности пункта 11 части 1 статьи 35, части 1 статьи 260 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Ашыркул уулу Кенжебека на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Оморкановой Г.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Ашыркул уулу Кенжебека на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству К. Ашыркул уулу, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 13 сентября 2022 года поступило ходатайство Ашыркул уулу К. о признании пункта 3 части 3 статьи 46, часть 1, второго абзаца части 2 статьи 47, пункта 3 части 3 статьи 52, частей 1,2 статьи 53 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» противоречащими части 2 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, статьям 111-112 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель считает часть 1 статьи 47 и часть 1 статьи 53 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления», устанавливающих назначение мэров городов республиканского и областного значения Президентом, а мэров городов районного значения и глав айыл окмоту акимом, противоречащими статьям 111-112 Конституции Кыргызской Республики. По мнению заявителя, оспариваемые нормативные акты противоречат принципу местного самоуправления, определяющего гарантированное Конституцией право и реальную возможность местных сообществ самостоятельно решать вопросы местного значения в своих интересах и под свою ответственность.

В качестве доводов своих требований Ашыркул уулу Кенжебек ссылается на статьи 2, 25-26 Пакта о гражданских и политических правах. Он также отмечает, что в оспариваемых нормах не учтены положения Декларации о принципах местного самоуправления в государствах-участниках Содружества Независимых Государств, предложенные постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств от 29 октября 1994 года «О принципах местного самоуправления в государствах-участниках Содружества».

На основании вышеизложенного субъект обращения просит признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 ходатайство принято к производству, за исключением части о проверке соответствия оспариваемых норм статьям 111-112 Конституции.

Заявитель отметил, что в указанном определении коллегии судей было отмечено о том, что оспариваемые положения части 1, второго абзаца части 2 статьи 47, части 1, 2 статьи 53 Закона «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» определяют порядок назначения мэра и главы айыл окмоту, полномочия Президента и главы районной государственной администрации по этому вопросу. А статьями 111-112 Конституции определены основы местного самоуправления, принципы взаимодействия, структура местного самоуправления и не содержат нормативных положений, касающихся прав и свобод человека и гражданина.

Не согласившись с определением коллегии судей от 5 октября 2022 года, Ашыркул уулу К. 30 декабря 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В своей жалобе заявитель повторно приводит доводы, изложенные в первоначальном обращении, и ссылается на статьи 2 и 4, часть 1 статьи 37 Конституции в качестве их обоснования.

На основании вышеизложенного Ашыркул уулу К. просит отменить соответствующую часть определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2022 года и принять ходатайство к производству в полном объеме.

Конституционный суд Кыргызской Республики обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии к производству его обращения в соответствующей части, приходит к следующему выводу.

Ашыркул уулу К. в своем ходатайстве не привел аргументов, направленных на отмену обжалуемого определения обусловленных выводами коллегии судей.

Конституционный суд Кыргызской Республики в порядке пересмотра определения об отказе в принятии обращения к судебному производству отмечает, что правовая оценка выводов коллегии судей может быть осуществлена только в рамках предъявленных требований, приведенных в первоначальном обращении и доводах, опровергающих выводы судебной коллегии.

Правовая сущность конституционного контроля заключается в проверке их соответствия требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных доводов правового характера, однозначно свидетельствующих о сомнениях в конституционности нормативных правовых актов или их части.

И заявитель изначально не привел ни в своем ходатайстве, ни в своей жалобе на определение коллегии судей никаких аргументов правового характера, ограничившись лишь указанием на ряд положений Конституции. Это нельзя рассматривать как правовые аргументы, ставящие под сомнение конституционность оспариваемой нормы и ясно показывающие системную связь между оспариваемым нормативным актом и положениями Конституции.

Конституционный суд считает, что отказав в принятии к производству нормативных положений части 1, второго абзаца части 2 статьи 47, части 1, 2 статьи 53 в части соответствия статьям 111, 112 Конституции, выводы определения коллегии судей о том, что в вышеперечисленных статьях Конституции определены основы местного самоуправления, принципы взаимодействия, структура, а нормативных положений, связанных с правами, свободами человека и гражданина не содержится, считает правильным и обоснованным.

Кроме того, требование субъекта обращения о проверке соответствия оспариваемых норм, регламентирующих работу и вопросы компетенции органов местного самоуправления статьям 111 и 112 Конституции, выходит за рамки его прав, поскольку его требования по сути подразумевают необходимость разрешения оспаривания компетенций между ветвями власти.

Следовательно, в соответствии со статьей 23 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» правом на обращение о разрешении спора о компетенции между ветвями государственной власти обладают Президент, Жогорку Кенеш, фракции Жогорку Кенеша, депутатские группы, Кабинет Министров, Верховный суд и органы местного самоуправления, которые могут вносить представления только в части, касающейся их компетенции

Заявитель не принадлежит к числу субъектов, имеющих право ставить вопрос о проверке соответствия оспариваемых норм конституционным нормам, регулирующим пределы полномочий органов местного самоуправления.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены соответствующей части определения коллегии судей от 5 октября 2022 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Ашыркул уулу Кенжебека на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 октября 2023 года оставить без удовлетворения.

8-февраля
2023 года
город Бишкек

№ 02-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**по жалобе Исакова Жаныбека Муратбековича
на определение коллегии судей Конституционно-
ного суда Кыргызской Республики от 29 дека-
бря 2022 года**

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Исакова Жаныбека Муратбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Исакова Ж.М., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 12 декабря 2022 года поступило ходатайство Исакова Ж.М. о проверке соответствия частей 1 и 2 статьи 23 Закона Кыргызской Республики «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности» части 2 статьи 63 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства, согласно положениям частей 1 и 2 статьи 23 Закона «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности», Министерство юстиции осуществляет ведение государственного реестра адвокатов, содержащий в себе данные адвокатов (фамилию, имя, отчество, адрес, дату выдачи лицензии, номер лицензии, дату вступления в Адвокатуру, наименование и юридический адрес адвокатского учреждения, образец печати) и размещает его в электронном виде на своем официальном сайте.

По мнению субъекта обращения, государственный реестр адвокатов содержит информацию персонального характера, которая, вопреки установленному законом порядку, размещается Министерством юстиции на своем сайте без согласия адвокатов.

Исаков Ж.М. считает, что открытый доступ к Государственному реестру адвокатов не гарантирует выполнение требования части 2 статьи 63 Конституции, устанавливающего защиту персональных данных каждого. В данной ситуации персональные данные субъекта не могут быть защищены в полной мере, поскольку заинтересованные лица могут свободно получить доступ к ним через официальный сайт Министерства юстиции.

Заявитель, будучи адвокатом, неоднократно обращался в Государственное агентство по защите персональных данных при Кабинете Министров Кыргызской Республики с адвокатским запросом о разъяснении ряда норм Закона Кыргызской Республики «Об информации персонального характера».

В свою очередь, Государственное агентство по защите персональных данных при Кабинете Министров сообщило, что Закон «Об информации персонального характера» распространяет свое действие на деятельность Министерства юстиции по ведению им государственного реестра адвокатов; публичность и доступность реестра адвокатов, а также перечень собираемых персональных данных закреплён нормативно с определением уполномоченного органа по ведению такого реестра Министерства юстиции; данные в государственном реестре адвокатов об адвокате, позволяющие его идентифицировать, являются персональными данными; государственный реестр адвокатов относится к общедоступным массивам персональных данных; наличие согласия адвоката для включения его персональных данных в государственный реестр адвокатов не требуется, поскольку Министерство юстиции ведет такую работу в рамках своей компетенции, установленной законодательством Кыргызской Республики.

На обращение Исакова Ж.М. об исключении его персональных данных из государственного реестра адвокатов Министерство юстиции отказало в удовлетворении его просьбы, указав, что государственный реестр адвокатов ведется в соответствии с требованиями Закона «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности».

Исаков Ж.М. также отмечал, что включение в реестр персональных данных без письменного на то согласия субъекта, отсутствие законных способов и механизмов защиты персональных данных и их исключения из общедоступного массива персональных данных, то есть государственного реестра адвокатов, обусловленные требованиями частей 1 и 2 статьи 23 Закона «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности», противоречат требованиям части 2 статьи 7 Закона «Об информации персонального характера», устанавливающим обязательность получения письменного согласия субъекта персональных данных для включения в общедоступный массив персональных данных.

С учётом изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2022 года было отказано в принятии к производству обращения Исакова Ж.М.

В определении было отмечено, что согласно части 2 статьи 63 Конституции, государство гарантирует каждому защиту персональных данных; доступ к персональным данным граждан, их получение осуществляется только в предусмотренных законом случаях. Закон Кыргызской Республики «Об информации персонального характера» вытекает из предусмотренной Конституцией гарантии защиты персональных данных граждан и направлен на правовое регулирование работы с персональными данными в целях обеспечения защиты прав и свобод человека и гражданина, связанных со сбором, обработкой и использованием персональных данных.

Положения отмеченного Закона позволяют держателям (обладателям) массива персональных данных работать с ними, если такая необходимость вытекает из их компетенции, установленной законодательством Кыргызской Республики (статья 5). При общем правиле необходимости согласия субъекта для установления режима общедоступности информации о его персональных данных, Закон предусматривает исключение из этого правила, когда общедоступная информация с персональными данными по закону носит публичный характер (часть 5 статьи 6).

В свою очередь, адвокатская деятельность обладает публично-значимым характером, обусловленного, прежде всего, возложением на адвокатов обязанности государства по предоставлению квалифицированной юридической помощи социально уязвимым группам населения. Государство, учитывая публичную значимость оказания квалифицированной юридической помощи, обязано устанавливать определенные профессиональные и иные требования к адвокатам, а также определять необходимые условия допуска тех или иных лиц к профессиональной адвокатской деятельности, поскольку от качества оказываемой ими юридической помощи зависит эффективность защиты прав и свобод человека и гражданина. В силу особенностей своих услуг, адвокат является особым субъектом, на которого законом возлагается конституционно значимая функция (Решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 11 марта 2015 года и от 14 февраля 2018 года).

На основании указанных выше выводов коллегия судей не нашла неопределённости в вопросе о том – соответствуют ли оспариваемые нормы требованиям Конституции, что, в свою очередь, явилось основанием для отказа в принятии обращения к конституционному судопроизводству.

Не согласившись с определением коллегии судей, Исаков Ж.М. 12 января 2023 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель считает отказ коллегии судей в принятии его ходатайства к производству незаконным и необоснованным, подлежащим отмене по следующим причинам.

По мнению Исакова Ж.М., коллегия судей отказала в принятии его обращения по причине несоответствия по форме и содержанию в соответствии с требованиями статей 27 и 28 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» несмотря на то, что им были приведены достаточно аргументированные доводы о наличии правовой неопределенности в оспариваемой норме Закона.

Кроме того, Исаков Ж.М. считает доводы коллегии, подкрепленные правовыми позициями органа конституционного контроля, несостоятельными, поскольку предметом ходатайства, являлся вопрос защиты персональных данных, а не специфика адвокатской деятельности.

На основании изложенного, субъект обращения просит отменить определение коллегии судей от 29 декабря 2022 года, принять его ходатайство к конституционному судопроизводству, а также рассмотреть представленную жалобу с его участием.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Коллегия судей, разрешая вопрос о допустимости обращения к конституционному судопроизводству, не давала оценку конституционности оспариваемых норм Закона «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности», а, исходя из смысла и содержания данного закона, с учетом правовых позиций, изложенных в решениях органа конституционного контроля от 11 марта 2015 года и от 14 февраля 2018 года по вопросам адвокатской деятельности, указала, что приведенные аргументы касательно положений оспариваемых норм, позволяющие Министерству юстиции предоставлять свободный доступ к персональным данным адвокатов, находящихся в государственном реестре адвокатов без получения их согласия, не содержат противоречий с нормами Конституции.

Вместе с тем, Конституционный суд считает, что ходатайство Исакова Ж.М. о проверке соответствия частей 1 и 2 статьи 23 Закона «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности» части 2 статьи 63 Конституции, соответствует формальным требованиям, предъявляемым статьей 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» поскольку в поставленном вопросе усматривается правовая неопределённость, что является достаточным основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Исакова Жаныбека Муратбековича об отмене определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2022 года.

2. Принять к производству ходатайство Исакова Жаныбека Муратбековича о проверке конституционности частей 1 и 2 статьи 23 Закона Кыргызской Республики «Об Адвокатуре Кыргызской Республики и адвокатской деятельности».

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 февраля 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 февраля 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У., выслушав информацию судьи Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 9 января 2023 года поступило ходатайство Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У. о проверке соответствия пункта 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее - ГПК) частям 1, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из содержания ходатайства, гражданка К.М.О. (в редакции автора обращения) обратилась в Аламудунский районный суд Чуйской области с иском о признании недействительным договора купли-продажи земельного участка и признании его совместной собственностью супругов, а также о разделе имущества. В этой связи заявительницей была уплачена предварительная государственная пошлина в сумме 60 911 (шестьдесят тысяч девятьсот одиннадцать) сомов.

13 июля 2022 года определением Аламудунского районного суда Чуйской области вышеуказанное исковое заявление было оставлено без рассмотрения на основании пункта 6 статьи 222 ГПК, согласно которому, суд такое решение принимает, если истец, не просивший о разбирательстве дела в его отсутствие, не явился в суд по вызову, а ответчик не требует разбирательства дела по существу. Как отмечают субъекты обращения, поводом к вынесению судом отмеченного решения послужило опоздание представителя истца на судебный процесс на несколько минут.

Не согласившись с определением суда, представитель истца Омуркул уулу У. обратился в тот же суд с ходатайством об его отмене, в чем ему было отказано определением от 23 августа 2022 года. Чуйский областной суд также отказал в удовлетворении частной жалобы на указанное определение.

Рыскулова А.Р., Омуркул уулу У. отмечают, что сторона истца не пропустила ни одного процесса и не опаздывала на заседания суда, кроме случая опоздания на 15 минут 13 июля 2022 года, что послужило основанием для оставления заявления без рассмотрения. Тогда как ответчики систематически опаздывали или вовсе не являлись на заседания суда.

По мнению заявителей, вышеуказанные факты свидетельствуют о том, что применение оспариваемой нормы противоречит принципам и задачам как ГПК, так и Конституции.

Субъекты обращения считают, что оспариваемая норма ограничивает право на судебную защиту истца, поскольку суд может оставить иск без рассмотрения, если истец один раз не явится на судебное заседание. По их мнению, такое положение дел является дискриминирующим по правовому статусу, так как распространяется только в отношении истца.

Как указывают заявители, логика законодателя при принятии оспариваемой нормы была в недопущении волокиты дела, однако на самом деле, эта норма еще больше затягивает рассмотрение дела в случае обжалования определения суда об оставлении заявления без рассмотрения, что является не справедливым и неоправданным.

Заявители в своем ходатайстве в качестве аргументов приводят нормы ГПК, определяющие порядок судопроизводства по гражданским делам, цели гражданского судопроизводства, закрепляющие право заинтересованных лиц на обращения в суд за защитой своих нарушенных или оспариваемых прав, свобод и охраняемых законом интересов, принцип равенства всех перед законом и судом (пункт 1 статьи 1, статьи 3, 4, 7). Ими также перечислены нормы Конституции, предусматривающие запрет на ограничение прав и свобод человека и гражданина, дискриминацию, принятие законов, отменяющих или умаляющих права и свободы человека, гарантии судебной защиты (части 1, 5 статьи 23, части 1, 2 статьи 24, статья 55, части 1, 2 статьи 56, части 1, 2 статьи 61).

Авторы обращения также ссылаются на целый ряд решений органа конституционного контроля Кыргызской Республики, в которых изложены его правовые позиции относительно отдельных конституционных положений (решения от 16 ноября 2013 года, 30 апреля, 7 октября, 3 декабря 2014 года, 11 мая, 16 ноября 2016 года, 17 февраля, 22 февраля, 19 апреля 2017 года, 14 февраля, 19 сентября 2018 года, 16 января 2019 года, 16 сентября, 23 декабря 2020 года, 17 февраля, 17 марта 2021 года).

Кроме того, субъектами обращения приводятся нормативные положения статей 8 и 29 Всеобщей декларации прав человека, подпункта «а» пункта 2 части 3 статьи 2, части 1 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах, которые гласят, что каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах

компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему Конституцией или законом. При осуществлении своих прав и свобод каждый человек должен подвергаться только таким ограничениям, какие установлены законом исключительно с целью обеспечения должного признания и уважения прав и свобод других и удовлетворения справедливых требований морали, общественного порядка и общего благосостояния в демократическом обществе.

С учетом изложенного, заявители просили признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 февраля 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У.

В определении было отмечено, что согласно части 3 статьи 97 Конституции, каждый вправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Основным Законом.

В силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их неконституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, вызывающих сомнения в их конституционности.

В соответствии с требованиями пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. При этом, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Как отметила коллегия судей, указанное требование означает, что доводы заявителя должны носить не фактологический, а правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако, по мнению коллегии судей, в представленном обращении заявителя не привели в обоснование своей позиции какие-либо аргументы правового характера, свидетельствующие о наличии неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемых норм Конституции, которые явились бы непременным условием рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства. Требования субъектов обращения подкреплены лишь изложением конкретного случая из правоприменительной практики судов общей юрисдикции, нуждающегося в исследовании фактических обстоятельств, который не может расцениваться как довод правового характера.

При этом, согласно частям 3 и 4 статьи 223 ГПК, суд по ходатайству истца или ответчика отменяет свое определение об оставлении заявления без рассмотрения по основаниям, указанным в пунктах 5 и 6 статьи

статьи 222 ГПК, если стороны представят доказательства, подтверждающие уважительность причин неявки их в судебное заседание и невозможности сообщения о них суду. На определение суда об отказе в удовлетворении такого ходатайства может быть подана частная жалоба (представление).

Следовательно, регулятивное действие оспариваемой нормы не может расцениваться как ограничение права на судебную защиту и дискриминация истца, поскольку вышеуказанными нормами ГПК предусмотрен механизм оперативного обжалования определения суда об оставлении заявления без рассмотрения, что соответствует достижению цели оспариваемой нормы относительно разумности сроков рассмотрения дела.

Таким образом, коллегия судей не усмотрела неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемого положения нормам Конституции.

Не согласившись с определением коллегии судей, Рыскулова А.Р., Омуркул уулу У. 17 февраля 2023 года обратились с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявители считают, что отказ коллегии судей в принятии их ходатайства к производству является необоснованным и подлежащим отмене по следующим основаниям.

Рыскулова А.Р., Омуркул уулу У. в своей жалобе особо подчеркивают дискриминационный характер оспариваемой нормы по отношению к истцу, а также указывают, что предусмотренные ГПК механизмы оперативного обжалования определения суда об оставлении заявления без рассмотрения направлены на восстановление права, которое нарушено действием оспариваемого им дискриминационного нормативного положения ГПК. По мнению заявителей, наличие указанного механизма обжалования не отменяет саму дискриминационную норму и не восстанавливает нарушенные конституционные права и принципы, которая к тому же еще больше увеличивает волокиту дела.

В остальной части жалобы, заявители приводят доводы, аналогичные доводам, изложенным в своём первоначальном ходатайстве.

На основании изложенного, Рыскулова А.Р., Омуркул уулу У. просят отменить определение коллегии судей от 3 февраля 2023 года и принять их ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителей и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе усматривается неопределенность, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

15 марта
2023 года
город Бишкек

№ 04-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 февраля 2023 года.

2. Принять к производству ходатайство Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана о проверке конституционности пункта 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по жалобе Абдыкеримова Кубанычбека Матишовича, представляющего интересы Маматкановой Айгерим Сулкайнаровны, Акматова Элдияра Байбараковича и Тангатаровой Авазхан Абдуллаевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Абдыкеримова Кубанычбека Матишовича, представляющего интересы Маматкановой Айгерим Сулкайнаровны, Акматова Элдияра Байбараковича и Тангатаровой Авазхан Абдуллаевны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Абдыкеримова К.М., представляющего интересы Маматкановой А.С., Акматова Э.Б. и Тангатаровой А.А., выслушав информацию судьи Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

23 января 2023 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Абдыкеримова К.М., представляющего интересы Маматкановой А.С., Акматова Э.Б. и Тангатаровой А.А., о проверке соответствия частей 2, 3 и 4 статьи 48 Жилищного кодекса Кыргызской Республики части 1 статьи 24, части 1 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики.

По мнению Абдыкеримова К.М., оспариваемые нормы содержат правовую неопределенность, которая выражается в возможности выселения по решению суда лица вместе с проживающими лицами из жилого помещения, относящегося к частному жилищному фонду. Тогда как в соответствии с частями 3, 4 статьи 48 обозначенного Кодекса допускается выселение из частного жилищного фонда только в случае, если жилому помещению грозит обвал и, если оно не пригодно для проживания в результате действий непреодолимой силы с предоставлением другого равноценного жилого помещения или жилого помещения передвижного жилищного фонда.

Заявитель полагает, что в судах общей юрисдикции сложилась ошибочная правоприменительная практика и выселение из частного жилища производится даже тогда, когда ему не грозит обвал или иная непригодность для проживания. Более того, Верховный суд Кыргызской Республики поддерживает эту практику местных судов.

В этой связи субъект обращения отмечал, что статьей 45 Конституции каждому гарантируется право на жилище. Никто не может быть произвольно лишен жилища. Государственные органы и органы местного самоуправления поощряют жилищное строительство, создают условия для реализации права на жилище. Малоимущим и иным нуждающимся лицам предоставляется жилье из государственных, муниципальных и других фондов либо в социальных учреждениях на основаниях и в порядке, предусмотренном законом.

Таким образом, как полагает заявитель, нарушаются конституционные права на жилище и судебную защиту (статьи 45, 61). Он также считает, что сторонам должна быть предоставлена возможность равного осуществления процессуальных прав и обязанностей согласно принципу состязательности в судебном разбирательстве, гарантированному Конституцией (статья 100).

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Абдыкеримова К.М., представляющего интересы Маматкановой А.С., Акматаова Э.Б. и Тангатаровой А.А.

В определении было отмечено, что согласно требованиям пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Другими словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемых им норм.

Однако в представленном обращении доводы заявителя о неконституционности оспариваемых норм строятся на неправильном применении норм материального и процессуального права судами общей юрисдикции по искам, затрагивающим его интересы, т.е. на субъективных предположениях о несовершенстве судебной, сугубо правоприменительной практики. Заявителем не приведены конкретные правовые основания каким образом оспариваемые им нормы нарушают гарантированные Конституцией права и свободы, законные интересы граждан применительно к вопросу о владении, пользовании и распоряжении собственным имуществом, в частности, жилищем. То есть, требования автора обращения были подкреплены лишь доводами, связанными с правоприменительной практикой, и нуждались в исследовании фактических обстоятельств дела, соответственно их решение относилось к компетенции судов общей юрисдикции.

На основании пунктов 1, 2 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» коллегия судей отказала в принятии обращения к производству ввиду несоответствия обращения по форме и содержанию требованиям указанного конституционного Закона.

Не согласившись с определением коллегии судей, Абдыкеримов К.М., представляющий интересы Маматкановой А.С., Акматова Э.Б. и Тангатаровой А.А., 28 февраля 2023 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Абдыкеримов К.М., обжалуя определение коллегии судей, не приводит аргументов, обусловленных выводами коллегии судей и направленных на его отмену. В обоснование своей позиции он повторно приводит доводы, изложенные им в первоначальном обращении и акцентирует внимание на том, что суды при вынесении решения о выселении, руководствовались статьями 222 и 289 Гражданского кодекса.

Определение коллегии судей Конституционного суда по вопросу принятия или отказа в принятии обращения к производству носит сугубо процессуальный характер. В связи с чем, Конституционный суд дает правовую оценку выводам коллегии судей в порядке пересмотра такого определения лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предусмотрены общие требования к форме и содержанию обращения. Одним из ключевых требований к содержанию обращения является наличие позиции обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции (пункт 9 части 4 статьи 27).

Конституционный суд отмечает, что заявитель не привел убедительных доводов, раскрывающих нарушение права на жилище при выселении из жилого помещения без предоставления другого равноценного жилья.

Конституционная гарантия запрета на произвольное лишение жилища предполагает создание законодателем таких условий, при которых только лишь собственнику жилища гарантируется недопустимость произвольного лишения его жилища, возможность беспрепятственного осуществления прав по владению, пользованию и распоряжению им.

Исходя же из приложенных к обращению Абдыкеримова К.М. материалов, следует, что в случае с его подзащитными речь идет о их выселении из незаконно занимаемого жилого помещения согласно исковому заявлению владельца этого помещения. Доводы же заявителя о том, что суды в своей правоприменительной практике необоснованно применяют нормы, предусмотренные частями 2, 3, 4 статьи 48 Жилищного кодекса, статьями 222, 289 Гражданского кодекса не подкреплены ни правовыми, ни фактическими аргументами.

Заявитель в своем обращении также не приводит конкретных обоснований, раскрывающих правовую проблему, вследствие которой нарушается принцип состязательности и равноправия сторон, предусмотренный частью 3 статьи 100 Конституции.

Право на судебную защиту подразумевает предоставление посредством законодательных мер возможности всякому заинтересованному лицу обратиться в суд в целях защиты нарушенного или оспоренного права, или охраняемого законом интереса. В контексте данного обращения, конституционное установление права на судебную защиту обеспечивается частью 2 статьи 48 Жилищного кодекса.

Согласно пункту 6 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», в обращении заявитель должен привести доказательства, подтверждающие изложенные в нем факты, свидетельствующие об указанных им обстоятельствах. Следовательно, они не могут расцениваться как правовые аргументы, указывающие на наличие неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемых норм Конституции.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики считает, что коллегия судей пришла к обоснованному выводу о несоответствии обращения заявителя требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию, и, соответственно, не находит оснований для отмены ее определения от 17 февраля 2023 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Абдыкеримова Кубанычбека Матишовича, представляющего интересы Маматкановой Айгерим Сулкайнаровны, Акматова Элдияра Байбараковича и Тангатаровой Авазхан Абдуллаевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2023 года оставить без удовлетворения.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 февраля 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т. рассмотрел в судебном заседании жалобу постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 января 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе Молдобаева А.Т., и материалы по представлению парламентской фракции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики «Бутун Кыргызстан», выслушав информацию судьи Айдарбековой Ч.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

25 января 2023 года в Конституционный суд поступило представление парламентской фракции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики «Бутун Кыргызстан» (далее – парламентская фракция) о проверке соответствия указов Президента Кыргызской Республики «О созыве Народного курултая» от 15 августа 2022 года №284 и «О внесении изменений в некоторые решения Президента Кыргызской Республики по вопросам проведения Народного Курултая» от 28 сентября 2022 года №328 статье 4, части 2 статьи 7 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из представления, субъект обращения считает, что определение организации и порядка работы Народного Курултая указом Президента, вопреки положениям части 2 статьи 7 Конституции, предусматривающей регулирование деятельности этого общественно-представительного органа конституционным законом, противоречит Конституции. Оспариваемые указы Президента, по мнению субъекта обращения, являются вмешательством в закрепленную Конституцией систему разделения властей, и ставит под сомнение реализацию конституционных установок, гарантирующих народу Кыргызстана подлинный доступ к управлению делами государства и общества.

Представление парламентской фракции было принято к производству определением коллегии судей Конституционного суда от 14 февраля 2023 года.

1 марта 2023 года на данное определение в Конституционный суд поступила жалоба от постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Молдобаева А.Т.

Он полагает, что оспариваемые указы Президента не могут быть предметом конституционного судопроизводства, поскольку они не обладают признаками нормативных правовых актов, определенных статьей 2 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» в той части, что они не направлены на урегулирование каких-либо правоотношений, не рассчитаны на неопределенный круг лиц и неоднократное применение.

По мнению автора жалобы, принятие к производству Конституционного суда представления парламентской фракции о проверке конституционности оспариваемых указов, регулирующих проведение уже состоявшегося мероприятия, не согласуется с задачами органа конституционного контроля, который в соответствии с частями 1, 2 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» устанавливает и решает исключительно вопросы права. Молдобаев А.Т. считает, что Президент Кыргызской Республики, являясь главой государства, в целях обеспечения единства народа и государственной власти издал указ «О созыве Народного Курултая», обозначив необходимость его проведения до законодательного урегулирования статуса общественно-представительного собрания. Президентом Кыргызской Республики был инициирован проект конституционного Закона «О Народном Курултае», который все еще не принят Жогорку Кенешем. Отсутствие законодательной регламентации порядка организации деятельности Народного Курултая не должно стать препятствием для его проведения, поскольку тем самым может быть ограничено право граждан на участие в управлении делами общества и государства, закрепленное в части 2 статьи 37 Основного Закона.

Автор жалобы отмечает, что законодательством Кыргызской Республики предусмотрены нормы, позволяющие проводить курултай. В соответствии со статьей 61 Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления» местные сообщества могут проводить курултай, сходы (собрания) и другие формы прямого волеизъявления для принятия решений по важнейшим вопросам местного значения, требующим обсуждения с членами сообщества.

По мнению Молдобаева А.Т., оставшийся в истории как «первый Народный Курултай» уже проведен, следовательно, признание оспариваемых указов соответствующими или противоречащими Конституции не повлечет за собой каких-либо последствий, а его результаты не могут быть признаны недействительными.

С учетом изложенного Молдобаев А.Т. просит отменить определение коллегии судей Конституционного суда от 14 февраля 2023 года.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы Молдобаева А.Т., изложенные в жалобе, и основания принятия обращения парламентской фракции к производству, приходит к следующим выводам.

В соответствии со статьей 71 Конституции Президент реализует свои полномочия посредством принятия указов и распоряжений, которые обязательны для исполнения на всей территории Кыргызской Республики.

В соответствие с правовой позицией, выраженной в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 января 2014 года, нормативный правовой акт – это письменный официальный документ, принятый (изданный) в определенной форме нормотворческим органом в пределах его компетенции и направленный на установление, изменение или отмену правовых норм. Существенными признаками, характеризующими нормативный правовой акт, являются: издание его в установленном порядке уполномоченным органом государственной власти, органом местного самоуправления или должностным лицом, наличие в нем правовых норм (правил поведения) обязательных для неопределенного круга лиц, рассчитанных на неоднократное применение, направленных на урегулирование общественных отношений либо на изменение или прекращение существующих правоотношений.

Учитывая изложенное, Конституционный суд отмечает, что Указ Президента от 15 августа 2022 года №284 имеет нормативный характер ввиду наличия в нем регулятивной составляющей, выраженной в установлении порядка организации и осуществления деятельности общественно-представительного собрания до законодательного урегулирования его правового статуса. Положения Указа Президента Кыргызской Республики от 28 сентября 2022 года №328 имеют аналогичный контекст, обусловленный внесением изменений в Положение о народном курултае представителей местного сообщества, утвержденного Указом Президента от 2 мая 2001 года №152 и во Временное положение о Народном Курултае, утвержденного Указом Президента Кыргызской Республики от 28 сентября 2022 года №328.

Таким образом, оспариваемые указы Президента Кыргызской Республики, имея нормативный характер, в соответствии с пунктом 2 части 2 статьи 97 Конституции и пункта 2 части 1 статьи 4 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» могут быть предметом конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 февраля 2023 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

судьи Конституционного суда Кыдырбаева Кырккелди Джумалиевича по мотивировочной части постановления Конституционного суда Кыргызской Республики от 30.03.2023 года «О рассмотрении жалобы постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 февраля 2023 года»

Суть особого мнения по мотивировочной части отмеченного выше постановления Конституционного суда заключается в нижеследующем.

25 января 2023 года в Конституционный суд поступило представление парламентской фракции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики «Бутун Кыргызстан» (далее – парламентская фракция) о проверке соответствия указов Президента Кыргызской Республики «О созыве Народного курултая» от 15 августа 2022 года №284 и «О внесении изменений в некоторые решения Президента Кыргызской Республики по вопросам проведения Народного Курултая» от 28 сентября 2022 года №328 статье 4, части 2 статьи 7 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из представления, субъект обращения считал, что определение организации и порядка работы Народного Курултая указом Президента, вопреки положениям части 2 статьи 7 Конституции, предусматривающей регулирование деятельности этого общественно-представительного органа конституционным законом, противоречит Конституции. Оспариваемые указы Президента, по мнению субъекта обращения, являются вмешательством в закрепленную Конституцией систему разделения властей и ставит под сомнение реализацию конституционных установок, гарантирующих народу Кыргызстана подлинный доступ к управлению делами государства и общества.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 14 февраля 2023 года представление парламентской фракции было принято к производству.

1 марта 2023 года в Конституционный суд обратился постоянный представитель Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Молдобаев А.Т. с жалобой на определение коллегии судей Конституционного суда от 14 февраля 2023 года.

Молдобаев А.Т. полагал, что оспариваемые указы Президента не могут быть предметом конституционного судопроизводства, поскольку они не обладают признаками нормативных правовых актов, определенных статьей 2 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» в той части, что они не направлены на урегулирование каких-либо правоотношений, не рассчитаны на неопределённый круг лиц и неоднократное применение.

Относительно указанных доводов Молдобаева А.Т. и их правового обоснования Конституционный суд в мотивировочной части постановления отмечает, что в соответствии со статьей 71 Конституции Президент реализует свои полномочия посредством принятия указов и распоряжений, которые обязательны для исполнения на всей территории Кыргызской Республики. Закон «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» относит указ Президента Кыргызской Республики к видам нормативных правовых актов (статья 4).

Однако в следующей части мотивировки Конституционный суд приводит позицию, полностью противоречащую выше обозначенным положениям, отметив, что указ Президента от 15 августа 2022 года №284 имеет нормативный характер ввиду наличия в нем регулятивной составляющей, выраженной в установлении порядка организации и осуществления деятельности общественно-представительного собрания до законодательного урегулирования его правового статуса.

Этим самым Конституционный суд признал, что обжалуемые Молдобаевым А.Т. указы Президента Кыргызской Республики носят лишь нормативный, а не нормативно-правовой характер, и по сути поддержал его доводы. Иначе говоря, Конституционный суд отождествил правовые категории «нормативный правовой акт» и «нормативный акт». Из такого понимания следует, что орган конституционного контроля, помимо круга

30 марта
2023 года
город Бишкек

№ 06-П

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ

установленных Конституцией полномочий (часть 2 статьи 97), разрешает не только дела о соответствии законов и иных нормативных правовых актов, но и собственно нормативных актов.

В заключительных положениях мотивировочной части рассматриваемого постановления Конституционный суд опять же, подчеркивая лишь нормативный, а не нормативно-правовой характер оспариваемых указов Президента Кыргызской Республики, в нарушение требований пункта 2 части 2 статьи 97 Конституции и пункта 2 части 1 статьи 4 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», делает противоречивый вывод, что эти указы могут быть предметом конституционного судопроизводства.

Судья

К.Дж. Кыдырбаев

13 апреля
2023 года
город Бишкек

№ 07-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Об утверждении «Информации Конституционного суда Кыргызской Республики о состоянии конституционной законности в Кыргызской Республике за 2022 год»

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего - Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. в целях эффективной организации деятельности и в соответствии с частью 2 статьи 4 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» постановляет:

1. Утвердить «Информацию Конституционного суда Кыргызской Республики о состоянии конституционной законности в Кыргызской Республике за 2022 год».

2. Опубликовать «Информацию Конституционного суда Кыргызской Республики о состоянии конституционной законности в Кыргызской Республике за 2022 год» в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики» для всеобщего сведения.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИНФОРМАЦИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

«О СОСТОЯНИИ КОНСТИТУЦИОННОЙ ЗАКОННОСТИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ЗА 2022 ГОД»

Конституционный суд Кыргызской Республики (далее – Конституционный суд) является высшим органом судебной власти, осуществляющим конституционный контроль посредством конституционного судопроизводства в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции Кыргызской Республики (далее - Конституция).

Конституционный суд независим от любой другой публичной власти и подчиняется только Конституции.

В соответствии с Конституцией Конституционный суд: 1) дает официальное толкование Конституции; 2) разрешает дела о соответствии

законов и иных нормативных правовых актов Конституции; 3) дает заключение о конституционности не вступивших в силу международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика; 4) разрешает споры о компетенции между ветвями государственной власти; 5) дает заключение к проекту закона об изменениях и дополнениях в Конституцию; 6) дает заключение о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения против Президента.

Свою деятельность Конституционный суд осуществляет в порядке, установленном конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и Регламентом Конституционного суда.

Будучи судебным органом, Конституционный суд исполняет свои полномочия только при поступлении обращений со стороны субъектов обращения, перечень которых установлен конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики».

По итогам рассмотрения принятых к производству обращений, Конституционный суд выносит решения и заключения, которые вступают в силу с момента их провозглашения. Они являются окончательными, обжалованию не подлежат, обязательны для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

Признание Конституционным судом законов и иных нормативных правовых актов или их положений неконституционными отменяет их действие на территории Кыргызской Республики. Вместе с этим отменяется действие и других нормативных правовых актов, основанных на этом законе или положении, признанных неконституционными, за исключением судебных решений.

При даче заключения Конституционным судом о не конституционности международных договоров, не вступивших в силу, они не подлежат введению в действие и применению.

Судебные акты, основанные на нормах законов и иных нормативных правовых актов, признанных неконституционными, пересматриваются судом в каждом конкретном случае по жалобам граждан, чьи права и свободы были затронуты.

Юридическая сила решения Конституционного суда о признании акта неконституционным не может быть преодолена повторным принятием этого же акта. Решение Конституционного суда действует непосредственно и не требует подтверждения другими государственными органами и должностными лицами.

До приведения в соответствие с решением Конституционного суда норм законов и иных нормативных правовых актов, ставших предметом его рассмотрения, непосредственно применяются Конституция и само решение Конституционного суда, имеющее нормативный характер.

Решения и заключения Конституционного суда публикуются в официальных изданиях органов государственной власти, в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики», а также на официальном сайте Конституционного суда.

Важное значение в достижении конституционной законности играет исполнение актов Конституционного суда. Порядок их исполнения определен конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики», законами «О нормативных правовых актах» и «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

В случае признания Конституционным судом закона, противоречащим Конституции полностью или частично, либо из решения Конституционного суда вытекает необходимость устранения пробела в правовом регулировании, Кабинет Министров не позднее трех месяцев с даты поступления решения Конституционного суда вносит в Жогорку Кенеш соответствующий проект закона, вытекающий из указанного решения. Такой проект закона может быть инициирован и депутатами Жогорку Кенеша либо иными субъектами законодательной инициативы. Указанные законопроекты подлежат рассмотрению Жогорку Кенешем без процедуры общественного обсуждения, во внеочередном порядке и могут рассмотрены одновременно в трех чтениях.

В случае, если подзаконный нормативный правовой акт признан решением Конституционного суда противоречащим Конституции полностью или частично, либо из решения Конституционного суда вытекает необходимость устранения пробела в правовом регулировании, органы государственной власти и органы местного самоуправления, чей акт стал предметом рассмотрения в суде, не позднее двух месяцев с даты поступления решения Конституционного суда принимают новый нормативный правовой акт либо вносят в него изменения.

Неисполнение, ненадлежащее исполнение либо воспрепятствование исполнению актов Конституционного суда, а также вмешательство в деятельность Конституционного суда влекут установленную законом ответственность.

В соответствии с конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд ежегодно анализирует исполнение принятых им актов и публикует такую информацию для всеобщего сведения. Исполнение актов Конституционного суда, как способ обеспечения конституционной законности, имеет важное значение для всей правовой системы и является важнейшим условием существования и развития Кыргызской Республики как демократического, правового государства, в котором гарантируются права и свободы человека и гражданина в соответствии с Конституцией.

Конституция имеет высшую юридическую силу, прямое действие и применяется на всей территории Кыргызской Республики. Законы и иные правовые акты, принимаемые в Кыргызской Республике, не должны противоречить Конституции. Органы государственной власти, органы местного самоуправления, должностные лица, граждане и их объединения обязаны соблюдать Конституцию.

Конституция имеет высшую юридическую силу, прямое действие и применяется на всей территории Кыргызской Республики. Законы и иные правовые акты, принимаемые в Кыргызской Республике, не должны противоречить Конституции. Органы государственной власти, органы местного самоуправления, должностные лица, граждане и их объединения обязаны соблюдать Конституцию.

Конституционный суд, как судебный орган конституционного контроля, реализует особые конституционно значимые функции, обеспечивающие наряду с деятельностью других органов государственной власти конституционную законность в Кыргызской Республике.

1. Краткий обзор поступивших обращений в Конституционный суд в 2022 году.

В 2022 году в Конституционный суд поступило 68 обращений, из которых только 10 были приняты к производству (15%). Большинство обращений в Конституционный суд подается гражданами (85%), небольшая доля обращений поступает от государственных органов (4%), юридических лиц (4%) и судей (4%).

По поступившим обращениям и жалобам Конституционным судом принято 10 решений и 11 постановлений, принятых по жалобам на определение коллегии судей Конституционного суда.

Из 10 принятых решений: 7 – признали оспариваемые нормативные правовые акты непротиворечащими Конституции; 3 - признали оспариваемые нормативные правовые акты противоречащими или частично противоречащими Конституции.

Высокий процент отказов Конституционного суда в приеме обращений к своему производству (85%) определяется уровнем подготовленности обращений, которые свидетельствуют о недостаточном уровне осведомленности граждан, юристов и представителей государственных органов о порядке обращения в орган конституционного контроля.

В этой связи перед всеми государственными органами, включая Конституционный суд, стоит важная задача продолжать повышать правовую культуру и информировать физических и юридических лиц об основах конституционализма в различных формах, включающих в себя проведение гостевых лекций с участием юристов; создание центров конституционализма в вузах; постоянное проведение школ конституционализма для различных категорий правоведов (судей, прокуроров, адвокатов, специалистов права, юристов общественных организаций и иных), государственных и муниципальных служащих; широкое вовлечение специалистов права, институтов гражданского общества в мероприятия по правовому просвещению основ конституционализма и другие.

2. Обзор принятых решений Конституционного суда в 2022 году

2.1. В Решении Конституционного суда от 20 апреля 2022 года суд признал действие Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного решением Совета судей Кыргызской Республики

от 13 августа 2021 года, не противоречащим части 1 статьи 61, части 4 статьи 95, частям 1, 4 статьи 96 Конституции.

В этом Решении были сформулированы следующие правовые позиции. Правосудие и люди, призванные его осуществлять, имеют для государства и общества такое значение, что основополагающие принципы излагаются в Основном Законе возвышенными и директивными предписаниями, которые априори нельзя подвергать каким-либо сомнениям. Правосудие напрямую влияет, а зачастую изменяет не только человеческие судьбы, но и нравственно духовное состояние общества, направления его дальнейшего развития и даже судьбу будущих поколений.

Возможность привлечения судьи к ответственности является единственным инструментом для сбалансирования его властных полномочий и личной неприкасаемости и имеет целью недопущение вседозволенности при осуществлении такой важной государственной функции, как отправление правосудия. При этом, в силу недопустимости нарушения балансирующего свойства, система ответственности судей должна иметь непрерывный характер и не может приостанавливаться, независимо от каких-либо причин. В целях предотвращения правового вакуума, поскольку образование правового пробела в вопросах привлечения судей к ответственности несет в себе угрозы подрыва поддержания необходимого обществу высокого уровня правосудия, а принятие нового нормативного акта требует определенного времени, включается принцип прямого действия Конституции. Соответственно временное регулирование вопросов дисциплинарной ответственности судей в форме принятия Временного положения не может рассматриваться как посягательство на независимость судей и судебной ветви власти, объективно оправданно с точки зрения конституционно значимых ценностей и, соответственно, не противоречит нормам Конституции.

Исполнения данного решения суда не требуется.

2.2. В Решении Конституционного суда от 27 апреля 2022 года суд признал часть 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не противоречащей частям 2, 4, 5 статьи 23, частям 1-3 статьи 32, части 1 статьи 33 Конституции.

Судом было отмечено, что конституционная ценность свободных выборов, как способа легитимации публичной власти, определяется наличием равных условий распространения информации, способной оказать реальное влияние на электоральное поведение избирателей, перерождающееся в волеизъявление народа, выражаемое при голосовании. Избирательное право граждан Кыргызской Республики включает в себя не только право избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления, но и право участвовать в предвыборной агитации. Предвыборная агитация имеет

своей задачей обеспечить избирателей целевой информацией об участвующих в выборах кандидатах, их предвыборных программах, а в качестве её конечной цели выступает формирование предпочтений избирателей, их электоральной воли, выражающейся впоследствии в выборе конкретной модели электорального поведения, определяющее, по сути, исход выборов.

В рассматриваемом аспекте право на предвыборную агитацию находится под защитой свободы слова, как форма свободного распространения информации. В то же время, предвыборная агитация, как неотъемлемый элемент в механизме формирования органов государственной власти, не может остаться без внимания со стороны государства, поскольку легитимация государственных институтов требует строгой упорядоченности, определённости и ясности действий в заблаговременно установленных параметрах во избежание необратимых последствий для интересов всего общества. Соответственно, до и во время проведения выборов могут быть установлены определённые ограничения свободы слова, которые были бы неприемлемы в обычных условиях. Учитывая многогранность предвыборной кампании, законодатель достаточно свободен в своём усмотрении, однако при этом он должен исходить из необходимости обеспечения равновесия между публичным значением итогов выборов и такими конституционно-значимыми ценностями, как право на свободные выборы и право на свободу слова и информации.

Установленные государством требования, не ограничивают возможность участников избирательного процесса знакомить избирателей со своей позицией и взглядами в отношении других кандидатов и политических партий, участвующих в выборах, иначе иное привело бы к несоизмеримому ограничению свободы слова и свободы выражения мнения, соответственно, они не могут быть признаны противоречащими Конституции. Вместе с тем, при установлении подобных требований законодатель обязан руководствоваться принципом правовой определённости, иными словами они должны отвечать требованиям ясности и недвусмысленности правовых норм.

Конституционный суд отметил, что использование законодателем в оспариваемой норме таких формулировок, как «...возможных негативных последствий...», «...явно преобладают...», не отвечает требованиям обозначенного выше принципа и допускает возможность различной трактовки и произвольного правоприменения, соответственно, подлежат законодательной корректировке.

Данное Решение исполнено путем принятия конституционного Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений в конституционный Закон Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» от 6 апреля 2023 года № 81.

2.3. Решением Конституционного суда от 8 июня 2022 года суд признал части 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) противоречащими части 2 статьи 23, части 2 статьи 32 Конституции в той мере, в которой они не отвечают принципу правовой определенности и не содержат перечня сведений, которые могут быть преданы гласности, если их разглашение не противоречит интересам следствия и не нарушает прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства.

Суд в этом Решении отметил, что обеспечение безопасности каждой личности и общества в целом является стратегической задачей государства, нацеленной на его устойчивое развитие. Реализация указанной задачи требует от государства полной самоотдачи, принятия комплекса всеобъемлющих мер, включая действенные механизмы правового регулирования.

В современных условиях динамично изменяющегося общества, расширения и усложнения всех сфер человеческой жизнедеятельности, преступления также приобретают все более изобретательный и изощренный характер. Соответственно, методы следствия не только нуждаются в постоянном совершенствовании и внедрении все новых средств, отвечающих сегодняшним реалиям, но и в специальных защитных мерах, каковым, в том числе, относится закрепленное в статье 167 УПК требование о неразглашении данных следствия.

Запрет на разглашение данных следствия имеет целью защиту как важных публичных интересов, так и частных интересов, соотносится с конституционным установлением о возможности ограничения конституционных прав и свобод в целях защиты общественного порядка, прав и свобод других лиц. В то же время запрет на разглашение данных следствия не может являться абсолютным, так как априори не все сведения, находящиеся в распоряжении следствия, в обязательном порядке содержат тайну или же сведения, раскрытие которых может нанести ущерб интересам следствия и участникам уголовного процесса.

В этой связи регламентация вопросов, связанных с неразглашением сведений, составляющих тайну следствия, должна происходить с учетом содержательной части этих сведений, их соотношения с интересами следствия и (или) правами и законными интересами участников уголовного судопроизводства, допустимости их разглашения на основе строго очерченных законодательных критериев для того, чтобы обеспечить баланс конституционно защищаемых ценностей.

Кроме того, исходя из необходимости строгого соблюдения принципа правовой определенности при нормативной регламентации вопросов уголовного судопроизводства и недопущения возможности неограниченного усмотрения для правомочных процессуальных лиц, подлежат более четкому нормативному урегулированию такие аспекты оспариваемых норм, как основания для признания данных следствия не подлежащими разглашению, а также допустимый период их действия.

Вместе с вышеотмеченными выводами Конституционный суд указал законодателю на необходимость в статье 167 УПК, наряду с разрешением выше обозначенных проблем правового регулирования, определения перечня сведений, которые могут быть преданы гласности с разрешения следователя или прокурора, если разглашение не противоречит интересам следствия и не связано с нарушением прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства, а также сведений, на которые не распространяется запрет на предание гласности данных следствия, и сведений, которые не могут быть признаны разглашением данных следствия.

Данное Решение исполнено путем принятия Закона Кыргызской Республики «О внесении изменения в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 15 февраля 2023 года № 28.

2.4. Решением Конституционного суд от 15 июня 2022 года часть 13 статьи 121 УПК признана противоречащей части 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции.

Суд в своем Решении отметил, что одной из наиболее негативных форм проявления противоправных деяний являются преступления, сопряженные с нанесением материального ущерба и морального вреда. В связи с чем, по каждому делу о преступлении, причинившем материальный ущерб, суд при постановлении приговора должен разрешить гражданский иск, а если иск не предъявлен - обсудить вопрос о принятии решения о возмещении ущерба по собственной инициативе.

В качестве правового механизма реализации обозначенных задач органы досудебного производства в установленном законом порядке применяют меры уголовно-процессуального принуждения, в числе которых особое место занимает такой ее вид, как наложение ареста на имущество. В то же время, отмена соответствующих ограничительных мер выступает не менее важной составляющей этой меры принуждения чем ее наложение, поскольку необоснованная отмена ареста на имущество несет в себе угрозу нарушения имущественных прав потерпевших от преступления, невозможности компенсации морального вреда, возмещения судебных издержек, взыскания штрафов и конфискации имущества в силу возможного сокрытия или утраты имущества, ранее находившегося под арестом. В связи с чем, в данном аспекте важное значение приобретает вопрос эффективного функционирования судебного контроля над реализацией правовых норм, регламентирующих отмену ареста на имущество. Гарантированное Конституцией право на судебную защиту на этапе досудебного производства реализовано путём закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве института следственного судьи, осуществляющего судебный контроль. Функционирование указанного института является важной гарантией реализации права каждого на судебную защиту от незаконных действий и произвола со стороны правоохранительных органов. В то же время следственный судья не разрешает вопрос о виновности или невиновности обвиняемого. Соответственно, осуществляемый им

судебный контроль является самостоятельной функцией судебной власти, направленной, прежде всего, на незамедлительное восстановление нарушенных прав и законных интересов личности на стадии досудебного производства.

Несмотря на возможность судебного контроля над действиями по отмене ареста на имущество, наложенного судом, предусмотренного частью 1 статьи 130 УПК, усматривается возможность посягательства на власть, которым обладает только суд, что является совершенно недопустимым с точки зрения конституционных принципов о порядке построения в Кыргызской Республике системы органов государственной власти и конституционно-правового статуса судебной ветви власти. В силу части 4 статьи 100 Конституции «Отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом в установленном законом порядке». Из этого следует, что никакой иной орган не может принимать на себя функцию суда, ни одно решение суда, вне зависимости от его содержания, не может быть отменено, изменено или приостановлено, включая разрешение вопросов отмены ареста на имущество, другим органом или должностным лицом, нежели чем суд.

В этой связи Конституционный суд отметил, что законодателю необходимо внести соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, затрагивающее порядок отмены ареста на имущество.

Данное Решение исполнено путем принятия Закона Кыргызской Республики «О внесении изменения в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 30 марта 2023 года № 75.

2.5. Решением Конституционного суда от 29 июня 2022 года части 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики (далее – Налоговый кодекс) признаны не противоречащими частям 3, 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 31 Конституции.

В своем Решении суд отметил, что государство представляет собой главную управляющую систему общества, которая призвана посредством правового регулирования упорядочить его жизнедеятельность, обеспечить его нормальное функционирование и развитие. Выполнение указанных задач невозможно осуществить без соответствующей финансовой базы, которой выступает бюджет государства.

Конституционная обязанность платить налоги и сборы, вытекающая из статьи 50 Основного Закона, во взаимосвязи с её частью 3 статьи 53, в соответствии с которой каждый обязан соблюдать Конституцию и законы, распространяется на всех налогоплательщиков в качестве непосредственного и безусловного требования. Ввиду неотвратимости и безусловности взыскания налогов налогоплательщик не вправе решать вопрос о том, уплачивать налоги или нет: он обязан их платить в силу конституционного установления.

Законодатель, обеспечивая действие принципа обязательности уплаты налогов, установил меры принуждения превентивного характера, направленные на понуждение налогоплательщика к уплате причитающихся сумм налога. Поэтому ограничение права налогоплательщика на выезд за пределы Кыргызской Республики, имеющего налоговую задолженность в размере, превышающем 1000 расчётных показателей, вытекающее из необходимости обеспечения исполнения конституционной обязанности каждого платить налоги и сборы, не противоречит положениям Конституции, что также обусловлено правовой природой налогов как необходимой основы экономической безопасности, которая является неотъемлемой частью национальной безопасности государства.

В целях упорядочения налоговых правоотношений, в частности в сфере обеспечения исполнения налогового обязательства, возникает необходимость гармонизации нормативных положений Налогового кодекса и Гражданского процессуального кодекса, и исключения их несогласованности в системе действующего правового регулирования налоговых правоотношений. Поскольку любое ограничение прав и свобод должно соответствовать принципу законности, а также в целях обеспечения возможности предвидеть такое ограничение, законодателю необходимо в соответствии с правилами законодательной техники установить чёткую нормативную регламентацию правовых ограничений, то есть обеспечить процессуальную форму реализации такого способа обеспечения исполнения налогового обязательства как ограничение выезда за пределы Кыргызской Республики в качестве меры по обеспечению иска.

Данное Решение находится на стадии исполнения.

2.6. Решением Конституционного суда от 21 сентября 2022 года часть 4 статьи 397 УПК признана противоречащей части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 100 Конституции, в той мере, в которой не содержит право обжалования потерпевшим постановления следственного судьи в порядке апелляции.

Суд в своём решении отметил, что обладание правом на обжалование процессуальных действий/бездействия и решений является важнейшей гарантией, позволяющей гражданам и иным лицам добиваться реализации своих прав и интересов. Особое значение оно приобретает именно в досудебном производстве по уголовным делам, поскольку деятельность уполномоченных должностных лиц на этой стадии в большей степени обусловлена применением мер уголовно-процессуального принуждения, ограничивающих конституционные права и свободы человека.

Законодатель, внедрив институт следственного судьи и предоставив ему полномочия по осуществлению превентивного и последующего судебного контроля, охватывающего весь объём досудебного производства, реализовал конституционную установку об обеспечении права каждого на судебную защиту. Предусмотрев же возможность обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке, воплотил

в жизнь конституционную гарантию о праве каждого на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, которое является составной частью права на судебную защиту. Вместе с тем законодатель в процессе реформирования уголовно-процессуального законодательства исключил потерпевшего и его адвоката из числа субъектов, обладающих правом обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке.

Конституционный суд особо подчеркнул, что законодатель может идти на уменьшение объёма ранее предоставленных прав, даже если это не носит ограничительный характер, при наличии не только веских, а конституционно значимых оснований. При этом такое решение законодателя должно быть глубоко и тщательно обоснованным, отвечающим принципам разумности, справедливости и соразмерности.

Основополагающим требованием Основного Закона к переходу от одной формы правового регулирования к другой является недопустимость ухудшения положения субъектов права по сравнению с тем, которое имело место до введения в силу нового закона. Этот постулат в условиях постоянно изменяющегося законодательства препятствует произвольному нормотворческому процессу, придавая развитию правовой системы позитивный характер. Благодаря этому принципу правоотношения в своей основе приобретают стабильность, а правовое положение человека и гражданина - устойчивость, придавая уверенность в справедливости и гуманности законодательной деятельности государства.

Установленный оспариваемой нормой дифференцированный подход к регулированию вопроса обжалования постановления следственного судьи, где такое право предоставлено только подозреваемому, обвиняемому, их адвокатам, прокурору, а также лицам, на имущество которых наложен арест, за исключением потерпевшего и его адвоката, не имеет конституционно значимых оснований, и соответственно, противоречит Конституции.

Вместе с тем Конституционный суд отметил, что реализация конституционных гарантий о праве на судебную защиту и принципа состязательности и равноправия сторон может считаться полноценной только тогда, когда потерпевшая сторона и его законные представители, чьи права и свободы непосредственно затрагиваются актом следственного судьи, будут обладать правом на обжалование его постановлений.

В связи с чем, Кабинету Министров Кыргызской Республики поручено в установленном порядке разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий проект нормативного правового акта, направленный на реализацию правовой позиции, изложенной в мотивировочной части данного Решения Конституционного суда. Учитывая, что вопрос восполнения прав потерпевшего на стадии досудебного производства не терпит отлагательства, Конституционный суд решил, что до приведения оспариваемой нормы

в соответствии с Конституцией, правоприменительные органы обязаны предоставлять потерпевшему право обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке на основе Конституции и решения Конституционного суда.

Данное Решение находится на стадии исполнения.

2.7. Решением Конституционного суда от 26 октября 2022 года абзац первый статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях (далее – КоП) признан не противоречащим части 5 статьи 23, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, части 4 статьи 58, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Конституционный суд в своём Решении отметил, что основным направлением в укреплении законности и правопорядка является требование эффективной борьбы с правонарушениями и обеспечение неотвратимости ответственности за совершенные правонарушения. Всяческие отступления от принципа неотвратимости ответственности за совершение правонарушений искажают объективное восприятие фактической информации о противоправном и дозволенном, порождают у правонарушителей настроение бесконтрольности и безнаказанности в связи с совершенными ими правонарушениями. Назначение ареста в отношении правонарушителя выполняет превентивную функцию, ориентир которой направлен на воздержание как самого правонарушителя, так и любого другого лица от совершения новых правонарушений.

Необходимость незамедлительного исполнения ареста продиктована реализацией принципа неотвратимости наказания, а также спецификой данного вида наказания, требующей его исполнение в особом порядке, направленной на обеспечение работоспособности и эффективности правоохранительного механизма, поскольку в любом ином случае, цели и задачи, предусмотренные КоП, не будут достигнуты в должной мере, а именно, любая форма отсрочки исполнения ареста, в том числе и при обжаловании судебного акта может повлечь создание условий, при которых правонарушитель получит возможность уклониться от наказания либо продолжить совершение новых правонарушений. Кроме того, немедленное исполнение ареста обусловлено и недопустимостью игнорирования трудоемкой работы юрисдикционных органов государства в сфере правонарушений, отрицания их социальной важности и общественного признания, подрыва веры в силу и авторитет закона, снижения эффективности правоохранительной деятельности в целом и, в частности, органов внутренних дел, выполняющих правоохранительные функции, а также сведения на нет всех усилий органов правопорядка. Поэтому логика законодателя о немедленном исполнении постановления суда об аресте основана на необходимости сохранения актуальности исполнения данного вида наказания.

В то же время необходимо иметь в виду, что административный арест представляет собой наиболее строгий вид административного наказания, сопряженный с ограничением основных и неотъемлемых прав человека таких, как свобода и личная неприкосновенность. В связи с чем, нормы законодательства о назначении, исполнении административного ареста, а также порядок обжалования должны быть наиболее продуманными с тем, чтобы в поиске баланса между публичными и частными интересами не нарушалось основное конституционное право на судебную защиту и обеспечивался эффективный доступ к правосудию.

Арест даже на короткий срок, является самым существенным воздействием на права и свободы человека. В связи с чем законодатель обязан предусмотреть дополнительные гарантии судебной защиты прав лица, подвергнутого аресту, а именно возможность рассмотрения его жалобы вышестоящим судом не позднее 48 часов с момента ее поступления. При этом срок задержания должен непременно включаться в срок административного ареста. Тем самым, правило о немедленном исполнении постановления суда об аресте будет уравновешено гарантией скорейшего исправления возможной судебной ошибки.

Данное Решение находится на стадии исполнения.

2.8. Решением Конституционного суда от 30 ноября 2022 года нормативное положение пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики (далее – Пленум Верховного суда) «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженное словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде», признано не противоречащим части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 61 Конституции.

Конституционный суд в процессе рассмотрения данного дела пришел к следующим выводам. Из смысла и содержания Конституции реализация права на судебную защиту возможна в случае строгого и неукоснительного следования правовым нормам, регламентирующим вопросы отправления правосудия, соблюдения обращающимися установленных процедур.

Специфическая контрольная функция, направленная прежде всего на обеспечение иерархической соподчиненности Конституции всех актов, носящих нормативно-правовой характер, позиция Конституционного суда по определению пределов конституционного контроля, является решающей, и должна охватывать сферу нормотворчества сверху донизу и не может зависеть от законодательных определений. Природа конституционного контроля обуславливает его функционирование в качестве основного гаранта законности на всем поле нормотворчества, которое

не ограничивается деятельностью нормотворческих органов, и должна охватывать сферу проверки соответствия Конституции любых актов органов власти, содержащих общеобязательные правила поведения, рассчитанные на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. То есть всякое нормативное правовое регулирование, независимо от законодательных рамок, должно быть подвержено конституционному контролю при недопустимости формальных причин, позволяющих обойти такую проверку. Таким образом, не может быть актов, носящих нормативный правовой характер по определению и оценке самого Конституционного суда, который бы не подпадал под сферу действия конституционного контроля, в противном случае принцип верховенства Конституции и правового государства будет нарушен.

Постановления Пленума Верховного суда по своему характеру имеют вспомогательное значение по отношению к закону. Суть этих разъяснений состоит в придании определенности многозначительному, по смыслу неясному, оценочному, противоречивому или неполному содержанию законов и иных нормативных правовых актов в целях преодоления правоприменительных затруднений и дефектов в судебной практике.

В силу своей специфики постановления Пленума Верховного суда могут существенно расширять или сужать поле правоприменительной практики, при этом сохраняя свое инерционное влияние. Постановления Пленума Верховного суда, по замыслу Конституции, должны быть своеобразной «дорожной картой» при осуществлении правосудия, когда судьи обязаны ориентироваться исходя из их интерпретационного содержания. Вместе с тем разъяснения в постановлениях Пленума Верховного суда не должны содержать самостоятельных правовых норм, а только интерпретировать уже существующие. В ином случае, на конституционно правовом уровне они приобретают регуляторное свойство, присущее только нормам права, которое ввиду обязательности их для судей преобразует их в общеобязательные правила поведения, рассчитанные на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. Соответственно, такие постановления не могут быть исключены из сферы конституционного контроля. Иначе это означало бы «де-факто» лишение права доступа каждого к конституционному правосудию и привело бы к нарушению конституционного принципа правового государства.

Оспариваемое разъяснение Верховного суда было обусловлено необходимостью соблюдения установленных законодательных процедур, особенности регулирования которых определены Административно- процессуальным кодексом Кыргызской Республики и законодательством об административной деятельности и административных процедурах. Следовательно, оспариваемое нормативное положение постановления Пленума Верховного суда было вынесено в рамках Конституции и действующего законодательства.

Сомнение же в конституционности разъяснения Верховного суда было вызвано действиями Типового положения, утвержденного постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 сентября 2011 года №571, и Положения, утвержденного постановлением Бишкекского городского кенеша от 14 января 2020 года за № 141, которые не предусматривают правового механизма, обязывающего уполномоченные государственные органы выносить правовые акты даже в случае отрицательной рекомендации комиссии по предоставлению земельного участка, который и должен был стать предметом оспаривания в суде. В результате, комплексное функционирование оспариваемого нормативного положения Пленума Верховного суда с Типовым положением Кабинета Министров и Положением, утвержденным Бишкекским городским Кенешем 14 января 2020 года за № 141, привело к невозможности реализации каждым права на судебную защиту по обозначенному вопросу.

Следуя конституционным установлениям о праве на судебную защиту, нормотворческими органами должны быть предусмотрены все процессуальные механизмы и условия в обеспечении данного права, отнесенной к значимым конституционным ценностям, в реализации которого не должно быть никаких препятствий.

В связи с этим, Кабинету Министров Кыргызской Республики и Бишкекскому городскому кенешу было поручено пересмотреть свои положения с тем, чтобы они включали такой правовой механизм, который бы обязывал уполномоченный орган выносить соответствующий правовой акт вне зависимости от положительного или отрицательного решения комиссии по земельным вопросам.

Данное Решение находится на стадии исполнения.

2.9 Решением Конституционного суда от 21 декабря 2022 года пункт 541 Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года № 407, признан не противоречащим частям 1, 2 статьи 15, части 3 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статьям 40, 41 Конституции.

Конституционный суд в своем Решении отметил, что право на жизнь предполагает не только запрет произвольного лишения жизни человека любым субъектом, но и ответственность государства за защиту жизни индивида. Она осуществляется в сфере любой государственной компетенции, подразумевает реализацию этой обязанности всеми органами государственной власти, востребует её контрольные функции по отношению к другим субъектам, если их деятельность связана с угрозами для жизни, а, равно как и здоровья индивида.

Экономическая свобода, как и право собственности, является одной из тех ценностей, обрести которую граждане стремились всегда. Однако она

предполагает наличие и социальной ответственности, в область которой входят не только соблюдение экономических интересов, но и защита прав и свобод других лиц. Поэтому в любом государстве очень важно совместить и балансировать экономическую свободу и общественные интересы.

Отнесение к источникам повышенной опасности транспортных средств обуславливает установление для них особого правового режима, в том числе специальных правил допуска их в эксплуатацию для всех без исключения владельцев таких средств. Соответственно установление таких требований и правил, обеспечивающих безопасность, охрану жизни и здоровья населения, не могут считаться дискриминационными.

Транспортное средство в силу расположения рулевого управления с правой стороны по ходу его движения вопреки установленному в стране правостороннему движению, является не только источником повышенной опасности, но и при его эксплуатации повышает угрозу безопасности дорожного движения. Именно поэтому, законодатель, вводя запрет на ввоз такого транспортного средства для регистрации, допуска к эксплуатации на территории Кыргызской Республики, предполагал его распространение и на составные части конструкции названного вида транспорта, в том числе и на кузов. Такое правовое регулирование обусловлено необходимостью обеспечения безопасности дорожного движения, задачами которого являются: охрана жизни, здоровья и имущества граждан, защита их прав и законных интересов путём предупреждения дорожно-транспортных происшествий, снижения тяжести их последствий.

Конституционный суд отметил, что установление запрета на замену кузова правосторонних транспортных средств было обусловлено конституционно закреплённым требованием особой защиты таких значимых для общества неотчуждаемых благ, как жизнь и здоровье человека, поскольку право собственности предполагает не только возможность реализации правомочий по владению, пользованию и распоряжению имуществом, но и требует от соответствующих лиц выполнения им возложенных законом обязанностей, в том числе с учётом повышенной опасности имущества для окружающих.

Исполнения данного решения суда не требуется.

2.10. Решением Конституционного суда от 28 декабря 2022 года статья 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (далее – УК) признана не противоречащей части 3 статьи 58 Конституции.

Конституционный суд в данном Решении отметил, что забота о детях, их воспитание в равной мере являются правом и обязанностью как отца, так и матери. Закрепляя обязанность родителей заботиться о детях и принцип обеспечения наилучших интересов ребенка, Конституция обязывает законодателя обеспечить понятное и детальное регулирование сферы семейных отношений во всех отраслевых законах. Учитывая, что

до наступления совершеннолетия ребенок всецело зависим от родителей, государство выступает конституционным гарантом защиты его прав, тем самым осуществляя свою социальную функцию.

Добровольное исполнение родителями обязанности содержать своих несовершеннолетних детей основано на общепризнанной презумпции добросовестности родительской заботы о детях и носит безусловный характер.

В целях установления гарантий осуществления защиты прав и законных интересов несовершеннолетних детей, в случаях неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательств по их содержанию, законодателем предусмотрены меры государственного принуждения (юридической ответственности) семейно-правового, гражданско-правового и уголовно-правового порядка, которые рассматриваются как взаимодополняющие.

К условиям же наступления уголовной ответственности следует отнести общественно опасный вред, определяемый в материальных потерях получателя алиментов, возникший в результате несвоевременной выплаты или отсутствии выплаты алиментов; противоправность поведения плательщика алиментов; причинно-следственную связь между намеренным поведением правонарушителя и наступившими последствиями; виновность правонарушителя. Причем, должник привлекается к уголовной ответственности только в том случае, если иные способы воздействия на него не обеспечили надлежащего исполнения судебного акта об уплате алиментов.

Злостное уклонение от уплаты алиментов означает систематическое умышленное неисполнение или исполнение не в полном объеме алиментного соглашения или судебного акта по уплате алиментов, в том числе путем сокрытия своих доходов полностью либо частично, сокрытия имущества, на которое может быть обращено взыскание, предоставления ложных сведений о своих доходах и имуществе, месте жительства и работы независимо от привлечения к ответственности за проступок. Конструктивным элементом данного преступления является не предоставление содержания в виде алиментов, которое лицо обязано выплачивать по решению суда, носящее злостный характер, и отсутствие при этом уважительной причины.

Наличие ответственности в прошлом, по которой нарушитель уже был наказан, не освобождает его от привлечения в дальнейшем к уголовной ответственности за совершение подобных действий.

Конституционный суд, наряду с вышеизложенным, отметил, что действующее правовое регулирование, установленное статьей 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, не может обеспечить достижение целей уголовной ответственности, поскольку не содержит в себе механизм назначения дифференцированных наказаний, предусматривающий диапазон наказаний, в том числе в соответствии с квалифицирующими, отягчающими признаками. Уголовное законодательство

должно содержать необходимые правовые инструменты, позволяющие учитывать характер преступления, его опасность для защищаемых Конституцией и уголовным законом ценностей. Усиление уголовной ответственности с учетом всевозможных квалифицированных составов преступления по алиментным обязательствам будет адекватно конституционным принципам юридической ответственности и гарантиям личности в ее публично-правовых отношениях с государством.

В связи с вышеуказанным Кабинету Министров Кыргызской Республики было поручено в установленном порядке разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий законопроект, вытекающий из мотивировочной части данного Решения.

Данное Решение находится на стадии исполнения.

Из выше приведенных решений Конституционного суда 4 решения были приняты в результате проверки норм уголовного и уголовно-процессуального законодательства, остальные же - в сфере законодательства, регулирующего судебную деятельность, привлечение судей к дисциплинарной ответственности, налоговые, избирательные правоотношения и другие. Анализ количества поступающих обращений и их содержания, принятых решений показывает наличие проблематики в уголовном законодательстве.

3. Обзор исполнения решений Конституционного суда

3.1. Одним из важнейших показателей состояния конституционной законности в государстве является полное и своевременное исполнение решений Конституционного суда, свидетельствующее об ответственном отношении государственных органов и должностных лиц, вовлеченных в процесс обеспечения исполнения решений Конституционного суда, эффективности и действенности конституционного правосудия, реализации конституционных гарантий защиты прав и свобод граждан, прав и законных интересов организаций.

Конституционный суд является правопреемником Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики (далее – Конституционная палата) (статья 62 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики»). Все решения Конституционной палаты, принятые до вступления в силу Конституции от 5 мая 2021 года, подлежат исполнению в установленном законодательством порядке.

Соответственно, на 31 декабря 2022 года с учетом решений Конституционной палаты (с 1 июля 2013 года), органом конституционного контроля было принято 127 решений и 1 заключение.

Анализ информации, предоставляемой Министерством юстиции Кыргызской Республики в силу исполнения им пункта 811 Регламента Кабинета Министров Кыргызской Республики, утвержденного постановлением Кабинета Министров Кыргызской Республики от 28 октября

2021 года №233, нормотворческими органами, чьи акты явились предметом рассмотрения Конституционного суда, показывает, что из 72 решений, предусматривающих необходимость внесения изменений в законодательство, остаются не исполненными следующие 9 решений.

1) Решение от 27 ноября 2015 года по делу о проверке конституционности нормативного положения части 11 статьи 22 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики»;

2) Решение от 2 ноября 2016 года по делу о проверке конституционности части 5 статьи 15, частей 3, 5, 7 статьи 21, пунктов 1-5 части 1 статьи 22 Закона Кыргызской Республики «О противодействии организованной преступности»;

3) Решение от 13 февраля 2019 года по делу о проверке конституционности подпунктов «б», «в», «г» пункта 11 статьи 1 Земельного кодекса Кыргызской Республики;

4) Решение от 24 октября 2019 года по делу о проверке конституционности подпункта «б» пункта 8 статьи 1 и статьи 2 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений в Закон Кыргызской Республики «О гарантиях деятельности Президента Кыргызской Республики»;

5) Решение от 29 июня 2022 года по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики;

6) Решение от 21 сентября 2022 года по делу о проверке конституционности части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики;

7) Решение от 26 октября 2022 года по делу о проверке конституционности абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях;

8) Решение от 30 ноября 2022 года по делу о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде»;

9) Решение от 28 декабря 2022 года по делу о проверке конституционности статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

3.2. В реализацию вышеуказанных решений Конституционного суда были подготовлены соответствующие законопроекты, находящиеся на данный момент на рассмотрении Жогорку Кенеша Кыргызской Республики:

1) Проект закона, подготовленный во исполнение Решения Конституционного суда от 27 ноября 2015 года по делу о проверке конституционности нормативного положения части 11 статьи 22 конституционного

Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» находится на рассмотрении в Комитете по конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

2) Подготовленный законопроект во исполнение Решения Конституционного суда от 13 февраля 2019 года по делу о проверке конституционности подпунктов «б», «в», «г» пункта 11 статьи 1 Земельного кодекса Кыргызской Республики принят Жогорку Кенешем Кыргызской Республики в первом чтении 21 декабря 2022 года.

3) Подготовленный законопроект во исполнение Решения Конституционного суда от 24 октября 2019 года по делу о проверке конституционности подпункта «б» пункта 8 статьи 1 и статьи 2 Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений в Закон Кыргызской Республики «О гарантиях деятельности Президента Кыргызской Республики» принят Жогорку Кенешем Кыргызской Республики во втором чтении 8 февраля 2023 года.

4) Подготовленный законопроект во исполнение Решения Конституционного суда от 21 сентября 2022 по делу о проверке конституционности части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики находится на рассмотрении в Комитете по правопорядку, борьбе с преступностью и противодействию коррупции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики.

3.3. Законопроекты, находящиеся на рассмотрении Кабинета Министров Кыргызской Республики:

1) По Решению Конституционного суда от 2 ноября 2016 года по делу о проверке конституционности части 5 статьи 15, частей 3, 5, 7 статьи 21, пунктов 1-5 части 1 статьи 22 Закона Кыргызской Республики «О противодействии организованной преступности» был подготовлен законопроект, который находился на рассмотрении в Комитете по правопорядку, борьбе с преступностью и противодействию коррупции Жогорку Кенеша Кыргызской Республики. Однако он позже был отозван на основании письма Председателя Кабинета Министров Кыргызской Республики от 30 декабря 2022 года №14–64329 для дальнейшей его доработки.

2) По Решению Конституционного суда от 29 июня 2022 года по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики был подготовлен законопроект, внесен в Жогорку Кенеш Кыргызской Республики, однако с учетом позиций государственных органов письмом Председателя Кабинета Министров Кыргызской Республики от 6 марта 2023 года №30-11735 законопроект был отозван в целях его доработки в иной редакции.

Законопроекты, подготовленные во исполнение решений Конституционного суда от 26 октября 2022 года по делу о проверке конституционности абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях, от 30 ноября 2022 года по делу о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума

Верховного суда Кыргызской Республики и от 28 декабря 2022 года по делу о проверке конституционности статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики находятся на стадии разработки и согласования с министерствами и ведомствами в установленном законом порядке.

3.4. Учитывая предыдущий опыт взаимодействия органа конституционного контроля с Жогорку Кенешем Кыргызской Республики и Правительством Кыргызской Республики по обеспечению исполнения принятых решений, Конституционный суд отмечает о сложившейся на данном этапе хорошей тенденции более оперативного реагирования Кабинетом Министров Кыргызской Республики на правовые позиции, вытекающие из принятых решений. Подготовка проектов нормативных правовых актов во исполнение решений осуществляется в сроки и в порядке, установленном конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики». Повысился уровень осведомленности депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики о необходимости исполнения решений Конституционного суда (из 8 решений Конституционного суда, принятых в 2022 году и предписывающих учет их мотивировочной части, 3 исполнены и остальные находятся в Жогорку Кенеше, Кабинете Министров Кыргызской Республики на различных стадиях рассмотрения).

Вместе с тем, Конституционный суд подчеркивает, что поступательное движение в направлении развития правового государства зависит от активного применения Жогорку Кенешем Кыргызской Республики пункта 7 части 13 статьи 53 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», который предусматривает принятие проекта закона, вытекающего из решения Конституционного суда, одновременно в трех чтениях при наличии положительного заключения соответствующих субъектов.

Более того, согласно части 18 статьи 53 названного Закона проекты законов, вытекающие из решений Конституционного суда, должны содержать нормы, вытекающие исключительно из смысла и содержания решения Конституционного суда, и должны рассматриваться Жогорку Кенешем во внеочередном порядке. Такое право законодателю предоставлено из-за того, что проекты законов, вытекающие из решений Конституционного суда, прошли конституционный контроль, не подлежат общественному обсуждению (часть 1 статьи 22 Закона Кыргызской Республики «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики») и подлежат неукоснительному исполнению нормотворческим органом.

3.5. Конституционный суд поддерживает введение института постоянно-го представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде, что позволит повысить эффективность и качество представления позиций Парламента в рамках конституционного судопроизводства.

Решение Конституционного суда от 26 ноября 2013 года было исполнено частично путем внесения изменений в статью 427 Трудового кодекса Кыргызской Республики, при этом изменения не были внесены в правовое регулирование о прохождении гражданами политической государственной службы.

Решение Конституционного суда от 24 января 2014 года было исполнено путем принятия в августе 2015 года изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 1999 года. Однако, при принятии нового Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в 2021 году содержание ранее оспариваемой статьи было сформулировано без учета правовых позиций органа конституционного контроля и принятых изменений в 2015 году.

4. Заключение

На основании системного анализа конституционно-правового регулирования, рассмотренных дел и материалов, обращений граждан и организаций Конституционный суд приходит к следующим выводам и предложениям.

Осуществляя функцию контроля за конституционностью нормативных правовых актов в государстве, Конституционный суд в 2022 году проверил 9 законов и 1 подзаконный нормативный правовой акт. Большинство из них признаны Конституционным судом соответствующими Конституции.

Конституционный суд подтвердил соблюдение и развитие в принятых законах принципов и норм Конституции, сформулировал правовые позиции, направленные на дальнейшее обеспечение в деятельности государственных органов, органов местного самоуправления, их должностных лиц, граждан и юридических лиц режима конституционной законности.

В некоторых законах выявлены дефекты правового регулирования, обусловленные наличием пробелов и правовой неопределенности, в связи с чем законодателю рекомендовано устранить их при дальнейшем совершенствовании законодательного регулирования общественных отношений.

В отдельных решениях в целях недопущения нарушения прав и свобод граждан в правоприменительной практике Конституционный суд ориентировал на применение законов с учетом выявленного конституционно-правового содержания правовых норм.

Конституционный суд считает, что законодателю необходимо в принимаемых законах адекватно отражать складывающиеся общественные отношения, опираться на поддержку широких слоев населения при установлении и изменении правового регулирования в важных сферах жизнедеятельности общества и государства.

В этих целях целесообразно в практике законотворческой деятельности системно использовать институты прогнозирования, общественного обсуждения и общественных экспертиз, различных диалоговых площадок по проектам нормативных правовых актов.

В целях укрепления доверия граждан к осуществляемому нормотворческими органами правовому регулированию различных сфер общественных отношений, а также к правоприменительной деятельности правоохранительных и других публичных органов необходимо не только

принятие законных и обоснованных решений, направленных на реализацию конституционных прав и свобод граждан, но и разъяснение в доступной форме действующих механизмов их реализации.

Следует отметить, что государственными органами и должностными лицами принимаются необходимые меры по исполнению решений Конституционного суда, а также учету в своей деятельности содержащихся в этих решениях правовых позиций, однако все еще существуют определенные проблемы, которые в большей степени связаны с недостаточной осведомленностью должностных лиц с порядком их исполнения.

Конституция, являясь политико-правовым актом с особыми свойствами, позволяет переводить на язык действующего законодательства, правовой и реальной политики идеалы личности, общества и государства и служит правовым фундаментом демократического обустройства общества и государства.

Эволюционное конституционное развитие на основе фундаментальных конституционных ценностей обеспечивает преодоление новых угроз верховенству права и конституционному правопорядку.

Конституционный суд считает, что в общественном сознании необходимо укреплять понимание того, что уважение, осознанное и добровольное соблюдение Конституции и законов своей страны является основой единства и консолидации общества, стабильного и динамичного развития Кыргызской Республики.

24 мая
2023 года
город Бишкек

№ 08-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Канькей Азимджановны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Канькей Азимджановны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Тусучевой К.А., выслушав информацию судьи Жумабаева Л.П., Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л:

29 декабря 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Тусучевой К. А. о проверке соответствия статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158 частям 3, 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель в своём обращении указывал, что вышеотмеченными нормами Конституции установлено, что в Кыргызской Республике мужчины и женщины имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации. Каждый имеет право на свободу труда, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и рода занятий, охрану и условия труда, отвечающие требованиям безопасности и гигиены, а также право на получение оплаты труда, не ниже установленного законом прожиточного минимума. Не допускается дискриминация по различным признакам, в том числе по признаку пола.

Эти конституционные положения согласуются и со статьями 2, 23 Всеобщей декларации прав человека, провозглашающими право каждого человека на обладание всеми правами и свободами без какого бы то ни было различия, как-то в отношении расы, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, имущественного, сословного или иного положения, на свободный выбор работы, справедливые и благоприятные условия труда без какой-либо дискриминации и на равную оплату за равный труд.

Кроме этого, заявитель отмечал, что конституционная гарантия о запрете и недопустимости дискриминации по какому бы то ни было признаку также закреплена в Международном пакте о гражданских и политических правах (часть 1 статьи 2) и Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека (статья 20), участницей которых является Кыргызская Республика.

В нарушение запрета на дискриминацию оспариваемые нормы ставят женщин, имеющих соответствующее образование и квалификацию, и претендующих на равный труд, в неравное положение с мужчинами, имеющими такое же образование и квалификацию по специализации.

Тусучева К.А. указывала, что согласно части 3 статьи 23 Конституции, запрещено принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина. Применительно к оспариваемым нормам отмечалось, что в соответствии с частью 4 статьи 23 Конституции, законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.

Субъект обращения отмечал, что списки профессий, запрещённые для женщин, являются наследием советской эпохи и открытой дискриминацией женщин в сфере труда, и объясняется заботой государства об их «репродуктивном здоровье».

Заявитель считал, что женщины имеют право сами решать, что им важнее – быть матерью и реализовывать свою репродуктивную функцию или быть успешным профессионалом, работать и добиваться карьерного роста. В случае наличия риска для реализации репродуктивных функций женщин необходимо предупреждать их о наличии таких рисков при планировании беременности, однако это не должно приводить к запретам на какой-то вид деятельности в отношении всех женщин. Подобные запреты нарушают принцип равенства прав мужчин и женщин, поскольку никаких запретов, связанных с риском репродуктивному здоровью мужчин, не существует, хотя подобный риск возможен в ряде профессий. При этом мужчинам оставлен выбор быть профессионалом или заниматься репродукцией. Так, государство не навязывает выбор мужчинам, но обязывает выбор в форме законодательного запрета женщинам и это прямая дискриминация.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Тусучевой К. А.

Коллегия судей в своем определении отметила, что по вопросу дискриминации в области труда имеется правовая позиция Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, выраженная в ее Решении от 16 декабря 2015 года, согласно которой, конституционный принцип равенства всех перед законом и судом не препятствует

законодателю при осуществлении правового регулирования трудовых отношений устанавливать различия в правовом статусе лиц, принадлежащих к разным по условиям и роду деятельности категориям, в том числе вводить особые правила, касающиеся порядка замещения отдельных должностей и оснований освобождения от должности, если эти различия являются объективно оправданными, обоснованными и соответствуют конституционно значимым целям. В соответствии с пунктом 2 статьи 1 Конвенции Международной организации труда «О дискриминации в области труда и занятий» 1958 года №111, всякое различие, исключение или предпочтение, основанные на специфических требованиях, связанных с определенной работой, не считаются дискриминацией.

Кроме того, в соответствии с пунктом 2 статьи 4 Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин от 18 декабря 1979 года, к которой Кыргызская Республика присоединилась 6 марта 1996 года №257-1, принятие государствами-участниками специальных мер, направленных на охрану материнства, включая меры, содержащиеся в данной Конвенции, не считаются дискриминационными.

В связи с чем, по мнению коллегии судей, в указанных актах определено, что реализация принципа юридического равенства, установленного частью 2 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики, не может осуществляться без учета общепризнанной социальной роли женщин в продолжении рода, что обязывает государство устанавливать гарантии в виде принятия нормативных правовых актов, регламентирующих защиту репродуктивного здоровья женщин.

Постановлением Правительства Кыргызской Республики от 24 марта 2000 года №158, предусматривающим перечень производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин, было отмечено, что указанные нормы прямо вытекают из требований статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики и направлены на защиту репродуктивного здоровья женщин.

Таким образом, коллегия судей не усмотрела неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемых положений нормам Конституции.

Не согласившись с определением коллегии судей, Осмоналиева А.М., представляющая интересы Тусучевой К.А., обратилась с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В своей жалобе заявитель указывает, что в определении об отказе коллегия судей не указала на нарушение или несоблюдение требований, предусмотренных статьей 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики». Заявитель считает, что отсутствие указания на нарушение этих требований подтверждает их соблюдение при подаче ходатайства.

Также Осмоналиева А.М. считает, что в обжалуемом определении упоминается лишь пункт 1 части 3 статьи 30 вышеотмеченного конституционного Закона, касающийся формы и содержания обращения, однако отсутствует правовое обоснование того, почему именно форма и

содержание ходатайства Тусучевой К.А. не соответствуют требованиям. Не приводятся иные четкие правовые аргументы, на основании которых коллегия судей делает вывод о несоответствии ходатайства, установленным Законом требованиям.

В остальной части жалобы, заявитель приводит доводы, аналогичные тем, которые были отражены в своем ходатайстве.

На основании изложенного, Осмоналиева А. М., представляющая интересы Тусучевой К. А., просит отменить определение коллегии судей от 27 января 2023 года и принять её ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе есть необходимость его разрешения в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Каныкей Азимджановны, об отмене определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2023 года.

2. Принять к производству ходатайство Тусучевой Каныкей Азимджановны о проверке конституционности статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

24 мая
2023 года
город Бишкек

№ 09-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по жалобе Султаналиева Марата Бакаевича, представляющего интересы Асанбаева Сейитгазы, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 января 2023 года № 04

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Султаналиева Марата Бакаевича, представляющего интересы Асанбаева Сейитгазы, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 января 2023 года №04.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Султаналиева М.Б., представляющего интересы Асанбаева С., выслушав информацию судьи - докладчика Шаршеналиева Ж.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 27 декабря 2022 года поступило ходатайство Султаналиева М.Б., представляющего интересы Асанбаева С., о проверке соответствия части 5 статьи 65, части 1 статьи 414 Трудового кодекса Кыргызской Республики (далее – ТК) части 3 статьи 6, части 1 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 42 Конституции Кыргызской Республики.

Из представленного обращения следует, что 16 февраля 2015 года Асанбаев С. был ознакомлен с постановлением коллегии о деятельности Государственного агентства антимонопольного регулирования при Правительстве Кыргызской Республики (далее – Государственное агентство) за 2014 год, содержащим основания его увольнения, и проинформирован о том, что приказ об увольнении Асанбаева С. будет подписан в тот же день.

11 марта 2015 года Асанбаев С. был вынужден обратиться с исковым заявлением в суд, так и не дождавшись ознакомления с приказом об увольнении. Решением Октябрьского районного суда было отказано в иске Асанбаева С. к Государственному агентству о признании незаконным приказа об увольнении, восстановлении на работе, взыскании заработной платы за время вынужденного прогула и компенсации морального вреда.

Субъект обращения отмечал, что все последующие попытки Асанбаева С. доказать незаконность своего увольнения были тщетными, поскольку суды апелляционной и кассационной инстанций основывали свои судебные акты на части 1 статьи 414 ТК, согласно которой, работник имеет

право обратиться в органы по рассмотрению индивидуальных трудовых споров за разрешением спора об увольнении в течение 2 месяцев со дня ознакомления с приказом об увольнении либо со дня выдачи трудовой книжки.

Как утверждал заявитель, суды отказывали в удовлетворении иска именно по указанной причине, хотя Асанбаев С. не был официально ознакомлен с приказом об увольнении под роспись, работодатель не вручал ему оспариваемый приказ, ему также не была выдана трудовая книжка, и он не получал никаких уведомлений от Государственного агентства.

Автор ходатайства считал, что оспариваемые нормы нарушают принцип равенства всех перед законом и судом, а также право на свободу труда, включающее в себя предостережение от необоснованных увольнений и право на судебную защиту.

Субъект обращения указывал, что право каждого на свободу труда закреплено и в международных правовых актах, в частности, в статье 23 Всеобщей декларации прав человека, провозглашающей право каждого человека на труд, на свободный выбор работы, на справедливые и благоприятные условия труда и на защиту от безработицы.

Частью 1 статьи 6 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах признается право на труд, которое включает право каждого человека на получение возможности зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается.

На основании изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 января 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Султаналиева М.Б., представляющего интересы Асанбаева С.

В определении было отмечено, согласно требованиям пункта 9 части 4 статьи 27 вышеназванного конституционного Закона, в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Иными словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако доводы заявителя, приведённые в обращении, не вызывают неопределённости в вопросе о том, соответствуют ли оспариваемые нормы Конституции, поскольку системная связь между оспариваемыми нормами и положениями Конституции подкреплена доводами, связанными с правоприменительной практикой и требуют исследования фактических

дела, соответственно их решение относится к компетенции судов общей юрисдикции.

Коллегия судей отметила, что положение части 1 статьи 414 ТК предусматривает право работника обратиться в органы по рассмотрению индивидуальных трудовых споров за разрешением спора об увольнении – в течение 2 месяцев со дня ознакомления с приказом об увольнении либо со дня выдачи трудовой книжки.

При этом положение части 5 статьи 414 обозначенного Кодекса усматривает, что при пропуске по уважительным причинам указанных сроков они могут быть восстановлены соответственно комиссией по трудовым спорам и судом.

Кроме того, в представленном обращении, доводы заявителя, приведенные в обоснование своей позиции, свидетельствуют о том, что им, по существу, ставится вопрос об отсутствии целесообразных, с его точки зрения, нормативных положений в ТК, которые регламентировали бы порядок письменного ознакомления с соответствующим приказом об увольнении, а также процедуру выдачи трудовой книжки.

Между тем разрешение подобных вопросов, как внесение соответствующих изменений в действующее правовое регулирование, относится к исключительной компетенции законодателя, и не входит в полномочия Конституционного суда Кыргызской Республики.

Таким образом, коллегия судей не усмотрела неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемых положений нормам Конституции.

Не согласившись с определением коллегии судей, Султаналиев М.Б., представляющий интересы Асанбаева С., 26 апреля 2023 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Султаналиев М.Б., обжалуя определение коллегии судей, не приводит аргументов, обусловленных выводами коллегии судей и направленных на его отмену. В обоснование своей позиции он повторно приводит доводы, изложенные им в обращении, и акцентирует внимание на том, что согласно решениям Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 октября 2018 года и 16 января 2019 года, равенство всех перед законом проявляется в единстве права, которое применяется одинаково ко всем субъектам процессуальных правоотношений и в общем смысле гарантирует право равного доступа к суду и равенства состязательных возможностей и обеспечивает, чтобы обращение со сторонами в таких разбирательствах было свободным от какой бы то ни было дискриминации.

Вместе с тем заявитель указывает, что 6 марта 2019 года Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики рассматривала уже дело с подобной проблематикой, тогда было вынесено решение, в котором было указано, что отсутствие в Дисциплинарном уставе четко установленных процедур обжалования военнотрудовых решений о наложении дисциплинарных взысканий, создает фактическое препятствие на реализацию военнотрудовыми конституционного права на судебную защиту.

В связи с этим, субъект обращения считает, что если проводить аналогию, то в первоначально заявленном ходатайстве также отсутствует четко установленная процедура увольнения, которая при увольнении допускает невручение трудовой книжки работнику и характеризуется отсутствием письменного уведомления об увольнении под роспись.

На основании изложенного, Султаналиев М.Б., представляющий интересы Асанбаева С., просит отменить определение коллегии судей от 26 января 2023 года и принять их ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Определение коллегии судей основывалось на том, что в обращении поставлен вопрос о необходимости признания неконституционным оспариваемых норм Трудового кодекса ввиду отсутствия в нем положений, регламентирующих порядок письменного ознакомления с соответствующим приказом об увольнении, а также процедуры выдачи трудовой книжки.

Конституционный суд Кыргызской Республики отмечает, что выводы коллегии судей со ссылкой на пункты 1 и 4 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по обозначенному вопросу являются верными, так как аргументация, суждения и выводы заявителя, сводятся к отсутствию процедуры письменного ознакомления с соответствующим приказом об увольнении, а также отсутствию детального порядка выдачи трудовой книжки.

В силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их неконституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, очевидно вызывающих сомнение в их конституционности.

Однако приведенные заявителем доводы не содержат веских причин, вызывающих сомнения в конституционности оспариваемых норм в целом.

Установление процедуры увольнения, с регламентацией порядка вручения трудовой книжки работнику и ознакомлением приказа об увольнении под роспись относится непосредственно к дискреции законодателя.

Конституционный суд отмечает, что заявитель не привел убедительных доводов, раскрывающих нарушение права на свободу труда, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и рода занятий, охрану и условия труда, отвечающие требованиям безопасности и гигиены, а также право на получение оплаты труда, не ниже установленного законом прожиточного минимума.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики считает, что коллегия судей пришла к обоснованному выводу о несоответствии обращения заявителя требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию, и, соответственно, не находит оснований для отмены ее определения от 26 января 2023 года.

24 мая
2023 года
город Бишкек

№ 09-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Султаналиева Марата Бакаевича, представляющего интересы Асанбаева Сейитгазы, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 января 2023 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ISSN 1694 – 8572
№ 1 (12)/2023

